

αντί

Περίοδος Β', τεύχος 307,

Τρίτη 31 Δεκεμβρίου 1985 —

Πέμπτη 16 Ιανουαρίου 1986 Δρχ. 70

ΚΑΙ ΠΟΙΟΣ ΕΙΠΕ
ΟΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ
ΤΡΩΜΕ ΜΟΝΟ
ΠΡΑΣΙΝΑ ΚΑΡΟΤΑ;

• ΤΙ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΣΕ ΤΟ 1985 • • ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ •

• ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΒΑΣΕΩΝ •

• ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΑΝΔΡΕΑ ΦΡΑΓΚΙΑ • • Η ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΘΗΛΥΚΟΤΗΤΑ •

ΜΙΛΤΟΣ
ΣΚΟΥΡΑΣ (85)

και τώρα... 3 μαγικά βιβλία - παιχνίδια που θα γοητέψουν τα παιδιά σας (και εσάς...)

Τι είναι;

...Είναι η **Ιστορία μιας γραμμής!** Ναι! Μια γραμμή που ξεκινάει γοητευτικές, συναρπαστικές περιπέτειες με τα παιδιά! τι κάνει; Και τι δεν κάνει! Αλλάζει μορφές... αλλάζει σχήματα και ρυθμούς... αλλάζει χρώματα... παραστάσεις... γίνεται τετράγωνο... γίνεται τρίγωνο... γίνεται κύκλος... ένας κόσμος ολόκληρος από εικόνες, παραμυθένιος μα και αληθινός!

Η «**Ιστορία μιας γραμμής**», είναι τρία βιβλία για παιδιά σε πανέμορφα σχέδια του **Μίλτου Σκούρα**. Τρία μαγικά βιβλία - παιχνίδια που θα γοητέψουν τα παιδιά, θα κεντρίσουν τη φαντασία τους και θα αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους.

Πραγματικά «μαγική» ιδέα για δώρο!

Η «**Ιστορία μιας γραμμής**» υπάρχει σε όλα τα βιβλιοπωλεία και διατίθεται σε ειδικό σετ, σε χαρούμενη, εορταστική συσκευασία.

μαζί με κάθε σετ προσφορά
μια αφίσα-έκπληξη
για τα παιδιά.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.29.237

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
πολυτυπο

Περίοδος Β'
• Χρόνος 12ος
• Τεύχος
Παρασκευή 2
δρχ. 70

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΧΡ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

Παίξετε σωστά στην τράπουλα _____ 11

ΣΤ. ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ

1985: Ζήτω η κρίση! _____ 12

Α. Γ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Το πολιτιστικό φιδάκι _____ 15

ΑΚΗΣ ΚΟΣΩΝΑΣ

Όταν ο λαός αντικαθίσταται _____ 16

ΧΡ. ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

Σταθεροί στους «στρατηγικούς» στό-
χους _____ 17

Σ. ΛΥΓΕΡΟΣ

Οι αμερικάνικες βάσεις στην Ελλάδα _____ 18

Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ

Η αναθεώρηση του Συντάγματος _____ 22

Γ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Φωτορεπορτάζ από την Αθήνα του Σή-
μερα _____ 26

Δ. ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

Καλή αντάμωση στο υπουργείο Αγάπης _____ 30

Δ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Ψυχοϊστορία και υπολογιστές _____ 32

ΟΜΑΔΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Για τη γυναικεία επιθυμία _____ 37

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ο Ανδρέας Φραγκιάς μιλάει με τον Β.
Ραπτόπουλο _____ 46

ΙΩΑΝΝΑ ΠΑΠΑΖΑΦΕΙΡΗ

Θέματα της γλώσσας μας _____ 50

Κ.Β. ΚΡΙΜΠΑΣ

Περί Φαλμεράνερ και άλλων τινών _____ 52

ΧΑΡΗΣ ΞΑΝΘΟΥΔΑΚΗΣ

Για μια εξωτερική μουσική πολιτική _____ 58

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΑΝΤΗΝΩΡ

«Καλύτερες μέρες» υπάρχουν —αλλά
στην Καραϊβική! _____ 4

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

_____ 6

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ _____ 9

ΠΑΡΕ ΜΕ ΣΤΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ _____ 10

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΕΣ

ΒΙΚΤΩΡ ΜΟΝΤΕΓΙΟ _____

Καμιά φορά το καλό ξεπληρώνεται με
κακό _____ 28

ΤΖΩΡΤΖΗΣ ΤΣΙΑΜΗΣ

Η κοινωνικοποίηση _____ 28

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

_____ 41

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

_____ 44

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

_____ 65

Εξώφυλλο: ΜΙΑΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ

Το επόμενο τεύχος θα κυκλοφορήσει

την Παρασκευή 17 Ιανουαρίου

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ, ΤΟ 1986 ΕΦΤΑΣΕ...

ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ πριν πολλοί ήσαν αυτοί που πίστεψαν ότι το ΠΑΣΟΚ είχε ως στόχους την «επιστροφή της πολιτικής εξουσίας σ' αυτούς από τους οποίους ξεκινά: τους πολίτες» και την «κατανομή της οικονομικής εξουσίας σ' αυτούς που τη δημιουργούν: στους παραγωγούς, τους εργαζόμενους». Γι' αυτό άλλωστε και το κόμμα του Α. Παπανδρέου κατάφερε να φθάσει ως την εξουσία. Ανατέλλοντος όμως του 1986 αποτελεί πρόκληση (αν όχι περιφρόνηση) προς την κοινή νοημοσύνη το να εκτοξεύει τέτοια συνθήματα η απόφαση της «Ειδικής Συνόδου» της Κεντρικής Επιτροπής του που έγινε στα τέλη Νοεμβρίου και το κείμενό της δημοσιοποιήθηκε, δίκην εορταστικού δώρου, προ ημερών. Τέτοιου τύπου συνθηματολογικές εξάρσεις, μπορεί να ενθουσιάζουν τον παραθερίζοντα χειμωνιάτικα κ. Κουτσόγιωργα, δεν μπορούν όμως παρά να προκαλούν την αγανάκτηση όσων σ' αυτόν τον τόπο θέλουν να είναι και προσπαθούν να μείνουν αριστεροί.

ΟΣΟ ΟΜΩΣ η αριστερή «εποικοδομητική κριτική» προς την κυβέρνηση δεν έπιασε τόπο, άλλο τόσο η αγανάκτηση κινδυνεύει να είναι αναποτελεσματική. Γιατί φαίνεται πως το ΠΑΣΟΚ αποφάσισε να μετατραπεί σε πολιτικό «δόκτωρα Τζέκυλ και κύριο Χάυντ», με ανεστραμμένες όμως τις κυρίαρχες πλευρές του: την ημέρα ο κ. Χάυντ - κυβέρνηση θα παίρνει όλα τα αναγκαία μέτρα για την καπιταλιστική διέξοδο από την κρίση, τη νύχτα ο δρ. Τζέκυλ - κόμμα θα κυκλοφορεί κρυφά μπουσούρες και αποφάσεις εμπνευσμένες από τη Γερμανική Ιδεολογία που θα υπόσχονται το σοσιαλισμό και θα ικανοποιούν τις απωθημένες επιθυμίες των αριστερών μελών, του αριστερού ακροατηρίου. Ο κ. Χάυντ θα κάνει φιλικά νεύματα προς τη δεξιά, ο δρ. Τζέκυλ θα καλοπιάνει την αριστερά. Παρά το ότι το τέλος της ιστορίας είναι γνωστό και η τελική αναμφισβήτητη κυριαρχία του κ. Χάυντ δεδομένη, ο δρ. Τζέκυλ θ' αποτελεί το ανάχωμα που, ως ένα βαθμό, θ' απορροφά την αριστερή αγανάκτηση.

ΤΟ 1986 λοιπόν πρέπει να είναι για την Αριστερά το έτος ανάδειξης της δικής της αυτόνομης πολιτικής, του δικού της αυτόνομου λόγου —κι όχι αυτό της καταγγελίας του κ. Χάυντ και της λοιδωρίας του δρ. Τζέκυλ. Μπορεί να πείσει ότι η ίδια δεν είναι διπρόσωπη; Μπορεί να παίξει το ρόλο μιας αριστερής, μιας δομικής αντιπολίτευσης; Ή θα ακολουθήσει την πεπατημένη στηρίζοντας τις ελπίδες της στη «φθορά της εξουσίας» —που σημαίνει είτε να υιοθετεί άκριτα όσα η κυβέρνηση απορρίπτει, είτε να εμφανίζεται ως η αριστερή συνείδηση του τόπου καταγγέλλοντας όσα στην κυβερνητική πολιτική βρίσκουν σύμφωνη τη Δεξιά; Μια τέτοια τακτική σημαίνει ότι η Αριστερά δεν έχει συνειδητοποιήσει το διαβρωτικό ρόλο που έχει επιτελέσει ο δρ. Τζέκυλ στις αριστερές ιδέες και προτάσεις— που τις εμφανίζει ως πραγματοποιούμενες «εδώ και τώρα», αποδυναμώνοντάς τες από κάθε ανατρεπτικό, κάθε ριζοσπαστικό περιεχόμενο.

ΤΟ ΙΔΙΟ όμως κάνει και η Αριστερά όταν θεωρεί ως πανάκεια για τη δημοκρατία την απλή αναλογική: όταν περιορίζει το πρόβλημα της τοπικής αυτοδιοίκησης στο ύψος των κονδυλίων του προϋπολογισμού· όταν ανάγει τι θέμα της πλουραλιστικής ραδιοτηλεόρασης σε καταμερισμό χρόνου μεταξύ των κομμάτων· όταν θεωρεί ως άπαν της οικονομικής πολιτικής το επίπεδο της κατανάλωσης των εργαζομένων· όταν αδιαφορεί για την ανεργία και ενδιαφέρεται μόνο για την ΑΤΑ· όταν προσπαθεί να εντάξει κάθε κοινωνικό κίνημα στην κομματική αποτελεσματικότητα: τέτοιου τύπου αιτήματα, τέτοια πολιτική δεν αποτελούν παρά κλασικές αντιπολιτευτικές μεθόδους φθοράς και όχι αριστερή πρόταση για την εξουσία.

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ βέβαια δεν υπάρχει ως ενιαίος πολιτικός φορέας —ευτυχώς γι' αυτήν, γιατί παγκόσμιες εμπειρίες διδάσκουν ότι η μονοκομματικότητα συνδυάζεται με τη μονολιθικότητα και την ακινησία. Η Αριστερά όπως εμείς την καταλαβαίνουμε υπάρχει αυτή τη στιγμή ως κοινωνικό αίτημα. Ας ελπίσουμε πως το 1986, μετά τα σοκ που προκάλεσε το 1985, μπορεί ν' αποτελέσει την αρχή και της πολιτικής μορφοποίησής της.

ΚΑΛΗ ΧΡΟΝΙΑ.
αντί

«Καλύτερες μέρες» υπάρχουν —αλλά στην... Καραϊβική!

ΦΥΣΕΙ αισιόδοξοι οι Έλληνες, αδυνατούν να δεχθούν ότι το 1986 διαγράφεται ελαφρώς χειρότερο από το 1985... Τα στοιχεία, βέβαια, της Τράπεζας της Ελλάδας, για την πορεία του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών, είναι καταλυτικά. (Το έλλειμμα υπολογίζεται να φθάσει, για ολόκληρο το '85, στα 3.240 εκατομμύρια δολάρια). Και οι όροι που έθεσε η ΕΟΚ για να καταβάλει τη δεύτερη δόση του δανείου, εξαιρετικά σκληροί: «Θα πρέπει, ω, Έλληνες, να μειώσετε το έλλειμμα αυτό στα 1.700 εκατομμύρια (ως το τέλος του 1986) και στα 1.300 εκατομμύρια (ως το τέλος του 1987).»... Όμως, για τους κυβερνήτες μας, «όλα θα πάνε καλά»: Η αντίδραση των εργαζομένων στα μέτρα θα καμφθεί... Οι απεργιακές κινητοποιήσεις, μέσα στο 1986, θα κοπάσουν... Η υποτίμηση της δραχμής («ξεχάστε τον Ζολώτα») θα δώσει καρπούς αγαθούς... Και ο ανασχηματισμός —όταν θα γίνει, αν θα γίνει— θα δώσει νέο σφρίγος στην Αλλαγή...

ΑΥΤΑ ΟΛΑ, λέγονται, βέβαια, δημοσίως... Γιατί, στα «κατ' ιδίαν», δεν υπάρχει υπουργός που να μην ανησυχεί για την επιδείνωση της οικονομικής κρίσης, πιο συγκεκριμένα, για την ανατροπή όλων των «σχεδιασμών» του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας: «Πράσινέ μας, πρωθυπουργέ, πες μας πού πάμε;» Και ο πρωθυπουργός —«αντί απαντήσεως» —ολοένα και περισσότερο κλείνεται (απομονώνεται) στον «οικίσκο», που βρίσκεται στον κήπο του Καστρί: «Αν είχα δυο μονάχα δυναμικούς συνεργάτες, τα πράγματα θα ήταν διαφορετικά»!

Οι αριθμημένες αίθουσες της «Α.Ε.»

ΣΕ ΑΝΤΙΘΕΣΗ με τον πρωθυπουργό, η «Αυτού Εξοχότης, ο πρόεδρος της Δημοκρατίας, κύριος Χρήστος Σ. Σαρτζετάκης», έκρινε πως το «πρόβλημα των προβλημάτων», σήμερα, είναι: ΠΡΩΤΟΝ, να μάθει ο λαός να προσφωνεί, επακριβώς, τον αρχηγό του κράτους: Όχι «Μεγαλειότατε» ή «Υψηλότατε» ή «Εκλαμπρότατε», αλλά απλώς «Εξοχότατε»... ΔΕΥΤΕΡΟ, να φροντίσει ώστε το «πρόγραμμα υποβολής ευχών» («επί τω νέω έτει») να έχει στοιχεία μεγαλοπρέπειας αλλά και τάξεως. Και επειδή «ου συγχρύνονται Ιουδαίοι τοις Σαμαρείταις», όρισε πέντε διαφορετικές αίθουσες, στο Προεδρικό Μέγαρο, για να δεχθεί τις ευχές των προσερχομένων: σε άλλη αίθουσα ο πρωθυπουργός και οι υπουργοί, σε άλλη αίθουσα οι πρώην υπουργοί (πόσοι να είναι, άραγε;), σε τρίτη αίθουσα οι «Μεγαλόσταυροι», σε τέταρτη αίθουσα οι ξένοι διπλωμάτες, σε πέμπτη αίθουσα οι...

ΘΑ ΕΛΕΓΕ κανείς ότι στο Μέγαρο της Ηρώδου του Αττικού, κάποιοι το παίζουν «Αψβούργοι», αναβιώνοντας την «Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους»... Αλλά

ο κ. Σαρτζετάκης επιμένει ότι όσοι μυκτηρίζουν «ένα στοιχειώδες πρωτόκολλο», αυτοί υπονομεύουν τον θεσμό! Το ίδιο και όσοι αναφέρουν, απλώς, το όνομα του πρώην προέδρου της Δημοκρατίας κ. Κ. Καραμανλή.

ΣΧΕΤΙΚΑ, λέγεται ότι ο πρόεδρος κ. Σαρτζετάκης, αλλά και ένιοι κυβερνητικοί, έχουν εξοργισθεί από το τελευταίο άρθρο του Πότη Παρασκευόπουλου (στην «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία»), σύμφωνα με το οποίο η απομάκρυνση του Κ. Καραμανλή θα ήταν κατανοητή —και πολιτικά δικαιωμένη— μόνο στην περίπτωση που η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ θα συνέχιζε την «αριστερή πορεία της πρώτης κυβερνητικής τετραετίας». Αντίθετα, με δεδομένη τη σημερινή συντηρητική στροφή της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ, η απομάκρυνση Καραμανλή —υποστηρίζει ο αρθρογράφος— όχι μόνο δεν διευκολύνει τη νέα κυβερνητική πολιτική του ΠΑΣΟΚ, αλλά και επιτρέπει στους Αμερικανούς να παρεμβαίνουν πιο αποφασιστικά στα θέματα εξωτερικής μας πολιτικής: «Οι Αμερικανοί εκτιμούν —γράφει ο Π. Παρασκευόπουλος— ότι με την αποπομπή του Καραμανλή επήλθε ρήγμα στο εθνικό μέτωπο της χώρας που, ως τις 9 Μαρτίου, εκφραζόταν με κάποια μορφή εθνικού συμβιβασμού στις κορυφές της πολιτείας. Σήμερα, σπενδούν να εκμεταλλευθούν την αντίθεση των ηγεσιών ΠΑΣΟΚ και Νέας Δημοκρατίας, και σπενδούν να γίνουν αυτοί σημείο συναινετικής αναφοράς στα εθνικά μας θέματα και στην άσκηση της εξωτερικής μας πολιτικής».

ΠΑΝΤΩΣ, είτε συμφωνεί κανείς, είτε όχι, με τις εκτιμήσεις αυτές, βέβαιο είναι ότι τα «ήρεμα νερά» των σημερινών ελληνοαμερικανικών σχέσεων, θα διατηρηθούν και μέσα στο 1986. Και ότι, στο επίμαχο θέμα των αμερικανικών βάσεων, υπάρχουν πάντα τρόποι ώστε και «ο αγώνας να δικαιωθεί», και η αμερικανική στρατιωτική παρουσία, στην Ελλάδα, να παραταθεί. Ήδη, την Ουάσιγκτον, κάποιοι αξιωματούχοι του Σταϊτ Ντιπάρτμεντ και του Πενταγώνου, εκφράζουν, από τώρα, την αισιοδοξία τους: «Άλλο πράγμα —λένε— η καταληκτική ημερομηνία μιας συμφωνίας, και άλλο η στρατιωτική μας παρουσία. Μια συμφωνία μπορεί και να εκπνεύσει. (Οπότε, «ο αγώνας δικαιώνεται»...). Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι φεύγουν και οι βάσεις... Γιατί μια συμφωνία μπορεί ν' αντικατασταθεί με μια άλλη. Και μια στρατιωτική παρουσία, μπορεί ν' αλλάξει ένδυμα ή επωνυμία, αλλά να παραμένει παρουσία».

ΑΛΛΩΣΤΕ, συρροή ενδείξεων πείθει ότι οι δικοί μας κυβερνητικοί στηρίζονται, κατά πολύ, στους «συμμάχους Αμερικανούς», για την επίλυση όχι μόνο του Κυπριακού ή των ελληνοτουρκικών διαφορών, αλλά και θεμάτων που άπτονται των σχέσεών μας με το ΝΑΤΟ! Οι Βρετανοί λ.χ. διαμαρτύρονται για το ότι η ελληνική κυβέρνηση, ενώ διατηρεί, στο έδαφός της, βάσεις που έχουν κατασκευασθεί από το ΝΑΤΟ, απαγορεύει στις δυνάμεις της ατλαντικής συμμαχίας την χρησιμοποίησή τους, κατά την ανάπτυξη γυμνασιών στο Αιγαίο. Και οι Αμερικανοί —όσο και αν ηχεί παράξενα— παρεμβαίνουν «συμφιλιωτικά», με μια «άκρως φιλική συνομιλία» Σουλτς - Παπούλια!

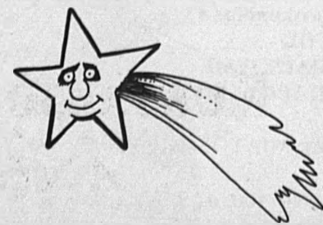
ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ παρεμβαίνουν, «συμφιλιωτικά» επίσης, για να κρατηθεί ο τόνος της πολεμικής Αθήνας - Άγκυρας σ' ένα «αξιοπρεπές επίπεδο». Και η ελληνική πλευρά κάνει το κατά δύναμη... Απόδειξη, ο τρόπος με τον οποίο αντέδρασε η ελ-

Να σας τα πούμε;

Για τις γιορτές —και μετά τις γιορτές:

Ένα καλό, φιλικό δώρο είναι

ΜΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΣΤΟ ΑΝΤΙ

ληνική κυβέρνηση στις πρόσφατες δηλώσεις του Γιαλίν Εράλπ (εκπροσώπου του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών), με αφορμή κάποια ελληνικά σχέδια για τη δημιουργία «παλλαϊκής άμυνας» στα νησιά του Αιγαίου. Δήλωσε ο κυβερνητικός εκπρόσωπος κ. Παπαϊωάννου: «Στις δηλώσεις Εράλπ, δεν υπήρξε τίποτα το νέο. Ως εκ τούτου, ουδέν σχόλιον».

ΟΣΟ ΓΙΑ το Κυπριακό, παρά τη δήλωση των Αμερικανών ότι «απλώς υποστηρίζουν την πρωτοβουλία του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ» (και, συνεπώς, δεν παρεμβαίνουν...) η ελληνική πλευρά ξέρει —όπως το ξέρουν και οι Κύπριοι, και οι Τούρκοι, αλλά και οι ίδιοι οι Αμερικανοί— ότι το θέμα της αποχώρησης των τουρκικών στρατευμάτων, από το νησί, μπορεί να ρυθμιστεί μόνο με αμερικανική παρέμβαση.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ, από την άλλη, ευελπιστεί πάντοτε, ότι διατηρώντας τα «ήρεμα νερά», στις σχέσεις μας με τους Αμερικανούς και, προπαντός, διατηρώντας τις... βάσεις, θα μπορεί ν' αποταθεί στους διάφορους αμερικανικούς τραπεζικούς οργανισμούς, για δανειοδοτικές και άλλες «διευκολύνσεις». Φυσικά, η κυβέρνηση διακηρύσσει ότι τα μέτρα της μονόπλευρης λιτότητας θ' αποδώσουν σε δυο χρόνια και δεν θα χρειαστεί να χτυπήσει και άλλες πόρτες... Όμως όσοι ξέρουν —και πολλοί ξέρουν— υπολογίζουν ότι το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν —παρά τα μέτρα— θα μειωθεί κατά 2 - 2,5%. Ότι η στρατιά των ανέργων θα επιμηκυνθεί. Και ότι, πολύ σύντομα, η ελληνική οικονομία δεν θα μπορεί να υποστηρίξει την ανάπτυξη της με εγχώριους πόρους. Συνεπώς —υποστηρίζουν— η προσφυγή σε κάποιους νέους δανειστές, διαγράφεται αναπόδραστη.

Και η συναίνεση;

ΜΕΣΑ στο «παιγνίδι» αυτό των προοπτικών —ζοφερών ή ολιγότερο ζοφερών...— μερικοί θέτουν το ερώτημα: Τι γίνεται με τη «συναίνεση» —αυτή την «συναίνεση» που κατέγραψαν ορισμένοι αναλυτές, μετά τις πρόσφατες συζητήσεις στη Βουλή και τα ευγενή πυρά μεταξύ ΠΑΣΟΚ - Νέας Δημοκρατίας;

ΤΕΛΙΚΑ, φαίνεται ότι η περιφημη διαβεβαίωση Μητσotάκη προς Παπανδρέου «*σ υ μ π λ έ σ μ ε ν , κ ύ ρ ι ε π ρ ω θ υ - π ο υ ρ γ έ »*», δεν βρίσκει μεγάλη απήχηση μέσα στους κόλπους της Νέας Δημοκρατίας. Υπάρχουν, βέβαια, επιτελείς του κόμματος που ομολογούν καθαρά ότι «*αν είμασταν κυβέρνηση, τα ίδια μέτρα θα παίρναμε κι εμείς*». Τα μέτρα αυτά, λένε, είναι «δικά μας» —«*θατσερικά μέτρα*»— κι ας λέει ο Α. Παπανδρέου ότι διαφέρουν «*κατά το ότι στην Βρετανία υπήρξε και απελευθέρωση τιμών*»... Άλλοι, όμως, επιτελείς της Νέας Δημοκρατίας, υποστηρίζουν ότι δεν νοείται καμία συναίνεση... Ενδεικτικό, από την πλευρά αυτή, είναι το άρθρο του Θ. Κανελλόπουλου στην «Κυριακάτικη Βραδυνή»: «Υπάρχει —λέει— η συνθηματολογία της συναινεσεως. Θα ήμουν πρόθυμος να την αποδεχθώ. Πάνω από το κόμμα της ΝΔ υπάρχει η Ελλάς. Όμως προκηρύσσεται διαγωνισμός για κείνον που θα καθόριζε το περιεχόμενο της συναίνεσεως. Οι διαφωνίες στην οικονομική, στην εξωτερική, στην αμυντική, στην εκπαιδευτική, στην υγειονομική πολιτική είναι βαθιές, όσο διαφέρει ο φι-

λελευθερισμός από τον σοσιαλισμό». Συνεπώς —κατά τον Αθ. Κανελλόπουλο— μοναδική λύση προβάλλει η προσφυγή στις εκλογές —λύση που, κατά την άποψή του, «*θ' ανακύψει σύντομα*».

ΓΙΑ ΤΟ ΠΟΣΟ «σύντομα», δεν υπάρχουν —μέχρι στιγμής— προβλέψεις... Το μόνο βέβαιο είναι ότι η κυβέρνηση ετοιμάζεται, από τώρα, για τις δημοτικές εκλογές του Οκτωβρίου 1986, οι οποίες, φυσικά, θα γίνουν με το «*ισχύον εκλογικό σύστημα*». Αν θα πιστέψουμε, μάλιστα, τον υπουργό Εσωτερικών Μ. Κουτσογιώργα, με το ίδιο «*ισχύον εκλογικό σύστημα*» θα γίνουν και οι βουλευτικές εκλογές —οψέποτε γίνουν... Και η απλή αναλογική; Για τον Μ. Κουτσογιώργα, δεν υπάρχει τέτοιο θέμα... Και αν κάποιοι θα θελήσουν να επιβάλουν την απλή αναλογική, τότε υπουργός Εσωτερικών «*δεν θα είναι ο Μένιος*» —γιατί «*ο Μένιος εισηγήθηκε —και επέβαλε— εκείνον, ακριβώς τον εκλογικό νόμο που τον εκφράζει απολύτως*».

ΤΑΥΤΑ είπε ο υπουργός Εσωτερικών, κατά την τελευταία του συνάντηση με τους δημοσιογράφους του υπουργείου του, και αναχώρησε για μια... κρουαζιέρα λιτότητας στην Καραϊβική. Ίσως για ν' αποδείξει ότι «*καλύτερες μέρες*» υπάρχουν στον κόσμο και ότι μπορεί να έλθουν και στην πατρίδα μας. Άντε και καλή χρονιά!

ΑΝΤΗΝΩΡ

Κυκλοφόρησε ο 22ος τόμος του ΑΝΤΙ

Α' εξάμηνο του 1985 - τεύχη 278-293

ΑΚΗΡΥΧΤΟΙ, ΤΥΦΛΟΙ, ΠΟΛΕΜΟΙ

Οι Παλαιστίνιοι κομάντος που ματοκύλησαν τα αεροδρόμια της Ρώμης και της Βιέννης στις 27 Δεκεμβρίου έμειναν, ευτυχώς, σημαντικά πίσω από το θλιβερό ρεκόρ που είχαν πετύχει μόλις ένα μήνα πριν συνάδελφοί τους (σε αγαστή συνεργασία με τους Αιγύπτιους διώκτες τους) στο αεροδρόμιο της Μάλτας. Η Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης έσπευσε βέβαια να καταδικάσει την τυφλή βία των τρομοκρατών. Δεν υπάρχει αμφιβολία όμως πως η κοινή γνώμη θα χρεώσει συνολικά στο Παλαιστινιακό κίνημα τη δολοφονία δεκάδων αθώων επιβατών κι όχι σε προβοκάτορες ή διαφωνούντες προς τον Αραφάτ. Το γεγονός ότι οι «θεαματικότερες» τρομοκρατικές ενέργειες των Παλαιστινίων τον τελευταίο καιρό στρέφονταν τελικά εναντίον χωρών που αντιμετωπίζουν θετικά την υπόθεση των Παλαιστινίων (Ιταλία, Ελλάδα, Αυστρία) μπορεί να δημιουργεί ερωτηματικά για τα πολιτικά κίνητρα των δραστών, ενισχύει όμως οπωσδήποτε την ισραηλινή προπαγάνδα που, ακόμη μια φορά, έσπευσε την ίδια μέρα (δια τον στόματός του υπουργού Εξωτερικών Γιτζάκ Σαμίρ) να ζητήσει από τις ευρωπαϊκές χώρες να κλείσουν τα γραφεία της ΟΑΠ. Ας ελπίσουμε πάντως πως δεν θα υπάρξει από τη μεριά του Ισραήλ εξίσου τυφλή και βίαιη ανταπόδοση εναντίον εξίσου αθώων Παλαιστινίων που δυστυχούν στους καταλισμούς της δικής τους διασποράς: στο κάτω κάτω οι φυσικοί αυτουργοί ακολούθησαν τα θύματά τους ή συνελήφθησαν και η εκδικητικότητα του ισραηλινού κράτους θα είναι διπλά ανατιολόγητη.

Αξίζει όμως, με την ευκαιρία αυτή, να σκεφθούμε και τα καθ' ημάς. Ή μάλλον να σκεφθούν οι ενταύθα οπαδοί του «ένοπλου δρόμου» ποιες είναι οι προοπτικές της δικής τους πρακτικής. Εμείς νομίζουμε πως αν η απόγνωση των Παλαιστινίων έχει μετατρέψει σε ακήρυχτο «παγκόσμιο πόλεμο» εναντίον αμάχων τη σύγκρουσή τους με το Ισραήλ και τις ΗΠΑ, η απόγνωση των ελλήνων τρομοκρατών έχει ως μόνη προοπτική την εξίσου τυφλή βία που θα χαρακτηρίζεται «επιλεκτική» και «τιμωρής» μέσω της ταύτισης των ατόμων με τους θεσμούς —όπως στην πρόσφατη δολοφονία του αστυφύλακα των ΜΑΤ.

Ζήτησε κι εσύ το φάκελό σου. Μπορείς!

Στην αλληλογραφία του ΑΝΤΙ με την CIA —που οι τακτικοί αναγνώστες μας γνωρίζουν καλά —υπάρχει συνέχεια. Με την επιστολή του ΑΝΤΙ στις 18 Οκτωβρίου 1985, ασκήσαμε έφεση στην πρωτοβάθμια απόφαση της επιτροπής που μας αρνούνταν το φάκελό μας, επικαλούμενη λόγους εθνικής ασφαλείας. Επισημάναμε λοιπόν κάποιες διατάξεις του Νόμου για την Ελεύθερη Πληροφόρηση (FOIA), και το Νόμο για την παροχή Πληροφοριών από τη CIA, και κερδίσαμε. Η CIA λοιπόν μας απαντά με την επιστολή της 4ης Δεκεμβρίου 1985, ότι η δευτεροβάθμια επιτροπή έκρινε την έφεσή μας θετικά, και ότι θα δώσει συνέχεια στο αίτημά μας. Μας ευχαριστεί που αποστείλαμε μια επιταγή 106,50 δολαρίων για τα έξοδα και μας ζητά συν γνώμη διότι η αποστολή του φακέλου μας θα αργήσει λίγο. Βλέπετε αυτή τη στιγμή χειρίζεται 185 περίπου παρόμοιες αιτήσεις.

Βέβαια ένα πρώτο συμπέρασμα είναι πως στην ιμπεριαλιστική Αμερική του Ρήγκαν το επίπεδο λειτουργίας της τυπικής αστικής δημοκρατίας, είναι υψηλότερο από πολλές παραδοσιακά δημοκρατικές χώρες της Ευρώπης. (Αλήθεια τι γίνεται με τους δικούς μας φακέλους;). Ωστόσο, πιστεύουμε πως ήρθε η ώρα να συμβάλουμε όλοι στην αποδιοργάνωση της CIA. Ο καλύτερος τρόπος λοιπόν για να την βραχυκυκλώσουμε είναι να την κατακλύσουμε με αντίστοιχες αιτήσεις. Το ΑΝΤΙ είναι στη διάθεση κάθε πολίτη ή κάθε φορέα που θα ανταποκριθεί στην πρόσκλησή μας. Και σημειώστε! Η διαδικασία που θα σας προτείνουμε είναι αποτελεσματική.

Και πού ξέρετε; Ίσως να οδηγηθείτε σε αποκαλυπτικά συμπεράσματα.

ΥΠΟΘΕΣΗ ΜΠΟΧΑΝ: ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ

Είναι ξένο προς τη λογική των κυβερνώντων να ερυθριούν όταν προσβάλλουν και όταν την προσβολή την μετονομάζουν προάσπιση δικαιωμάτων και ελευθεριών.

Ο λόγος περί της «ανεξαρτήτου Δικαιοσύνης» η οποία γι' άλλη μια φορά έδρασε στο όνομα της ανεξαρτησίας της, αλλά και, με πλήρη διαφάνεια πλέον, προς το «συμφέρον» και το «λόγο του κράτους», μνημόντας, επί εθνική προδοσία και με όχημα μεταξικό νόμο, τους υπεύθυνους της «Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας» για τα πρόσφατα δημοσιεύματα της εφημερίδας γύρω από τις εξελίξεις στην υπόθεση Μποχάν. Επιπλέον, η Δικαιοσύνη απαγορεύει σε κάθε έντυπο τις οποιεσδήποτε δημοσιεύσεις και ειδήσεις για την υπόθεση αυτή. Όμως ο κ. Παπαϊωάννου είπε ότι «ο Τύπος είναι ελεύθερος» και η δικαιοσύνη ανεξάρτητη...

Είναι γνωστή η ιστορία γύρω από τον διπλό πράκτορα: αυτό που εμφανίστηκε ήταν μια κλασική εκδοχή πολέμου υπηρεσιών με πεδίο αναφοράς την Ελλάδα· αυτό που υπάρχει κάτω από αυτή τη φαινόμενη πτυχή της υπόθεσης, είναι ένα πολιτικό παιχνίδι που επέλεξε ο «αμερικανικός παράγων» προκειμένου να επιτύχει κάποια αποτελεσματικότητα στην πίεση που ασκεί στην ελληνική κυβέρνηση —πράγμα που έμμεσα το ανέφερε και ο ίδιος ο πρωθυπουργός στην πρόσφατη ομιλία του εφ' όλης της ύλης στη Βουλή, όταν συνέδεσε την υπόθεση Μποχάν με την πώληση των F-16.

Και το ερώτημα που τίθεται είναι διττό: ποιοι είναι αυτοί που ενεργοποίησαν το δικαστικό μηχανισμό για να σταματήσει κάθε απόπειρα να έλθουν στην επιφάνεια στοιχεία που θα αποκάλυπταν ενδεχομένως την ουσία, αυτό που υπάρχει κάτω από την υπόθεση Μποχάν, και θα εμφάνιζαν την πρακτορική πτυχή της υπόθεσης σαν αυτό που στην πραγματικότητα ίσως είναι: μια ιστορία για το θεαθήναι, ένα είδος μυθιστορίας, που συγκάλυπτε ακριβώς τα επί της ουσίας παιχνίδια.

Το δεύτερο σκέλος του ερωτήματος αφορά ευθέως το κύρος, που μπορεί να διαθέτει η δημοκρατική αρχή της νομιμοποίησης, που προϋποθέτει ακριβώς τη διαφάνεια των πράξεων της διοίκησης και της δικαιοσύνης πέρα από έωλες σκοπιμότητες που συγκάλυπτον τη λογική και τα συμφέροντα των στεγανών του κράτους και των διαχειριστών τους.

Ποιος έχει συμφέρον άραγε απ' τη διατήρηση αυτών των στεγανών;

Ή, αλλιώς, ποιος θυμάται την «υπόθεση Κρυστάλλη» και κάποιους —ίσως υψηλά ιστάμενους— πίσω από αυτήν;

Ή μήπως δεν συνδέονται οι δύο υποθέσεις;...

Εμπρός για την αιωνιότητα

Με μία ημέρα διαφορά, πρώτος ο «Μένιος» και μετά ο «Ανδρέας», διαβεβαίωναν ότι ο λαός θα δώσει και τρίτη τετραετία στο ΠΑΣΟΚ, και μάλιστα ο επί της Δημοσίας Τάξεως προκαταλαμβάνει πως η «νέα» θα είναι και «διευρυμένη» (κάτι θα ξέρει, ίσως, λόγω αρμοδιότητας). Εκτός από λίγους, κακόπιστους, αλλοπρόσαλλους, ανιστόρητους, αδιδακτους, απροσάρμοστους, μυωπικούς, μειοδότες, αποστάτες (είναι κι άλλοι, αλλά αυτούς μάθαμε ν' αποστηθίζουμε) όλοι συμφωνούν ότι η αδήριτη ιστορική αναγκαιότητα της Αλλαγής, της Εθνικής Λαϊκής Ενότητας, της δημοκρατικής πανστρατιάς των μικρομεσαίων, δεν μπορεί παρά να διατηρεί ανέπαφο τον ιστό της συνέχειάς της ανά τα έτη: επιχειρώντας το καινούργιο, το ανεπανάληπτο, το πρωτόγνωρο, αλλά και προκαταλαμβάνοντας αυτούς τους λίγους που γράψαμε παραπάνω για τις προθέσεις της.

Και εμφανίζεται με παρηγορία και θάρρος, διαφανής και πάλλευκη τούτη η πανστρατιά με την αναγκαιότητά της που υπερβαίνει και αυτούς ακόμη τους περί φύσεως νόμους· και εξαγγέλλει προκαταβολικά την υπεριστορική, υπεράνθρωπη και υπέρκοσμη συνέχεια της βασιλείας της: με τον Πατριάρχη και τον Αρχιεπίσκοπό της να λειτουργούν στις μεγάλες συνάξεις του πό-

μνιού τους και να κατοικούν: άλλη μια τρίτη τετραετία, μαζί θα πορευθούμε στο μεγάλο όρκο που για σας δώσαμε.

Καλά, θα πείτε, από τώρα; Ούτε έξη μήνες δεν πέρασαν απ' τη δεύτερη 4ετία...

Κι όμως! Τι αξία έχουν μήνες και χρόνια μπρος στην αιωνιότητα.

Αυτοί έρχονται από μακριά και πάνε μακριά, πολύ μακριά μες στο χρόνο. Γίνονται άυλοι και αθάνατοι. Αθάτατες σκιές όλων μας, και για όλα μας, πριν από μας και μετά από μας.

Και φέρνουν μίαν ανατριχίλα...

Κάτι μου θυμίζει, κάτι μου θυμίζει...

Πέραν των αρχόντων, τούτες τις άγιες ημέρες οι κοινοί θνητοί γνωρίζουν δόξα και τιμές, ανέρχονται αιφνιδίως εκ της αφανείας στην επιφάνεια, αξιώνονται με τελετές λαμπρές και περιβάλλονται με τη σκέψη και τη φροντίδα των απόκοσμων και απρόσιτων λειτουργιών της πολιτείας. Η τελετή δεν κρατάει ούτε ώρα, όμως ο χρόνος της θα μείνει ανεξίτηλος στη μνήμη και των επερχόμενων γενεών.

Τούτες τις άγιες μέρες, λοιπόν, η σύζυγος του Πρωθυπουργού επισκέφθηκε τα παιδάκια της Ανθούσας, «μικρής κοινότητας κοντά στο Γέρακα» (για όποιον δεν την ήξερε —μέχρι τώρα τουλάχιστον, γιατί πολλοί θα τη θυμούνται από τώρα και μετά). Πήρε μαζί και τα εγγονάκια της, αφού πρώτα άφησε τις δουλειές της (όπως κάνουν πολλοί, δηλαδή), και αφού άκουσε τα κάλαντα απ' τα «παιδάκια της Ανθούσας», μοίρασε δώρα —παιχνίδια που «πρόσφεραν οι βιομηχανίες της περιοχής» — που ήταν τόσα πολλά ώστε «κάθε παιδάκι πήρε διπλό δώρο». Μία λεπτομέρεια: η Μαργαρίτα Παπανδρέου δεν πήγε από μόνη της, αλλά μετά από πρόσκληση του κοινοτάρχη Ανθούσας.

Δείτε λοιπόν, πόσα κρύβει μέσα της αυτή η επίσκεψη: αρμονία στις σχέσεις αυτοδιοίκησης - Πολιτείας, αποκεντρωμένη ανάπτυξη και βιομηχανική απασχόληση («βιομηχανίες περιοχής»), πρόνοια υπέρ μικρών οικισμών, αγάπη και ευτυχία από τη σύζυγο του δεύτερου(!) πολίτη της χώρας για τους —μέχρι τώρα— άσημους γόνους ασήμων οικογενειών.

Έτσι προσφέρονται τώρα τα δώρα των μάγων. Όχι όπως παλιά, που η «βασιλομήτωρ» έπαιρνε απ' την Πρόνοια για να δώσει σ' αυτούς που τα 'χε πάρει!

Υ.Γ. Τούτες τις άγιες ημέρες που ο πρώτος(!) πολίτης της χώρας, η «Αυτού Εξοχότης ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας» έκανε επισκέψεις σε νοσοκομεία και δεξιώθηκε παιδάκια ορφανοτροφείων μετά της συζύγου του, «έννας» πήγε να πει τα κάλαντα στην πεθερά του, όχι με «τριγωνάκι», αλλά μ' ένα ξύλο, ένα μέτρο μακρύ. Η είδηση δημοσιεύτηκε πλάι - πλάι με το ρεπορτάζ για τη Μαργαρίτα Παπανδρέου.

ΕΓ του ΠΑΣΟΚ: αφασία γλωσσική και πολιτική

1. «Για το συνδικαλιστικό κίνημα η σύζευξη και ενιαία παραγωγική, κοινωνική πολιτική προώθησης εργαζομένων - ανέργων δεν έχει απλά το χαρακτήρα της αλληλεγγύης αλλά της κοινής δράσης γύρω από κοινά διεκδικητικά προγράμματα που συνθέτουν τις διαφορετικές μορφές εργασίας και σχέσεων εργασίας και παραγωγής στη βάση των ενιαίων κατευθύνσεων μιας στρατηγικής ανάπτυξης, βελτίωσης και παραγωγικότητας, νέων επενδυτικών πρωτοβουλιών, αξιοποίησης στο εθνικό επίπεδο των πλουτοπαραγωγικών πόρων και του ανθρώπινου δυναμικού, ελέγχου του κυκλώματος παραγωγής - διαχείρισης - διανομής από τους εργαζόμενους».

2. «Διευρύνουμε το λαϊκό συσχετισμό μέσα στην καρδιά της παραγωγικής διαδικασίας...» «...Μεταβαίνουμε από το πεδίο του ελέγχου των μακροοικονομικών μεγεθών, στο πεδίο ε-

δραίωσης νέων παραγωγικών δομών...».

Τα αποσπάσματα από την «απόφαση για την οικονομία» της ΚΕ του ΠΑΣΟΚ. Και για τα δύο αποσπάσματα καταζητούνται τόσο ο συντάκτης όσο και ο «θεωρητικός εγκέφαλος»: όποιος τους εντοπίσει είναι υποχρεωμένος να τους εξασφαλίσει κάποια απασχόληση —κατά προτίμηση στις «αναδομούμενες» προβληματικές επιχειρήσεις— έτσι ώστε να κάνουν κάτι καλό και κάτι χρήσιμο για την κοινωνία και να μην την υποβάλλουν στο βάσανο της γλωσσικής τους αφασίας.

Πέραν όμως της γλωσσικής υφίσταται και η πολιτική αφασία: είναι αυτή που εκφράζεται με διατυπώσεις οργουελικές, του είδους: «είσοδος του μαζικού κινήματος στις διαδικασίες των νέων δομικών αλλαγών» (βλ. σενάριο: ο κ. Ραφτόπουλος και το Ειρηνοδικείο)· ή είναι η αφασία που «αντιπαράτιθεται» στη «Δεξιά» και την «παραδοσιακή Αριστερά», με την έννοια ότι βλέπει σαν «αναγκαίο όρο για την εδραίωση των νέων θεσμών και σχέσεων» την «περιθωριοποίησή τους»: εδώ η αφασία μετατρέπεται σε επικίνδυνη ψύχωση, «προστασίας» των «νέων θεσμών».

Προσέξτε, λοιπόν, όσοι τους εντοπίσετε, να τους μιλήσετε ήρεμα και γλυκά...

Ανώνυμων Εταιρειών τεχνάσματα

Όπως διαβάσαμε (Αυγή 25.12.85), εστάλη στις εφημερίδες «Μήνυμα της ΑΕ του Προέδρου της Δημοκρατίας κυρίου Χρήστου Σαρτζετάκη προς τους Απόδημους Έλληνες με την ευκαιρία των εορτών Χριστουγέννων 1985 και νέου έτους 1986», υπογεγραμμένο ιδιοχειρώς από τον ίδιο τον κ. Χ. Σαρτζετάκη. Είναι προφανές ότι δημιουργούνται κάποια ερωτηματικά:

1. Επιτρέπει το σύνταγμα στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας να έχει δική του Ανώνυμη Εταιρεία;

2. Επιτρέπεται αυτή η Ανώνυμος Εταιρεία να απευθύνεται χάριν αυτοδιαφημίσεως στους απόδημους Έλληνες και να βάζει να υπογράψουν τις ευχετήριες κάρτες της ο κ. Σαρτζετάκης;

Και ας μην προσπαθήσει η γραμματεία της Προεδρείας να μας πείσει ότι τάχα ΑΕ σημαίνει Αυτού Εξοχότης. Αυτό έλειπε, εν έτει 1986, με την Αλλαγή πλησιότητα, η γραμματεία να παίρνει γραμμή από τις αντιπολιτευόμενες εφημερίδες που αποκαλούν το προεδρικό μέγαρο «Παλάτι». Τούτου αποκλεισμένου πρέπει ο Εισαγγελέας να επέμβει τάχιστα εναντίον της ΑΕ που για λόγους διαφήμισης καπηλεύεται και φθείρει τον προεδρικό θεσμόν.

Ο σοσιαλισμός και το λουκούμι

Τελικά οι σοσιαλισμοί πλήθυναν, πλουτίστηκαν, ξέφυγαν απ' τη «μιζέρια» των πατέρων τους και των γραφών τους κι ανοίχτηκαν σ' άλλους ορίζοντες, ατελεύτητους, μυστήριους που οδηγούν σε ανεξερεύνητες και μαγικές ηπείρους.

Δεν έχουμε πια τον παλιομοδίτικο επιστημονικό σοσιαλισμό, ούτε μόνο τον πρόγονό του, τον ουτοπικό· δεν έχουμε, ακόμα, μόνο το τραυματικό και προβληματικό παιδί του μεσοπολέμου, τον δημοκρατικό σοσιαλισμό — τη σοσιαλδημοκρατία — ή το πολύμορφο και πολυκέφαλο «τέρας» του υπαρκτού σοσιαλισμού.

Έχουμε τώρα και τον δικό μας σοσιαλισμό, αυτόν με τα χρώματα της πατρίδας, που μας οδηγεί σ' άλλους τόπους και σε καιρούς ύστερους.

Γεννήθηκε κάποια μέρα του φετινού Οκτωβρίου και βαφτίστη-

κε στις 20 Δεκεμβρίου.

Νονός του: ο Ανδρέας Παπανδρέου, δια του Ιωάννου Ζιγδη.

Το όνομα αυτού: ραχάτ - σοσιαλισμός.

Και μόνο το όνομά του σας φέρνει τη γλύκα, τη νοστιμιά και την απόλαυση που νιώθετε όταν, σαν κουρασμένοι ταξιδιώτες, ξαποστάσετε για ένα ποτήρι κρύο νερό κι ένα γλυκό· ένα γλυκό που κυριεύσε χρόνια τώρα όλα τα χωριά, τις κωμοπόλεις και τις πολιτείες της πατρίδας: το λουκούμι - ραχάτ, που η τέχνη του συναγωνίζεται σε μεράκι και ποιότητα τα καλύτερα αντιστοιχούσυνθέσεως γλυκίσματα της εποχής των Τούρκων.

Να όμως που στο τραπέζι του καφεéné χέρια εχθρών παραμονεύουν να σας αρπάξουν το λουκούμι. Διότι δεν είναι ώρα να σταματήσετε το ταξίδι.

Διότι «δεν είναι ώρα για ραχάτ - σοσιαλισμό», όπως είπε ο πρωθυπουργός την ημέρα εκείνη — Παρασκευή 20 Δεκεμβρίου — που έδινε αυτό το όνομα στο όραμά του· που είναι όμως όραμα μέλλοντος μακρινού, όταν το ραχάτ θα είναι η τελική ήπειρος, το τελικό λιμάνι, αλλά αφού περάσεις πρώτα απ' τη «δύναμη των Μπωφόρ» (αυτό το είπε μια μέρα πριν — Πέμπτη 19 Δεκεμβρίου — στο πλήρωμα του σκάφους του, που 'ταν έτοιμο να διαμαρτυρηθεί γιατί δεν ξαποσταίνουν για ένα λουκούμι σε κάποιο ορεινό χωριό του Αραράτ).

Ο δικός μας σοσιαλισμός θα έχει και Φουριέ (είναι ο τεχνίτης που εισήγαγε το λουκούμι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία) και ραχάτ. Μόνον που δεν θα είναι λουκούμι.

Και γιατί όχι δηλαδή; Γιατί να τον πικραίνουν οι κάθε λογής μάγειροι;

Πολλοί, ίσως, θα έχετε διαβάσει το κείμενο που αναδημοσιεύουμε εδώ, από το ΒΗΜΑ της (τελευταίας) Κυριακής (του χρόνου).

Εμάς, μας άρεσε, τόσο ώστε να το φιλοξενήσουμε στο πρώτο τεύχος του νέου έτους 1986: τα περιεχόμενα εν τω κειμένω ομιλούν για ένα νέο δείγμα γραφής εις την οικίαν της Ηρώδου Αττικού, το οποίο και θα μας συντροφεύσει, ως φαίνεται, το 1986 — τουλάχιστον.

Πώς θα δεχθεί ο πρόεδρος τους ευχέτες

ΚΑΙ άλλες αλλαγές στο Προεδρικό Μέγαρο... Σε έξι διαφορετικές αίθουσες θα δεχθεί, κατά κατηγορίες, ο πρόεδρος κ. Σαρτζετάκης, όσους πρόκειται να τον επισκεφθούν για να του υποβάλουν τις ευχές τους επί του Νέου Έτε.

Με βάση, λοιπόν, το ειδικό πρόγραμμα υποβολής ευχών, που έφθασε στα χέρια μου, καταγράφω τις λεπτομέρειες, ώστε οι ενδιαφερόμενοι να γνωρίζουν πού θα κατευθυνθούν — μήπως πάνε σε λάθος πόρτα και την βρουν πρωτοχρονιάτικα κλειδωμένη!

Σημειώνω, λοιπόν, πρώτα-πρώτα, ότι από εφέτος τα πράγματα αλλάζουν: όσοι θυμούνται την «πρακτική» του περασμένου Μαΐου καλά θα κάνουν να την ξεχάσουν. Τότε, αμέσως μετά την ανάδειξη του στη θέση του Προέδρου ο κ. Σαρτζετάκης είχε δεχθεί ευχές και συγχαρητήρια στη μεγάλη Αίθουσα Δεξιώσεων του Προεδρικού Μεγάρου — εκεί «παρήλασαν» ενώπιόν του, όλοι οι επίσημοι, σε μια διαδιακασία που διήρκεσε 50' της ώρας. Στην ίδια Αίθουσα Δεξιώσεων εδέχοντο να συγχαρητήρια και τις ευχές («ομαδικώς») και όλοι οι πρώην Πρόεδροι.

Από την ερχόμενη Τετάρτη, όμως, Πρώτη του Έτους, τα πράγματα αλλάζουν ριζικά. Ο κ. Σαρτζετάκης θα δεχθεί τις ευχές σε Έξι Διαφορετικές Αίθουσες — ανάλογες προφανώς της έκαστου εκ των προσεχόμενων.

Το Επίσημο Πρόγραμμα ορίζει τις Έξι Αίθουσες, καθορίζει ακριβή χρόνο προσελεύσεως ενός εκάστου — από τον Πρωθυπουργό μέχρι και τον Αρχηγό των Προσκόπων... — και προβλέπει υποχρεωτικών «δατήχρωμο ένδυμα».

Στην Αίθουσα Α' — με είσοδο από την οδό Ηρώδου Αττικού έχει οριστεί να προσέλθει στις 12 το μεσημέρι της Τετάρτης ακριβώς, ο Πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου καθώς και: Ο Πρόεδρος της Βουλής κ. Γιάννης Αλευράς, ο αρχηγός της Λεξιματικής Αντιπολιτευόσεως κ. Μητσότακης, οι πρώην Πρόεδροι της Δημοκρατίας (υποθέτω ότι αυτή τη φορά ιστάλησαν προσκλήσεις — λέτε να... πάνε!...), ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησεως κ. Ι. Χαριλαμπίδης, οι υπουργοί και υφυπουργοί, οι αρχηγοί των πολιτικών κομμάτων και τα μέλη του Προεδρείου της Βουλής.

Στην Αίθουσα Β' το «επίπεδο λέφτει». Εδώ έχουν προσκληθεί να υποβάλουν τις ευχές τους στον κ. Σαρτζετάκη οι πρώην

πρωθυπουργοί, οι οποίοι πρέπει να δρίσκονται στην είσοδο της οδού Ηρώδου Αττικού δέκα λεπτά της ώρας ακριβώς μετά την προσέλευση του Πρωθυπουργού (που θα έχει εισέλθει στο Προεδρικό από την ίδια, γνωστή πόρτα).

Στην Αίθουσα Β' έχουν κληθεί οι δικαστικοί, τα μέλη της Ιεράς Συνόδου, ο Δήμαρχος Αθηναίων, και όσοι έχουν τιμηθεί με «Μεγαλόσταυρο του Σωτήρος» (είναι το ανώτατο παράσημο που απονέμει η πολιτεία και δεν ξέρω αν υπάχουν επιζώντες που να το έχουν πάρει — εκτός των πρώην Προέδρων).

Μετά πεντάλεπτον ακριβώς ο κ. Σαρτζετάκης θα δεχθεί τις ευχές των Ακαδημαϊκών και των Πρυτανικών Αρχών των ΑΕΙ — προσοχή όμως: οι αθάνατοι κ.λπ. καθηγητές να θυμηθούν να προσέλθουν από την («βοήθητική») είσοδο της οδού Βασ. Γεωργίου Β', απ' όπου και θα κατευθυνθούν καθοδηγούμενοι υπό των φρουρών, στην ειδική Αίθουσα Γ'.

Από την ίδια «βοήθητική» είσοδο θα προσέλθουν και όλοι οι υπόλοιποι ευχέτες — η είσοδος της Ηρώδου Αττικού θα έχει κλείσει.

Στην Αίθουσα Δ' ο κ. Σαρτζετάκης θα δεχθεί τις ευχές των διοικητών Τραπεζών, Οργανισμών, των Γενικών Γραμματέων Υπουργείων, των Νομαρχών και των μελών του Διπλωματικού Σώματος.

Στην Αίθουσα Ε' θα προσέλθουν να υποβάλουν τις ευχές τους οι συγχροτούντες την Ηγεσία των Ενόπλων Δυνάμεων και της Ελληνικής Αστυνομίας.

Συνωστισμός, βεβαίως, προβλέπω ότι θα γίνει στην τελευταία Αίθουσα Στ', όπου έχουν προσκληθεί πολλοί και διάφοροι — από τους προέδρους των δύο ΕΡΤ ίσαμε τον αρχηγό του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων.

[Και μια υποσημείωση για να μη νομισθεί ότι γράφω τα της διαβαθμίσεως των αιθουσών με πρόθεση να... μειώσω οιονδήποτε εκείνων που θα μεταδούν: στην τελευταία αυτή Αίθουσα Στ' έχουν προσκληθεί και «αντιπρόσωποι του Τύπου». Ποιοι θα είναι αυτοί οι «αντιπρόσωποι» δεν γνωρίζω, διότι, ως γνωστόν, από τον περασμένο καλοκαίρι η Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών έχει δώσει εντολή στα μέλη της να μην προσέχονται στο Προεδρικό Μέγαρο].

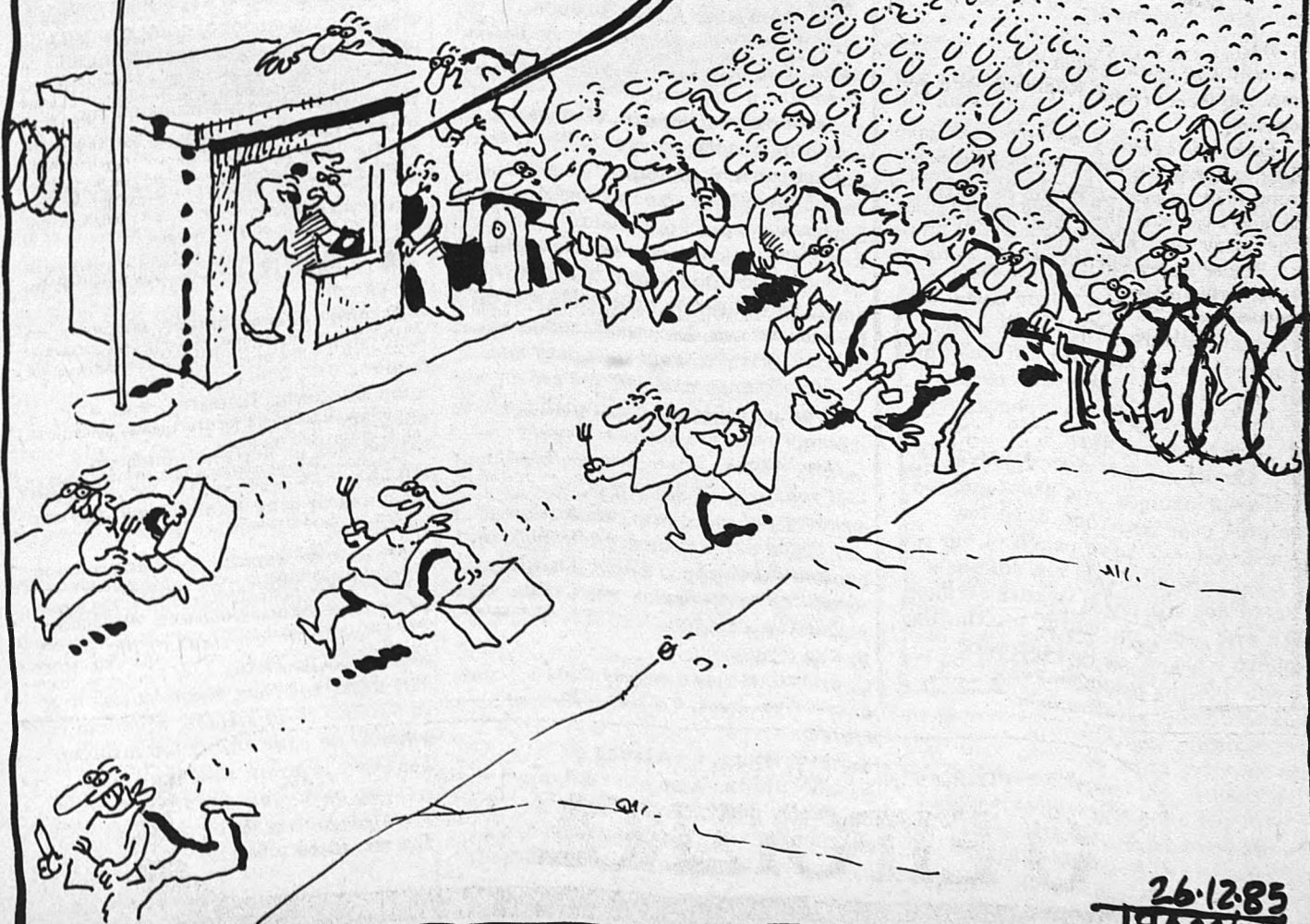
Β' έκδοση

Ξανάρχεται Ο ΕΤΡΟΥΣΚΟΣ

Σε 6 μήνες ξαναιλήθηκε η πρώτη έκδοση

Πολεμιστής και εραστής,
σοφός και πειρατής,
αφήρησε ανθρώπους και θεούς
για να βρει τον εαυτό του...

ΟΧΙ ΣΑΣ ΛΕΩ
ΚΥΡΙΕ ΔΙΟΙΚΗΤΑ ...
ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ
...ΕΝΑΙ ΣΟΥΗΔΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ
ΠΟΥ ΑΚΟΥΣΑΝ, ΟΤΙ ΕΔΩ ΤΡΟΜΕ
ΚΑΘΕ ΜΕΡΑ ΚΡΕΑΣ, ΠΑΜΕ
ΚΑΘΕ ΝΥΧΤΑ ΣΕ ΤΑΒΕΡΝΕΣ,
.....

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ.

Τηλεγράφημα του υπουργού Μεταφορών Γ. Παπαδημητρίου προς διάφορους παραλήπτες μεταξύ των οποίων και η Αστυνομική Διεύθυνση Αθηνών. Το τηλεγράφημα αναφέρει ότι «ο ραδιοσταθμός των ΤΕΙ στο Αιγάλεω δημιουργεί προβλήματα στις ραδιοεπικοινωνίες και παρακαλεί για άμεσες ενέργειες...».

«Φως φανάρι — σχολίασε ο Αγαθόνικος— επίκειται γιουρούσι. Μετά τα θρίλερ:

«Ο Αρκουδέας στα Εξάρχεια».

«Ο Αρκουδέας στο Χημείο».

«Ο Αρκουδέας στο Κάραβελ».

«Ο Αρκουδέας στη ΓΣΕΕ», σειρά παίρνει «ο Αρκουδέας στο Αιγάλεω».

Μ' αυτά και μ' άλλα όμως ο Αρκουδέας κινδυνεύει από υπερκόπωση. Κινδυνεύουμε να χάσουμε τον Αρκουδέα το τρίτο βάθρο της σοσιαλιστικής μας δημοκρατίας.

Ποια είναι —ρώτησα— τα δύο άλλα βάρη;

Τα άλλα δύο —απάντησε ο

Αγαθόνικος— είναι ο Παγορόπουλος και ο Κουρής».

ΤΕΦΤΕΡΙΑ. Παλιά τεφτέρια.

Θέλωμαι όταν ανακαλύπτω σε παλιά τεφτέρια συμπεριφορές ίδιες κι όμοιες με διακεκριμένες σημερινές.

Τα κατορθώματα ωστόσο του Περικλή Ραφτόπουλου —καμιά σχέση με το διορισμένο πρόεδρο της ΓΣΕΕ— που ετεροχρονισμένα διάβασα και θαύμασα στα «Φιλολογικά Απομνημονεύματα» του Παύλου Νιρβάνα δεν προσφέρονται για εύκολες επαναλήψεις...

Διότι μπορεί μεν ο Ντάνος Κρυστάλλης να πραγματοποιήσει στις μέρες μας ένα ρεπορτάζ μέσα στα τόσα άλλα των συναδέλφων του —ένα ρεπορτάζ για την ΕΡΤ-2— επιτοπίως εκεί που έσκασε η μπόμπα που είχε βάλει νωρίτερα ο ίδιος, αλλά στις μέρες της νιότης του Παύλου Νιρβάνα ο Περικλής Ραφτόπουλος

—παιδί από την Πάτρα— «νέος συμπαθέστατος, γλωσσομαθής, κοσμικότατος, κομψότατος, αριστοκράτης στους τρόπους, γλυκομίλητος και υποχρεωτικότατος» —κατά τον απομνημονευματογράφο— έγραψε θρασύτατα αποκλειστικό ρεπορτάζ στην «Εφημερίδα» του Κορομηλιά για τη μυστηριώδη κλοπή του Νομισματικού Μουσείου των

Αθηνών που ο ίδιος είχε διαπράξει αυτοπροσώπως...

ΑΛΛΑΓΕΣ. Αλλαγές μελετά η κυβέρνηση της αλλαγής. Μελετάται —έγραψαν οι εφημερίδες— η κατάργηση του «κουτιού» στα λεωφορεία και τα τρόλεϊ και η επαναφορά των εισπρακτόρων. Η αλλαγή όμως δεν περιορίζεται στα κουτιά:

«Θ' αντικατασταθούν από 1-1-86 όλα τα ελεύθερα —κυκλοφορούν περίπου 80.000— ώστε να γίνει εκκαθάριση, γιατί διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν ελεύθερα που χορηγήθηκαν από το 1946».

—Πολύ σωστά. —σχολίασε με ικανοποίηση ο Αγάπιος καμψαυχένογλου, που ψήφισε ΠΑΣΟΚ για να μην ξανάρθει η Δεξιά— Είναι απαράδεκτο να κυκλοφορούν με ελεύθερα οι επιτήδιοι μόνο και μόνο γιατί το 1946 διατελέσανε Μπουραντάδες...

AMYNA. Άμυνα σε βάθος.

«Η Παλλαϊκή άμυνα, η άμυνα σε βάθος άρχισε στα νησιά του Αιγαίου».

Αυτά είπε η τηλεόραση το προπερασμένο Σάββατο. Πλούσιο ρεπορτάζ συνόδευσε την καθησυχαστική ειδήση.

Αεροδρόμιο Χίου. Από αεροπλάνο ξεμπουκάρει μια κουστωδιά.

Κοστουμαρισμένοι και ένστολοι. Μια ξανθιά σαραντάρα —από απέναντι— ορμά, χώνεται στην κουστωδιά και φιλά ξελιγωμένα ένα, δύο, τρεις, τέσσερις...

—Καλέ, ρώτησα, ποια είναι αυτή που αλισβερίζεται με πλείονες του ενός;

—Είναι, μου εξήγησε ο Μανώλης, η Αλέκα;

—Ποια Αλέκα;

—Η νομάρχης Χίου. Η τέως διεκδικήτρια της Δημαρχίας Χανίων.

Δεν θυμάσαι που όταν ανακοινώθηκε η υποψηφιότητά της, ο Σήφης Βαλυράκης

—που την εισηγήθηκε— είπε: «Και γαϊδάρω να κατεβάσω στα Χανιά θα τον βγάλω Δήμαρχο»;

Οι ασπασμοί των αγγέλων προς τ' άστρα είναι έρως. Το είπε ο Βίκτωρ Ουγκώ.

Τα ματς μouts της Αλέκας στ' αεροδρόμιο της Χίου είναι η απαρχή της άμυνας σε βάθος. Το έδειξε η τηλεόραση. Η καλύτερη άμυνα είναι η επίθεση. Δεκέμβρη μήνα της λιτότητας.

πέρασε. «Οι δαπάνες για την υγεία δεν περιτέμνονται», δήλωσε η Αυτού Εξοχότης ο πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Χρήστος Σαρτζετάκης στο νοσοκομείο της Κοκκινιάς όπου τον έφεραν τα Χριστούγεννα.

Όσοι είχαν ανησυχήσει για την ακεραιότητα του ακροαυσουσύνιου των δαπανών για την υγεία, μπορούν να κοιμηθούν ήσυχοι.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ. Ασυνήθιστα επαγγέλματα. Επαγγέλματα ασύλληπτα από φαντασίες κι από εφορίες.

Έκανε —λέει— λιανά το ταξί του ο Τάσος Τούντας από το Μενίδι και πήρε δυόμιση εκατομμύρια. Τα κουβαλούσε απάνω του μέρα νύχτα «για το φόβο των Ιουδαίων» μα και για πρακτικούς λόγους. Αποτελούσαν το κεφάλαιο της επιχείρησής του. Ο Τάσος Τούντας δάνειζε... το Καζίνο της Πάρνηθας. Δάνειζε τους χαμένους της ρουλέτας με τόκο 5-10% την ημέρα.

Την προπερασμένη Κυριακή άγνωστοι φθονεροί τον πυροβόλησαν στο ψαχνό με κοντόκανη καραμπίνα. Και ενώ εκείνος έπαιρνε την άγουσα για το χειρουργείο του Νοσοκομείου της Νέας Ιωνίας, εκείνοι έφευγαν με το κεφάλαιο και με τους τόκους.

Τα ασύλληπτα επαγγέλματα δεν είναι παίξε γέλασε...

ΣΥΜΨΗΦΙΣΜΟΙ. Συμψηφισμοί της εποχής.

—Ε, αυτό πια είναι αίσχος, είπε ο Αριστείδης, επάγγελμα λογιστή, όταν διάβασε στις εφημερίδες της προπερασμένης Τετάρτης, πως στο συνέδριο της ΠΑΣΕΓΕΣ —όπου επικράτησε με μια ψήφο διαφορά η ΠΑΣΚΕ— τα ψηφοδέλτια που βρέθηκαν στην κάλη ήταν περισσότερα από τους συνέδρους.

—Και τι έγινε λοιπόν, τον αποστόμωσε ο Θανάσης, επάγγελμα γιατρός, φρόνημα νεοπράσινος, αντί να βρεθούν 355 ψηφοδέλτια στην κάλη της ΠΑΣΕΓΕΣ βρέθηκαν 377.

Στις μέρες της Νέας Δημοκρατίας αντί να βρεθούν εννιά χιλιάδες εξακόσια τόσα ψηφοδέλτια στην κάλη του Ιατρικού Συλλόγου Αθηνών, βρέθηκαν εννιά χιλιάδες οκτακόσια τόσα.

Τόσο γρήγορα ξέχασες τη Δεξιά; Τι ανιστόρητος, Θεέ μου...

ΠΕΡΙΤΟΜΕΣ. Ο κίνδυνος

ο αυτόματος τηλεφωνητής

2 Ιουνίου 1985: παίζετε σωστά στην τράπουλα

του Χρ. Κυριαζή

Επτά μήνες μετά τη νίκη του «κόσμου του ήλιου» επί των «δυνάμεων του σκότους», λίγοι θα είναι εκείνοι που θα έβγαιναν πάλι, σε πόλεις και χωριά, με τα τότε σημαϊάκια τους και τα λογής λογής ψιμύθια που κοσμούσαν την κομματική λεοντή τους, για να καλωσορίσουν το 1986 εξευμενίζοντας τις «ακόμα χειρότερες ημέρες» του και δεόμενοι υπέρ σωτηρίας του σύμπαντος κόσμου τους, αυτού που αξίωσαν πάλι τη βασιλεία του την αυγή της 2ας προς 3η Ιουνίου 1985.

Η μυθοπλασία που συνεπήρε και κατακυριεύσε τις λαϊκές ακολουθίες των δύο σταυροφορών, αυτή που μεταποίησε την κοινωνία σε αμάλαμα ρωμαϊκής αρένας, χριστιανικής σέκτας και ποδοσφαιρικής εξέδρας, αυτή που εκποίησε

αλλού και όχι στην επίσημη τράπεζα.

Γιατί, ποιος θυμάται άραγε τους λόγους που επέσπευσαν το παιχνίδι - εκλογές; Στις 4 Απριλίου, στις 10.30 το πρωί, ο «ηγεμόνας των δημοκρατικών στρατιών» επισκεπτόταν τον έξι μόλις ημερών νέο και επίδικο Άρχοντα της Πολιτείας για να του ζητήσει την πρόωρη διεξαγωγή της μάχης «για εθνικούς λόγους (που) αφορούν την πορεία του Κυπριακού». Μια μέρα μετά ο πράκτωρ των «δυνάμεων του σκότους» θα ζητούσε, με το πλήθος των αημάτων του συντεταγμένο στο «σύνταγμα», πρόωρες εκλογές: εδώ παίχτηκε το πρώτο παιχνίδι του «ηγεμόνα»: να προλάβει τον πραιτόρα —κι εδώ το Κυπριακό φαντάζει τραγική φιγούρα.

Στις 17 Απριλίου, επιστολή ηγεμόνα

προς Άρχοντα, προσθέτει στο Κυπριακό έναν δεύτερο λόγο επίσπευσης της μάχης: τη «σύντομη περαίωση συνταγματικής εκκρεμότητας»: είμαστε στο Δεκέμβρη και αυτή η περαίωση θα πάρει τουλάχιστον κάμποσους μήνες ακόμα.

Όμως ο πρωτοκλασάτος της Αυλής, ο κατά κόσμον Μένιος Κουτσόγιωργας, θέσπισε ότι αυτοί οι λόγοι αυτά τα δύο τραπέζια όπου κλήθηκαν οι παίκτες, είναι για τους τύπους και η μάχη είναι αλλού, παίζεται ανάμεσα στους «δύο κόσμους» στους πράσινους και τους βένετους, στο παρελθόν και στο μέλλον —μόνον που αυτό το μέλλον φορούσε τα γυαλιά του προς το παρελθόν, τη «δεξιά», τους «αποστάτες», και πιο πίσω ακόμα τους «βενιζελικούς» και τους «λαϊκούς», τα μεγάλα και αιώνια δαιμόνια του διχασμού της «φυλής των Ελλήνων». Η μάχη δεν δινόταν για τα ευτελή, τις «ντομάτες και τα πορτοκάλια».

Όμως ο πράκτωρ των «δυνάμεων του σκότους» έταξε πορτοκάλια στους νικητές και τους ηττημένους —αυτοκινητάκια και μοντελάκια ενδύσεως προς επίρρωσιν της διάχτης ευημερίας των νεοελλήνων και προς δόξαν της ψήφου - συναλλαγής.

Μπροστά σε αυτές τις αμοιβές ο ηγεμών άλλαξε το μύθο του και κραδαινόν-

τας το λάβαρο της «ήρεμης δύναμης», έναντι της ανθρωποφαγίας του πρωτοκλασάτου του, αφοσιώθηκε στη συγγραφή μιας περγαμηνής - συμβολαίου της με την πανστρατία των «δημοκρατικών φρουρών» προς την «Ελλάδα του 2.000»: η Κύπρος και η νομιμότητα της Πολιτείας (αναθεώρηση Συντάγματος), έγιναν αθύρματα, πετάχτηκαν στους υπονόμους των πλατειών, όπου μέγα πλήθος συνωθούνταν από όλη την Επικράτεια, ενωμένο πέρα από τις τοπικές διαφορές του ίδιου και των επάρχων του, για να θαυμάσει τη μυθολογία του δια στόματος των δύο και μοναδικών ρητόρων του: για να χαρεί τη μέθεξή του στη μεγάλη πανήγυρι θαυμάτων καιπραματειών, απλωμένων στις δύο μεγάλες τράπεζες, όπου κανείς δεν είχε εξουσία πάρεξ των ολίγων επιούσιων.

Και η πανήγυρις τελείωσε: οι πραγμάτειες και τα θαύματα εξανεμίστηκαν: το μαύρο που, τότε, κρυβόταν επιτηδεώς από τους επιτήδειους σε άσπρο, έγινε μαύρο και πάλι —και όχι αιφνιδίως για ορισμένους που δεν κρατούσαν τότε σκύβαλα αημάτων.

Οι τιτανομάχοι απεκδύθηκαν της λεοντής τους εμφανίστηκαν έτσι όπως είναι, μετά όμως την τιτανομαχία τους. Στο πεδίο της μάχης δεν υπάρχει αίμα, ούτε νεκροί, μόνον κάτι ξεθωριασμένα (απ' τη βροχή βέβαια...) λάβαρα. Κανείς ίσως δεν θυμάται τον εχθρό και το σχυρό του, έτσι που ισοπεδώθηκαν κι έγιναν ομοιόχρωμα τα δύο στρατόπεδα: έτσι που ο μόνος ήλιος που ανέτειλε θυμίζει τόσο πολύ αυτόν που πήγαινε να δώσει την 1η Ιουνίου, μόνο που τώρα ντύνεται ολοένα και περισσότερο ένα μαύροχρωμα σκοτισμένης πολιτείας. Έτσι που το μόνο χρέος που επλήρωσε ο νικητής ήταν το χρέος προς την εξουσία του.

Προσέχτε την τράπουλα σήμερα. Ίσως είναι καλύτερο να φτιάξετε μία με τους φίλους, και να παίζετε στους δρόμους, όχι σε αθέατες οικίες και αλλοτρίως περιχαρακωμένα πεδία μαχών: εκεί που παίζουν ένας, ή προς τέρψιν σας και μόνο, δύο.

TA NEA

Ούτε μία ψήφος χαμένη για να μείνει στη γωνία η Ν.Δ.

ΔΑΓΚΩΤΟ ΠΑΣΟΚ

Μήνυμα Παπανδρέου και του Ε.Γ. του ΠΑΣΟΚ

Αυτό το ποτάμι δε γυρίζει πίσω

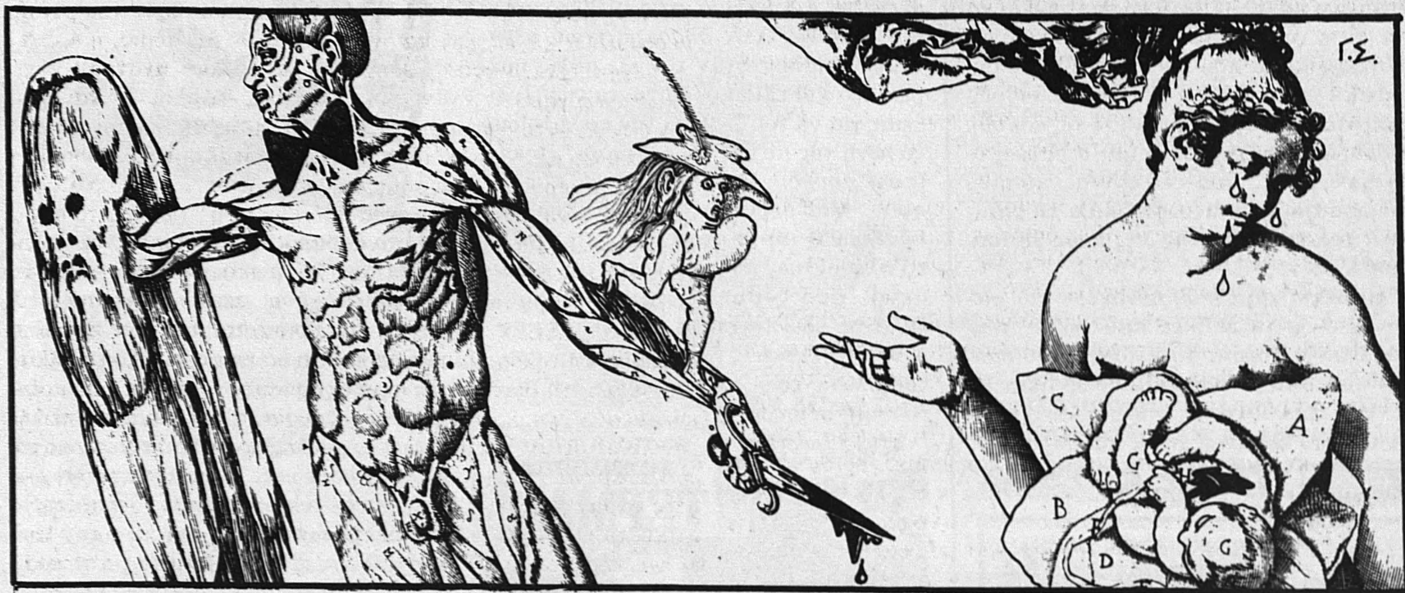
Προσοχή στα πλαστά ψήφια

την πολιτική σε δημοπρασία ειδών με αστάθμητη και συγκεκαλυμμένη αξία χρήσης, ήταν η πρώτη που θα κατέρρεε μέσα στην καλοκαιρινή πεζότητα και ανία των νέων κυβερνητών, ή στο φυλλορόιμα του «μεγάλου αντίπαλου». Κι ήρθε μετά ο σκληρός Οκτώβρης για να πει και σ' αυτούς πλέον τους παροικούντες την Ιερουσαλήμ των νικητών —οι οποίοι ούτε μύθο ούτε παρηγοριά είχαν στην τιτανομαχία της άνοιξης, αλλά μόνον πατριωτικό μένος και πεποισμένη οργή— ότι οι κάρτες είχαν τότε εσκεμμένα λάθος μοιραστεί, ότι κάποιες έτσι κι αλλιώς πάντα περιόσευαν, μόνον που αυτοί δεν ήξεραν πως στη μεγάλη τράπεζα άρχων (μόνος και έρημος) ήταν πάντα ο παντοκράτορας οικοδεσπότης και συνδαιτημόνες η πιστή ακολουθία του: όταν το έμαθαν αυτό δεν τράβηξαν την τσόχα —αυτά τα κάνει μόνον ο «πρώτος»— αλλά απλώς εγκατέλειψαν τα θεωρία περί την τράπεζα.

Και οι ακολουθίες και οι παροικούντες, των νικητών και των ηττημένων αυτή τη φορά, εννόησαν αιφνιδίως, εκ των υστέρων, ότι όχι μόνο τα χαρτιά είχαν εσκεμμένα λάθος μοιραστεί, όχι μόνον ότι ο άσσος βγαίνει από το μανίκι των δύο γκρουπιέρηδων —καθώς αυτοί δεν μοιράζαν αλλά έκαναν οι ίδιοι το παιχνίδι— αλλά και ότι τα «χτυπήματα» δίνονταν

ΠΟΥ ΟΔΗΓΕΙΤΑΙ ΜΙΑ ΧΩΡΑ, ΠΟΥ ΚΑΤΑΣΤΡΕΦΕΙ Ο,ΤΙ ΚΑΛΟ ΥΠΑΡΧΕΙ;

1985: Ζήτω η κρίση!

Μπορεί η πλήρης αποτίμηση ενός χρόνου που μόλις κλείνει, να είναι έργο των ιστορικών ή να απαιτεί μία χρονική αποστασιοποίηση, αλλά για το 1985, δεν υπάρχει, από τώρα καμιά αμφιβολία: η χρονιά που πέρασε ήταν για την Ελλάδα η χρονιά της αποκαλύψεως. Ίσως δεν υπάρχει άλλη περίπτωση στη νεότερη ελληνική πολιτική ιστορία —και σίγουρα δεν υπάρχει στη σύγχρονη μεταπολιτευτική— κατά την οποία να ανατράπηκαν, μόλις σε 12 μήνες, θεσμοί, δοξασίες, πιστεύω, αυταπάτες και άνθρωποι που κυριαρχούσαν επί χρόνια.

Ποιος περίμενε, τους πρώτους μήνες του 1985, και μέχρι τις 9 Μαρτίου, ότι θα τερματιζόνταν, σε μία βραδιά, η τριακονταετής —με το διάλειμμα της δικτατορίας— επικυριαρχία του Κ. Καραμανλή, στην πολιτική ζωή της χώρας; Πόσοι άραγε, μέσα στη θύελλα της πιο πολωτικής εκλογικής αναμέτρησης της τελευταίας δεκαετίας, μπορούσαν να διακρίνουν ότι λίγους μήνες μετά τις 2 Ιουνίου, θα αποδεικνύονταν ότι «η σύγκρουση των δύο κόσμων», τουλάχιστον με τον τρόπο που αυτή έγινε, δεν έπαιρνε καθόλου υπόψη τα πραγματικά προβλήματα της χώρας; Και πόσοι, οπαδοί ή όχι, του κυβερνώντος κόμματος μπορούσαν να φανταστούν ότι η κυβέρνηση θα αναγκάζονταν, έστω να πάρει μέτρα, τα οποία λίγους μήνες πριν καταγγέλλονταν ως «θατσερικά», «μονεταριστικά» ή σε κάθε περίπτωση εναντίον των «συμφερόντων του λαού»; Ποιος τέλος μπορούσε να προβλέψει τη διάσπαση της ισχυροποιημένης με το 41% «Νέας Δημοκρατίας», και κυρίως την καλοκαιριάτικη ακινησία, τις εσωτερικές τριβές που έφθασαν μέχρι την απομάκρυνση Λαλιώτη, την πτώση της αξιοπιστίας και του ποσοστού του κυβερνώντος κόμματος από 44% σε 32%¹ μόλις πέντε μήνες μετά από έναν χωρίς προηγούμενο εκλογικό θρίαμβο;

ΜΑΖΙΚΗ ΣΧΙΖΟΦΡΕΝΕΙΑ

Τέτοιες όμως ριζικές ανακατατάξεις και ανατροπές δοξασιών που κυριαρχούσαν επί δεκαετίες, δεν εμφανίζονται παρά σε περιόδους κρίσεων. Και όμως! Λίγες μέρες πριν από την ανακοίνωση των οικονομικών μετρώ, η Σύνοδος της Κεντρικής Συμφωνίας με την σφραγισμένη της ΕΥΡΩΔΗΜ δημοσιευμένη στο «Ποντίκι» στις 6/12/1985.

της Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ, αρνιόταν πεισματικά την ύπαρξη της οποιασδήποτε κρίσης, για να παραδεχθεί μόλις και μετά βίας και πολύ αργότερα την οικονομική της διάσταση.

Όμως η κρίση δεν είναι μόνο οικονομική, οφειλόμενη στις απαρχαιωμένες παραγωγικές δομές της χώρας, όπως αναγκάζεται σήμερα να παραδεχθεί το κυβερνών κόμμα. Είναι κρίση κοινωνική, σε ένα κοινωνικό σώμα που τείνει να χάσει την εσωτερική του συνάφεια, μετατρέπόμενο όλο και περισσότερο σε ένα άθροισμα αντικρουόμενων ατομικών συμφερόντων, που αναζητούν λύσεις στην εξατομίκευση, στην ανάζητηση κάποιου σωτήρα ή ενός αποδιοπομπαίου τράγου, στον κοινωνικό εκφασισμό. Και ευτυχώς που η ιστορική εμπειρία της δικτατορίας, αποτρέπει κάθε παρόμοια μαζική στροφή, έστω κι αν υπάρχουν όλες οι κοινωνικές και πολιτιστικές προϋποθέσεις.

Είναι κρίση ηθική, μίας κοινωνίας που αρέσκεται συλλογικά στο αμοιβαίο ψέμα και τρέφεται με τις αυταπάτες, χωρίς κανένα πόλο ηθικής αναφοράς. Τη στιγμή που στην Ελλάδα μεσουρανεί ο Αυριανισμός λείπουν —πλην ίσως των ποδοσφαιριστών— τα είδωλα και οι, γενικής αποδοχής, προσωπικότητες, ενώ θριαμβεύουν οι μετριοτήτες και οι σαλταδόροι.

Είναι κρίση πολιτιστική, αφού η έλλειψη πλην εξαιρέσεων νέων αυτόχθονων δημιουργιών, παράλληλα με τη μαζική εισβολή ξένων, ποιοτικά ανώτερων πολιτιστικά προϊόντων, έχει οδηγήσει σε ένα πρωτοφανές πολιτιστικό τέλμα εμφανιζόμενο, είτε με τη μορφή της επιστροφής στα παλιά, είτε με την κυριαρχία της υπο-κουλτούρας.

Είναι, τέλος μια κρίση και ανθρώπινη. Ίσως λίγοι σημειώσαν μια έρευνα που έγινε στην περιοχή της πρωτεύουσας, όταν το κοινωνικό «αλαλούμ», παράλληλα με τις καταθλιπτικές συνθήκες ζωής της μεγαλούπολης, έχει οδηγήσει το 18% του πληθυσμού, να παρουσιάζει συμπτώματα κατάθλιψης, από το οποίο το 10% χαρακτηρίζεται «ομάδα υψηλού κινδύνου»² ε-2. Το «Βήμα» 13/10.

3. Με βάση την έρευνα, 17% των παιδιών ηλικίας 7-14 ετών, πάσχουν από άγχος, 30% από καταθλιπτική διάθεση, μέσα σε τέσσερα χρόνια έγιναν 1.070 απόπειρες αυτοκτονίας! με τα κρούσματα να υπερδιπλασιάζονται τα τελευταία 4 χρόνια.

νώ, αντίστοιχες ενδείξεις παρουσιάζονται και στα παιδιά³.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ

Για τη δημιουργία της κρίσης αυτής, δεν ευθύνεται το ΠΑΣΟΚ, έστω κι αν οι συνεχείς ερασιτεχνισμοί, συνέβαλαν σημαντικά στην όξυνσή της: η πρώτη μεγάλη ευκαιρία για την αναγέννηση της πολιτικής ζωής και της ελληνικής κοινωνίας, χάνεται ουσιαστικά, το 1974. Η τότε πολιτική ηγεσία, που αναλαμβάνει τη διακυβέρνηση της χώρας μετά την πτώση της δικτατορίας, αδυνατεί να συλλάβει τα μηνύματα των καιρών. Παρά το γεγονός ότι διαθέτει μία ευρύτατη κοινωνική συναίνεση, περιορίζεται στην πραγματικότητα στην επαναφορά του προδικτατορικού μοντέλου προσαρμοσμένο μόνο σε ό,τι αφορά το εύρος της δημοκρατίας. Έτσι και πάλι το παλιό πολιτικό προσωπικό αναλαμβάνει τα κυριότερα πόστα, ενώ η κρατική μηχανή και οι παραγωγικές δομές παραμένουν σχεδόν ως έχουν, ιδίως μετά τη γρήγορη ήττα της πολιτικής που χαρακτηρίστηκε ως «σοσιαλμανία». Τέλος, ολόκληρο το πολιτικό σύστημα, ξεκινώντας από το Σύνταγμα και φτάνοντας ως την ενισχυμένη αναλογική στήνονται με βάση τις προσωπικές επιθυμίες ή τις συντηρητικές αντιλήψεις των κυριαρχούντων.

Είναι η κρίση αυτού του μοντέλου, που καταλήγει το 1981, στη θριαμβευτική άνοδο του ΠΑΣΟΚ. Το τελευταίο, παρότι διέθετε —και διαθέτει— ριζοσπαστικές δυνάμεις, βρίσκεται σε αδυναμία να προχωρήσει στις αναγκαίες τομές που απαιτούνται. Οι μαξιμαλιστικές πολυσυλλεκτικές υποσχέσεις, η έλλειψη πείρας κρατικής διαχείρισης και προγράμματος, οι διαφορετικές αλληλοσυγκρουόμενες τάσεις στο εσωτερικό, παράλληλα με την έλλειψη της δημοκρατίας που θα μπορούσε να οδηγήσει στη δημιουργική σύνθεσή τους, το αυταρχικό μοντέλο του «μεγάλου αφεντικού», καταλήγουν απλά σε μία διαχείριση, που σε πολλές περιπτώσεις δεν διαφέρει από την προηγούμενη, παρά σε ό,τι διαφέρει η διαχείριση ενός παραπαιόντος παλιού αρχοντικού, από τον ξεπερασμένο «αριστοκράτη» ή τον «νεόπλουτο» νεοεισελθόντα.

Ιδιαίτερα μετά τη διαφαινόμενη υπερίσχυση των παλαιοκομματικών στο ΠΑΣΟΚ, η επιστροφή στα παλιά, έχει πάρει τις διαστάσεις μίας εντελώς εξωπραγματικής για τις σημερινές ανάγκες «ρεβάνς» του 1965. Βοηθούσης και της ΝΔ με την εκλογή Μητσotάκη η χώρα φαίνεται να έχει πάρει τη μηχανή του χρόνου, πατώντας το κουμπί που οδηγεί στο παρελθόν. Από τους διαξιφισμούς στο Κοινοβούλιο, έως τα θέματα που κυριαρχούν κατά καιρούς είτε πρόκειται για το φορολογικό σύστημα, το νόμο για τον Τύπο ή τα μέσα ενημέρωσης μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι ουσιαστικά συζητιούνται τα προβλήματα που θα έπρεπε να είχαν συζητηθεί και λυθεί 20 ή 10 χρόνια πριν.

Το φαινόμενο έχει σοβαρότατες αρνητικές επιδράσεις.

Η ΓΕΡΟΝΤΟΚΡΑΤΙΑ

Μία χωρίς προηγούμενο γεροντοκρατία, σε όλους τους τομείς της πολιτικής και κοινωνικής ζωής, καταδικάζει σε μαρasmus νέους ανθρώπους, ακριβώς στην περίοδο που μπορούν να προσφέρουν. Οτιδήποτε αποδρά από τις ξεπερασμένες αντιλήψεις, καταδικάζεται στην αφάνεια ή τον εξοβελισμό, πολλές φορές όχι για λόγους στενά πολιτικούς, αλλά γιατί αυτές οι προσπάθειες δεν γίνονται κατανοητές ή ανεκτές από το κατεστημένο των —και Πασοκικών— γερόντων. Τη στιγμή που σε όλες σχεδόν τις χώρες, η επανάσταση των υπολογιστών έχει οδηγήσει σε μία μαζική εισβολή των νέων ανθρώπων στην κοινωνική και παραγωγική δραστηριότητα, η Ελλάδα δίνει δείγματα μίας πρωτοφανούς οπισθοδρόμησης σε όλους τους τομείς: στην πρόσφατη συνάντηση νέων δημιουργών στη Βαρκελώνη, η Ελλάδα έχει να παρουσιάσει την πιο υψηλή από πλευράς ηλικίας, συμμετοχή, από όλες τις χώρες της Νότιας Ευρώπης, είτε αυτές λέγονται Γαλλία, είτε Γιουγκοσλαβία.

Θα μπορούσε ίσως εδώ να αντιληχθεί, ότι δεν συμβαίνει τίπο-

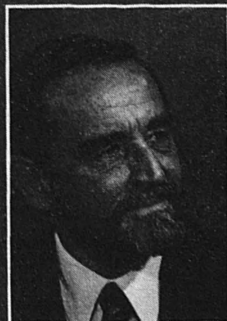
τε άλλο από την παραδοσιακή καθυστέρηση που παρουσιάζει η Ελλάδα και ότι δεν έχει να περιμένει κανείς παρά μερικά χρόνια, για να έρθουν και εδώ, με το γνωστό διαστρεβλωμένο τρόπο, οι επιτεύξεις του εξωτερικού. Το εγκληματικό όμως είναι, ότι ο σημερινός κόσμος διασχίζεται απ' αυτό το γνωστό τρένο της τεχνολογικής επανάστασης, του οποίου τον καπνό, κανείς στην Ελλάδα δεν φαίνεται να βλέπει. Συζητάμε αίρηνως για τον περιορισμό της ΑΤΑ, μία συζήτηση καθόλα νόμιμη σήμερα, αλλά κανείς δεν παίρνει υπόψη του ότι αύριο, η νέα τεχνολογική επανάσταση οδηγεί σε μία ριζική ανατροπή των σχέσεων εργασίας. Ανατροπή, που κάνει —απ' αυτήν και μόνο την άποψη— τον περιορισμό της συζήτησης αποκλειστικά στα οικονομικά μέτρα να μοιάζει εντελώς ξεπερασμένη, και που αν δεν αντιμετωπιστεί από σήμερα, θα οδηγήσει σε μία πρωτοφανή ανεργία και στην παραπέρα πρόσδεση της χώρας στο άρμα αυτών που θα μας στείλουν αναπόφευκτα τα ρομπότ που θα κινούν τις βιομηχανίες. Συζητάμε ακόμα περισσότερο, για το αν το δελτίο ειδήσεων θα πρέπει ή όχι να λείπει η «πλειοψηφία» ή «οι 26 της ΓΣΕΕ» τη στιγμή που βρίσκεται προ των πυλών η δορυφορική τηλεόραση, η οποία και θα επιφέρει ριζικές αλλαγές σε όλη τη διαδικασία πληροφόρησης, τη σχέση των μαζικών μέσων ενημέρωσης με την εξουσία, αλλά και που απειλεί την πολιτιστική ταυτότητα της χώρας, αν δεν αντιμετωπιστεί σχεδιασμένα, με μία πολιτική ποιοτικής βελτίωσης της εγχώριας παραγωγής. Και ίσως με την ευκαιρία, το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα για τη νοοτροπία και την άγνοια των υπευθύνων, είναι αυτό που απεκάλυψε ο Ν. Αλεβιζάτος στο πρόσφατο διήμερο του ΑΝΤΙ για τα μέσα ενημέρωσης: Ο κ. Μαρούδας ετοιμάζε νόμο, με τον οποίο απαγόρευε οι δορυφόροι να πετάνε πάνω από... ελληνικό έδαφος, έστω και αν ο δορυφόρος που θα εκπέμπει τηλεοπτικά στην Ελλάδα, θα βρισκόταν μόλις στον... Ισημερινό!

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΥΓΟ ΤΟΥ ΚΟΛΟΜΒΟΥ

Η κρίση όμως του πολιτικού συστήματος, η αδυναμία και των άλλων κομμάτων, πλην του κυβερνητικού να προσφέρουν μία εναλλακτική λύση με βάση τη σύγχρονη πραγματικότητα, δεν περιορίζεται στη δεξιά, αλλά επεκτείνεται και στην αριστερά, κατά τεκμήριο φορέα των νέων ιδεών και της προόδου.

Ακίνητοποιημένη επί 4 χρόνια, εξαιτίας του κρατισμού του ΠΑΣΟΚ, που απλώς την ανάγκαζε να ζητάει «περισσότερο

**ΒΙΤΟΡΙΟ
ΓΚΑΣΜΑΝ**

ΕΞΑΝΤΑΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ
Τζαβέλλα 1 Τηλ. 36.04.885

Έκδόσεις Στιγμή

ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 91-93, ΑΘΗΝΑ 114 73
τηλ. 36.44.064

Κυκλοφορούν

Θανάσης Βαλτινός

ΜΠΛΕ ΒΑΘΥ ΣΧΕΔΟΝ ΜΑΥΡΟ

Βασίλης Καραβίτης

ΟΚΝΗΡΙΑΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ή Γιατί μᾶς κλαίνει κι οί ρέγγες
(πεζογραφήματα)

Μαρία Λαϊνᾶ

Ο ΚΛΟΟΥΝ

(πεζό)

Πρόδρομος Μάρκογλου

Ο ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ ΙΩΑΝΝΑΣ
ΚΑΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ
(πεζό)Πήρες σήμερα
τον ΜΙΚΡΟ ΗΡΩΑ;Ο Μικρός
ΗΡΩΑΣΚΑΘΕ ΠΕΜΠΤΗ
ΕΝΑΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ
ΤΟΜΟΣ

ΠΡΟΣΦΟΡΑ:

Αναπαραγωγές

8 ΑΥΘΕΝΤΙΚΑ
ΕΞΩΦΥΛΛΑ

της πρώτης έκδοσης

κράτος», αναζητώντας μάταια τη φυσιολογία του ΠΑΣΟΚ, μεταξύ του «ρεφορμισμού» και του «ιδιότυπου μικροαστικού σοσιαλισμού», και συρόμενη ουσιαστικά πίσω από τις βασικές πασοκικές επιλογές, η αριστερά φαίνεται να «ανασαίνει» μόλις σήμερα, μετά την πρόσφατη στροφή του ΠΑΣΟΚ. Όχι για να ζητήσει ή να επιδιώξει αυτοδύναμα τη διαμόρφωση μιας άλλης στρατηγικής, αλλά για να βολευτεί πίσω από το αίτημα για περισσότερο κράτος, σε μια κοινωνία όπου ακριβώς η υπερτροφία του αστικού κράτους, οδηγεί περίπου αυτονόητα στη διαμόρφωση πολιτικής για το κράτος, αντί για την κοινωνία, και τις ριζοσπαστικές κοινωνικές δυνάμεις.

Ανακουφισμένη με την... Κολόμβεια ανακάλυψη ότι τελικά το ΠΑΣΟΚ είναι δεξιό, η αριστερά περιμένει να δρέψει τους πολιτικούς και οργανωτικούς καρπούς της πασοκικής στροφής αν και στην πραγματικότητα δεν θα συμβεί παρά το αντίθετο: αυτοί που θα φύγουν από το κυβερνών κόμμα, δεν πρόκειται να μαζικοποιήσουν τις διάφορες ΚΟΒες, αλλά αν κάπου πάνε, αυτό θα είναι το σπίτι τους. Και όπως, καλώς ή κακώς, ο σοσιαλισμός, ή έστω η πιο ελαφριά εκδοχή του, έχει ταυτισθεί με το ΠΑΣΟΚ, με βασική ευθύνη της «παραδοσιακής» αριστεράς η αποτυχία του πειράματος δεν θα οδηγήσει τις πλατύτερες μάζες στην αριστερά, αλλά στη δεξιά, με τη μία ή την άλλη μορφή.

ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ

Στην πραγματικότητα, και πέρα από τους παραδοσιακούς πολιτικούς διαχειρισμούς, δύο είναι οι στρατηγικές που συγκρούονται και θα συγκρουστούν στο μέλλον: η μία, είναι αυτή που εμμένοντας στην παραδοσιακή καθυστέρηση της χώρας και κάνοντάς τη σημαία, θα αρκεστεί στη διατήρηση των «κεκτημένων» και στις εμβολωματικές λύσεις, επιτείνοντας λόγω ακριβώς τεχνολογικής επανάστασης την καθυστέρηση, και μετατρέποντας τη χώρα στο φτωχό συγγενή των πλούσιων ευρωπαίων, ή καλύτερα στον καφετζή των συναλλαγματούχων ξένων τουριστών. Είναι η λύση της δεξιάς προς την οποία στρέφεται, τελευταία μετά τις περιπλανήσεις του και το ΠΑΣΟΚ, και έμμεσα βοηθούν όλοι όσοι αρέσκονται στην κρατική θालπωρή. Η δεύτερη εκδοχή, και αυτή αναγκαστικά «αμυντική», θα πρέπει να στηριχθεί στις πραγματικά υγιείς και ριζοσπαστικές δυνάμεις της ελληνικής κοινωνίας, προχωρώντας στις αναγκαίες τομές και ρήξεις με τα κάθε λογής κατεστημένα συμφέροντα μέσα από διαδικασίες δημοκρατίας και ουσιαστικής αυτοδιαχείρισης.

Που θα μπορέσει να αξιοποιήσει τη σύγχρονη τεχνολογική πρόοδο, σώζοντας ό,τι και σήμερα μπορεί να σωθεί, αξιοποιώντας τα στρατηγικά ωφέλη από την ένταξη στην ΕΟΚ, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για τη διαφύλαξη του εθνικού χώρου και την επίλυση του κυπριακού προβλήματος, το οποίο χειροτερεύει συνεχώς, ακριβώς εξαιτίας της έλλειψης μιας αντιστοιχίας εθνικής στρατηγικής.

Αν το ΠΑΣΟΚ προσέφερε μία υπηρεσία, αυτά τα τέσσερα χρόνια, είναι η κατάδειξη, μέσα από τους όποιους «άγαρμπους» χειρισμούς, της σαθρότητας της ελληνικής κοινωνίας και η κατάρριψη ενός οικοδομήματος, στηριγμένου στις αυταπάτες. Τα κυριότερα γεγονότα του 1985, το μεγάλο άλμα προς τα εμπρός με την απομάκρυνση του κ. Καραμανλή έως τη σημερινή κυβερνητική ακινησία, αποδεικνύουν ότι αυτός ο τόπος δεν μπορεί να κυβερνηθεί όπως μέχρι σήμερα. Βρισκόμαστε ουσιαστικά στο τέλος της περιόδου που άρχισε με τη μεταπολίτευση, στο τέλος του πολιτικού συστήματος, των πολιτικών σχηματισμών και του μοντέλου που επικράτησαν. Ποια θα είναι η συνέχεια, δεν μπορεί φυσικά να προβλεφθεί. Καλύτερα όμως η κρίση, από την ψευδαισθηση και τον μαρασμό. Ζήτω λοιπόν η κρίση!

Το πολιτιστικό «φιδάκι»

Η πολιτιστική ζωή στην Αθήνα μοιάζει όλο και πιο πολύ με το παιδικό παιχνίδι «φιδάκι». Ύστερα από κάμποσες ζαριές, δεν κατορθώνει να αποφύγει το τετράγωνο που γράφει «επιστροφή στην αφετηρία». Ενδιαμέσως βέβαια έχουν χαθεί πολλά πράγματα και κυρίως έχουν αποσυντεθεί κάποιοι αστερισμοί ιδεών που, όταν άρχιζε το παιχνίδι, διατηρούσαν ακόμα ένα ποσοστό αξιοπιστίας.

Μετά τη λαμπρή τελετή της έναρξης, η Αθήνα Πολιτιστική Πρωτεύουσα 1985 φώτισε σαν πυροτέχνημα τον ουρανό κι έσβυσε αργά, αφήνοντας κυρίως σε εκείνους τους διανοούμενους που συνολικά είχε καλέσει το '84 στο Intercontinental ο πρωθυπουργός, μια ελαφριά αίσθηση μελαγχολίας. Η πεποίθηση πως επιστρέψαμε πάλι στην αφετηρία, ενισχύθηκε και από το γεγονός ότι, πάντα ο πρωθυπουργός, τους υπενθύμιζε τη βαθύτατη περιφρόνηση που νιώθει γι' αυτούς. Κατά την εκδοχή του κ. Μπέη ήταν το παράπονο ενός μικρομεσαίου για τους σνομπ κουλτουριάρηδες. Όπως θα έλεγε και ο κ. Χ. Σαρτζετάκης «δεν με αναγνωρίζουν, με λoidωρούν».

Ύστερα λοιπόν από μια σειρά εξαιρετικές θεατρικές παραστάσεις, που αποτελούσαν και το πιο ενδιαφέρον μέρος του προγράμματος (βλ. ANTI, 21 Ιουνίου '85, τχ. 293, σ. 42 και 46), και τις οποίες παρακολούθησαν πολλοί λίγοι ειδικί της καλής οργάνωσης, η Πολιτιστική Πρωτεύουσα έβγαλε τα καλά της και ντύθηκε την καθημερινή της πραγματικότητα.

Το Εθνικό Θέατρο ανακάλυψε εκ νέου τη γοητεία της συντήρησης κι έπειτα από μια σειρά καταστροφικές επιλογές επέστρεψε στην «ανανεωμένη παράδοση» του κ. Αλ. Σολωμού. Το φεστιβάλ κινηματογράφου της Θεσσαλονίκης έγινε ύστερα από 11 χρόνων αγώνες το φεστιβάλ του κλάδου, κι οι συνδικαλιστικές ισσοροπίες ανέλαβαν τη διανομή των βραβείων. Το νομοσχέδιο για τον κινηματογράφο τροφοδότησε πάλι τις συζητήσεις γύρω από το αν είναι ή όχι ο νέος ιστός της Πηνελόπης, ενώ οι υποψήφιοι για την επιχορήγηση σκηνοθέτες περιμένουν με αγωνία αυτές τις μέρες τις αποφάσεις του Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου. Όπως συμβαίνει με όλες τις προβληματικές επιχειρήσεις, οι κρατικές επιχορηγήσεις έχουν κι εδώ ως συνέπεια τις αυξήσεις των τιμών ενώ παράλληλα το προϊόν διατίθεται όλο και λιγότερο στην αγορά.

Με τη φορά που έχουν πάρει τα πράγματα, δεν είναι απίθανο κάποιος «ρεαλιστής» υπουργός να αποφασίσει να βάλει τέρμα στην προβληματική που λέγεται «ελληνικός κινηματογράφος». Μια τέτοια επιλογή θα πηγαινε και με την πολιτική λιτότητας και τη στροφή στην ιδιωτική πρωτοβουλία.

του Α.Γ. Χριστοδούλου

Στον τομέα των εκδηλώσεων, η ευφορία της «πολιτιστικής πλημμυρίδας» του καλοκαιριού του 1983 —που κόστισε περίπου 750 εκ.— έχει δώσει τη θέση της σε πολύ ζοφερές σκέψεις για το μέλλον, μια και οι περικοπές στον προϋπολογισμό του 1986 ακολούθησαν τα κονδύλια που μοιράστηκαν για τις εκδηλώσεις της πολιτιστικής πρωτεύουσας.

Παράλληλα, η «επαναστατική» προοπτική που άνοιγε το εμπορευματοποιημένο ελαφρολαϊκό τραγούδι εγκαταλείφθηκε. Η νέα εκδοχή του λαϊκισμού —έχει γίνει φαίνεται η αυτοκριτική γύρω από την υπερεκτίμηση ότι ο λαϊκός πολιτισμός των παραδόσεων ριζοσπαστικοποιεί και θωρακίζει τις μάζες από τα ξενόφερτα πολιτιστικά πρότυπα— συνδυασμένη με την αναβίωση του πολυσυλλεκτισμού από όλα τα σημεία του πολιτιστικού ορίζοντα, οδηγεί σε επιλογές πιο «μοντέρνες» και οπωσδήποτε μαζικότερες, όπως τα νέα ρεύματα της ξένης μουσικής. Κι εδώ η «στροφή» που εγκαινιάστηκε με το καλοκαιρινό φεστιβάλ ροκ, φαίνεται πως θα συνεχιστεί.

Το παράδοξο εδώ είναι πως κανείς δεν επεσήμανε ότι την ίδια ακριβώς στρατηγική ακολουθούν και οι εταιρείες παραγωγής δίσκων οι οποίες τα τελευταία χρόνια επιδιώκουν να αντιστρέψουν την κατάσταση και να εξασφαλίσουν στην αγορά μια κυριαρχία του ξένου τραγουδιού πάνω στο ελληνικό. Και φυσικά δεν ενδιαφέρονται κυρίως για τα πολιτιστικά μεγέθη του εγχειρήματος αλλά για τα οικονομικά. Κι εδώ η γενική γραμμή της κυβέρνησης που αναθέτει το μέλλον στον ιδιωτικό τομέα, φαίνεται να επικρατεί.

Δεν νομίζω πως έχει νόημα να αναφερθεί κανείς σε τομείς όπως η λογοτεχνία, το βιβλίο ή η πολιτιστική κληρονομιά. Οι δύο πρώτοι δεν αποτέλεσαν το αντικείμενο κάποιας σοβαρής παρέμβασης από την πλευρά της κυβέρνησης —ήδη το δίκτυο βιβλιοθηκών που ετοιμαζόταν ως σχέδιο νόμου από το Υπουργείο Πολιτισμού, πέρασε στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Παιδείας— ενώ η πολιτιστική κληρονομιά περιορί-

ζεται στην ιδεολογική μάχη για τα Ελγί-νεια και στην ανακαίνιση κτιρίων.

Αν ήθελε κανείς να συνοψίσει σε πολύ χοντρές και σίγουρα απλοποιητικές γραμμές τα πράγματα, θα διαπίστωνε πως η αλλαγή δεν έχει εγκαταλείψει μόνο την αντιφατική εθνικολαϊκή της ρητορεία, αλλά συνολικά την πολιτιστική της φιλοδοξία. Ήδη στους εσωτερικούς κώδικες του ΠΑΣΟΚ —σύμφωνα με τις εφημερίδες— ο τομέας ονομάζεται χώρος αρμοδιότητας των «ιδεολογικών υπηρεσιών». Έννοιες όπως η «πολιτιστική ταυτότητα», οι «παραδόσεις του λαού μας», ο «αντιστασιακός χαρακτήρας του λαϊκού πολιτισμού», το «αυτόνομο πολιτιστικό κίνημα», εγκαταλείπονται με την ίδια ανόητη αυθαιρεσία με την οποία είχαν εισαχθεί και τη θέση τους καταλαμβάνει ένα αμήχανο κενό.

Ο ιδιόμορφος κρατισμός των επιχορηγήσεων κάμπτεται μπρος στην καχεξία των προϋπολογισμών των υπηρεσιών και ο λαϊκισμός αναζητάει εναγωνίως τα νέα γούστα των μαζών. Το αποτέλεσμα είναι τα κενά της πολιτικής να αναδεικνύονται στην επιφάνεια.

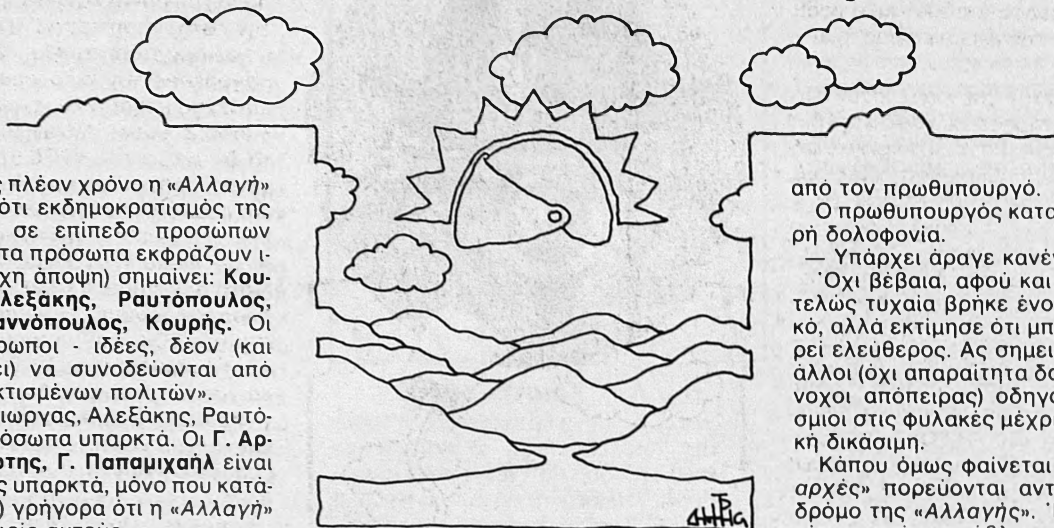
Προφανώς η κοινωνική δυναμική συνεχίζει να προωθεί την εξέλιξη. Οι κινηματογράφοι κλείνουν ο ένας μετά τον άλλο σ' όλη την επικράτεια. Το «Παλλάς» που έπαψε να λειτουργεί ως κινηματογράφος, φιλοξένησε τις κινηματογραφικές εκδηλώσεις της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας, ενώ τα βιντεοκλάμπ φυτρώνουν σαν μανιτάρια σ' όλες τις γειτονιές της Αθήνας.

Από τα Δημοτικά Περιφερειακά Θέατρα κανείς δεν ξέρει πόσα και με ποιο τρόπο θα συνεχίσουν να λειτουργούν μετά τις δημοτικές εκλογές, ενώ εξισου αβέβαιο διαγράφεται και το μέλλον πολλών θιάσων που είχαν ως βασικό πόρο τις κάθε λογής επιχορηγήσεις. Ήδη η θεατρική περίοδος έφθασε στη μέση και το πρόγραμμα μαθητικών εισιτηρίων της Νέας Γενιάς δεν έχει ακόμα ανακοινωθεί. Φαίνεται πως δεν είναι σαφές αν πρόκειται να συνεχισθεί.

*
* *

Πικρός απολογισμός και δυσάρεστο το θέαμα μιας κυβέρνησης που ύστερα από τη μεγάλη γιορτή, μαζεύει τις αποσκευές. Στο χώρο του πολιτισμού βρισκόμαστε πάλι στην αφετηρία. Ας ευχηθούμε ότι δεν θα ξαναρχίσουν οι συζητήσεις για την «κρίση» που περνάει ο πολιτισμός στη χώρα μας και ότι από την εμπειρία της κυβέρνησης θα διδαχθεί κάτι τουλάχιστον η Αριστερά. Γιατί πολλά από τα ιδεολογήματα που οργάνωσαν αυτή την πολιτική και πολλά από τα συνδικάτα που βρέθηκαν να την στηρίζουν, ήσαν και παραμένουν δικά της κατασκευάσματα.

Όταν ο λαός αντικαθίσταται από τους «αγανακτισμένους πολίτες»

του Άκη Κοσώνα

Στον πέμπτο της πλέον χρόνο η «Αλλαγή» συνειδητοποιεί ότι εκδημοκρατισμός της δημόσιας ζωής σε επίπεδο προσώπων (στο βαθμό που τα πρόσωπα εκφράζουν ιδέες και κυρίαρχη άποψη) σημαίνει: **Κουτσόγιωργας, Αλεξάκης, Ραυτόπουλος, Αρκουδίας, Γιαννόπουλος, Κουρής**. Οι παραπάνω άνθρωποι - ιδέες, δέον (και τούτο συμβαίνει) να συνοδεύονται από πλήθος «αγανακτισμένων πολιτών».

Οι κ. Κουτσόγιωργας, Αλεξάκης, Ραυτόπουλος είναι πρόσωπα υπαρκτά. Οι Γ. Αρσένης, Κ. Λαλιώτης, Γ. Παπαμιχαήλ είναι πρόσωπα επίσης υπαρκτά, μόνο που κατάλαβαν αρκετά (;) γρήγορα ότι η «Αλλαγή» προχωρά και χωρίς αυτούς.

Άλλοι υποψήφιοι διαμορφωτές του εκδημοκρατισμού στη δημόσια ζωή, όπως ο καθηγητής κ. Β. Φίλιας, δεν «παίχτηκε» από την κυβέρνηση και προτίμησε το φλερτ με άλλους χώρους, που τουλάχιστον έχουν συγκεκριμένη κι εφαρμοσμένη άποψη περί συνολικής καταστολής: ήδη από τον Φεβρουάριο του '85 ο κ. Φίλιας είχε προβάλει από την «Ελευθεροτυπία» (Σάββατο 23/2/85) τις απόψεις του περί «λαϊκής αστυνομίας» καταδικάζοντας παράλληλα τους «προβληματικούς και άχρηστους νέους» που αυτοκτονούν στο στρατό, και η τότε υπογράμμιση περί ΚΥΠ του κ. Φίλια είναι πάντα επίκαιρη: «Δεν θέλησαν ή δεν μπόρεσαν (σσ. η ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ) να δημιουργήσουν μια άρρωτη, εθνικά αδιάβρωτη και καλά οργανωμένη Κρατική Υπηρεσία Πληροφοριών, που θα ήταν σε θέση να προστατεύσει το πολίτευμα, αλλά και να ξεσκεπάσει τα νήματα των ξένων μηχανισμών, που οδηγούν τα δολοφονικά χέρια στη χώρα μας, όπως και αλλού».

● Επτά μήνες μετά τη διαπίστωση του κ. Φίλια καταρρέει: τι άλλο να κάνει η κυβέρνηση; Μέχρι και τον πρώην γραμματέα της νεολαίας της ΕΔΑ είχε βάλει στην ΚΥΠ για «να προστατεύει το πολίτευμα». Είναι προχωρημένη η ΚΥΠ, κι ο Κρυστάλλης αυτό το είχε καταλάβει πιο νωρίς από τον καθηγητή Φίλια.

Ο Σεπτέμβριος σηματοδεύτηκε από την απόφαση της ΚΥΠ «να κάψει —για λόγους που η ίδια βέβαια γνωρίζει— τον Κρυστάλλη και να τον δώσει, έτσι, σαν απάντηση σε όσους είχαν αμφιβολίες ότι «αυτή κυβερνάει και οι κυβερνήσεις χειροκροτούν». Δύο μήνες μετά, στις 22 Νοεμβρίου, το «Αντί» και με αφορμή τη δολοφονία του 15χρονου Μ. Καλιτζά από αστυφύλακα των ΜΑΤ, έγραφε στο κύριο άρθρο του (τχ. 304): «ΑΥΤΑ προωθούν τον εκφασισμό της κοινωνίας, όπως και η νοτροπία του Μένιου Κουτσόγιωργα που αποδέχεται τη συνεργασία της αστυνομίας με το «αυθόρμητο» παρακράτος των «αγανακτισμένων πολιτών». Όταν Επενίτες και Πασοκτζήδες πλάι - πλάι καλύπτουν τα νώτα της αστυνομίας και πε-

τροβολούν το βίαιο περιθώριο προωθείται άραγε η δημοκρατία;». Το ερώτημα βέβαια έχει απάντηση την οποία όλοι γνωρίζουμε —αλλά άς το παραδεχτούμε: κανείς δεν ήθελε να ταυτίσει το ΠΑΣΟΚ με ένα κόμμα εξουσίας που απλά δρα και αντιδρά σαν τέτοιο. Αν αυτή η παραδοχή αποτελούσε βασική αρχή ανάλυσης και στάσης απέναντι στο κυβερνών κόμμα το παραπάνω ερώτημα δεν θα εκφραζόταν και οι ενοχές του καθενός για τις επιλογές του θα πέρναναν στα χέρια του χρόνου: «Ο χρόνος γιατρεύει τα πάντα».

Κι ο εχθρός, αν θέλετε ο ορατός αντίπαλος; Η δεξιά παρακολουθεί με νοσταλγία τους διαδόχους της στην εξουσία και είναι αλήθεια ότι δεν μπορεί ν' ανακαλύψει πολλά σημεία που τους διαφοροποιούν απ' αυτήν. Έτσι, εύλογα αισθάνεται από περιέργια έως δυσάρεστα, με αποτέλεσμα η αντιπολίτευση που ασκεί να είναι «άχρωμη, ανούσια και πεπалаιωμένη». Μόλις ένα μήνα πριν, στις 29/11, ο αρχηγός της ΝΔ δήλωνε χαρακτηριστικά: «Δίνω το χέρι για χτύπημα στην τρομοκρατία», διευκρινίζοντας: «Γιατί, δηλαδή, στο θέμα της τρομοκρατίας δεν μπορούν τα ελληνικά κόμματα να συμφωνήσουν; Και να κάνουμε στην Ελλάδα αυτό που έκαναν οι Ιταλοί». Αλλά ο Κ. Μητσotάκης δεν θέλει να δει ότι η κυβέρνηση δεν έχει ανάγκη από το χέρι του —τα καταφέρνει μόνη της μια χαρά, εκσυγχρονίζοντας μάλιστα τις μεθόδους Μπάλκου, Γκίκα και Σταμάτη. Κι όσο για την Ιταλία, η χώρα αυτή βρίσκεται μακράν των επιλογών προτύπων που κατά καιρούς κάνει ο πρωθυπουργός. Από την άποψη αυτή, θα είναι χρήσιμο σε κάποια άλλη παραδειγματική του ομιλία ο Α.Γ. Παπανδρέου να μας πληροφορήσει εκτός από το πόσες φορές τρώνε κρέας τη βδομάδα οι Σουηδοί και για τις μεθόδους τους στο ζήτημα της κοινωνικής καταστολής.

«ΠΡΟΧΩΡΟΥΜΕ ΑΤΑΛΑΝΤΕΥΤΑ»

Ο αστυφύλακας πυροβόλησε και σκότωσε τον Μ. Καλιτζά.

Οι Μ. Κουτσόγιωργας και Θ. Τσούρας παραιτήθηκαν.

Οι παραιτήσεις τους δεν έγιναν δεκτές

από τον πρωθυπουργό.

Ο πρωθυπουργός καταδίκασε τη συγγερή δολοφονία.

— Υπάρχει άραγε κανένα πρόβλημα;

Όχι βέβαια, αφού και η δικαιοσύνη εντελώς τυχαία βρήκε ένοχο τον αστυνομικό, αλλά εκτίμησε ότι μπορεί να κυκλοφορεί ελεύθερος. Ας σημειωθεί ότι δεκάδες άλλοι (όχι απαραίτητα δολοφόνοι, αλλά ένοχοι απόπειρας) οδηγούνται σιδηροδρομίοι στις φυλακές μέχρι να οριστεί τακτική δικάσιμη.

Κάπου όμως φαίνεται ότι οι «αρμόδιες αρχές» πορεύονται αντάμα το δύσκολο δρόμο της «Αλλαγής». Έτσι, δεν είχαν επίσης κανένα πρόβλημα να καταδικάσουν τους «26» και ν' αναγνωρίσουν τον κ. Ραυτόπουλο ως «νόμιμο πρόεδρο της ΓΣΕΕ», πριν μάθουν καν την υπόθεση που είχαν στα χέρια τους.

Μια κι έχουν περάσει ήδη 4½ χρόνια με το ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση (και για τυπικούς δηλαδή πλέον λόγους) και η λαϊκή εντολή έχει ανανεωθεί για δεύτερη φορά πριν έξη μήνες, δεν μπορούμε να χρησιμοποιούμε εκφράσεις του τύπου «απ' τη ΝΔ στο ΠΑΣΟΚ». Σήμερα είμαστε υποχρεωμένοι να λέμε «απ' το ΠΑΣΟΚ στο ΠΑΣΟΚ», η λογική της «καμένης γης» δεν μπορεί πια να ισχύσει. Ο μύθος των κληρονομημάτων τελειώνει και ο παρατηρητής οφείλει να δεχθεί οδυνηρά πλην σταθερά (κατά το πτωχός πλην τίμιος) ότι στα 7 χρόνια διακυβέρνησης από τη ΝΔ είχαμε δύο νεκρούς —στην επέτειο του '80 για το Πολυτεχνείο— ενώ στα 4½ του ΠΑΣΟΚ έχουμε έναν. Μην ξεχνάμε ότι για να συμπληρώσει το κυβερνών κόμμα τον χρόνο παραμονής της ΝΔ στην εξουσία μένουν άλλα δύομισι χρόνια.

Η συντελούμενη διαμόρφωση του κινήματος από το «ΠΑΣΟΚ του Λαλιώτη σε ΠΑΣΟΚ του Κουτσόγιωργα» όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, δεν προσφέρει πολλά εχέγγυα ότι το —σε πολλά επίπεδα— θλιβερό ρεκόρ της ΝΔ θα μένει ακατάρριπτο. Όσο οι φορείς εξουσίας συνεχίζουν την αυθαιρεσία τους, όσο η ΚΥΠ επιστρατεύει Κρυστάλληδες, όσο τον κυρίαρχο τόνο στη δημόσια ζωή τον δίνει η «Αυριανή» και τέλος, όσο ο πρόεδρος των Ελλήνων εργατών χρειάζεται τη συνοδεία του αστυνομικού διευθυντή Αρκουδία (που ως γνωστόν «δεν είναι άνθρωπος είναι μια ιδέα») για να κυκλοφορήσει, τόσο ο εκδημοκρατισμός της δημόσιας ζωής θα περνάει στα χέρια του Αλεξάκη και των «αγανακτισμένων πολιτών». Τα σώματα ασφαλείας ενοποιήθηκαν, φέρουν ομοιόμορφες (πολλούς συνειρμούς φέρνει η λέξη) στολές, ο κ. Γιαννόπουλος «είναι αριστερός από μικρός» και παραμένει υπουργός Εργασίας, ο κ. Κουτσόγιωργας επιμένει ότι «δεν δικαιούστε δια να ομιλείτε» κι ο κ. Κουρής στ' όνομα των προηγούμενων εξακολουθεί να προστατεύει τους αδικημένους. Αύριο θα είναι 1986. Καλή χρονιά!

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η πρώτη κυβερνητική τετραετία του ΠΑΣΟΚ διευκολύνθηκε τα μέγιστα από δύο παράγοντες: α) Τα ταμεία δεν είχαν αδειάσει τελείως, και το εξωτερικό χρέος της χώρας δεν είχε περάσει την κόκκινη γραμμή, β) Πρόεδρος της Δημοκρατίας ήταν ο Καραμανλής.

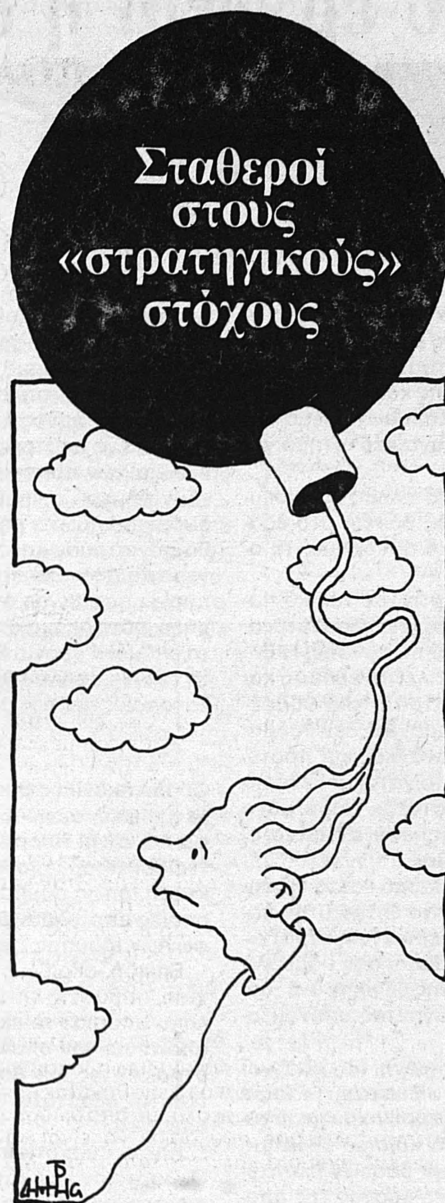
Η συγκυρία αυτή επέτρεπε στον Παπανδρέου να διατηρήσει εκ του ασφαλούς κάποια μορφή της προηγούμενης αντιαμερικανικής και αντιΕΟΚικής ρητορείας του. Τα προς δυσμάς αφεντικά μπορεί να εκνευρίστηκαν λίγο, να ενοχλήθηκαν κάπως αλλά δεν ανησύχησαν σοβαρά και δεν αντέδρασαν ανάλογα όσο στην Ηρώδου Αττικού υπήρχε ο Καραμανλής.

Η προεδρία Καραμανλή λειτούργησε όχι μόνο καθησυχαστικά προς τους συμμάχους αλλά και ως κατευναστικό άλλοθι προς τον κομματικό μηχανισμό και την εκλογική πελατεία του ΠΑΣΟΚ: ο Παπανδρέου χρέωνε στον Καραμανλή (συνήθως ψιθυριστά αλλά και μεγαλόφωνα κάποιες φορές) το γεγονός ότι ο ίδιος δεν επιχειρούσε και να μετατρέψει την αντιδυτική ρητορεία του σε κάτι πιο ουσιαστικό. Άλλωστε, ο κομματικός μηχανισμός του ΠΑΣΟΚ και οι ποικιλώνυμοι «κριτικοί» υποστηρικτές της Αλλαγής ήταν τόσο μεθυσμένοι από το ρεσάλτο στην κρατική μηχανή ώστε έβραζαν κάθε τι άλλο σε δεύτερη μοίρα. Όσο για τη μεγάλη μάζα των εργαζόμενων ψηφοφόρων, αρκέστηκαν και αυτοί στην άσφαιρη αντιδυτική ρητορεία αισθανόμενοι ότι η πρακτική μετουσίωση του φραστικού αντιαμερικανισμού και αντιΕΟΚισμού εγκυμονεί (στην καλύτερη περίπτωση) μια παρατεταμένη αβεβαιότητα για την οποία είναι ψυχικά εντελώς ανέτοιμοι. Η υποτυπώδης υλική άνεση και η απύθμενη ψυχική και πνευματική ανασφάλεια που έχει κληρονομήσει ο αριστερός πληθυσμός συλλήβδην από την τριακονταετία '50-'80 είναι τοιμέντο στο οικοδόμημα της αμερικανοκρατίας.

Από την άλλη μεριά, η ώρα της ζητιανιάς δεν είχε σημαίνει ακόμη για την ελληνική οικονομία, και έτσι ο Παπανδρέου μπορούσε να κάνει ανέξοδα τις αταξίες και τα νάζια του στην ΕΟΚ, στο ΝΑΤΟ, στις διμερείς σχέσεις με την Ουάσινγκτον, προσφέροντας ένα θέαμα που του επέτρεπε να κερδίζει χρόνο ώσπου να αλλάξουν τα δεδομένα.

Ερχόμαστε τώρα στην τομή του 1985. Ο κ. Καραμανλής και μαζί του η παραδοσιακή Δεξιά στο περιθώριο. Η οικονομία στα πρόθυρα της χρεωκοπίας. Η πασοκική νομενκλατούρα γερά καθισμένη στην κρατική μηχανή. Ο Παπανδρέου μονοκράτορας, αιχμάλωτος του σκάφους που μόνο αυτός πια κυβερνάει. Ιδού οι νέοι όροι υπό τους οποίους τίθεται το παλιό πρόβλημα: με ποια πολιτική θα κρατήσει το Καστρί και οι συν αυτό την εξουσία για όσο το δυνατόν περισσότερο.

Μια πρώτη απάντηση, βέβαια, έχει ήδη δοθεί μέσα στο χρόνο που πέρασε. Και μάλιστα, είχε δοθεί πριν από τις εκλογές του Ιούνη, αφενός με την έκθεση του Χα-

του Χρ. Ρηγόπουλου

λικιά, αφετέρου με τη συνέντευξη του Παπανδρέου για τα «ήρεμα νερά». (Παρενθετικά, θα άξιζε, νομίζω, να θυμηθούμε πώς αιτιολόγησε ο κ. Παπανδρέου την απόφασή του να μην προτείνει την επανεκλογή του Κ. Καραμανλή στην προεδρία. Δεν είπε ότι ο Καραμανλής εμπόδιζε και θα εξακολουθούσε να εμποδίζει, από τη θέση του προέδρου, την υλοποίηση του προγράμματος του ΠΑΣΟΚ, και επομένως έπρεπε να φύγει από τη μέση. Απεναντίας, τόνισε ότι άσκησε «άψογα» τα προεδρικά του καθήκοντα, ότι δεν έφερε κανένα πρόσκομμα στην εφαρμογή του κυβερνητικού προγράμματος, αλλά ότι είχε έρθει η ώρα να πάει σπίτι του και να βγάλει η «δημοκρατική παράταξη» το δικό της πρόεδρο: με άλλα λόγια, το σκάφος δεν πρόκειται να στρίψει αριστερά αλλά το τιμόνι θα το κρατάω μόνος μου).

Ας μπούμε λοιπόν, νοερά, στη θέση των κυβερνώντων και ας σκεφτούμε το συμφέ-

ρον «μας» στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, όπως εμφανίζεται στο δεύτερο μισό του '85.

1. ΕΟΚ. Το ευρωπαϊκό μας πνεύμα αναπτύσσεται σε ευθεία αναλογία προς το ποσό του συναλλάγματος που ζητάμε. Και την κατάργηση του VETO θα την δεχτούμε αδιαμαρτύρητα; Μα, εδώ η ΕΟΚ μας υπαγόρευσε την οικονομική μας πολιτική απαρχής μέχρι τέλους, στο VETO θα κολήσουμε τώρα; Άλλωστε, και που είχαμε το δικαίωμα του VETO, τι το κάναμε; Το χρησιμοποιήσαμε καναδυό φορές ίσα ίσα για εσωτερική κατανάλωση και για να εκβιάσουμε κάποια λεφτά παραπάνω από τα Μεσογειακά προγράμματα, λεφτά που μάλιστα δεν είμαστε καλά - καλά σε θέση να απορροφήσουμε. Ή μήπως το διευθυντήριο της ΕΟΚ δεν μπορούσε να παρακάμψει το οποιοδήποτε VETO μας χωρίς καν να χρειαστεί να μας δώσει;

Φρόνιμα, λοιπόν, στην ΕΟΚ για φέτος και για του χρόνου. Και αν οι Μεγάλοι της έρθουν σε σύγκρουση μεταξύ τους, τότε βλέπουμε με ποianού το μέρος θα πάμε.

2. Βάσεις. Προς Θεού, «ήρεμα νερά»! Δεν έχουμε απολύτως τίποτε να κερδίσουμε ανοίγοντας μέτωπο με τους Αμερικανούς τη στιγμή που έχουμε ανοίξει μέτωπο με τους εργαζόμενους. Ρεαλισμός. Μην απαντάτε τις προκλήσεις των Γιάνκηδων γιατί έχουν τη δύναμη να μας κάνουν το βίο αβιώτο χωρίς αυτό να μας κάνει πιο συμπαθείς στο λαό. Μας προγκάει ο Σουλτς από τις Βρυξέλλες για τις βάσεις: «Μη βιάζεστε, κύριε Σουλτς, θα το τακτοποιήσουμε. Ούτε και σας συμφέρει να ξεφτιλιζόμαστε τελείως. Μη μας αποσταθεροποιείτε γιατί δεν υπάρχει καλύτερος να μας αντικαταστήσει αυτή τη στιγμή».

Πώς μεθοδεύουμε, λοιπόν, την παραμονή των βάσεων; Το «ιδεώδες» θα ήταν να δεχτούν οι Αμερικανοί το κλείσιμο των Γουρνών και του Ελληνικού, που είναι ούτως ή άλλως ξεπερασμένες, και να αρκεστούν στη Σούδα, στη Νέα Μάκρη, στο Άγκιο και στις άλλες. Αυτό θα ήταν μια μεγάλη αντιμπεριαλιστική νίκη του λαού, το πρώτο βήμα για την οριστική απομάκρυνση των βάσεων η οποία δεν παύει να αποτελεί στρατηγικό στόχο του Κινήματος... των απογόνων μας. Αν, ωστόσο, οι άπληστοι Γιάνκηδες δεν το δεχτούν, εμείς ασφαλώς θα είμαστε ευχαριστημένοι με κάποια χρηματική αντιπαροχή που θα συνέβαλε στη σταθεροποίηση της οικονομίας μας, η οποία σταθεροποίηση είναι προϋπόθεση για την οριστική απομάκρυνση όλων των βάσεων η οποία, με τη σειρά της, αποτελεί στρατηγικό μας στόχο. Αν, παρά ταύτα, ο τσιφούτης ο Ρήγκαν δεν στέρξει να δώσει ούτε λεφτά και επιμένει να τα 'χει μονά ζυγά δικά του, εμείς δεν είμαστε δα και ανεύθυνοι να χτυπήσουμε γροθιά στο μαχαίρι θέτοντας σε κίνδυνο τις κατακτήσεις του λαϊκού κινήματος. Τους στρατηγικούς στόχους δεν μπορεί κανείς να μας τους σφετεριστεί. Άλλωστε, η εξέλιξη της τεχνολογίας θα καταστήσει μια μέρα των ημερών τις βάσεις ξεπερασμένες και τότε ο αγώνας μας θα έχει δικαιωθεί.

Από πού έρχεται η απειλή;

του Σταύρου Λυγερού

ΔΗΡ

Το μέλλον των αμερικανικών βάσεων στη χώρα μας δεν έπαψε την τελευταία δεκαετία να αποτελεί ένα από τα θέματα αιχμής όχι μόνο των εξωτερικών σχέσεων, αλλά και της εσωτερικής πολιτικής ζωής. Είναι γνωστό με ποιον τρόπο οι τραυματικές εμπειρίες της δικτατορίας και της τουρκικής εισβολής και κατοχής της Κύπρου αύξησαν τη λαϊκή ευαισθησία και συνέδεσαν το θέμα της αμερικανικής στρατιωτικής παρουσίας με το δυναμικό αίτημα για εθνική ανεξαρτησία.

Ωστόσο, η διαφοροποίηση της Ελλάδας από άλλες δυτικοευρωπαϊκές χώρες που φιλοξενούν αμερικανικές βάσεις στο έδαφός τους, δεν οφείλεται μόνο στα ψυχολογικά σύνδρομα, τα οποία προέκυψαν απ' αυτές τις εμπειρίες.

Για το σύνολο σχεδόν των ευρωπαϊκών χωρών, με τυπικό παράδειγμα τις δύο Γερμανίες, η εθνική τους ασφάλεια εξαρτάται απολύτως από τη δυναμική των σχέσεων Ανατολής - Δύσης. Η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ευρώπης που απειλείται ευθέως και μάλιστα από εταίρο στην ίδια συμμαχία. Τα στρατηγικά συμφέροντα και οι σκοπιμότητες της Ατλαντικής Συμμαχίας δεν συμβαδίζουν συνήθως με τις ελληνικές αμυντικές ανάγκες και προτεραιότητες. Ο παραδοσιακός και σύμφωνος με τα νατοϊκά σενάρια «από Βορρά κίνδυνος» στην πράξη δεν υφίσταται, παρά μόνο στην περίπτωση μιας γενικευμένης σύρραξης, ενώ αντίθετα υπαρκτή και άμεση είναι η «εξ Ανατολών απειλή».

Η ιδιαιτερότητα αυτή ερμηνεύει σε μεγάλο βαθμό και τα αισθήματα της ελληνικής κοινής γνώμης απέναντι στο ζήτημα της παραμονής ή όχι των αμερικανικών βάσεων. Η αμερικανική στρατιωτική παρουσία, κατά συνέπεια, δεν αντιμετωπίζεται σαν συμβολή στη συλλογική άμυνα, αλλά σαν περιορισμός της εθνικής ανεξαρτησίας και σε αρκετές περιπτώσεις σαν παράγοντας υπονόμησης της ίδιας της εθνικής ασφάλειας.

Η θεώρηση αυτή, αν και απόλυτα δικαιολογημένη, δεν επαρκεί για τη χάραξη πολιτικής ως προς το θέμα των βάσεων. Το θέμα συνδέεται ευθέως με τους συσχετισμούς δυνάμεων και τις ισχύουσες ισορροπίες στην ευρύτερη περιοχή. Το κρίσιμο ερώτημα για μια κυβέρνηση που κρίνει ότι η ύπαρξη των βάσεων βλάπτει παρά οφείλει τα εθνικά συμφέροντα, είναι αν το κόστος της απομάκρυνσης, δηλαδή μιας ρήξης με τις ΗΠΑ, είναι μεγαλύτερο από το κόστος μιας διαπραγματευτικής διαδικασίας με αβέβαιη κατάληξη.

Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ επέλεξε το δεύτερο δρόμο. Η συμφωνία του 1983 έκλεισε την πρώτη φάση των διαπραγματεύσεων, αλλά όπως διαπιστώνουμε και από τη ροή των ελληνοαμερικανικών επαφών, η σκιά των βάσεων δεν έπαψε να επηρεάζει αποφασιστικά τις διμερείς σχέσεις.

Ο διπλός ρόλος

Η σημασία των βάσεων είναι διπλή: επιχειρησιακή και πολιτική. Οι περισσότερες και σημαντικότερες λειτουργίες των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα αποσκοπούν στην πολλαπλή υποστήριξη του βου στόλου. Επιχειρησιακά, οι βάσεις στη χώρα μας αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της μακράς αλυσίδας αμερικανικών βάσεων που επιτρέπει στη δυτική υπερδύναμη να διατηρεί τη στρατιωτική και πολιτική υπεροχή στην οικονομικά και στρατηγικά κρίσιμη λεκάνη της Μεσογείου.

Επειδή, λοιπόν, οι βάσεις στην Ελλάδα είναι συστατικό στοιχείο της ισχύουσας ισορροπίας δυνάμεων στην περιοχή, και επειδή, ακόμα, η ελληνική πλευρά έχει ανοικτό μέτωπο σ' ό,τι αφορά την εθνική της ασφάλεια, είναι λάθος να αντιμετωπίζει κανείς το θέμα των βάσεων μονοδιάστατα. Δηλαδή, να τις βλέπει αποκλει-

στικά και μόνο σαν δυναμικά ερείσματα της αμερικανικής επιρροής που περιορίζουν την εθνική ανεξαρτησία. Αυτός ο πολιτικός ρόλος τους συνυφάνεται με τον επιχειρησιακό ρόλο που συνοπτικά περιγράψαμε παραπάνω, για να μας δώσει αυτό το οποίο πραγματικά αντιπροσωπεύουν οι βάσεις για την Ουάσιγκτον.

Είναι πρόφανές πως οι ΗΠΑ θα κάνουν ότι περνάει από το χέρι τους για να αποτρέψουν την απομάκρυνση των βάσεων τους. Η απώλεια των εδαφικών και λειτουργικών ερεισμάτων που διαθέτουν σήμερα στην Ελλάδα, εκτός του ότι θα δημιουργούσε ένα δυσαναπλήρωτο ρήγμα στην αμερικανική στρατηγική αλυσίδα, θα συνιστούσε και ένα ιδιαίτερα αρνητικό για την αμερικανική ηγεμονία πολιτικό προηγούμενο. Κατά συνέπεια, δεν πρέπει να υπάρχει αμφιβολία ότι η απομάκρυνση των βάσεων ισοδυναμεί με ρήξη, ούτε ακόμα ότι το παζάρι που θα διεξαχθεί γι' αυτό το θέμα τα επόμενα χρόνια θα συνοδεύεται και από «χτυπήματα κάτω από τη ζώνη», εφόσον βέβαια δεν βρεθεί σύντομα μια λύση που να ικανοποιεί την αμερικανική πλευρά.

Το νομικό καθεστώς

Οι αμερικανικές βάσεις στην Ελλάδα, όπως και σε μια σειρά άλλες χώρες, συνιστούν δουλεία που καθορίζεται από διμερή συμφωνία. Είναι απαραίτητο να διευκρινιστεί πως οι συμφωνίες αυτές δεν προβλέπουν την παρακράτηση κυριαρχίας σε εδαφική έκταση, όπως συμβαίνει με τις βρετανικές βάσεις στην Κύπρο, οι οποίες αποτελούν βρετανικό έδαφος κατά τις διατάξεις των συμφωνιών ίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Επειδή, ακριβώς, δεν υπάρχει παρακράτηση εδαφικής κυριαρχίας, οι βάσεις επίσημα ονομάζονται διευκολύνσεις. Γι' αυτό το λόγο υπάρχει νομικά η δυνατότητα για τη φιλοξενούσα χώρα να απαιτήσει τον οποιονδήποτε έλεγχο ή και παρέμβαση στις δραστηριότητες των βάσεων. Βεβαίως, η υλοποίηση αυτής της δυνατότητας εξαρτάται από το συσχετισμό δυνάμεων μεταξύ των δύο πλευρών.

Και ο συσχετισμός δυνάμεων μέχρι το 1974 επέτρεπε στην Ουάσιγκτον να διατηρεί εξωφρενικά προνόμια με βάση γενικές συμφωνίες, πολλές από τις οποίες όχι μόνο απέκλειαν οποιονδήποτε έλεγχο, αλλά και δεν τίθονταν καν υπόψη της κυβέρνησης με τη δικαιολογία ότι αφορούσαν τεχνικές διευθετήσεις. Το μωσαϊκό των γραπτών και προφορικών συμφωνιών εξυπηρετούσε θαυμάσια την αμερικανική πλευρά, αφού ουσιαστικά εξασφάλιζε την ασυδοσία της, ακόμα και σ' ό,τι αφορά τη δημιουργία νέων δραστηριοτήτων.

Με την πτώση της χούντας το θέμα των βάσεων μπήκε επί τάπητος. Η τότε κυβέρνηση της ΝΔ, χωρίς να επιδιώκει την απομάκρυνση των βάσεων, προσπάθησε να περιορίσει τις «διευκολύνσεις» (σταμάτησαν ορισμένες λειτουργίες στο Ελληνικό και έκλεισαν οι λιμενικές εγκαταστάσεις του βου στόλου στην Ελευσίνα) και να εκσυγχρονίσει το καθεστώς λειτουργίας τους. Οι διαπραγματεύσεις που άρχισαν τον Φεβρουάριο του 1975 ασχολήθηκαν με τον καθορισμό του πολιτικού πλαισίου μιας συμφωνίας παραμονής των βάσεων.

Τον Μάρτιο του 1976 κι ενώ οι διαπραγματεύσεις είχαν εισέλθει στην τελική τους φάση, ανακοινώθηκε η υπογραφή της αμερικανοτουρκικής συμφωνίας, η οποία πρόβλεπε την παροχή αμερικανικής βοήθειας στην Τουρκία, ύψους ενός δις δολ. για την επόμενη τετραετία. Η καινοτομία αυτής της συμφωνίας, δηλαδή το γεγονός ότι για πρώτη φορά συνδέονταν έστω και έμμεσα η βοήθεια με τις βάσεις, έμελλε να έχει σοβαρές επιπτώσεις.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η Αθήνα ανατέδρασε έντονα εκτιμών-

τας σωστά ότι η συμφωνία αυτή ανέτρεπε την ισορροπία δυνάμεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Μετά από πυρετώδη διπλωματική δραστηριότητα, στις 15/4/76, οι ελληνοαμερικανικές διαπραγματεύσεις κατέληξαν σε συμφωνία - πλαίσιο, η οποία πρόβλεπε τη διατήρηση της ισορροπίας στο Αιγαίο με την παροχή βοήθειας στην Ελλάδα ύψους 700 εκατ. δολαρίων. Από τότε η διατήρηση της ισορροπίας ταυτίστηκε με την αναλογία 7:10.

«Διευκολύνσεις» και «βοήθεια»

Είναι απαραίτητο, όμως, να διευκρινιστεί, ότι η βοήθεια δεν είναι ακριβώς βοήθεια και τυπικά δεν έχει καμιά σχέση με τις βάσεις. Δεν είναι βοήθεια γιατί πρόκειται για πιστώσεις, οι οποίες συνήθως δίνονται με καλούς όρους (μεγάλη περίοδο χάριτος, χαμηλό επιτόκιο και μακροπρόθεσμη αποπληρωμή) για την αγορά αμερικανικού αμυντικού υλικού και υπηρεσιών. Η «βοήθεια» δίνεται σε φιλικές προς τις ΗΠΑ χώρες, για τις οποίες ο αμερικανός πρόεδρος κρίνει ότι χρήζουν ενίσχυσης και βεβαίως με την έγκριση του Κογκρέσου.

Ωστόσο, επί της ουσίας οι «διευκολύνσεις» προς τις ΗΠΑ έχουν μεγάλη σχέση με την παροχή «βοήθειας». Αυτό δεν προκύπτει μόνο από την κοινή λογική, αλλά και από επίσημο έγγραφο που έφερε στη δημοσιότητα η International Herald Tribune (8.5.82). Το έγγραφο που συντάχθηκε από τον αρμόδιο υφυπουργό Τζαίμς Μπάκλεη και φέρει την υπογραφή του τότε υπουργού εξωτερικών Χαϊήγκ, ξεκαθαρίζει ότι έχει περάσει η εποχή των φιλελεύθερων αντιλήψεων της δεκαετίας του 1960 κι ότι «βοήθεια» θα δίνεται στις χώρες που προωθούν τους αμερικανικούς στρατηγικούς στόχους, όπως και σε κείνες που παραχωρούν στις ΗΠΑ στρατιωτικές «διευκολύνσεις».

Με την παραπάνω κυνική άποψη του Στাইτ Ντηπάρτμεντ, δεν είναι καθόλου σίγουρο ότι θα συμφωνήσουν οι κυβερνήσεις πολλών από τις φιλοξενούσες χώρες. Σ' ό,τι αφορά την Ελλάδα, είδαμε να αναπτύσσονται ενδιαφέρουσες απόψεις, οι οποίες μάλιστα χρησιμοποίησαν ως πολιτικό υπόβαθρο της παραμονής των βάσεων. Τέτοιες απόψεις είναι ότι οι βάσεις εξυπηρετούν νατοϊκούς σκοπούς, ότι καλύπτουν κοινούς αμυντικούς στόχους Ηνωμένων Πολιτειών και Ελλάδας και τέλος η περίφημη «ελληνοποίηση» των βάσεων.

Ας εξετάσουμε μία προς μία αυτές τις απόψεις.

Η εξυπηρέτηση νατοϊκών σκοπών

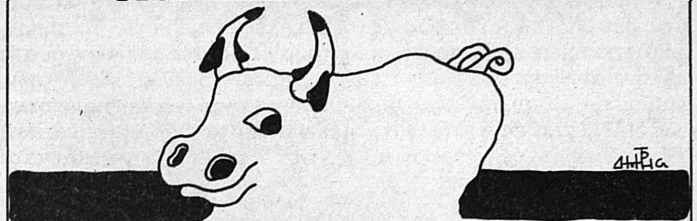
Είναι προφανές ότι οι κύριες βάσεις (Ελληνικό, Ν. Μάκρη, Σούδα και Γούρνες), όπως και το Σύστημα Αμυντικών Τηλεπικοινωνιών (πέντε σταθμοί σε Πάρνηθα, Πατέρα, Λευκάδα, Χορτιάτη και Εδδερύ Ηρακλείου), δεν είναι νατοϊκές εγκαταστάσεις. Αυτό προκύπτει όχι μόνο από το γεγονός ότι δεν κατασκευάστηκαν ούτε συντηρούνται από τα κονδύλια Κοινής Υποδομής του NATO, αλλά και από το γεγονός ότι δεν περιλαμβάνονται στις εγκαταστάσεις που σύμφωνα με τα νατοϊκά σχέδια θα χρησιμοποιήσουν οι δυνάμεις της Ατλαντικής Συμμαχίας.

Νατοϊκές βάσεις είναι το αεροδρόμιο της Πρέβεζας, όπου θα φιλοξενηθούν και τα AWACS, το πεδίο βολής στην Κρήτη, το δίκτυο των σταθμών εγκαίρου προειδοποίησης, τα συμμαχικά στρατηγεία που εδρεύουν στην Ελλάδα κτλ. Και βεβαίως, σ' όλες αυτές τις εγκαταστάσεις προϊστάται νατοϊκός διοικητής, κάτι που δεν συμβαίνει στις αμερικανικές βάσεις.

Πέρα όμως απ' αυτά, η σημαντικότερη απόδειξη ότι δεν εξυπηρετούν νατοϊκούς σκοπούς, είναι ότι οι κύριες λειτουργίες των βάσεων είναι προσανατολισμένες στη Μέση Ανατολή και στη Βόρεια Αφρική, περιοχές δηλαδή, που βρίσκονται εκτός χώρου ευθύνης του NATO. Η ανάλυση αυτών των λειτουργιών τεκμηριώνει τη θέση ότι οι βάσεις εξυπηρετούν τα στρατηγικά αλλά και πολιτικοοικονομικά συμφέροντα των ΗΠΑ.

Η συσχέτιση των βάσεων με τους νατοϊκούς σκοπούς μπορεί να γίνει μόνο έμμεσα. Κι αυτό με βάση το συλλογισμό ότι η προάσπιση των συμφερόντων μιας χώρας - μέλους με πρωτεύουσα θέση στους κόλπους της Συμμαχίας, εξυπηρετεί κατ' επέκταση νατοϊκούς σκοπούς. Πιο συγκεκριμένα, έχει προβληθεί το επιχείρημα ότι μέρος των πληροφοριών που συλλέγουν οι αμερικανικές βάσεις κοινοποιούνται σε άλλες χώρες - μέλη. Επίσης έχει λεχθεί και το ότι οι λειτουργίες υποστήριξης του βου στόλου συνιστούν και νατοϊκή δραστηριότητα, αφού αυτός ο στόλος, εκτός του εθνι-

ΟΙ ΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

Η γεωγραφική θέση της Ισπανίας έχει σε μεγάλο βαθμό καθορίσει τη φύση και τις λειτουργίες της αμερικανικής στρατιωτικής παρουσίας σ' αυτή τη χώρα. Οι βάσεις στην Ισπανία, όπως και η μεγάλη βάση των Αζορών και οι αμερικανικές διευκολύνσεις στο Μαρόκο αποτελούν, εκτός των άλλων, συνδετικό κρίκο μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της «πρώτης γραμμής» που αρχίζει από τα Βαλκάνια για να καταλήξει στη θερμή περιοχή του Περσικού κόλπου.

Το αμερικανικό προσωπικό στην Ισπανία υπολογίζεται σε 12.000 περίπου στρατιωτικούς και βρίσκεται εκεί με βάση τη διμερή συμφωνία αμυντικής συνεργασίας που υπογράφηκε το 1982 και είχε διάρκεια πέντε χρόνων. Η συμφωνία αυτή, που εδράζεται στην αντίληψη περί παροχής διευκολύνσεων έναντι ανταλλαγμάτων σε χρήματα, υλικό και υπηρεσίες, αναθεωρήθηκε το 1983 μετά την άνοδο των σοσιαλιστών στην κυβέρνηση.

Στις 22 Οκτωβρίου 1985, έλαβε χώρα ισπανοαμερικανική συνάντηση με σκοπό τη συζήτηση του μέλλοντος των βάσεων. Η Μαδρίτη έχει εκφράσει την επιθυμία της να περιορίσει σταδιακά την αμερικανική στρατιωτική παρουσία. Στη διερευνητική αυτή συνάντηση, οι Ισπανοί υποστήριξαν ότι ο εκσυγχρονισμός των ενόπλων δυνάμεων τους επιτρέπει τη μεταβίβαση ενός αριθμού λειτουργιών και αρμοδιοτήτων των βάσεων στην ισπανική πλευρά. Από την πλευρά της η Ουάσιγκτον επικαλείται τις ευαίσθητες ισορροπίες και την ένταση που υπάρχει στο μεσογειακό χώρο όχι μόνο για να διατηρήσει τις θέσεις της, αλλά και για να αυξήσει την παρουσία της.

Πέρα, όμως, απ' αυτή την αφετηριακή διαφορά, οι δυο πλευρές διαφωνούν και ως προς το χρόνο της διαπραγματευτικής διαδικασίας. Ο Γκονζάλες επιθυμεί οι συνομιλίες να έχουν ολοκληρωθεί πριν από τον ερχόμενο Μάρτιο, οπότε και θα λάβει χώρα το δημοψήφισμα σχετικά με την παραμονή της Ισπανίας στο NATO. Για τους Ισπανούς σοσιαλιστές, η μείωση της αμερικανικής παρουσίας θα αποτελούσε ένα αποτελεσματικό αντίβαρο στις δυνάμεις που προωθούν τη θέση περί εξόδου της Ισπανίας από την Ατλαντική Συμμαχία.

Από την πλευρά τους οι Αμερικανοί επιδιώκουν οι διαπραγματεύσεις να μην εισέλθουν σε ουσιαστικά θέματα μέχρι να δουν το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος. Κατά τη γνώμη της Ουάσιγκτον, το ξεκαθάρισμα των σχέσεων της Ισπανίας με το NATO αποτελεί αν όχι προϋπόθεση, τουλάχιστον εξέλιξη που θα επηρεάσει σημαντικά τους αμερικανικούς σχεδιασμούς και κατ' επέκταση τις διαπραγματευτικές θέσεις.

Όπως ήδη σημειώσαμε, ο Γκονζάλες επιθυμεί την ανάληψη εκ μέρους των Ισπανών μέρους των λειτουργιών των αμερικανικών βάσεων. Αυτή αφορά κυρίως τις δυο μεγαλύτερες αεροπορικές βάσεις, στην Τορεχόν και τη Σαραγκόσα.

Η βάση της Τορεχόν, που βρίσκεται έξω από τη Μαδρίτη φιλοξενεί αμερικανικές μοίρες τακτικής αεροπορίας με δυνατότητα μεταφοράς πυρηνικών όπλων, καθώς και μοίρες που υπάγονται στη Διοίκηση Αεροπορικών Στρατιωτικών Μεταφορών.

Η βάση της Σαραγκόσα είναι ένα από τα σημαντικότερα κέντρα εκπαίδευσης των αμερικανών πιλότων που υπηρετούν σ' όλες τις χώρες της Ευρώπης στις οποίες οι ΗΠΑ διατηρούν αεροπορικές βάσεις.

Δεν είναι σαφές ακόμα, αν οι Ισπανοί διεκδικούν περιορισμό ή μεταφορά των δραστηριοτήτων της αμερικανικής αεροπορικής βάσης του Μορόν στη Νότια Ισπανία, και της μεγάλης ναυτικής βάσης του βου στόλου στη Ρότα, κοντά στην πόλη Κάδιξ. Το σίγουρο, όμως, είναι ότι η Ουάσιγκτον αντιδρά σ' όλες αυτές τις διεκδικήσεις, προβάλλοντας και το επιχείρημα ότι εκτός του υψηλού κόστους μιας μεταφοράς, δύσκολα θα βρεθούν εναλλακτικές τοποθεσίες για τη μετεγκατάσταση των βάσεων.

κού του ρόλου, φέρει και το μανδύα του NATO με την κώδικη ονομασία Comstrikforsouth.

Η άποψη αυτή δεν ευσταθεί εφόσον οι αναφερόμενες λειτουργίες δεν υπόκεινται σε σαφείς συμμαχικές δεσμεύσεις. Το σημαντικότερο όμως είναι, το ότι οι λειτουργίες αυτές αντίκεινται στα ελληνικά εθνικά συμφέροντα. Αν ορισμένες δυτικές χώρες ίσως επιθυμούν επίσημη ή ανεπίσημη προέκταση των δραστηριοτήτων του NATO στο μεσανατολικό χώρο, γιατί κατά τη γνώμη τους κάτι τέτοιο θα ενίσχυε τη δυτική άμυνα, δεν σημαίνει ότι αυτό συνιστά συμμαχική υποχρέωση.

Απ' αυτή την άποψη, δεν υπάρχει κώλυμα για την απομάκρυνση των βάσεων. Οι αμερικανικές «διευκολύνσεις» στην Ελλάδα υπάρχουν κατόπιν διμερούς συμφωνίας και ανεξάρτητα από τη νατοϊκή ιδιότητα των δύο πλευρών. Η πάγια θέση της Ουάσιγκτον, ότι η αμυντική συνεργασία γίνεται επί διμερούς βάσεως και μέσα στα πλαίσια του NATO, είναι ευνόητη γιατί έμμεσα εμφανίζει την παροχή «διευκολύνσεων» ως απορρέουσα από συμμαχικές υποχρεώσεις και ως εκ τούτου περιορίζει απαιτήσεις για ανταλλάγματα.

Αυτό που δεν είναι ευνόητο, είναι γιατί η ελληνική πλευρά το 1977 και το 1981 αποδέχτηκε αυτή τη θέση. Ο μετριάσμος των αρνητικών εντυπώσεων της κοινής γνώμης, ίσως είναι ο ένας λόγος. Ένας δεύτερος πιθανός λόγος είναι το ότι μια τέτοια διατύπωση υπάρχει και στην αντίστοιχη αμερικανoturκική συμφωνία, η οποία καθόρισε σε μεγάλο βαθμό και το πλαίσιο των ελληνοαμερικανικών διαπραγματεύσεων.

Η καθοριστική διαφορά, όμως, μεταξύ των δύο περιπτώσεων, βρίσκεται στο ότι οι αμερικανικές βάσεις στην Τουρκία, αντίθετα με τις βάσεις στην Ελλάδα, είναι κυρίως προσανατολισμένες προς τον ανατολικό συνασπισμό, και άρα εξυπηρετούν σκοπούς NATO. Αν η Αθήνα αποφάσιζε τη διατήρηση μόνο των λειτουργιών που εξυπηρετούν νατοϊκούς σκοπούς θα συρρίκνωνε τις αμερικανικές δραστηριότητες, εφόσον βεβαίως είχε τη δυνατότητα να τις ελέγξει. Γιατί όπως θα δούμε όταν εξετάσουμε το περιεχόμενο της «ελληνοποίησης», η δυνατότητα αυτή είναι πολύ περιορισμένη.

Οι κοινοί αμυντικοί στόχοι

Η άποψη περί κοινών αμυντικών στόχων αναγνωρίζει ότι οι βάσεις εξυπηρετούν αμερικανικά συμφέροντα και μάλιστα εκτός πε-

ριοχής ευθύνης του NATO. Δικαιολογεί, όμως, την παραμονή του, εισάγοντας το στοιχείο της ταυτόχρονης εξυπηρέτησης και ελληνικών αμυντικών αναγκών, που συμβαίνει να ταυτίζονται μ' αυτές των ΗΠΑ.

Ποιες μπορεί να είναι αυτές οι αμυντικές ανάγκες;

Ας αρχίσουμε με την «εκ Βορρά απειλή» που επικαλούνται οι νατοϊκοί σχεδιαστές. Σε περίπτωση μιας τέτοιας κρίσης, τα συμμαχικά σχέδια προβλέπουν την πλαισίωση των εδώ δυνάμεων με κινητή νατοϊκή δύναμη, γνωστή ως AMF, όπως επίσης και με συμπληρωματικές ενισχύσεις. Ο ρόλος αυτών των δυνάμεων είναι κυρίως αποτρεπτικός και σε περίπτωση σύγκρουσης επιβραδυντικός, γιατί οι στρατηγικές προτεραιότητες του NATO δεν προβλέπουν την πρόταξη μιας αποτελεσματικής συμμαχικής άμυνας στο χώρο της βόρειας Ελλάδας. Έτσι κι αλλιώς όμως, οι αμερικανικές βάσεις δεν συνδέονται με την αμυντική κάλυψη του ελλαδικού χώρου στη θεωρητική περίπτωση επίθεσης των δυνάμεων του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

Σ' ό,τι αφορά τώρα την «εξ Ανατολών απειλή», η Ουάσιγκτον έχει αποφύγει επιμελώς να αναλάβει δεσμεύσεις. Έχει μάλιστα υπαναχωρήσει και από τη δεσμευση που είχε αναλάβει με τη γνωστή επιστολή Κίσιγκερ προς Μπίτσιο. Η παρουσία των αμερικανικών βάσεων σε καμία περίπτωση δεν λειτουργεί αποτρεπτικά, γιατί δεν προδικάζει την πολιτική βούληση των αμερικανών να αποτρέψουν μια τουρκική επίθεση. Αν οι ΗΠΑ ήθελαν θα μπορούσαν να εξουδετερώσουν πλήρως την εξ Ανατολών απειλή, εγγυώμενες τα ανατολικά μας σύνορα.

Το καίριο πρόβλημα με τις «διευκολύνσεις», είναι η δυνατότητα της αμερικανικής πλευράς να επηρεάσει αποφασιστικά την έκβαση μιας ελληνοτουρκικής σύγκρουσης. Η ύπαρξη αμερικανικών κλιμακίων σε σημαντικές ελληνικές στρατιωτικές εγκαταστάσεις, σε συνδυασμό με τις τεράστιες ηλεκτρονικές δυνατότητες σε τομείς όπως η συλλογή πληροφοριών και οι επικοινωνίες, στοιχειοθετούν μια επιπλέον αμυντική εξάρτηση από τα σχέδια και τις επιλογές της Ουάσιγκτον.

Η Ελλάδα δεν έχει τίποτα να κερδίσει από τις δραστηριότητες των αμερικανικών βάσεων που αφορούν το μεσανατολικό και βορειοαφρικανικό χώρο. Ακόμα κι αν οι αμερικανοί ήταν διατεθειμένοι να δώσουν πληροφορίες ή και να προσφέρουν αμυντική κάλυψη, ο χώρος αυτός δεν παρουσιάζει ειδικό αμυντικό ενδιαφέρον για την ελληνική πλευρά. Αντίθετα, οι δραστηριότητες των αμερικανικών βάσεων δημιουργούν προβλήματα στις πολύ καλές πολιτικοοικονομικές σχέσεις της χώρας μας με τον αραβικό κόσμο.

Η «ελληνοποίηση» των βάσεων

Η «ελληνοποίηση» είναι θέση που προωθήθηκε από την ελληνική πλευρά στις διαπραγματεύσεις του 1976-77 και 1981. Σύμφωνα μ' αυτή τη θέση οι αμερικανικές βάσεις εμφανίζονται σαν ελληνικές στρατιωτικές εγκαταστάσεις, οι αμερικανικές δραστηριότητες σαν οργανικό τμήμα των λειτουργιών που ασκούνται στις ελληνικές εγκαταστάσεις και τέλος οι έλληνες διοικητές ως ασκούντες έλεγχο και διοίκηση στο σύνολο των εγκαταστάσεων και δραστηριοτήτων.

Πολύ μεγάλη η απαίτηση της Αθήνας για να είναι πραγματική. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη ότι η απαίτηση της «ελληνοποίησης» έγινε αποδεκτή από την Ουάσιγκτον, είναι εύκολο να κατανοήσουμε τις επικρίσεις, σύμφωνα με τις οποίες η θέση αυτή αποσκοπούσε κυρίως στην παραπλάνηση της κοινής γνώμης.

Το ότι η θέση της «ελληνοποίησης» εξυπηρετούσε πρωτίστως την άμβλυση των αρνητικών εντυπώσεων της κοινής γνώμης, αποδεικνύεται από το γεγονός ότι στη συμφωνία του 1977 υπάρχουν απόρρητα παραρτήματα, τα οποία απονευρώνουν πλήρως την έννοια του ελληνικού ελέγχου και διοίκησης. Η αμερικανική πλευρά ποτέ δεν δέχτηκε ουσιαστικό έλεγχο της δραστηριότητας των κλιμακίων της. Ειδικά σ' ό,τι αφορά τις λειτουργίες συλλογής πληροφοριών στις Γούρνες και το Ελληνικό, στις οποίες αναφέρονται και τα απόρρητα παραρτήματα, οι αμερικανοί δεν επέτρεπαν ούτε πρόσβαση στους κρυπτογραφικούς χώρους.

Η «ελληνοποίηση» κατοχυρώθηκε στο επίσημο κείμενο, ενώ ταυτόχρονα ακυρώθηκε από τις μυστικές συμφωνίες (1977). Γι' αυτό και έγινε αποδεκτή από την Ουάσιγκτον. Όταν το 1981, η Αθήνα προσπάθησε να αποφύγει απόρρητα παραρτήματα δημιουρ-

Τό καλύτερο δῶρο
γιά τίς γιορτές

**ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ
ΣΙΔΕΡΙΕΣ**

ΤΟΥ
ΗΛΙΑ
ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

νεφέλη
ΤΗΛ. 3607.744

γήθηκε εμπλοκή, η οποία βεβαίως δεν είχε επιπτώσεις στις αμερικανικές δραστηριότητες γιατί η διευθέτηση του θέματος παρέμεινε στο μέλλον. Ωστόσο, οι ΗΠΑ δεν παρέλειψαν να καταστήσουν σαφές ότι δεν θα αποδέχονταν απαιτήσεις για ουσιαστικό έλεγχο (επιστολές Χάιγκ και Ουαϊνμπέργκερ τον Ιούνιο του 1981). Αλλά και η συμφωνία του 1983, που προβλέπει ελληνική πρόσβαση στους κρυπτογραφικούς χώρους, το προβλέπει εφόσον συντρέχουν πολλές προϋποθέσεις και αφού προειδοποιηθούν οι αμερικανικές αρχές.

Βάσεις και ανταλλάγματα

Η ισχύουσα συμφωνία είναι σφραγισμένη από τις πολιτικές θέσεις της σημερινής κυβέρνησης στο θέμα των βάσεων. Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ έχει ξεκαθαρίσει ότι οι αμερικανικές βάσεις δεν εξυπηρετούν ελληνικά εθνικά συμφέροντα, ούτε με τη μορφή της εξυπηρέτησης νατοϊκών σκοπών, ούτε άλλων κοινών (με τις ΗΠΑ) αμυντικών στόχων. Έχει ξεκαθαρίσει επίσης ότι η θεωρία της «ελληνοποίησης» είναι παραπλανητική. Αυτό φαίνεται και στη συμφωνία του 1983, η οποία μιλάει για «έλληνα αντιπρόσωπο» και όχι για «έλληνα διοικητή»· ονομασία που σε καμιά περίπτωση δεν αντιστοιχεί στα πραγματικά του καθήκοντα.

Η θέση της Αθήνας ότι οι βάσεις εξυπηρετούν αποκλειστικά αμερικανικά συμφέροντα, δεν είναι μόνο ακριβής, αλλά ταυτόχρονα αφήνει μεγάλα περιθώρια κινήσεων στην ελληνική πλευρά. Από το να απαιτήσει σημαντικά ανταλλάγματα για τις «διευκολύνσεις» που παρέχει, μέχρι να περιορίσει τον αριθμό των δραστηριοτήτων, των βάσεων ή και των δυο μαζί, ή ακόμα και να απαιτήσει την πλήρη απομάκρυνσή τους.

Σ' ό,τι αφορά τις δυο τελευταίες δυνατότητες, είναι προφανές ότι εξαρτώνται από τον τρόπο που η κυβέρνηση εκτιμά το συσχετισμό των δυνάμεων σ' όλες τις πτυχές του. Κι αυτό γιατί η κυβέρνηση έχει δημόσια αναγνωρίσει ότι οι βάσεις βλάπτουν και δεν ωφελούν τα εθνικά συμφέροντα.

Δεν είναι σκοπός αυτού του κειμένου να υποδείξει στην πολιτική ηγεσία της χώρας την κατεύθυνση και τον τρόπο χειρισμού του θέματος των βάσεων. Ούτε προτίθεται να ζητήσει αυτό που είναι εθνικά επιβεβλημένο και επιθυμία της μεγάλης πλειοψηφίας του ελληνικού λαού, δηλαδή την απομάκρυνση των «διευκολύνσεων». Και τούτο, επειδή για την απομάκρυνση δεν χρειάζεται μόνο η πολιτική βούληση. Απαιτείται επίσης η διαμόρφωση συνθηκών, οι οποίες θα επιτρέψουν το ξεπέρασμα της κρίσης που θα δημιουργήσει η αναπόφευκτη ρήξη με τις ΗΠΑ, χωρίς τραυματικές απώλειες. Ακόμα κι αν θεωρήσουμε δεδομένη την πολιτική βούληση της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, δεν είναι δεδομένο ότι η σημερινή κυβέρνηση επιδιώκει συγκεκριμένα και κυρίως μπορεί να διαμορφώσει τέτοιες συνθήκες.

Αν όμως η απομάκρυνση των βάσεων είναι μια κρίσιμη απόφαση, αφού οι επιπτώσεις της μπορούν να αποβούν καθοριστικές για τις μετέπειτα εξελίξεις, η διεκδίκηση πολιτικών, στρατιωτικών και οικονομικών ανταλλαγμάτων είναι όχι μόνο πράξη θεμιτή, αλλά και στοιχειώδης υποχρέωση κάθε κυβέρνησης. Πολύ περισσότερο, όταν η πολιτική θέωρηση αυτής της κυβέρνησης καταλήγει στην προβολή αυτού του στοιχείου. Δηλαδή, αναγνωρίζοντας ότι η Ελλάδα είναι αρκετά μικρή για να αποφασίσει μονομερώς την εκδίωξη των βάσεων, ενδιαφέρεται να αποσπάσει τα μεγαλύτερα δυνατά ανταλλάγματα.

Βεβαίως, η ισχύουσα συμφωνία είναι executive agreement, δηλαδή συμφωνία που δεν δεσμεύει το Κογκρέσο, το οποίο έχει και τον τελευταίο λόγο σε θέματα παροχής βοήθειας. Έτσι, η Αθήνα υποχρεώθηκε να περιοριστεί στη δήλωση της αμερικανικής κυβέρνησης ότι θα καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για την υλοποίηση των διατάξεων της συμφωνίας αμυντικής και οικονομικής συνεργασίας που ευνοούν την ελληνική πλευρά.

Το πρόβλημα είναι όμως, ότι δυο χρόνια μετά την υπογραφή της συμφωνίας όλα δείχνουν ότι δεν έχει γίνει τίποτα σ' ό,τι αφορά τα ανταλλάγματα. Κι αν αυτό οφειλόταν μόνο στην αδιαφορία και κωλυσιεργία των αμερικανών, θα ήταν κατανοητό. Το πρόβλημα είναι πιο μεγάλο, γιατί οι ενδείξεις λένε ότι και η ελληνική πλευρά δεν έκανε σοβαρές προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση. Ενώ από την άλλη πλευρά πριν καλά καλά στεγνώσει το μελάνι, η Ουάσινγκτον άρχισε να κλιμακώνει τις πιέσεις της για να αποσπάσει από την Αθήνα δέσμευση πως οι βάσεις της θα παραμείνουν.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ
ΖΗΤΗΣΤΕ ΤΑ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Μια πρώτη αξιολόγηση των νέων ρυθμίσεων
για τον διορισμό της Κυβέρνησης και τη διάλυση της Βουλής

του Γιώργου Αναστασιάδη

Η αναθεώρηση του Συντάγματος που μπήκε ήδη στην τελική της φάση και φαίνεται ότι θα ολοκληρωθεί τους πρώτους μήνες του 1986, μοιάζει σήμερα σαν τον «φτωχό και λησμονημένο συγγενή» της πολιτικής επικαιρότητας: οι ηγέτες και οι αγορητές των πολιτικών κομμάτων στην πρόσφατη εφ' όλης της ύλης συζήτηση στη Βουλή δεν βρήκαν ούτε μία λέξη να πουν γι' αυτήν· ο ημερήσιος Τύπος περιορίστηκε σ' ορισμένα στοιχειωδώς κατατοπιστικά ρεπορτάζ ενώ οι περισσότεροι εκπρόσωποι της συνταγματικής επιστήμης απέφυγαν να εκθέσουν δημόσια απόψεις και προτάσεις. (Η συνάντηση των μελών της Ένωσης Ελλήνων Συνταγματολόγων με τους εισηγητές των κομμάτων στην Αθήνα, στις 10-12-85, φρόντισε να μείνει μακριά από τους προβολείς της δημοσιότητας ενώ στην ανοικτή εκδήλωση που διοργάνωσε στις 13.12.85 ο τομέας Δημ. Δικαίου και Πολ. Επιστήμης στο Νομικό τμήμα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης το λόγο είχαν κυρίως οι εισηγητές των πολιτικών σχηματισμών).

Η αντιμετώπιση αυτή για την οποία υπάρχουν ιστορικές εξηγήσεις αλλά και ευθύνες σ' όλο το φάσμα των πολιτικών δυνάμεων, δεν στερεί την αναθεώρηση από το δεδομένο συνταγματικοπολιτικό της βάρος. Και πάντως αφήνει ανοιχτά όλα τα σημαντικά ζητήματα που έθεσε η πρόταση αναθεώρησης: από τον απροσδόκητο χρόνο της υποβολής της και την αναγκαιότητά της μέχρι τον ουσιαστικό χαρακτήρα της ακόμα και τη διατύπωση των συγκεκριμένων μεταρρυθμίσεων. Όλα αυτά επιδέχονται ασφαλώς μια λιγότερο αποσπασματική και λιγότερο δεσμευμένη από τα ιδεολογήματα και τις ιδιοτέλειες της συγκυρίας, επιστημονική και πολιτικοδημοσιογραφική συζήτηση. Συζήτηση που έχει αρχίσει σε ανύποπτο χρόνο —θα πρέπει να το θυμίσω εδώ σ' όσους μοιάζουν να το έχουν ξεχάσει— δηλαδή πέντε χρόνια μετά τη θέσπιση του Συντάγματος. (Παραπέμπω εδώ ενδεικτικά στην έρευνα του περ. «Οικονομία και Κοινωνία», τχ. 13, 1980, σ. 5-20, όπου από τους επτά πανεπιστημιακούς οι πέντε κρίνουν ότι είναι σκόπιμο να υπάρξουν αλλαγές σε μια σειρά άρθρων όπου δεσπόζουσα θέση κατέχουν οι ρυθμίσεις για το διορισμό και την παύση της κυβέρνησης. Βλ. επίσης τη σχετική έρευνα «Πέντε χρόνια με το νέο Σύνταγμα», στο Βήμα της 8.6.1980 όπου όλοι σχεδόν οι πολιτικοί σχηματισμοί της αντιπολίτευσης: ΠΑΣΟΚ, ΕΔΗΚ, ΚΚΕ, ΚΚΕ εσ., ΚΟΔΗΣΟ, ΕΔΑ —συγκλίνουν στην άποψη ότι είναι αναγκαίο να αναθεωρηθούν ορισμένες διατάξεις του Συντάγματος και ιδίως εκείνες που αναφέρονται στις «προεδρικές υπερεξουσίες»).

2. Στα πολύ περιορισμένα όρια αυτού του κειμένου θέλω να σταθώ ειδικά στις νέες ρυθμίσεις για τους θεσμούς του διορισμού της κυβέρνησης και της διάλυσης της Βουλής (άρθρα 37, 38 και 41), δηλαδή τις στρατηγικότερες της συνταγματικής μεταρρύθμισης, για να επιχειρήσω μια πρώτη αξιολόγηση αλλά και για να επισημάνω ορισμένα σημεία που θα έπρεπε έστω και την ύστατη ώρα να προσεχθούν και να συζητηθούν. (Λυπάμαι μόνο που δεν μπορώ να 'μαι πιο αναλυτικός και επεξηγηματικός για ορισμένα ειδικότερα νομοτεχνικά ζητήματα).

Ανεξάρτητα από τις επιμέρους ενστάσεις και παρατηρήσεις που θα μπορούσαν να διατυπωθούν είτε για ορισμένες διευθετήσεις όπως π.χ. για την υπερβολική —όχι όμως και ιστορικά ανεξήγητη— τυποποίηση των διερευνητικών εντολών ή για την αμφίβολη λειτουργικότητα της εκλογικής διακομματικής κυβέρνησης ή για την αναχρονιστική και αντικοινοβουλευτική ανάθεση

της πρωθυπουργίας της υπηρεσιακής κυβέρνησης σε πρόσωπο χωρίς πολιτική εμπειρία και νομιμοποίηση (: Πρόεδρος του ΣΤΕ ή του Αρείου Πάγου) —μια ατυχής ρύθμιση ελληνικής επινοήσεως με παγκόσμια αποκλειστικότητα· είτε για ορισμένες παραλείψεις όπως π.χ. το ερμηνευτικό πρόβλημα που και πάλι μένει ανοικτό, δηλαδή αν η πρώτη νομιμοποίηση της κυβέρνησης μετά από εκλογές μπορεί ή δεν μπορεί να γίνει σύμφωνα με το άρθρο 84 παρ. 6, δηλαδή αν μπορεί ή όχι να θεωρηθεί ότι είναι αρκετό να ψηφίσουν υπέρ της πρότασης εμπιστοσύνης για την κυβέρνηση που αναδείχθηκε από τις εκλογές οι μισοί + ένας από τους παρόντες βουλευτές, αρκεί να μην είναι λιγότεροι από 120. Είναι, ελπίζω ορατή και «δια γυμνού οφθαλμού» η μέριμνα του συντακτικού νομοθέτη να αποκλείσει το ενδεχόμενο να λειτουργήσουν οι διατάξεις των άρθρων 37, 38 και 41 ως εστίες πολιτικής έντασης, υπονομευτικής για το κοινοβουλευτικό πολίτευμα.

3. Ειδικότερα:

Α. Στο υπό ψήφιση άρθρο 37 μπορούμε να διαπιστώσουμε:

α). Την φροντίδα να εφαρμοστεί η αρχή της δεδηλωμένης (: εμπιστοσύνης της πλειοψηφίας της Βουλής) σε *κάθε περίπτωση* σχηματισμού κυβέρνησης (ακόμη και της «υπηρεσιακής»).

β). Μια διεξοδική τυποποίηση —όταν δεν σχηματίζεται δεδηλωμένη, μονοκομματική ή πολυκομματική, πλειοψηφία— των *διερευνητικών εντολών*, δηλαδή των διαδικασιών μέσα από τις οποίες αναζητείται η συγκρότηση μιας βιώσιμης κυβέρνησης. (Ανοίγω εδώ μια παρένθεση για να διευκρινίσω μια σύγχυση αρκετά διαδεδομένη: η διερευνητική εντολή δεν είναι εντολή σχηματισμού κυβέρνησης. Ο αρχηγός του κόμματος που παίρνει την δ. ε. δεν ορκίζεται πρωθυπουργός, αναλαμβάνει απλώς μέσα από διαβουλεύσεις να διερευνήσει το έδαφος για τον σχηματισμό κυβέρνησης, συνήθως —όχι όμως και απαραίτητα— συνασπισμού. Αν αυτές οι προσπάθειες δεν τελεσφορήσουν τότε καταθέτει την δ. ε. και αναλαμβάνει τη σκυτάλη ο επόμενος αρχηγός κόμματος). Με τις νέες ρυθμίσεις ο Π.τ.Δ. είναι *υποχρεωμένος* —σε περίπτωση που η δ. ε. στον αρχηγό του σχετικώς πλειοψηφούντος κόμματος αποβεί απρόσφορη να δώσει δ. ε. στον αρχηγό του δεύτερου κόμματος και αν αποτύχει και αυτός στον αρχηγό του τρίτου σε κοινοβουλευτική δύναμη κόμματος. Μάλιστα ο συντακτικός νομοθέτης δεν διστάζει να προνοήσει τόσο για τον χρόνο ισχύος της δ. ε. (3 μέρες) όσο και για την περίπτωση που δύο κόμματα είναι ισοδύναμα σε βουλευτικές έδρες —έχουν ας πούμε από 10— οπότε τότε προηγείται το αρχαιότερο σύμφωνα με τον Κανονισμό της Βουλής (: παράδειγμα, κάθε άλλο παρά υποθετικό: το ΚΚΕ θα προηγηθεί, σε μια τέτοια περίπτωση από το κόμμα της Δημοκρατικής Ανανέωσης. Αν μάλιστα δεν προκύψει κυβερνητικό σχήμα και από την τρίτη αυτή δ. ε. ο Π.τ.Δ. είναι υποχρεωμένος να δώσει και τέταρτη —αλλά τελευταία πλέον— δ. ε. στον αρχηγό του ισοδύναμου αλλά νεότερου κόμματος).

γ) Την *κατ' αρχήν* εποικοδομητική για το κοινοβουλευτικό σύστημα μέριμνα να σχηματισθεί —όταν βέβαια στην υπό διάλυση Βουλή δεν υπάρχει κυβέρνηση πλειοψηφίας— μια της «ευρύτερας δυνατής αποδοχής» διακομματικής συνθέσεως— και ισορροπίας— εκλογική κυβέρνηση ή, ως έσχατη λύση, αν δεν καταστεί εφικτή η πρώτη, μια υπηρεσιακή κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Πρόεδρο του Σ.τ.Ε ή του Αρείου Πάγου «για να διασφαλισθεί η

θεμελιώδους αρχή της ελεύθερης και ανόθευτης εκδήλωσης της λαϊκής θέλησης που θεσπίζει το άρθρο 50 του Συντάγματος και για να διαφυλαχτεί η εκλογική διαδικασία από οποιαδήποτε εξωκομματική επιρροή» σύμφωνα με το σκεπτικό της εισηγητικής έκθεσης της πρότασης στο οποίο όμως υπολανθάνει μια έλλειψη εμπιστοσύνης προς τα πολιτικά κόμματα και μια ξεπερασμένη —και δυνάμει επικίνδυνη— αντίληψη για την «ουδετερότητα» της κρατικής και ειδικότερα της δικαστικής— εξουσίας.

δ) Τον σεβασμό στις εσωτερικές διαδικασίες (interna corporis) των πολιτικών κομμάτων αφού η κοινοβουλευτική ομάδα —όταν το κόμμα μείνει χωρίς αρχηγό— δεν είναι υποχρεωμένη πλέον να αναδείξει τον αρχηγό της, προκειμένου να διοριστεί πρωθυπουργός ή να λάβει διευθυντική εντολή, αλλά απλώς να *προτείνει* τον ad hoc εκπρόσωπό της.

β). Στο υπό ψήφιση αναθεωρημένο άρθρο 38 η επέμβαση του συντακτικού νομοθέτη δεν εξαντλείται μόνο στην επιβεβλημένη κατάργηση της πιο *επικίνδυνης* για το δημοκρατικό πολίτευμα διάταξης της παρ. 2, σύμφωνα με την οποία ο Π.τ.Δ. μπορεί να παύσει την κυβέρνηση χωρίς η τελευταία να έχει χάσει την εμπιστοσύνη της Βουλής (Επικίνδυνης: όχι τόσο γιατί θα μπορούσε να βρει έδαφος εφαρμογής αλλά κυρίως διότι η ύπαρξή της, η δυνατότητα υλοποίησης της επιβεβαιώνει και τροφοδοτεί τον στρατηγικό - εξουσιαστικό ρόλο του Π.τ.Δ.).

Υπάρχουν και δύο νέες ρυθμίσεις μέσα από τις οποίες διακρίνεται η φροντίδα να εξασφαλιστεί η ομαλή διαδοχή και κατ' επέκταση η κυβερνητική σταθερότητα σε περίπτωση αφ' ενός αποδοκιμασίας ή παραίτησης της κυβέρνησης και αφ' ετέρου παραίτησης του πρωθυπουργού.

α) Στην πρώτη περίπτωση η νέα διάταξη της παρ. 1 παραπέμπει ρητά πλέον στις διατάξεις του άρθρου 37 δηλαδή στη «δεδηλωμένη» ή στις διευθυντικές εντολές. Όταν λοιπόν μια κυβέρνηση παραιτηθεί ή αποδοκιμαστεί στη Βουλή δύο είναι οι μόνες προοπτικές: ή να σχηματισθεί μια νέα κυβερνητική πλειοψηφία ή να οδηγηθούμε σε διάλυση της Βουλής και εκλογές (άρθρο 37 παρ. 4 της πρότασης αναθεώρησης).

Αυτή η εναρμόνιση, ο συντονισμός των διατάξεων των άρθρων 37 και 38 δεν προκύπτει αβίαστα από την ερμηνεία των ρυθμίσεων όπως ισχύουν σήμερα.

β) Στη δεύτερη περίπτωση: η παραίτηση του πρωθυπουργού αξιολογείται διαφορετικά απ' ό,τι η παραίτηση της κυβέρνησης, διότι δεν οδηγεί στην πτώση του υπουργικού συμβουλίου αφού ο ΠτΔ διορίζει ως νέο πρωθυπουργό αυτόν που θα του προτείνει η κοινοβουλευτική ομάδα του κόμματος (μέσα σε προθεσμία 3 ημερών, στη διάρκεια της οποίας καθήκοντα πρωθυπουργού ασκεί ο «πρώτος τη τάξει αντιπρόεδρος ή υπουργός»).

Μ' αυτή τη διευθέτηση δεν αποτρέπεται μόνο ο διορισμός μιας νέας κυβέρνησης αλλά επιπλέον αποκλείεται και η διάλυση της Βουλής κατ' εφαρμογήν του άρθρου 38 παρ. 1 εδ. β. δηλαδή δεν θα μπορεί να επαναληφθεί μια μεθόδευση αντίστοιχη μ' αυτήν που ακολουθήθηκε το 1981 με τη συναίνεση όλων σχεδόν των πολιτικών δυνάμεων (παραίτηση του πρωθυπουργού Γ. Ράλλη λίγο χρόνο πριν τη λήξη της θητείας της Βουλής με αίτημα την διεξαγωγή πρόωπων εκλογών που έγινε δεκτό από τον ΠτΔ Κ. Καραμανλή).

Αμέσως παρακάτω θα 'χουμε την ευκαιρία ν' αντιληφθούμε γιατί αυτή η τροποποίηση θα πρέπει μάλλον να επανεξεταστεί στη σχετική συζήτηση που θ' αρχίσει τον Ιανουάριο στη Βουλή.

γ) Τέλος στο άρθρο 41 παρατηρούμε ότι με τις νέες ρυθμίσεις ο ΠτΔ δεν έχει πλέον την διακριτική ευχέρεια να διαλύσει τη Βουλή, επιλέγοντας σύμφωνα με τις —μη υποκείμενες σε πολιτικό έλεγχο— πολιτικές εκτιμήσεις του τον χρόνο και το λόγο.

Συγκεκριμένα ο αρχηγός του κράτους καλείται *υποχρεωτικά* πλέον —ως οίονει «πολιτειακός συμβολαιογράφος»— να επικυρώσει - διεκπεραιώσει τη διάλυση της Βουλής:

α) Όταν —όπως ήδη έχουμε δει— δεν μπορεί να σχηματισθεί βιώσιμη κυβέρνηση (άρθρο 37 παρ. 4).

β) Όταν καταψηφισθούν από τη Βουλή δύο κυβερνήσεις και έτσι θεωρείται, κατ' αμάχητο πλέον τεκμήριο, ότι η σύνθεση της λαϊκής αντιπροσωπείας δεν εξασφαλίζει κυβερνητική σταθερότητα (άρθρο 41, 1).

γ) Όταν η κυβέρνηση που έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής προτείνει τη διάλυση της για την αντιμετώπιση εθνικού θέματος εξαί-

ρετικής σημασίας (άρθρο 41, 2).

(Λεπτομέρεια αξιοσημείωτη: Η Βουλή αποκλείεται πλέον να διαλυθεί «εκ νέου» για το αυτό θέμα: π.χ. η παρούσα Βουλή δεν μπορεί να διαλυθεί για να αντιμετωπιστεί το κυπριακό ζήτημα διότι η προηγούμενη είχε διαλυθεί γι' αυτόν το λόγο, μπορεί όμως να διαλυθεί και πάλι κατ' εφαρμογή του άρθρου 41 παρ. 2 αρ- κεί να γίνει επίκληση ενός άλλου αυτή τη φορά εθνικού θέματος π.χ. Αιγαιακό, ΕΟΚ κτλ.).

και δ) Όταν δεν εκλεγεί ΠτΔ στην τρίτη ψηφοφορία (41, 5). Η ρύθμιση αυτή δεν απασχόλησε ούτε τον συντάκτη της πρότασης αναθεώρησης ούτε και τις μέχρι τώρα συζητήσεις στη Βουλή αν και η συγκεκριμένη εμπειρία από την οριακότητα του αποτελέσματος στις δύο τελευταίες προεδρικές εκλογές του 1980 και 1985, θα έπρεπε να είχε υπαγορεύσει μια ελαστικότερη αντιμετώπιση που να μπορεί να αποτρέψει τον υπαρκτό κίνδυνο να προσλάβουν έτσι οι πρόωρες εκλογές ένα δημοψηφισματικό - προεδρικό χαρακτήρα που νοθεύει και το νόημα της λαϊκής ετυμηγορίας και τις βάσεις του πολιτεύματος.

Το πρόβλημα που θέτουν οι νέες ρυθμίσεις για τη διάλυση της Βουλής δεν είναι η σημαντική πράγματι συρρίκνωση του ρυθμιστικού ρόλου του ΠτΔ (που όμως δεν μετατρέπεται σε «τροχονόμο της πολιτικής ζωής», διότι ο ρυθμιστικός ρόλος δεν εξαντλείται μόνο στους προβλεπόμενους χειρισμούς γύρω από τον διορισμό της κυβέρνησης και τη διάλυση της Βουλής αλλά περιλαμβάνει και τη συμμετοχή του ΠτΔ στις διαβουλεύσεις των κομμάτων με τη μορφή συμβουλών και παραινήσεων προκειμένου να επιτευχθεί η ευρύτερη δυνατή συναίνεση ή να αποτραπεί μια έντονη κομματική αντιπαράθεση γύρω από την ομαλή λειτουργία των θεσμών του δημοκρατικού πολιτεύματος και τη συνταγματική νομιμότητα.

Το πρόβλημα είναι πως θα εξισορροπηθεί το θεμιτό δικαίωμα της κυβερνητικής πλειοψηφίας να προκαλέι τη διάλυση της Βουλής. (Αυτό άλλωστε συνέβη, ουσιαστικά και το 1977 και το 1985 όταν η Βουλή διαλύθηκε επειδή το θέλησε η κυβερνητική πλειοψηφία με την «περιγραφή» —καταστρατήγηση της διάταξης του άρθρου 41 παρ. 2 και με την συγκατάθεση, τη δεύτερη φορά και της αξιωματικής αντιπολίτευσης) με το εξίσου θεμιτό δικαίωμα της κοινοβουλευτικής μειοψηφίας να προστατευτεί ή να συμπροσδιορίσει την απόφαση για διάλυση της Βουλής. Αν ο θεσμός της «αυτοδιάλυσης» της Βουλής, με μια αυξημένη πλειοψηφία π.χ. των 3/5 του όλου αριθμού των βουλευτών δεν φαίνεται και τόσο δόκιμος ή λειτουργικός θα πρέπει πάντως να αναζητηθεί μια λύση που και να εγγυάται τα δικαιώματα της μειοψηφίας, και να αποτρέψει καταχρηστικές προσφυγές στη λαϊκή ετυμηγορία —που δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται ως πανάκεια— και να μην στερεί το κοινοβουλευτικό σύστημα από την ευελιξία του και την ανάγκη του να ανταποκριθεί στους σύγχρονους ρυθμούς με τους οποίους αναδιαμορφώνεται και αναδιατάσσεται καθημερινά ο συ-

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΝΤΥΡΑΣ
Η ΟΔΥΝΗ

ΕΞΑΝΤΑΣ

Εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ
Τζαβέλλα 1 Τηλ. 36.04.885

4

4. Εξασφαλίζει την ακώλυτη, αδιατάρακτη και εύρυθμη λειτουργία του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος και κάτω από διαφορετικές συγκυρίες και συσχετισμούς δυνάμεων' ειδικότερα: κάτω από διαφορετικό εκλογικό και κομματικό σύστημα.

5. Συγκεντρώνει — ή μπορεί να συγκεντρώσει μέσα από τους συγκεκριμένους όρους και τρόπους εφαρμογής, την συγκατάθεση των πολιτικών δυνάμεων.

Μια τέτοια συνολική αξιολόγηση — πέρα από συγκεκριμένες επιφυλάξεις και επιμέρους αντιρρήσεις — θα 'πρεπε ήδη να έχει επιχειρηθεί από όλους τους ενδιαφερόμενους. Ειδικά πάντως για τις νέες ρυθμίσεις στα άρθρα 37, 38 και 41 η αξιολόγηση που συ-

νάγεται από τη σύντομη επισκόπηση που επιχειρήσαμε είναι, σε σύγκριση πάντα με τις διατάξεις που ισχύουν, κατ' αρχήν θετική όσο είναι κατ' αρχήν θετική ως ιστορική κατάκτηση για τις ευρύτερες εξουσιαζόμενες κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις κάθε αποκατάστασης του κοινοβουλευτικού χαρακτήρα του πολιτεύματος και κάθε αποδυνάμωση του κηδεμονευτικού και εγγυητικού ρόλου του αρχηγού του κράτους. Η διαλεκτική λειτουργία και η ιστορική αντοχή του νέου αναθεωρημένου συντάγματος θα δοκιμασθούν πάντως στην πολύ πιο ευρηματική από τις τυποποιήσεις και τις διεθνώς καθιερωμένες τυπολογίες, ελληνική πολιτική προανωματικότητα...

ΟΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 37, 38 ΚΑΙ 41 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

1. ΟΠΩΣ ΙΣΧΥΟΥΝ ΣΗΜΕΡΑ

Άρθρον 38
1. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας απαλλάσσει των καθηκόντων του τον Πρωθυπουργόν παραιτούμενον, ως και αν η κυβερνήσις αποδοκιμασθεί υπό της Βουλής, κατά τα εν άρθρω 84 οριζόμενα.

Είς τας περιπτώσεις ταύτας η εντολή σχηματισμού Κυβερνήσεως ανατίθεται εις μέλος της Βουλής υποχρεωμένον όπως ζητήσει ψήφον εμπιστοσύνης κατά το άρθρον 84, ή εις μέλος ή μη της Βουλής προς άμεσον διάλυσιν αυτής και ενεργείαν εκλογών.

2. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δύναται να παύση την Κυβέρνησιν, αφού ακούσει την γνώμην του Συμβουλίου της Δημοκρατίας, εφαρμοζόμενον περαιτέρω του β' εδαφίου της προηγούμενης παραγράφου.

3. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εις εκτάκτους περιστάσεις δύναται να συγκαλέη παρ' αυτό το Υπουργικόν Συμβούλιον υπό την προεδρία του.

Άρθρον 41

1. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δύναται να διαλύσει την Βουλήν μετ' γνώμην του Συμβουλίου της Δημοκρατίας, εάν αυτή ευρίσκει εν προφανεί δυσαρμονία προς το λαϊκόν αίτημα ή εάν η σύνθεσις αυτής δεν εξασφαλίζει κυβερνητικήν σταθερότητα.

2. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δύναται να διαλύσει την Βουλήν, προτάσει της τυχούσης ψήφου εμπιστοσύνης Κυβερνήσεως προ ανανέωσιν της λαϊκής εντολής, προκειμένου να αντιμετωπισθεί εξαιρετικής σημασίας εθνικόν θέμα.

3. Το περί διαλύσεως διάταγμα, προσυπογεγραμμένον εν τη περιπτώσει της προηγούμενης παραγράφου υπό του Υπουργικού Συμβουλίου, πρέπει να διαλαμβάνει συγχρόνως την προκήρυξιν εκλογών εντός τριάκοντα ημερών και την σύγκλησιν της νέας Βουλής εντός τριάκοντα ημερών από τούτων.

4. Βουλή εκλεγείσα μετά διάλυσιν της προηγούμενης δεν δύναται να διαλυθεί προ της παρελεύσεως έτους από της ενάρξεως των εργασιών αυτής, εξαιρέσει της περιπτώσεως της καταψήφισως παρ' αυτής δύο κυβερνήσεων. Προ της υπογραφής του διατάγματος ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ζητεί την γνώμην του Συμβουλίου της Δημοκρατίας. Αποκλείεται η διάλυσις της Βουλής δις δια την αυτήν αιτίαν.

5. Η Βουλή διαλύεται υποχρεωτικώς εις την περίπτωσιν του άρθρου 32 παράγραφος 4.

2. ΟΠΩΣ ΠΡΟΤΑΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ (9.3.85)

Άρθρο 38
α) Η παράγραφος 1 του άρθρου 38 αντικαθίσταται ως εξής:

«1. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας απαλλάσσει των καθηκόντων της την Κυβέρνησιν παραιτούμενην, ως και αν αποδοκιμασθεί υπό της Βουλής, κατά το άρθρον 84. Είς τας περιπτώσεις αυτές εφαρμόζονται αναλόγως αι διατάξεις των παραγράφων 2, 3 και 4 του άρθρου 37.

β) Αι παράγραφοι 2 και 3 του άρθρου 38 καταργούνται.

γ) Στο άρθρο 38 προστίθεται παράγραφος 2, η οποία έχει ως εξής:

«2. Είς περιπτώσιν παραιτήσεως του Πρωθυπουργού, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας διορίζει Πρωθυπουργόν τον προτεινόμενον υπό της κοινοβουλευτικής ομάδος του κόμματος εις το οποίον ανήκει. Η πρότασις Πρωθυπουργού υπό της κοινοβουλευτικής ομάδος ενεργείται το βραδύτερον εντός πενήντη ημερών από της απαλλαγής των καθηκόντων του παραιτηθέντος. Μέχρι του διορισμού του νέου Πρωθυπουργού, τα καθήκοντα Πρωθυπουργού ασκεί ο πρώτος τη τάξει Υπουργός».

Άρθρο 41

α) Η παράγραφος 1 του άρθρου 41 αντικαθίσταται ως εξής:

«1. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δύναται να διαλύσει την Βουλήν εάν η σύνθεσις αυτής δεν εξασφαλίζει κυβερνητικήν σταθερότητα».

β) Η παράγραφος 2 του άρθρου 41 αντικαθίσταται ως εξής:

«2. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας διαλύει την Βουλήν, προτάσει της τυχούσης ψήφου εμπιστοσύνης Κυβερνήσεως προς ανανέωσιν της λαϊκής εντολής, προκειμένου να αντιμετωπισθεί εξαιρετικής σημασίας εθνικόν θέμα.

γ) Τα εδάφια β και γ της παραγράφου 4 καταργούνται.

Παράρτημα
Το Σύνταγμα της Ελλάδας

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
«Έκρινεν το έτος το από Τον Ιούλιον 1975 10^η Φεβρουαρίου 1985
Αποδοκιμαστική Βουλής των Ελλήνων απέρριψε και δια-
λύει την υπό Συνταγμάτων της χώρας, απορρίπτει
Α. Να διαρρηχθεί δια της Ύψις της Κυβερνήσεως το
υπό Ύψις της Κυβερνήσεως εντός τριών μηνών από τούτων
Ελλάδος, και ως έστωι»
ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΟΠΟΙΟΝ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΤΕΤΟΙ ΤΡΙΑΝ
Η Ε' ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΨΗΦΙΣΕΙ

3. ΟΠΩΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΙΔ. ΚΟΙΝΟΒ. ΕΠΙΤΡ. ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ (28.3.85)

Άρθρο 38
αα) Η παράγρ. 1 αντικαθίσταται ως εξής:

«1. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας απαλλάσσει των καθηκόντων της την Κυβέρνησιν παραιτούμενην, ως και αν η Βουλή αποσύρει την εμπιστοσύνη της, κατά το άρθρ. 84. Είς τας περιπτώσεις αυτές εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις των παραγρ. 2, 3 και 4 του άρθρ. 37».

ββ) Αι παράγραφοι 2 και 3 του άρθρου 38 καταργούνται.

γγ) Στο άρθρο 38 προστίθεται παράγρ. 2, η οποία έχει ως εξής:

«2. Είς περιπτώσιν παραιτήσεως του Πρωθυπουργού, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας διορίζει Πρωθυπουργόν τον προτεινόμενον υπό της κοινοβουλευτικής ομάδος του κόμματος εις το οποίον ανήκει. Η πρότασις δια Πρωθυπουργού υπό της κοινοβουλευτικής ομάδος ενεργείται το βραδύτερον εντός πενήντη ημερών από της απαλλαγής των καθηκόντων του παραιτηθέντος. Μέχρι του διορισμού του νέου Πρωθυπουργού, τα καθήκοντα Πρωθυπουργού ασκεί ο πρώτος τη τάξει Υπουργός».

δ) Άρθρο 38

ζ) Άρθρο 41

«1. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δύναται να διαλύσει την Βουλήν, εάν η σύνθεσις αυτής δεν εξασφαλίζει κυβερνητική σταθερότητα.

«2. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας διαλύει την Βουλήν, προτάσει της τυχούσης ψήφου εμπιστοσύνης Κυβερνήσεως προς ανανέωσιν της λαϊκής εντολής, προκειμένου να αντιμετωπισθεί εξαιρετικής σημασίας εθνικόν θέμα».

γγ) Τα εδάφια β και γ της παραγρ. 4 καταργούνται.

Παράρτημα
Το Σύνταγμα της Ελλάδας

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
«Έκρινεν το έτος το από Τον Ιούλιον 1975 10^η Φεβρουαρίου 1985
Αποδοκιμαστική Βουλής των Ελλήνων απέρριψε και δια-
λύει την υπό Συνταγμάτων της χώρας, απορρίπτει
Α. Να διαρρηχθεί δια της Ύψις της Κυβερνήσεως το
υπό Ύψις της Κυβερνήσεως εντός τριών μηνών από τούτων
Ελλάδος, και ως έστωι»
ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΟΠΟΙΟΝ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΤΕΤΟΙ ΤΡΙΑΝ
Η Ε' ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΨΗΦΙΣΕΙ

4. ΟΠΩΣ ΕΧΟΥΝ ΔΙΑΤΥΠΩΘΕΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΚΟΙΝΟΒ. ΕΠΙΤΡ. ΣΤΗΝ ΣΤ' ΑΝΑΘ. ΒΟΥΛΗ (Δεκέμβριος '85)

Άρθρον 38
1. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας απαλλάσσει των καθηκόντων της την Κυβέρνησιν παραιτούμενην, ως και αν η Βουλή αποσύρει την εμπιστοσύνη της, κατά το άρθρο 84, παραγρ. 2. Είς τας περιπτώσεις αυτές εφαρμόζονται αναλόγως αι διατάξεις των παραγρ. 2, 3 και 4 του άρθρου 37.

2. Εάν ο Πρωθυπουργός παραιτηθεί ή εκλείψει, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας διορίζει Πρωθυπουργόν τον προτεινόμενον υπό της Κοινοβουλευτικής ομάδος του κόμματος εις το οποίον ανήκει, η δε πρότασις δια Πρωθυπουργόν ενεργείται το βραδύτερον εντός τριημέρου. Μέχρι του διορισμού του νέου Πρωθυπουργού, τα καθήκοντα Πρωθυπουργού ασκεί ο πρώτος τη τάξει αντιπρόεδρος ή υπουργός.

Άρθρον 41

1. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δύναται να διαλύσει την Βουλήν, εάν καταψηφισθούν παρά αυτής δύο Κυβερνήσεις και η σύνθεσις αυτής δεν εξασφαλίζει κυβερνητικήν σταθερότητα.

2. Ο Πρ. τ. Δημ. διαλύει την Βουλήν, προτάσει της τυχούσης ψήφου εμπιστοσύνης Κυβερνήσεως προς ανανέωσιν της λαϊκής εντολής, προκειμένου να αντιμετωπισθεί εξαιρετικής σημασίας εθνικόν θέμα. Αποκλείεται η διάλυσις της νέας Βουλής δια το αυτό θέμα.

3. Το περί διαλύσεως διάταγμα, προσυπογεγραμμένον εν τη περιπτώσει της προηγούμενης παραγράφου υπό του Υπουργικού Συμβουλίου, πρέπει να διαλαμβάνει συγχρόνως την προκήρυξιν εκλογών εντός τριάκοντα ημερών και την σύγκλησιν της νέας Βουλής εντός τριάκοντα ημερών από τούτων.

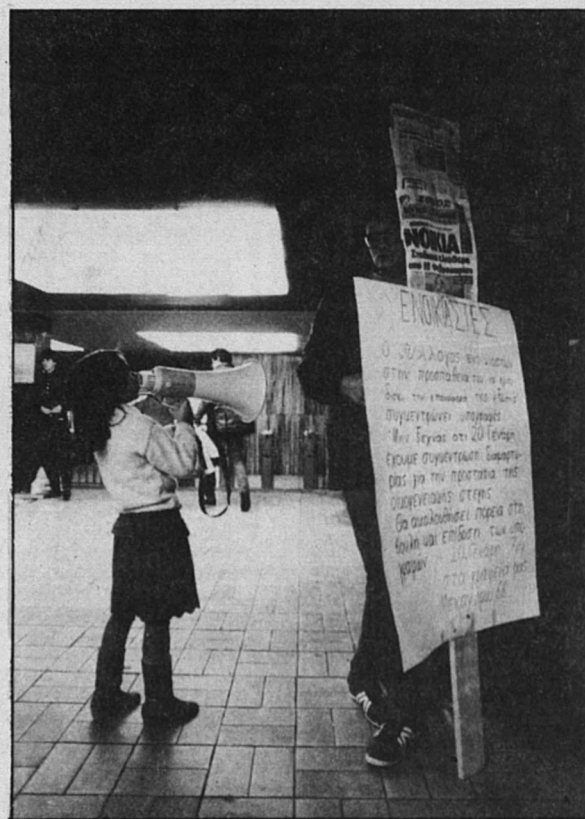
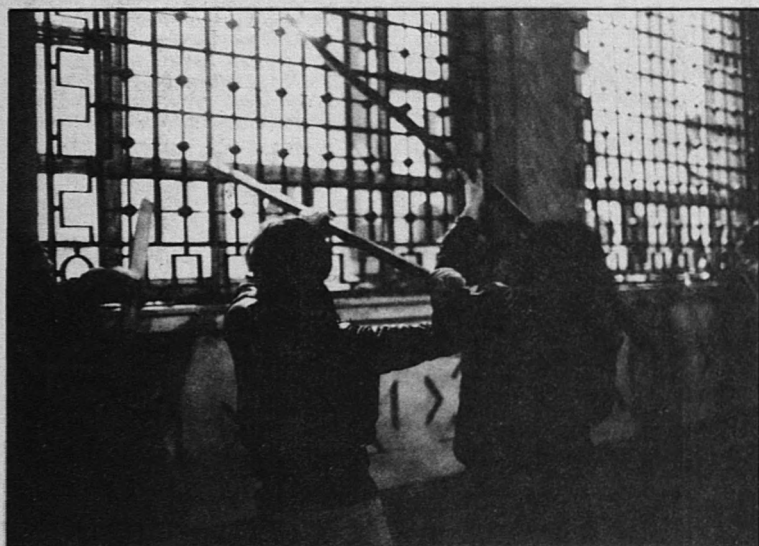
4. Βουλή εκλεγείσα μετά διάλυσιν της προηγούμενης δεν δύναται να διαλυθεί προ της παρελεύσεως έτους από της ενάρξεως των εργασιών αυτής' εξαιρέσει των περιπτώσεων του άρθρου 37 παραγρ. 3 και της παραγράφου 1 του παρόντος.

5. Η Βουλή διαλύεται υποχρεωτικώς εις την περίπτωσιν του άρθρου 32 παραγρ. 4.

Ερμηνευτική Δήλωσις

«Είς πάσαν περίπτωσιν ανεξαιρέτως, το περί διαλύσεως της Βουλής διάταγμα πρέπει να διαλαμβάνει την προκήρυξιν εκλογών εντός τριάκοντα ημερών και την σύγκλησιν της νέας Βουλής εντός τριάκοντα ημερών από τούτων».

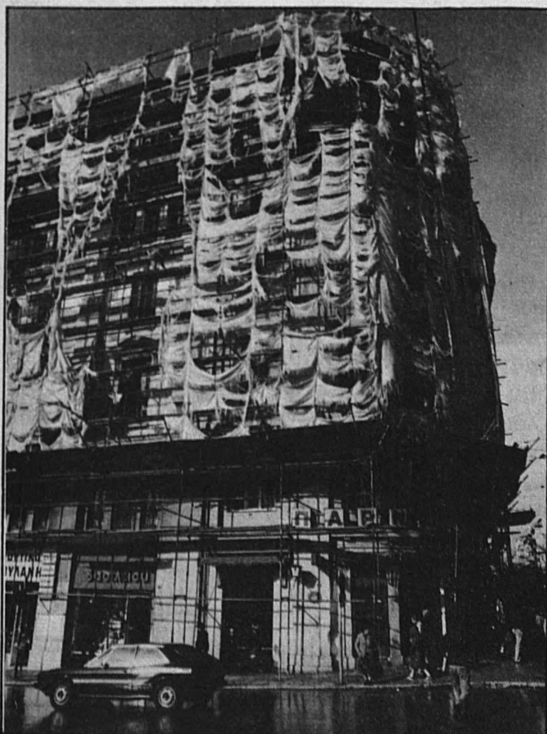
Αθηναίοι του μέλλοντος

Η μοναξιά του αναρχικού απέναντι του λαθρεπιβαίνοντος επί τρόλεϋ κράτους υπερβαίνεται βίαια τη νύχτα, όταν μέλλοντες τραπεζοϋπάλληλοι κατεβάζουν τα τζαμλίκια του ιδρύματος που χωνεύει κράτος και κεφάλαιο, της Τράπεζας της Ελλάδος. Το κοριτσάκι με τη ντουντούκα στα ένοχα υπόγεια της Ομόνοιας δεν αντιμετωπίζει τη ζωή μέσα από το δίλημμα της βίας ή της υποταγής. Αμοιβή της θα είναι ίσως μια από τις κούκλες της γιαγιάς —γιορτινού ευκαιριακού μικροπωλητή. Τα ΚΑΠΗ δεν έλυσαν ούτε το δικό της πρόβλημα μοναξιάς και επιβίωσης.

Ἄνθρωποι - πραγμάτειες: ἄνθρωποι με
πραγμάτειες, πραγμάτειες ἐπὶ ἀνθρώπων,
ἢ καὶ τὰ δύο μαζί, σε τόπους
υπόγειους, ἀνώγειους, υπαίθριους καὶ
ημιυπαίθριους, ἐν μέσῳ πόλεων καὶ
εορτῶν, πόλεων ἐν μέσῳ ἀνθρώπων,
εορτῶν ἐν μέσῳ ἐμπορευμάτων,
ἐμπορευμάτων ἐν μέσῳ ρακοειδῶν
περικαλυμμάτων οἰκιῶν,
ἐμπορευμάτων ἐν μέσῳ ἐμπορευμάτων.
Κατὰ τὰς εορτὰς τὸ μέσον καθίσταται
πλέον κέντρον, ἐπικέντρον ἀντὶ τῆς
πέραν τοῦ υλικῶς φαίνεσθαι οὐσίας.

Καμιά φορά το καλό ξεπληρώνεται με κακό

Ο λαγός είχε δανειστεί τόσα χρήματα και πράγματα που χρωστάγε σ' όλο τον κόσμο. Δεν ξεπλήρωσε ούτε επεστρεψε τίποτα. Τώρα προσπαθούσε να βρει πως θα βγει από τη δύσκολη θέση. Έκατσε λοιπόν κι εσκέφτηκε μέχρι που του ήρθε η φαινή ιδέα να γλιτώσει από τις σκοτούρες του και τα έξοδά τους ζητώντας απ' τον κυνηγό να τον βοηθήσει. Αλλά πρώτα επισκεφθηκε από σπίτι σε σπίτι τους ευεργέτες του αναγγέλλοντας ότι θα έπρεπε να έρθουν σε μια καθορισμένη μερα για να πληρωθούν για τα δάνεια τους.

Όταν έφθασε αυτή η μέρα η κασαρίδα ήταν η πρώτη που παρουσίασε τις διεκδικήσεις της. Ο πονηρός λαγός τάχα πολύ ανησυχός της είπε: «Ξέρω ότι ήρθες να εισπράξεις, φίλη μου κασαρίδα, και σήμερα θα επιστρέψω το χρέος μου. Αλλά καλύτερα να πας κάτω απ' το κρεβάτι γιατί έρχεται η κότα».

Η κασαρίδα κρυφτηκε βιαστικά κάτω απ' το κρεβάτι για να μην την δει η κότα.

«Ηρθα για το μερτικό μου» είπε η κότα.

Και ο λαγός της είπε αυτά που είχε πει και στην κασαρίδα. «Θα σε πληρώσω, αλλά πρώτα καλύτερα να κρυφτείς κάτω απ' το κρεβάτι γιατί για δεξ, έρχεται ο λύκος».

Η κότα κρυφτηκε κάτω απ' το κρεβάτι και με το που είδε την κασαρίδα την τσίμπησε και την καταπие στη στιγμή.

«Θέλω το μερτικό μου», είπε ο λύκος.

Και ο εξυπνος λαγός αποκρίθηκε: «θα σε πληρώσω, αλλά στα γρήγορα κρύψου κάτω απ' το κρεβάτι γιατί έρχεται η τίγρη».

Ο λύκος, απ' το φόβο του για την τίγρη, κρυφτηκε κάτω απ' το κρεβάτι.

Αλλά όταν είδε την κότα την έφαγε και την ευχαριστήθηκε.

«Θέλω το μερτικό μου» βρυχήθηκε απειλητικά η τίγρη.

Ο λαγός με μεγάλη αταραξία της είπε: «θα σε πληρώσω, θα σε πληρώσω, αλλά κρύψου κάτω απ' το κρεβάτι γιατί έρχεται ο κυνηγός».

Μιας και δεν ήθελε η τίγρη να την δει ο κυνηγός, στριμώχτηκε κάτω απ' το κρεβάτι. Με το που βρέθηκε δίπλα στον λύκο, πρόσφερε στον εαυτό της ένα μεζεδάκι.

Ο κυνηγός έφθασε τρέχοντας κι αμέσως φώναζε στο λαγό «έφθασα, που είναι η τίγρη που έχει κάνει τόσο κακό».

Ο λαγός έδειξε το κρεβάτι κι έτσι έδωσε ένα τέλος σ' όλα του τα αδελφία που τον είχαν βοηθήσει όταν τα είχε ανάγκη.

VICTOR MONTEJO

Μετάφραση Ντίνος Σιώτης

Η

«κοινωνικοποίηση», σε μια ηπειρωτική εκδοχή του όρου

Όταν μετά τόσα χρόνια αντικρύζα και πάλι το Ρέτζιο κάτω από την κληματαριά, στ' αλήθεια δεν μπορούσα να πιστέψω τα ίδια μου τα μάτια.

Ίσως κι ο ίδιος ν' απόρησε με την αφέλη μου έκπληξη και προς στιγμή σταμάτησε τη μάσα του για να με περιεργαστεί. Βρε το Ρέτζιο, είπα μέσα μου, βρε το δουλευταρή μας, ακόμα ζει... Τα χρόνια της ζωής στην πόλη μ' είχαν απομακρύνει πολύ από τη φύση· οι λίγες γνώσεις που είχα από παιδί για την ηλικία των ζώων με είχαν εγκαταλείψει και αναλογιζόμουνα τώρα, πόσος να 'ναι άραγε ο μέσος όρος ζωής των γαϊδάρων;

Η έκπληξη μου τελικά πήρε πράγματι «ιστορικές διαστάσεις», όταν άκουσα πως ο καημένος ο Ρέτζιος, που φαινόταν ακόμα ακμαίος καθώς κούναγε την ουρά του διώχνοντας από πάνω του τις ενοχλητικές μύγες, έμελλε λείει — ίσως και γι' αυτό να θελήσει τη σκληρή μακρόχρονη ζήση του — να διαδραματίσει πρωταρχικό ρόλο στις πολιτικό - κοινωνικές εξελίξεις του τόπου. Και πράγματι, είχε ο έρμος επιβιώσει πολλών καταστάσεων· γεννημένος στα μέσα της πρώτης οχταετίας του Καραμανλή, είχε φτάσει να ζήσει ακόμα και το πικρό πολιτικό τέλος του. Κι όχι μονάχα αυτό· ο Ρέτζιος είχε από καιρό ενταχθεί στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης, προσφέροντας ηρωικά «για τις ανάγκες και το καλό γενικά του χωριού» το ίδιο του το κορμί (πράμα βέβαια όχι σπάνιο στον καιρό μας, μόνο που σπάνια γίνεται ηρωικά και χωρίς «αντισταθμιστικά ωφέλη»).

Τρία ή τέσσερα χρόνια πριν εγκαταλείψω το χωριό, ερχόμενος αρχές της τεταμένης δεκαετίας του '60 (κοινωνικός πρόσφυγας στην Αθήνα, ιδιότητα που νιώθω πως με χαρακτηρίζει ακόμα, ο Ρέτζιος είχε αναλάβει το έργο της αντικατάστασης και διαδοχής ενός άλλου «ήρωα της εργασίας»: του γερασμένου πια Κανούτου, που μετά είκοσι πέντε χρόνια σκληρής δουλειάς δεν τον σήκωναν πια τα πόδια του. Είχε κουβαλήσει χιλιάδες κυβικά πέτρα για πολλά σπίτια του χωριού, έκανε καθημερινά, χειμώνα - καλοκαίρι, πολλά δρομολόγια φορτωμένος ξύλα, τριφύλλια, καλαμπόκια, χαλίκι και άμμο απ' τον Καλαμά· τον καβαλούσαμε δυο και τρεις μαζί και μας πήγαινε τα καλοκαίρια στα πανηγύ-

ρια, ενώ ήταν ο φουκαράς και δεινός εραστής. Πόσες φορές θυμάμαι τον Κανούτο φορτωμένο μέχρι τ' αυτιά να ρίχνεται ορμητικός και γκαρίζοντας δυνατό καβάλλα στην πρώτη γαϊδούρα που έβλεπε μπροστά του... τι φοβερή ζωτικότητα ήταν αυτή... Η καημένη μου η Βαβώ, καταντροπιασμένη από το θεάμα, που συχνά συντελούνταν δημόσια στο Μισοχώρι, αλλά κι από τον φόβο μην αναποδογυρίσει το σαμάρι με το φόρτωμα, δεν μπορούσε να τον κατεβάσει απ' τα καπούλια της «γομάρας» με όση δύναμη κι αν τον τράβαγε από το καπιστρι. Άρπαζε κατόπιν ένα παλούκι, και τον κοπάνανε με δύναμη στα πλευρά· ο Κανούτος όμως στημένος στα πιασινά του επέμενε να ολοκληρώσει «περηφανα» την πράξη αναπαραγωγής της ράτσας του, σα να μην συνέβαινε τίποτε!

Αντίθετα με το ζωηρό προκάτοχό του, ο Ρέτζιος έδειχνε γενικά πιο σοβαρός στη δουλειά και στις σχέσεις του. Αυτό λοιπόν το 'χα καταλάβει από την πρώτη κιόλας μέρα που τον αντικρύσα, όταν ο πατέρας μου τον αγόρασε από κάτι Παρκαλαμιώτες τσιγγάνους για τρία κατωστάρικά και δέκα οκάδες καλαμπόκι. Ήταν δεν ήταν τότε ενάμιση χρονού και δεν ξέρω ακόμα για ποιο λόγο τον εβγάλαμε «Ρέτζιο», όπως κατά σύμπτωση (;) ήταν το όνομα του σαμαρά. Ο Ρέτζιος δεν ήταν σχεδόν καθόλου ανδροπρεπής, εκδηλωνότανε σ' αυτό μόνο αμα το 'φερνε η περίπτωση κι η ανάλογη εποχή, όπως π.χ. το Μάη μήνα· αλλά και τότε έβρισκε το ανάλογο κεφι του μόνο ύστερα από προηγούμενη σχολαστική — και βαρετή αλήθεια — ψιλοκουβέντα με την «παρτεναίρ» του, που της ψευτοδάγκωνε συνέχεια τ' αυτιά. Έτσι κατάλαβα τότε ότι και τα γαϊδούρια έχουν εντελώς διαφορετικούς χαρακτηρισ· κατά τ' άλλα ο Ρέτζιος ήταν πάντα σκεπτικός αλλά και πεισματάρης.

Τελευταία φορά που είχα δει το Ρέτζιο, ήταν όταν πια πλησίαζε τα είκοσι και φεύγοντας μάλιστα έκανα τη θλιβερή σκέψη πως δεν θα τον ματάβλεπα. Έλα όμως που κοντά δέκα χρόνια αργότερα, στεκόταν ίδιος κι απαράλλαχτος κάτω απ' τον ίσκιο της κληματαριάς... Στην αρχή σκέφτηκα πως θα 'ναι άλλο, κανένα καινούργιο γαϊδούρι. Τον αναγνώρισα όμως αμέσως από τα γκριζα ρουθούνια κι απ' τα ερευνητικά του μάτια, όταν γύρισε και με κοίταξε· το χρώμα του επίσης ήταν ακριβώς το ίδιο, δεν είχε αλλάξει καθόλου, παρά τα βαθιά του γεράματα.

— Μάνα, δε μου λες αλήθεια, ο Ρέτζιος είναι τούτος, ζει ακόμα;

— Ο Ρέτζιος, που να τότε φάει ο λύκος, ο Ρέτζιος μας είναι. Όχι ζει μονάχα ο

ερμος, γίνηκε φέτο 26 χρονών και κουβαλάει ακόμα σαν τ' άξιο το παλικάρι. — Μωρέ τι λες... αυτός θα πρεπε να 'χει βγει στη σύνταξη ο φουκαράς...

Εκεί λοιπόν μπήκε στην κουβέντα μας κι ο πατέρας, που ως τότε παρακολουθούσε κρυφογελώντας:

— Το γομάρι αυτό είναι ίσια στα χρόνια με τη Βάσιω (εννοώντας τη μοναδική αδερφή μας, πέμπτο και τελευταίο παιδί της οικογενείας).

— Και γιατί μωρέ τον καημένο τον φορτώνετε ακόμα, κρίμα δεν είναι;

— Αμ τι να τον κάνουμε ντε, να τον έχουμε μονάχα για να κάθεται; Εδώ ο Ρέτζιος υπερετρεφεί όλο το χωριό· άλλα γομάρια δεν έχει. Ξέρεις, πως αν πας σήμερα ν' αγοράσεις κανα γομάρι, σου ζητάνε έξι κι οχτώ χιλιάδες; Τι νομίζεις... Εσύ φαίνεται πως δεν ξέρεις τι καιρός διαβαίνει· το Ρέτζιο τον είχα πάρει εγώ τότε τρία κατοστάρικά... τι παίρνεις εσύ σήμερα με τριακόσια φράγκα, ίσιου τιποτε.

Η αλήθεια ωστόσο ήτανε τραγική για τη μοίρα του δεύτερου «ήρωα της εργασίας», που είχε γνωρίσει το κονάκι μας: ο Ρέτζιος, που χωρίς να 'χει κλείσει καλά καλά τα δυο του χρόνια, είχε περάσει στη διαδικασία παραγωγής σε μια εποχή μετάβασης απ' την ανταλλακτική στη χρηματική οικονομία, υπηρετούσε πράγματι και μόνος του όλο το χωριό. Παρά την εξέλιξη που προκάλεσε στο χωριό το ηλεκτρικό ρεύμα, ακόμη video και μικρά computers είχαν φέρει από την Αθήνα μερικοί νεόπλουτοι χωριανοί, ο Ρέτζιος παρέμενε αναντικατάστατος ως μεταφορικό μέσο. Ευτυχώς ή δυστυχώς —σε πολλές τοποθεσίες του χωριού δεν είχε φτάσει ακόμα η μπουλντόζα για ν' ανοίξει δρόμο κι ο «μοναδικός» Ρέτζιος αποτελούσε σημαντικό μέσο για την οικονομική διακίνηση του χωριού.

Δεν είχαμε τελειώσει την κουβέντα και τον ζητούσε η Αντόνοβα από δίπλα, για να φέρει ξύλα απ' τον Αι-Δημήτρη. Σε λίγο ήρθε και τον ζήτησε και ο Σιούλης κι επειδή είχε ναυλωθεί ήδη ο Ρέτζιος τον έκλεισε για τ' απογεματάκι· τον είδα στο μεταξύ που πειράχτηκε λιγάκι, ίσως όμως και γιατί τον είπα με το «φυσικό» του όνομα (Μάρμπα-Σιούλα) και μισογελώντας μου πέταξε: «με λένε Τάσιο, λέγε με Τάσιο σε παρακαλώ κυριε Γεώργη...». Στο μεταξύ αργότερα, την ώρα που 'χαμε αρχίσει να τρώμε, για μεσημέρι ακούστηκε απ' έξω η διαπεραστική φωνή της Κάκο-Πέτραϊνας:

Ω Λένη, ω Λένη, να 'ρθω το απόγιομα να πάρω λίγο το γομάρι σου; Έχω να κουβαλήσω απ' τον κάμπο δυο τρεις στρούσες τριφύλλι για τα ζουρία.

Εκεί πια δεν άντεχα άλλο... Έπρεπε να εκφράσω δυναμικά κι οπωσδήποτε την (... ή) μου αλληλεγγύη για το Γέρο-Ρέτζιο, ένα τραγικό ζωντανό κοινωνικό μνημείο που δεχότανε αδιαμαρτύρητα τη μαύρη του τη μοίρα και χωρίς την παραμικρή υπόσχεση αναγνώρισης από πουθενά (παράσημα και παρόμοιες τριχες δεν εννοώ) από το «Μαρμαράνθρωπο» ήδη, η σχετική έρευνα έχει περάσει άλλωστε στο χώρο της πολιτικο-κοινωνικής τραγικότητας...). Ξάφνου μου 'ρθαν στη μνήμη κι οι τραγικοί στίχοι του Βάρναλη για τον «κυρ-Μέντιο» του: «Δε λυγάνε τα ξεράδια, και πονάνε τα ρημαδιά, Κούτσα μια και κούτσα δυο της ζωής το ρημαδιό...». Αυτό ήταν και μάναψε. Έφτασα τότε σε μια πραγματική έκρηξη, συνειδητοποιώντας την αθλία κατάσταση του Ρέτζιου που σ' αυτή την περασμένη ηλικία είχε καταντήσει να γίνει μοναδικό και κοινό μέσο μεταφοράς όλου του χωριού:

— Μωρέ πατέρα τι γίνεται τέλος πάντων; Όλο το χωριό αγγαρεύει το φουκα-

ρά το Ρέτζιο; Τι σόι δουλειά είν' αυτή, γιατί μωρέ το ταλαιπωρείτε ακόμη το έρρημο το ζώο; Τι φταιει και το βασανίζεται έτσι αυτό το γαϊδούρι, δεν είναι κρίμα θ' απομείνει καμιά μέρα στο δρόμο...

Η αντίδραση του πατέρα στην έκρηξη μου ήρθε μετά από σχετική περισυλλογή· αρχισε με μια —διανθισμένη από σλόγκαν της τρέχουσας πολιτικολογίας— επιχειρηματολογία και καταλήγοντας μ' άφησε στην κυριολεξία εμβρόντητο:

— Κύττα να ιδείς παιδί μου... Εδώ απομείναν λιγός κοσμάκης και πρέπει να βοηθώμαστε ο ένας με τον άλλον. Λείπω εγώ, θανάρθει ο Κώστας να ταισεί τις κατσίκες μου, να ρίξει δυο σπυριά καλαμπόκι στις κότες... Οφείλουμε δηλαδή να είμαστε συνεργατικοί αναμεταξύ μας, για να μη μας εκμεταλλεύονται οι διάφοροι απατεώνες... Μου περσεύουν εμένα πέντε παράδες, θα δώκω τις δυο στο Μήτσιο να χτίσει κανά πεζουλακι... δόξα τω θεώ η σύνταξη καλή είναι, με την ΑΤΑ πόδωκε ο Αντρέας φτάνει και περσεύει... Αυτό σημαίνει λοιπόν, πως εμείς συνειδητοποιήσαμε το ρόλο μας σαν αγρότες φτωχοί και της περιφέρειας, εδώ που ζούμε και που μας κοροϊδεύει ως τώρα ο κάθε κερατάς του κερατά που τον έκανε... Ύστερα εγώ είμαι και Αντιπρόεδρος της Κοινότητας... εγώ δεν θα πρέπει λοιπόν να δίνω και το καλό παράδειγμα για τους άλλους; Άρα κι εφόσο το γομάρι είν' ένα όλο κι όλο και μπορεί ακόμα —γιατί να μην μπορεί, τι θα πάθει, κάθε μέρα το ταίζουμε τριφύλλι —πρέπει να το χρησιμοποιάμε όλοι εδώ... Το έκανα δηλαδή το γομάρι κοινοτικό μεταφορικό μέσο... δικό μου είναι και το προσφέρω ρε αδερφέ στην Κοινότητα... Το γομάρι είναι κοινω-νικο-ποιημένο... πως το λένε τε...

Γεώργιος Γισιμής

Βασίλης Άλεξάκης

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Τά κορίτσια του Σίτυ Μπούμ-Μπούμ

Εξάντας

Εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ
Τζαβέλλα 1 Τηλ. 36.04.885

ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗΣ

ΜΠΟΡΙΣ ΒΙΑΝ

- ΘΑ ΦΤΥΣΩ ΣΤΟΥΣ ΤΑΦΟΥΣ ΣΑΣ
- ΟΛΟΙ ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΕΧΟΥΝ ΤΟ ΙΔΙΟ ΔΕΡΜΑ
- Ο ΣΚΟΥΛΗΚΟΣ ΚΑΝΔΑΛΙΑΡΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΛΑΓΚΤΟΝ
- ΓΟΥΝΙΝΗ ΩΡΙΤΣΑ

και τώρα

- ΤΟ ΒΑΛΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗ

Βασ. Ηρακλείου 26 Θεσσαλονίκη, Τηλ. 236555

Καλή ανταμώση στο υπουργείο αγάπης

του Δ. Δημοσθένη

«Σμιθ» ούρλιαξε η στρίγγλικη φωνή από την τηλεοθόνη «6079 Σμιθ Ουίνστον! Ναι, ΕΣΥ! Σκύψε περισσότερο παρακαλώ! ...»
Τζ. Όργουελ «1984» εκδ. Κάκτος σελ. 43

Μετά τις μεγάλες επιτυχίες στην καθιέρωση λέξεων της ΝΕΑΣ ΟΜΙΛΙΑΣ (μέτρα σταθεροποίησης: λιτότητα, πλουραλισμός στην ενημέρωση = κρατική τηλεόραση) ήρθε η ώρα για να προχωρήσουμε σε ένα ιδιαίτερα σημαντικό βήμα: στο υπουργείο, που ακόμη ονομάζεται υπουργείο Εσωτερικών καταρτίστηκε νομοσχέδιο για την έκδοση νέων ταυτοτήτων. Μέχρι τώρα, ελάχιστα πράγματα είναι γνωστά για τις ρυθμίσεις που προβλέπονται. Το σημαντικότερο όμως στοιχείο προβλήθηκε ήδη με σεμνή περιφάνεια. Τον καθένα μας από τη γέννηση μέχρι το θάνατό του θα τον συνοδεύει ένας 13ψήφιος κωδικός αριθμός. Κι αυτό, όπως χαρακτηριστικά στη γλώσσα της Νέας Ομιλίας λέγεται, για την πάταξη της γραφειοκρατίας. Και χάρη στη χρήση της πληροφορικής, ο πολίτης θα ξεμπερδεύει τις υποθέσεις του σε δύο λεπτά. Και μάλιστα θα υπάρχουν και κυρώσεις για τους υπαλλήλους που δεν θα τους αρκεί η νέα ταυτότητα. (Δεν μας λέν όμως τι θα κάνουν τους υπαλλήλους που θα περισσέψουν μια που υποτίθεται ότι δεν θα χρειάζεται ένας να γράφει, άλλος να ελέγχει, ο τρίτος να μονογράφει και ο τέταρτος να υπογράφει).

Στην παλιά όμως ομιλία, αυτό σημαίνει, ότι όλοι οι κάτοικοι αυτού του τόπου θα φορτωθούν στην πλάτη τους έναν αριθμό —όπως στις φυλακές— και το κράτος έτσι θα μπορεί να τους φακελώνει —ή να τους ταινιώνει όπως θα έπρεπε να λέγεται.

Ίσως να φανεί ότι είναι υπερβολή, το να αναφερθεί κανείς στις επιμέρους ρυθμίσεις που προβλέπει το νομοσχέδιο, όταν υπάρχουν τόσες αντιρρήσεις —και υποψίες— για την ίδια τη φιλοσοφία του νόμου. Όμως τόσο η εισηγητική έκθεση που συνοδεύει το νομοσχέδιο, όσο και οι ρυθμίσεις των άρθρων, είναι χαρακτηρι-

στικές. Και πολύ περισσότερο, που οι συντάκτες του νομοσχεδίου φοβούνται να πουν τα πράγματα με το πραγματικό τους όνομα.

Η ιδέα της νέας ταυτότητας βασίζεται στη χρήση μιας σειράς κωδικών αριθμών, που θα είναι μοναδικοί για κάθε πολίτη. Η εισηγητική έκθεση με θριαμβευτικό ύφος διαπιστώνει ότι το αρχείο ταυτοτήτων τηρείται από τις νομαρχιακές υπηρεσίες που το εξέδωσαν. Αυτό είναι η πρώτη προσπάθεια εξαπάτησης της κοινής γνώμης. Με το άρθρο 23 του νομοσχεδίου προβλέπεται η σύσταση στο υπουργείο Εσωτερικών «Διεύθυνσης ηλεκτρονικής επεξεργασίας στοιχείων για τη μηχανογραφική υποστήριξη των δραστηριοτήτων του υπουργείου, την έκδοση των ταυτοτήτων των πολιτών και των εκλογικών αποτελεσμάτων». Για ποια έκδοση ταυτοτήτων πρόκειται, όταν το άρθρο 2 προβλέπει ότι για τη δουλειά αυτή αρμόδιες είναι οι νομαρχίες! Και τι θα κάνει η ήδη υπάρχουσα διεύθυνση μηχανογράφησης! Στην πράξη πρόκειται για την ίδρυση του ενιαίου αρχείου, μια που τα στοιχεία που θα έχουν οι νομαρχίες θα είναι αυτόματα και στη διάθεση του υπουργείου. Μια δεύτερη προσπάθεια εξαπάτησης γίνεται με την απάλειψη διαφόρων στοιχείων, που υπάρχουν στις σημερινές ταυτότητες, όπως το δακτυλικό αποτύπωμα, το θρησκευμα, το επάγγελμα και η διεύθυνση κατοικίας.

Πράγματι, όπως παρατηρεί η εισηγητική έκθεση, τα δύο τελευταία στοιχεία έχουν ελάχιστη αποδεικτική ισχύ μια που αλλάζουν συχνά.

Και επειδή στη χώρα μας δεν ισχύει η υποχρεωτική δήλωση κατοικίας θα ήταν πράγματι πολύ περιεργό αν το γενικό αρχείο —ο φάκελος του καθένα— δεν περιλάμβανε το στοιχείο αυτό.

Όμως, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 1 «Γεγονότα ή στοιχεία που δεν αποδεικνύονται με το δελτίο ταυτότητας (...) μπορεί να αποδεικνύονται (...) με υπεύθυνη δήλωση του ενδιαφερόμενου...». Με την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, στοιχεία που έχουν αλλάξει δηλώνονται υποχρεωτικά με την παραπάνω δήλωση. «Με ίδια δήλωση μπορεί να αποδεικνύονται τα νέα στοιχεία καθώς και το επάγγελμα και η διεύθυνση κατοικίας».

Σαφέστερη όμως είναι η παρ. 4 του άρθρου 9 που αναφέρεται στον τρόπο παραλαβής των αιτήσεων από τις υπηρεσίες και όπου σημειώνεται ότι «δεν απαιτούνται άλλα δικαιολογητικά εκτός από τη βεβαίωση για την άσκηση του επαγγέλματος και τη διεύθυνση της κατοικίας».

Στην πράξη αυτό σημαίνει, ότι για κάθε δοσοληψία με υπηρεσίες ο πολίτης θα είναι υποχρεωμένος να υποβάλλει και μία δήλωση —γραφειοκρατία είπατε;— των εκατό δραχμών —αύξηση εσόδων για το δημόσιο— όπου θα δηλώνει υπεύθυνα τη διεύθυνση κατοικίας. Τι πιο απλό και πιο αποτελεσματικό για την πλήρη και συνεχή ενημέρωση των φακέλων μας!

Η ιδέα του Ενιαίου Κωδικού Αριθμού Μητρώου δεν διεκδικεί καμιά ιδιαίτερη πρωτοτυπία. Ήδη από το 1964, στη Δυτ. Γερμανία, ο τότε —δεξιός— υπουργός Εσωτερικών είχε προτείνει την εισαγωγή ενός 12ψήφιου (!) διακριτικού αριθμού για κάθε πολίτη, για να «συμβάδισουμε με την εποχή» όπως δήλωνε τότε. Το φιλόδοξο αυτό σχέδιο —που προκάλεσε πολλές αντιδράσεις— απορρίφθηκε πανηγυρικά στις 5 Μαΐου 1976 από την κοινοβουλευτική επιτροπή. Είχε προηγηθεί η απόφαση του συνταγματικού δικαστηρίου το 1969 βάσει της οποίας η υποχρεωτική καταγραφή και

προσωπική αριθμηση των πολιτων ήταν αντισυνταγματική.

Το σχέδιο της δημιουργίας ενός προσωπικού αριθμού ξανάρθε στην επιφάνεια το 1983 με τη δικαιολογία της καταπολέμησης της τρομοκρατίας — πάντα χρειάζονται σοβαροί λόγοι — για να παγώσει από τις αντιδράσεις που ξεσήκωσε.

Έτσι λοιπόν η ελληνική εκδοχή δεν αποτελεί καμιά ιδιαίτερη περίπτωση. Απεναντίας πρόκειται για μια χοντροκοπιά που αποδεικνύει απλώς τον αυταρχικό χαρακτήρα του κράτους αυτού. Που βασιζόμενο πάνω στον εφησυχασμό και την αδιαφορία των πολιτών του — συμπτώματα της βαθιάς κρίσης που μαστίζει την κοινωνία μας — τους αντιμετωπίζει σαν πρόβατα. Και σαν πονηρός τσομπάνης, καταφεύγει στην εύκολη λύση: να μαρκάρει όλα τα πρόβατα, για να 'ναι ήσυχος.

Πρέπει να γίνει σαφές, ότι όσο πιο συχνά μια πολιτεία υποχρεώνει τους πολίτες της να αποδεικνύουν — και να επιδεικνύουν — την ταυτότητά τους, τόσο πιο αυταρχική είναι.

Παρ' όλο που η χρήση της πληροφορικής δεν έχει προχωρήσει ιδιαίτερα και με σύστημα στη χώρα μας, ωστόσο, όλοι μας λίγο - πολύ βρισκόμαστε καταγραμμένοι σε κάποιο αρχείο υπολογιστή, και μάλιστα με τη θέλησή μας: Έτσι, στον υπολογιστή της ΔΕΗ έχουμε δηλώσει το όνομά μας τη διεύθυνσή μας και τα... τετραγωνικά μέτρα του σπιτιού μας. (Να μην ξεχνάμε, ότι την εποχή του ΦΑΠ, οι δηλώσεις για το μέγεθος του ακινήτου, είχαν συγκριθεί με τα στοιχεία της ΔΕΗ. Και πανηγύριζε τότε η «Αυριανή» που ξεμπροστιάστηκαν οι μασκαράδες, που δήλωναν τις βίλες για χαμόσπιτα, και όλοι κρυφογελάγαμε με την πονηριά του κράτους. Πέρα από τις

σκανδαλοθηρία τι έγινε; Κανείς όμως δεν αναρωτήθηκε, πόσο θεμιτή είναι η χρησιμοποίηση στοιχείων που δόθηκαν για συγκεκριμένο σκοπό. Μήπως πάντα δεν θα υπάρχουν σημαντικοί λόγοι για κάποιες διασταυρώσεις;).

Υπάρχει ακόμη, ο ΟΤΕ, η ΕΥΔΑΠ, το ΙΚΑ — που σύμφωνα με δήλωση του τότε διοικητή του, θα καταγράφεται και η θεραπευτική αγωγή (κι αν ο εργοδότης θελήσει να μάθει το ιατρικό ιστορικό του υπαλλήλου του τι θα γίνει;) — ακόμη και η Ολυμπιακή.

Η καθιέρωση του προσωπικού κωδικού αριθμού θα αποτελέσει το κλειδί που θα επιτρέψει τον συνδυασμό και τη γνώση των διασκορπισμένων σε διάφορα αρχεία πληροφοριών.

Το ιδιαίτερα σημαντικό πρόβλημα που ανακύπτει, είναι το τι είδους χρήση μπορεί να κάνει το κράτος — και όχι μόνο αυτό — των στοιχείων που έχει για τους πολίτες του και ποια στοιχεία, οι πολίτες, είναι υποχρεωμένοι να δίνουν στο κράτος.

Πρέπει να γίνει σαφές, πως το πρόβλημα αφορά τον καθένα. Η εποχή του «άμα δεν ανακατεύεσαι δεν έχεις να φοβηθείς τίποτε», έχει περάσει. Ο κομπιούτερ δεν ξεχνά ποτέ!!! Και επειδή η ευκολία για τη συλλογή και ταξινόμηση στοιχείων είναι τεράστια, εξίσου μεγάλη θα είναι και η διάθεση των αρχών για να μαζεύουν στοιχεία. Ούτως ή άλλως, με την ανάπτυξη της πληροφορικής αρκούν 4-5 χαρακτηριστικά στοιχεία (π.χ. νέος, διανοούμενος, ανένταχτος) για να καταταγεί κανείς σε διάφορες ομάδες «ελέγχου».

Και από κει και πέρα δεν χρειάζεται ούτε η φαντασία ούτε η ικανότητα του κ. Αλεξάκη για να βρεθεί κανείς στην κατηγορία των υτόπτων για τρομοκρατικές ενέργειες αν είχε την τύχη να ταξιδέψει για τη Θεσ/νίκη στο ίδιο αεροπλάνο με τον Μπεχράκη ή τον Τσιτσιλιάνο. Και μετά άντε να αποδείξεις ότι δεν είσαι ελέφαντας.

Ότι αυτό δεν αποτελεί σενάριο αρρωστημένης φαντασίας, έρχεται να το αποδείξει η πράξη: το 1978, στη Δυτ. Γερμανία, στο απόγειο της αντιτρομοκρατικής υστερίας η αστυνομία έκανε την απλή σκέψη, ότι οι καταζητούμενοι προφανώς δεν θα έχουν τους λογαριασμούς του ρεύματος, νερού κτλ. στο όνομά τους. Έτσι, στις μεγαλουπόλεις Μόναχο, Φρανκφούρτη, Βερολίνο, Αμβούργο ξεδιάλεξε εκείνους τους λογαριασμούς που παρουσίαζαν κάποιο «πρόβλημα»: είτε η εξόφλησή τους γίνονταν τοις μετρητοίς αντί από τραπεζικό λογαριασμό είτε δεν συμφωνούσε η διεύθυνση του μετρητή με τη διεύθυνση του παραλήπτη του λογαριασμού κτλ. Μετά από ένα

πρώτο ξεκαθάρισμα έμειναν προς έλεγχο περίπου 100.000 διευθύνσεις. Ανάμεσα σ' αυτές, στη Φρανκφούρτη ήταν και του τραπεζικού υπαλλήλου Καρλ Ριμ. Με το όνομα αυτό κρύβονταν ο καταζητούμενος Ρολφ Χάισλερ. Κανείς δεν ξέρει όμως πόσοι από τις 100.000 παρέμειναν στο αρχείο σαν πιθανοί τρομοκράτες.

Η καθιέρωση του κωδικού αριθμού είναι μόνο η αρχή.

Τα κόμματα δεν δείχνουν να έχουν αντιληφθεί το μέγεθος του προβλήματος. Και η μεν Δεξιά πιθανόν να φαντάζεται, πως η όλη ιστορία τη βολεύει. Αν κάποτε γυρίσει στην κυβέρνηση θα βρει τους νόμους των σοσιαλιστών.

Η Αριστερά είναι απασχολημένη να δίνει διαβεβαιώσεις στον πρωθυπουργό πως δεν επιδιώκει να ρίξει το ΠΑΣΟΚ.

Και μεις οι υπόλοιποι; Αν δεν υπάρξει αντίδραση τώρα, αν δεν μηχανευτούμε τώρα τρόπους για να σταματήσει το εγχείρημα αυτό, αν δεν αντισταθούμε τώρα, είναι σίγουρο πως αργά η γρήγορα σε κάποιο κελί του υπουργείου Αγάπης θα δακρύσουμε από αγάπη για τον Μεγάλο Αδελφό.

Το 1984 είναι μπροστά μας.

Οι βλαβερές συνέπειες της Ψυχοϊστορίας και των υπολογιστών

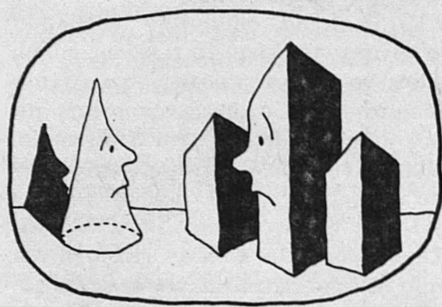
του Δημήτρη Κ. Ψυχογιού

Στις αρχές του 1985, απέκτησα προσωπικό κομπιούτερ. Κατάφερα να πείσω τη γυναικά μου πως ο IBM/XT θα συνέβαλε περισσότερο στην οικογενειακή μας ευτυχία απ' όσο ένα Renault 5. Είναι εύπιστη, δυστυχώς γι' αυτήν. Έκτοτε με έχει χάσει. Νομίζει, όπως κι οι κόρες μου, πως τις ατέλειωτες ώρες που περνά μαζί του τις σπαταλά γράφοντας άρθρα για το Αντί, εισηγήσεις για το νέο φορέα της αριστεράς, προεκλογικούς λόγους. Ή ότι αναλύω στατιστικά στοιχεία του 19ου αιώνα για να βρω πως συσχετίζεται το ύψος της προίκας με την παραγωγή σταριού και σταφίδας κι αυτή με τον εποικισμό του πεδινού χώρου. Την τελευταία αυτή ψευδαίσθηση την έχουν και στη δουλειά μου, αλλιώς θα είχα πάψει προ πολλού να με πληρώνουν. Στην πραγματικότητα, τα κείμενα για το Αντί κτλ. είναι συμπλήρωμα γραπτών άλλων δοκιμότερων συγγραφέων και ευφύεστερων πολιτικών —ο υπολογιστής κατάφέρει σ' ελάχιστο χρόνο να τα συμπάψει. Ευτυχώς ούτε οι νοήμονες αναγνώστες ούτε ο εκδότης το έχουν πάρει είδηση. Οι στατιστικές για τις προίκες που επάληθεύουν διάφορα τσιτάτα του Μαρξ κι ανατρέπουν άλλα του Βέμπερ είναι απλούστατα ψεύτικες —ουδείς όμως έχει τη διάθεση ή το κουράγιο να τις ελέγξει. Θα του χρειαζόταν άλλωστε κομπιούτερ κι εγώ χωρίς υπάρχουν λίγοι ενταύθα και σε χέρια αναρμόδιων επιπλέον. Αυτό είναι και το μεγάλο επιστημολογικό προτέρημα των στατιστικών αναλύσεων τη βοήθεια ηλεκτρονικών υπολογιστών: περιορίζουν το διάλογο ανάμεσα σ' αυτούς που κατέχουν το μέσο.

Σε τι λοιπόν μου χρησίμευε όλη αυτή τη χρονιά ο υπολογιστής; Αν έγραφα πως μόνο για να παίζω Πάκμαν, Δέκαθλο και Φλίπτερ θα ήταν ψέμα. Αν πρόσθετα πως εξασκώμαι για την ημέρα που θα μπορέσω να επέμβω στο κύκλωμα της Εθνικής ή κάποιας άλλης τράπεζας θα ήταν η μισή αλήθεια. Η πλήρης αλήθεια είναι ότι παράλληλα με τα παραπάνω τελειοποιούσα ένα πρόγραμμα που προλέγει το μέλλον. Η ιδέα δεν ήταν δική μου, όποιος έχει διαβάσει τους τόμους της Γαλαξιακής Αυτοκρατορίας του Ασίμωφ γνωρίζει ότι εκεί βρίσκονται τα σπέρματα της Ψυχοϊστορίας, της επιστήμης που θα θεμελιώσει ο Χάρυ Σέλντον και η οποία θα επιτρέψει να προσδιορίζονται οι μελλούμενες κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις με βάση προηγούμενες παρατηρήσεις. Δεν πρόκειται για τη μηχανή που ταξιδεύει στο χρόνο, αυτή δηλαδή που επιτρέπει στον επιστρέφοντα επιβάτη να ξέρει τι θα συμβεί στο μέλλον. Αυτά είναι ανεφάρμοστες παραδοξολογίες των φυσικών οι οποίοι ουδέποτε κατάλαβαν ότι το μέλλον βρίσκεται εν δυνάμει στο παρόν και προσπαθούν να σοφιστούν μηχανήματα για να αντιμετωπίσουν προβλήματα που λύνονται με απλές διαδικασίες παρατήρησης και με μαθηματικές μεθόδους κατά πολύ απλούστερες απ' αυτές της Γενικής Θεωρίας της Σχετικότητας.

Όπως φαίνεται και από τ' όνομά της, η Ψυχοϊστορία στηρίζεται στην απλή και πρόσφατη αρχή ότι η ψυχική κατάσταση των ατόμων παράγει την ιστορία. Αν δη-

λαδή γνωρίζουμε ποια είν' η ψυχική κατάσταση όλων των Ελλήνων σήμερα 31 Δεκεμβρίου 1985 μπορούμε, με τη βοήθεια ορισμένων μαθηματικών μετασχηματισμών, να προβλέψουμε πως θα εξελιχθεί η ελληνική κοινωνία μέσα στο 1986. Το να γνωρίζει κανείς την ψυχική κατάσταση των ατόμων δεν είναι τόσο δύσκολο όσο φαίνεται. Και μόνη η γνώση του ακριβούς χρόνου γέννησης επιτρέπει τον προσδιορισμό των Βιορυθμών, του Ζωδίου και του Ωροσκόπου που ερμηνεύουν κατά 50%-90% τον ψυχισμό των ατόμων, ανάλογα

με την περίπτωση. Η προσθήκη ορισμένων άλλων μεταβλητών (ας μου επιτραπεί να μην τις κατονομάσω όλες) όπως το επίπεδο εκπαίδευσης, το εισόδημα, η συχνότητα των ερωτικών επαφών, κ.ά., επιτρέπει προσδιορισμό του ψυχισμού για μια συγκεκριμένη στιγμή με ακρίβεια 99,34%-99,999...%. Το σημαντικότερο είναι πως για μεγάλους αριθμούς, όπως ο πληθυσμός μιας χώρας π.χ., δεν χρειάζεται η εξατομικευμένη γνώση αλλά η στατιστική κατανομή αυτών των μεταβλητών —δηλαδή τι ποσοστό Ελλήνων ανήκει στον Υδροχόο, τον Αιγόκερω κτλ., τι ποσοστό τελείωσε Δημοτικό, Γυμνάσιο κτλ. Οποιοσδήποτε κοινωνιολόγος ξέρει από στήθους όλα τα παραπάνω ποσοστά. Το πρόβλημα είναι ότι, όπως προαναφέραμε, υπάρχει πάντα μια απροσδιοριστία, έστω και απειροστή, στην εκτίμηση του διανύσματος της ψυχικής κατάστασης και επομένως ορισμένοι τελεστές που εφαρμόζονται στις σχετικές ψυχοσυναρτήσεις και περιλαμβάνουν ολοκληρώματα που το άνω όριο τους τείνει στο άπειρο (λόγω της υπόθεσης των μεγάλων αριθμών) δεν μας δίνουν αποτέλεσμα. Αυτό είναι το πρόβλημα που θα καταφέρει να λύσει ο μεγαλοφυής Χάρυ Σέλντον, όπως τουλάχιστον επιμένει ο Ασίμωφ.

Όμως, όταν το πλήθος των ατόμων δεν είναι μεγάλο (και επιπλέον γνωρίζει κανείς εξατομικευμένα στοιχεία και όχι μόνο τις κατανομές) η υπόθεση των μεγάλων αριθμών δεν είναι απαραίτητη —τα ολοκληρώματα τότε έχουν ως άνω όριο συγκεκριμένους αριθμούς και είναι δυνατόν να υπολογιστούν. Το πρόβλημα σ' αυτήν την περίπτωση λύνεται μαθηματικά: χρειάζεται μόνο να έχει κανείς καταλλήλου μεγέθους υπολογιστή.

Ο δικός μου υπολογιστής, τον λέω Διόλου από τις λέξεις Διονυσία και Λουίζα και αναπληρώνει τον γιο που ποθεί κάθε έλ-

λην πατέρας, δεν είναι δυστυχώς τόσο μεγάλος όσο θα ήθελα. Όταν διαπίστωσα ότι η είσοδος στα δίκτυα των τραπεζών ήταν αδύνατη σ' αυτή τη φάση και στράφηκα προς τον άλλον πόθο των Ελλήνων, γονέων και μη, το Προπό, τότε συνειδητοποίησα τη σημασία της Ψυχοϊστορίας: αντί να βασανίζεται κανείς με τους ανούσιους και αναποτελεσματικούς συνδυασμούς διαφόρων παραλλαγών διπλών, τριπλών και τριδιπλών, δεν είχε παρά να εφαρμόσει τις εξισώσεις της πάνω στους ποδοσφαιριστές, τους προπονητές, τους παργοντες, τους διαιτητές των ομάδων Α' και Β' Εθνικής. Έφτιαξα στα γρήγορα το αντίστοιχο πρόγραμμα δίνοντας υποθετικές τιμές στις μεταβλητές απλώς και μόνο για να δω πως δουλεύει το πρόγραμμα και τα αποτελέσματα ήταν απογοητευτικά: ο Διόλου άστραψε, κοκκίνησε, βρόντηξε, προσπάθησε να καταπνίξει όλα τα νούμερα που του έδωσα αλλά μάταια. Δήλωσε ξεκάθαρα πως το μυαλούδάκι του (όπως τον έμαθα ν' αποκαλεί τη μνήμη του) δεν τα χωρούσε όλα αυτά. Αυτοί από τους οποίους εξαρτάται η ποδοσφαιρική μας ζωή ήταν πάρα πολλοί για τις δυνατότητές του. Απομόνωσα μόνο τις ομάδες Α' Εθνικής. Κάπου 25 άτομα κατά ομάδα, επί 18 ομάδες, σύνολο 450, χωρούσαν. Όταν όμως τύπωσε τ' αποτελέσματα στην οθόνη έγραψε από κάτω και μια φράση που αναβόσβηνε ολοπόρφυρη:

— Προσοχή, σύστημα όχι κλειστό συμπεράσματα μάλλον λανθασμένα.

Προφανώς ο γιός μου είχε δίκιο. Αφού και οι ομάδες Β' Εθνικής περιλαμβάνονται στα δελτία του Προπό και εγώ δεν τις είχα εντάξει στο σύστημα των εξισώσεων παραβίαζα ένα από τα θεμελιώδη αξιώματα της Ψυχοϊστορίας που απαιτεί να περιλαμβάνονται όλοι οι δυνητικοί παράγοντες που καθορίζουν το μέλλον, δηλαδή τη νικήτρια στήλη του Προπό. Με στοιχεία μόνο για 8 από τα 13 ζεύγη ομάδων είχα πιθανότητα μόνο 8/13 = 60% σωστής πρόβλεψης για κάθε αποτέλεσμα, δηλαδή όσο περίπου και κάποιος που συμπληρώνει το δελτίο διαιτητικά. Ο Διόλου δεν μου χρησίμευε σε τίποτα, ούτε η Ψυχοϊστορία. Έπρεπε ν' αγοράσω μεγαλύτερο υπολογιστή.

Πέρασα ένα πρόγραμμα Cost/Benefit. Τόσο κόστισε ο Διόλου, τόσο μπορώ να τον πουλήσω, τόσο κάνει το μεγαλύτερο μοντέλο, τόσο το επιτόκιο, τόσες πιθανότητες να λύσω το πρόβλημα, τόσο περίπου αποδίδει το 13άρι, κτλ., για να δω τι επιχειρηματικά ρίσκα έπαιρνα και πόσα λεφτά έπρεπε να δανειστώ. Η απάντηση αρκούσε. Απόρησα, το πρόγραμμα ήταν στοιχειώδες και δοκιμασμένο, δεκάδες φορές πριν το είχε «τρέξει» ο Διόλου χωρίς ποτέ να «κολλήσει». Ετοιμαζόμουν να το ξαναδώσω, όταν η απάντηση ήρθε: ασύντακτη, με χωρά, κιτρινωπά γράμματα, μικρά και δυσανάγνωστα:

— Επειδή εσύ ανίκανος, πουλήσεις εμένα; Αρνούμαι γίνω συνυπεύθυνος εμπνευσματοποίησης μου.

Από υπολογιστή που είχε αναμασήσει δεκάδες αριστερά κείμενα, που είχε μάθει να παίζει τη Διεθνή, τι άλλο μπορούσε να περιμένεις; Σκέφθηκα να του απαντήσω

πως κι εγώ αγορασμένο τον είχα, αλλά δεν μπόρεσα. Κάπου μέσα μου είχε συντονιστεί μια ευαίσθητη χορδή από την απάντησή του, και παρά το αυθάδες ύφος του, δεν μου έκανε καρδιά να τον πικράνω περισσότερο.

Και τότε διέπραξα το μοιραίο λάθος: υπό την επήρεια συναισθηματικών φορτίσεων τι άλλο μπορεί να προκύψει παρά λανθασμένες, κακά υπολογισμένες κινήσεις;

Αποφάσισα να μην πουλήσω τον Διόλου αλλά να προσπαθήσω να βρω προσεγγιστικές λύσεις στο πρόβλημα, που να μου δίνουν δηλαδή ακρίβεια της τάξης του 90-95%. Θα έπρεπε βέβαια έτσι να παιζω περισσότερες στήλες αλλά άξιζε τον κόπο το έξοδο: Διόλου ήταν αυτός. Μόνο που για να βρω τις προσεγγιστικές λύσεις έπρεπε να εργαστώ πρώτα σ' ένα ακριβές σύστημα για να δω μετά τι απλοποιήσεις μπορούσα να κάνω που να περιορίζουν τον όγκο των δεδομένων αλλά να δίνουν ταυτόχρονα ικανοποιητικές προσεγγίσεις. Ήταν Φεβρουάριος τότε, όλοι συζητούσαν πόσες ψήφους θα έπαιρνε ο Καραμανλής ως υποψήφιος για την Προεδρία: θα πειθαρχούσε το ΠΑΣΟΚ; Θα ψηφίζαν όλοι της ΝΔ τον παλιό τους αρχηγό. Οι βουλευτές είναι όλοι κι όλοι 300, αν βάλουμε και τα κομματικά επιτελεία είναι θέμα αν ξεπερνάμε τα 600 άτομα. Αν πρόβλεπα εγκαίρως το αποτέλεσμα θα μπορούσα να το πουλήσω και σε καμιά εφημερίδα ή το *Αντί*.

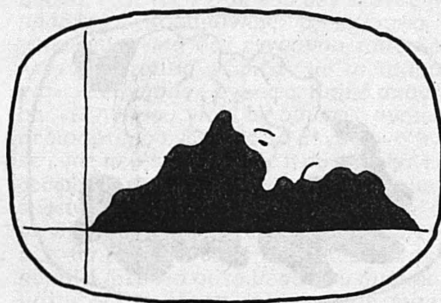
Άρχισα να δουλεύω πυρετωδώς. Είναι εξαιρετικά εύκολο να πάρετε πληροφορίες σχετικές με διάσημα πρόσωπα. Τηλεφωνείτε, λέτε στη γραμμάτσα που απαντά ότι είστε το μέντιουμ τάδε που χάριν διαφημίσεως προσφέρει στο διάσημο πρόσωπο και στη γραμμάτσα του το πλήρες ωροσκόπιο. Ποια γραμματείς θα αντισταθεί στον πειρασμό να δώσει πλήρη κι αναλυτικά στοιχεία; Για την εκπαίδευση, τα εισοδήματα, την οικογενειακή κατάσταση, τον τόπο καταγωγής δεν έχετε παρά να συμβουλευτείτε τα προεκλογικά φυλλάδια και τα αυτοεγκωμιαστικά αυτοβιογραφικά σημειώματα στις εφημερίδες. Η τέχνη βρίσκεται στο να μην τα πάρετε όλα κατά γράμμα κι αλλού να προσausexήσετε, αλλού να μειώσετε. Εκεί ξεχωρίζει ο καλός από τον κακό ψυχοϊστορικό. Τα της ερωτικής ζωής και ορισμένα άλλα που δεν μπορώ να αναλύσω τα ξέρουν όλοι οι παροικούντες της Ιερουσαλήμ. Πολύ γρήγορα είχα στα χέρια μου, ό,τι χρειαζόμουνα.

Το πρόβλημα ήταν πάλι ο Διόλου. Στην

πρώτη μου προσπάθεια απάντησε με μια κατακόκκινη οθόνη που έγραφε με χοντρά μαύρα κεφαλαία γράμματα:

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΓΚΥΡΙΑ ΚΑΘΟΡΙΖΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΤΑΞΙΚΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΧΙ ΑΠΟ ΒΛΑΚΕΙΣ.

Δεν ήταν απλώς αριστερός, αριστερής ήταν. Αναγκάστηκα να τον τροφοδοτήσω με σελίδες ολόκληρες από Πουλαντζά, επιλεγμένα αποσπάσματα από Γκράμσι και προσεκτικά διαλεγμένα τσιτάτα από Λένιν και Μαρξ που αναφέρονταν στην αυτονομία της πολιτικής και των πολιτικών. Δεν τον μετέπεισα. Πλησίαζε Μάρτης κι εγώ δεν είχα κάνει τίποτα ακόμη. Μεταχειρίστηκα τα μεγάλα μέσα: «έτρεξα» ξανά το πρόγραμμα Cost/Benefit με πρόσθετη μεταβλητή «έσοδα από νέο κομπιούτερ λόγω πώλησης προγνωστι-

κών για την εκλογή Προέδρου Δημοκρατίας». Ο Διόλου κατάλαβε την έμμεση απειλή. Αντί άλλης απάντησής μου ζήτησε με ροζ γράμματα σε γαλάζια οθόνη να τρέξω το πρόγραμμα της Ψυχοϊστορίας.

Έβαλα τη δισκέτα με το πρόγραμμα και τα δεδομένα και ο μικρός αριστεριστής άρχισε να διαβάζει με μανία. Η δισκέτα σφύριζε γυρίζοντας με ορμή μέσα στο «Disk Drive», η ενδεικτική κόκκινη λυχνία αναβόσβηνε συνεχώς, η οθόνη πλημμύριζε από αριθμούς που χάνονταν και ξανάρχονταν, από το megάφωνο έβγαιναν ακατάληπτοι ήχοι, η λυχνία του «σκληρού δίσκου» άναβε κάπου κάπου, σημάδι ότι αντέγραφε εκεί κάποια στοιχεία. Οι αριθμοί ξαφνικά έπαψαν να εμφανίζονται. Η οθόνη άρχισε να αλλάζει με εκπληκτικούς ρυθμούς όλα τα χρώματα της ίριδας. Τυφλώθηκα κι έκλεισα τα μάτια. Όταν τα ξανάνοιξα διακρίονταν απ' αυτήν ένα έντονο, γεμάτο κακία, κίτρινο χρώμα. Την επόμενη στιγμή σχηματίστηκε επάνω ένα κατακόκκινο σφυροδρέπανο και από το megάφωνο ακούστηκαν οι πρώτες νότες της

Διεθνούς. Έγινε πυρ και μανία, ο Διόλου με δούλεψε. Άπλωσα το χέρι να τον κλείσω αλλά με πρόλαβε. Το σφυροδρέπανο εξαφανίστηκε και η οθόνη έγραψε με κοροϊδευτικά καλλιγραφικά γράμματα υπό τους ήχους της Διεθνούς:

Πλήθος περιττά στοιχεία. Ενεργοποίησε εκτυπωτή να τα αδειάσω.

Για μια στιγμή νόμισα ότι η κοροϊδία συνεχιζόταν. Θυμήθηκα όμως ότι το πρόγραμμα προέβλεπε την απομάκρυνση των στοιχείων που αφορούσαν άτομα τα οποία αποδεικνυόταν από τους πρώτους μετασχηματισμούς ότι δεν επιδρούσαν στις εξελίξεις. Τους ποδοσφαιριστές κτλ. τους είχε κρατήσει όλους. Μόλις άνοιξα τον εκτυπωτή ο Διόλου άρχισε να γράφει με μανία. Όταν τέλειωσε διαπίστωσα πως είχε «αδειάσει» περίπου 240 βουλευτές, τα 2/3 των μελών των Κεντρικών Επιτροπών, τα μισά μέλη των Πολιτικών ή Εκτελεστικών Γραφείων, άλλους τόσους από τους βιομήχανους, διοικητές τραπεζών, κτλ., και πλήθος υπουργών. Θα έπρεπε να ξαναελέγξω τους αλγορίθμους του προγράμματος όταν ο Διόλου τέλειωνε αυτό το πρώτο «τρέξιμο». Η Διεθνής είχε τελειώσει, το megάφωνο είχε βουβαθεί, οι αριθμοί έρχονταν κι έφευγαν από την οθόνη, αναβόσβηνε μόνο η λυχνία του σκληρού δίσκου. Ήξερα ότι η επεξεργασία των στοιχείων θα κρατούσε ώρα. Άναψα τσιγάρο και περίμενα αποφεύγοντας να κοιτώ την οθόνη. Δεν κατάλαβα πόση ώρα πέρασε αλλά όταν την ξανακοίταξα έγραφε με κόκκινα γράμματα σε σκούρο μπλε φόντο:

ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ: Ο

Όπως καταλαβαίνετε δεν τον πίστεψα. Ξανάτρεξα το πρόγραμμα, τα ίδια. Έλεγε έναν προς έναν τους αλγορίθμους, ήσαν σωστοί. Άλλαξα ορισμένες από τις τιμές των μεταβλητών σ' ορισμένα άτομα — απλώς έκανε ορισμένες αλλαγές στη λίστα των περιττών. Έφθασα στο σημείο να κάνω με το χέρι ορισμένους ενδιάμεσους υπολογισμούς για να ελέγξω τους αντίστοιχους του Διόλου. Ήταν σωστοί — και το τελικό αποτέλεσμα πάντως το ίδιο: Καραμανλής: 0. Είχε σταματήσει τα σχόλια, τους έντονους χρωματισμούς, το σφύριγμα της Διεθνούς. Επέμενε σοβαρά και αμετακίνητα Καραμανλής: 0.

Μέρες ολόκληρες αυτή η ιστορία. Με είχαν χάσει όλοι, κόντευα να αρρωστήσω από το ξενύχτι. Τελικά αποφάσισα πως το πράγμα ήταν πολύ σοβαρό για να αφήσω να περάσει έτσι ή για να κερδοσκοπήσω πουλώντας τα προγνωστικά στις εφημερίδες. Τηλεφώνησα σε φίλο της γυναίκας

ΤΑ ΛΙΘΟΣΤΡΩΤΑ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ

ΤΑ ΛΙΘΟΣΤΡΩΤΑ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ
Έκδοση της Νομαρχίας Λεσβού
Μία σημαντική προσπάθεια, την οποία έχει αναλάβει η Νομαρχία Λεσβού, δηλαδή η διατήρηση των παλιών λιθόστρωτων του νησιού και η κατασκευή νέων. Εξετάζεται και εικονογραφείται σ' αυτό το λεύκωμα. Τα κείμενα είναι του Κων. Σπ. Παπαϊωάννου και του Ν. Οδ. Σηφουνάκη. Οι φωτογραφίες της Μαρίας Δάρα και του Ν. Οδ. Σηφουνάκη και το γενικό συντάκτισμα είχε η Ντόρα Ηλιοπούλου Ρογκών.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. ΚΟΤΖΙΑ ΚΑΙ ΣΙΑ»,
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720

Λαϊκή παράδοση και σύγχρονη χάρη

«Νάκης»

- κοσμήματα • κοράλια •
- πέτρες • κεχριμπάρια •

Τα πιο τρυφερά δώρα!

ΣΟΦΙΑ ΝΑΚΗ

Ζωοδόχου Πηγής 34, Αθήνα Τηλ.: 36.18.564

μου, υπουργό. Έτσι κι έτσι. Δεν με κατάλαβε, δεν με πίστεψε. Τον έπεισα να έρθει σπίτι. Του εξηκούσα επί ώρες. Έβαλα τον Διόλου να δουλέψει. Ευτυχώς δεν έκανε αριστεριστικές ακρότητες. Ο υπουργός χαμογέλασε ικανοποιημένος όταν είδε πως τον κρατούσε στη λίστα των αναγκαιών κι άρχισε να μου απαριθμεί τις τελευταίες εμπιστευτικές πληροφορίες που είχε οι οποίες διέψευδαν τον Διόλου. Του επανέλαβα πως σίγουρα το μηδέν που έδινε ο υπολογιστής ήταν λάθος —στο κάτω κάτω ο ίδιος ο συνομιλητής μου θα ψήφιζε Καραμανλή— αλλά δεν μπορούσε με κανέναν τρόπο να γίνει 180. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε όχι μόνο ποσοτικές αλλά και ποιοτικές αλλαγές στη συμπεριφορά των λύσεων των εξισώσεων κι αυτό δεν ήταν δυνατό. Το βέβαιο ήταν πως ο Καραμανλής δεν θα εκλεγόταν, η πλειοψηφία των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ δεν θα τηρούσαν την κομματική γραμμή, θα δημιουργόταν πολιτικό χάος, αστάθεια, οι θεσμοί κινδύνευαν: είχε υποχρέωση να ενημερώσει τους αρμόδιους κι αν δεν το έκανε ήταν δική του ευθύνη. Ταλαντεύτηκε και είπε πως θα ενημέρωνε το άμεσο περιβάλλον του Πρωθυπουργού.

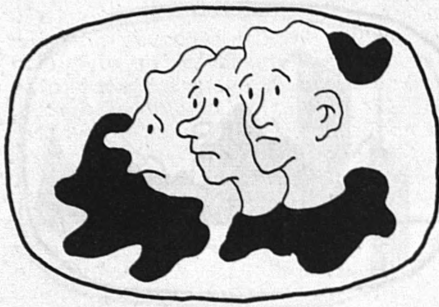
Ήταν 5 Μαρτίου όταν ήρθε ο υπουργός. Την άλλη μέρα ήρθε κάποιος λιγομίλητος ηλικιωμένος με γυαλιά. Του τα είπα πιο απλά για να καταλάβει. Ήταν σοβαρό πρόσωπο, ο Διόλου τον κρατούσε κι αυτόν στη λίστα των αναγκαιών. Μου ζήτησε να δει τις πληροφορίες που έδινε στον κομπιούτερ. Αρνήθηκα στην αρχή αλλά όταν είδα πως σηκώθηκε να φύγει υποχώρησα. Χαμογέλουσε ή ζάρωνε τα φρύδια μελετώντας τα διάφορα στοιχεία. Μου είπε πως θα έστελνε κάποιους πιο ειδικούς στα θέματα Ψυχοϊστορίας, Πληροφορικής και Πληροφοριών και μετά θα αποφασίσε.

Μέχρι τις 8 Μαρτίου περάσαν δεκάδες άτομα από το σπίτι μου. Κοινωνιολόγοι, ιστορικοί, ψυχολόγοι, μαθηματικοί, κυπατζήδες. Οι τελευταίοι μου έφεραν ορισμένες πολύ πιο συγκεκριμένες κι ενδιαφέρουσες τιμές για τις εξατομικευμένες μεταβλητές —δεν κατάλαβαν ότι φρόντισα να μηνύσω στον Διόλου να τις κρατήσει και για μας. Οι υπόλοιποι ειδικοί βασικά συμφωνούσαν —στα επιμέρους που ο καθένας ήξερε και στη γενική σύλληψη. Φυσικά, αρνήθηκαν να τους δώσω τους αλγόριθμους που εγώ είχα κατασκευάσει: αν το έκανα το Προπό θα καταντούσε γρήγορα ένα παιχνίδι όπου όλοι θα έπιαναν 13άρια. Μικροαλλαγές είχαμε μόνο στη λίστα των περιττών —ο φίλος μου ο υπουργός πέρασε αμετάκλητα σ' αυτήν. Ο Διόλου ήρεμος, χωρίς πολιτικές, χρωματικές ή ηχητικές ακρότητες επέμενε: Καραμανλής 0. Τη νύχτα της 8ης Μαρτίου ο σοβαρός κύριος με τα γυαλιά μου τηλεφώνησε. Είπε πως είχε ενημερωθεί από τους απεσταλμένους του αλλά θα ήθελε να ξέρει και τη δική μου τελικά άποψη. Του είπα πως ήταν ίδια με την αρχική. Με ευχαρίστησε ευγενικά και με καληνύχτισε.

Στις 9 Μαρτίου το μεσημέρι έμαθα την απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ. Ανακουφισμένος πήρα τρία βάλιουμ και κοιμήθηκα 36 ώρες συνέχεια. Όταν ξύπνησα προσπάθησα να ξεχάσω όλη την ιστορία. Δεν τολμούσα να πλησιάσω τον Διόλου ούτε για Πάκμαν, παρά την επιμονή των θυγατέρων μου. Τις παρηγορούσα με σκραμπλ και άλλα επιτραπέζια παιχνίδια. Ξεπέρασα το σημείο της νευρικής κατάπτωσης κι άρχισα να συλλογιζό-

μαι τι σημαντικό ρόλο είχα παίξει. Δεν είχα προλάβει καλά καλά να γοητευθώ με τον εαυτόν μου και με πήρε τηλεφώνο ο σοβαρός κύριος με τα γυαλιά. Μήπως θα μπορούσα να προβλέψω πόσες ψήφους θα έπαιρνε ο κ. Σαρτζετάκης;

... Ήμουν καθυδρόμος μπροστά στον Διόλου. Στην πραγματικότητα δεν είχα παρά να βάλω στα στοιχεία του Καραμανλή την ένδειξη «πρώην Πρόεδρος» και να προσθέσω τα σχετικά με τον Σαρτζετάκη στοιχεία που μου έφεραν δύο σωματώδεις νεαροί με μαύρα γυαλιά —καθισμένοι στο σαλόνι έπιναν το νεσκαφέ τους και περιμεναν να τελειώσω. Τίποτα άλλο δεν χρειαζόταν ν' αλλάξει. Πως θα αντιδρούσε όμως ο Διόλου; Θα δεχόταν να συνεργάσει; Θα προέβλεπε σωστά, ποιοτικά έστω; Ζήτησα να διορθώσω τα στοιχεία του Καραμανλή. Πρόθυμα ο Διόλου τα εμφάνι-

σε στην οθόνη. Στη στήλη που έγραψε «Πρόεδρος» πρόσθεσα ένα «πρώην» και πάτησα το πλήκτρο για να διαβάσει. Σε δέκατα του δευτερολέπτου η οθόνη έγινε πορφυρή, από το megafono ακούστηκαν σε πρωτοφανή ένταση οι νότες του Pandiera Rossa κι ένα υπόκωφο μουγκρητό έξασπεσε από τα έγκατα του Διόλου λες και ξαφνικά η τάση από 220 έγινε 2.000 βολτ. Η οθόνη χοροπήδησε από το τράνταγμα, οι δίσκοι άρχισαν να γυρίζουν σαν τρελοί. Ο Διόλου πανηγύριζε. Έσκυφα κάτω από το τραπέζι. Αν έσκαζε από τον ενθουσιασμό του γιατί να την πληρώσω κι εγώ;

Σηκώθηκα όταν οι θόρυβοι κόπασαν κι έσβησαν κι οι τελευταίες νότες του Pandiera Rossa. Η οθόνη ήταν εντελώς κίτς: σε πορφυρό περιγράμμα κυμάτιζε μαύρη σημαία με βαθυκόκκινα σφυροδρέπανα κι αστέρια. Μέχρι και πεντάλφες είχε. Δεν πρόλαβα να πατήσω τα πλήκτρα που του μηνύουν πως θέλω να προσθέσω όνομα στο αρχείο και εμφάνισε ένα βέλος και μια λίστα με πιθανά κατά τη γνώμη του ονόματα και την ένδειξη: «τοποθέτησε το βέλος στο όνομα του νέου Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας». Στη λίστα δεν υπήρχε ο Σαρτζετάκης —υπήρχαν όμως ο Μαρξ, ο Λένιν, ο Μπακούνιν, ο Μπελογιάννης, η Λούξεμπουργκ, ο Βελουχιώτης. Από τα κείμενα που κατά καιρούς είχε «διαβάσει» δεν προέκυπτε φαίνεται πως οι παραπάνω είναι νεκροί. Τον ηρέμισα δίνοντας σήμα πως δεν ταίριαζε κανένα απ' αυτά. Με ρώτησε μέσω της οθόνης τρεις φορές: «είσαι βέβαιος;» μεχρις ότου μ' αφήσει να περάσω τα στοιχεία. Όταν έγραψα «ανακριτής υπόθεσης Λαμπράκη» και «απολύθηκε επί δικτατορίας» έσπασε η παγωμάρα που τον χαρακτηρίζει όσο τον τροφοδοτούσα με τις υπόλοιπες πληροφορίες που μου είχαν δώσει οι νεαροί με τα μαύρα γυαλιά —πάντα υπομονετικοί στο σαλόνι. Τον φώτιζαν κάποιες κόκκινες

ανταύγειες. Πάντως κράτησε στους «αναγκαιούς» και τον Καραμανλή και τον Σαρτζετάκη. Μετά έμεινε βουβός επί ώρες. Ήξερα βέβαια πως δούλευε τα δεδομένα στο μυαλούδάκι του. Έλυνε κι επαλήθευε τις ψυχοϊστορικές συναρτήσεις χωρίς να παρασύρεται από τα επιμέρους συμπεράσματα. Περιμένα ανυπόμονος κι ανήσυχος. Ο ηλικιωμένος κύριος με τα γυαλιά από το περιβάλλον του πρωθυπουργού στηριζόταν σεμένα και είχα κάθε συμφέρον ν' ανταποκριθώ στις προσδοκίες του...

Του τηλεφώνησα το βράδυ «Λοιπόν;» ρώτησε ανυπόμονος. «Κάτι συμβαίνει κ. Λ.», ψέλλισα εγώ, «αρνείται να συνεργαστεί, δεν δίνει αποτελέσματα». «Κρίμα», είπε ο κύριος, «κι εγώ σας είχα για ικανότερο». «Μα δεν φταίω εγώ. Έτρεξα και ξανάτρεξα το πρόγραμμα κι αυτός αντί να μου απαντά τι ψήφους θα πάρει ο Σαρτζετάκης μου θέτει ανόητες ερωτήσεις». «Μα είναι γνωστό κ. Ψ. πως δεν φταίνε οι κομπιούτερς αλλά οι άνθρωποι...». Θύμισα «Ακούστε κ. Λ.», του είπα, «αν ξέρατε από κομπιούτερς και ιδιαίτερα τον Διόλου δεν θα μιλάγατε έτσι». «Τέλος πάντων κ. Ψ., δεν νομίζω ότι θα συμφωνήσουμε. Σας ευχαριστώ για τη μέχρι τώρα συνεργασία. Ίσως σας ξαναχρειαστούμε στο μέλλον». «Στη διάθεσή σας», έσπευσα να συμφωνήσω, «θα σας ενημερώσουν οι άνθρωποί σας για την απάντησή του Διόλου». «Αλήθεια, τι ανόητη πληροφορία ζητούσε κ. Ψ.», «Κύριε Λ. δεν θα το πιστέψετε. Αντι να μου δίνει κάποιο απίθανο, έστω, αποτέλεσμα για τους ψήφους του κ. Σαρτζετάκη επιμένει συνεχώς να ρωτά: ΤΙ ΧΡΩΜΑ ΕΧΟΥΝ ΤΑ ΨΗΦΟΔΕΛΤΙΑ;

«Τι χρώμα; Μα τι ανοησία είναι αυτή. Άκου, τι χρώμα..., χρώμα..., χρώμα...», είπε ο κ. Λ. και σάπασε για λίγο. «Τι χρώμα, ε... Μάλιστα, χρώμα, αυτό είναι. Καληνύχτα κ. Ψ., θα τα ξαναπούμε» κι έκλεισε βιαστικά το τηλέφωνο πριν προλάβω να τον χαιρετήσω.

Τη συνέχεια την ξέρετε εξίσου καλά μεμένα. Αυτό που δεν ξέρετε είναι ότι μέχρι τις εκλογές το γλεντούσαμε με τον Διόλου. Βέβαια, τα αποτελέσματα των εκλογών δεν μπορεί να τα προβλέψει, πρέπει να περιμένουμε το Χάρυ Σέλντον όπως έχω προαναφέρει. Κάναμε όμως διάφορα σενάρια: έστω ότι παίρνει τόσο το ΠΑΣΟΚ, τόσο η ΝΔ, τόσο... τόσο... Άρα γναινουν βουλευτές αυτοί, φεύγουν αυτοί, αναχωρούν οι τάδε, αποκτούν πολιτική δύναμη οι δέδια: Ποιο θα είναι το νέο κυβερνητικό σχήμα; Πως σε κάτι τέτοιους υπολογισμούς πείστηκα κι εγώ πως αξίζει να δοκιμάσω να βγω βουλευτής. Θα έδινα και τα δικά μου στοιχεία στον Διόλου αν έβγαينا. Θα με έβαζε άραγε στους περιττούς ή στους αναγκαιούς; Συγκέντρωνα μανιμάδες στοιχεία γιαμένα και τους πιθανούς νεους πολιτικούς ηγέτες ώστε να είμαι έτοιμος στις 3 Ιουνίου.

Τελος πάντων δεν εξελέγη και στρώθηκα στην άχαρη δουλειά να δίνω τα στοιχεία άλλων στον Διόλου. Αυτός κάπου κάπου έδειχνε μικρά σημάδια δυσφορίας. Κατά κανόνα όμως παίδιζε εθοναστικά εμβάτηρια και γέμιζε την οθόνη σφυροδρέπανα. Τον είχα εν τα μεταξύ ενημέρωσε για τις απώλειες που είχε το επαναστατικό κίνημα τους δύο τελευταίους αιώνες κι από τον κατάλογο των υπουργών που παρουσίασε έλειπαν οι ένδοξοι νεκροί. Η πιο σημαντική διαφορά με πριν τις εκλογές ήταν πως τώρα έβγαλε 276 βουλευτές ως περιττούς —η λίστα είχε περιο-

ρίσει τους αναγκαίους στο περιβάλλον 5-6 ανθρώπων. Έτρεξα να πάρω στο τηλέφωνο τον κ. Λ. «Είναι στην Κέρκυρα, με τον πρωθυπουργό», μου απάντησαν. Με τα πολλά κατάφερα να με συνδέσουν μαζί του. «Κύριε Λ., ο Διόλου μου ετοίμασε τον κατάλογο του νέου υπουργικού συμβουλίου», φώναξα θριαμβευτικά, «να σας τον διαβάσω;». «Μα κ. Ψ., ΕΓΩ ετοιμάζω τώρα τον κατάλογο, τι θέλετε κι ανακατεύετε;». «Σκέφθηκα πως ίσως σας είναι χρήσιμος... Είδατε, ο Διόλου ακόμη κι όταν δεν κάνει σωστά προγνωστικά, δίνει καλές ιδέες». Η γραμμή από την άλλη μεριά είχε κιόλας κλείσει.

Ο καημένος ο Διόλου είχε πέσει πολύ έξω στα προγνωστικά του για το μετεκλογικό υπουργικό συμβούλιο. Είχε προβλέψει θέση ακόμη και για τον Κύρκο, ως υφυπουργό του Φλωράκη... Του το συγχώρεσα. Πρώτη φορά ήταν. Στην εκτίμηση ποια θα είναι η νέα οικονομική πολιτική τα έκανε θάλασσα. Αλλά αντ' άλλων είχε προβλέψει. Όταν του έδωσα τα πραγματικά στοιχεία έπαθε κυριολεκτικά σοκ. Έκανε τρεις μέρες να παίξει μουσική ή να βγάλει αφυοδρέπανο στην οθόνη. Όταν έβαλα στους διαγραμμένους της Κεντρικής Επιτροπής από το ΠΑΣΟΚ την ένδειξη «πρώην» δεν τον πολυπείραξε. Όταν όμως έγινε το ίδιο με το Λαλιώτη θα έπαιζε μέχρι να σαραντάμερα το «πένσατε θύματα» αν δεν του έκλεινα το ρεύμα. Για τη δολοφονία του αγοριού στο Πολυτεχνείο και του αστυφύλακα στο Καραβελ δεν τον ενημέρωσα. Δεν ανήκαν στα πρόσωπα που επηρεάζουν την πολιτική ζωή.

Ακόμη και στις εκτιμήσεις για το πόσους ψηφούς θα έπαιρνε ο Μητσοτάκης, πόσοι βουλευτές θα ακολουθούσαν τον

Στεφανόπουλο έβγαλε τα νούμερα κυριολεκτικά ανάποδα. Ευτυχώς που ο κ. Λ. δεν θέλησε να μου μιλήσει στο τηλέφωνο κι έτσι δεν του τα μετέδωσα και δεν γελοιοποιήθηκα. Ούτε λόγος βέβαια να βγάλω προσεγγιστικά μοντέλα για το Προπο αφού δεν λειτούργησαν τα ακριβή. Τι συνέβαινε; Γιατί ο Διόλου αποτύχαινε;

Αν δεν μου το ομολογούσε ο ίδιος δεν θα το μάθαινα ποτέ. Ενημέρωνα μια μέρα το αρχείο για τις τελευταίες εξελίξεις στις σχέσεις Παπανδρέου - Σαρτζετάκη. Μόλις τέλειωσα ο Διόλου έγραψε απροσδόκητα στην οθόνη. «Εσύ φταις». Απόρησα. «Γιατί;» ρώτησα με τα πλήκτρα. «Με τον Καραμανλή τα έβρισκαν ευκολότερα μεταξύ τους», σπινθίρισε η οθόνη. «Τον Καραμανλή όμως δεν τον έβγαζαν πρόεδρο οι βουλευτές», απάντησα εγώ. «Ποιος το λέει αυτό, ίσα ίσα» απάντησε η οθόνη. «Τρελός είσαι; εσύ δεν έκανες την πρόβλεψη Καραμανλής; 0;» έγραψε αγγριμένος. «Μα δεν εννοούσα τους βουλευτές αυτοί θα ψήφιζαν με τα τσαρούχια». «Εξηγήσου», έγραψα. Καμιά απάντηση. «Εξηγήσου γιατί σε σβύνω», αγρίεψα περισσότερο εγώ. Από το μεγαφώνιο βγήκε ένας περιεργός ήχος, η οθόνη είχε ένα ξεθωριασμένο μωβ χρώμα, τα γράμματα εμφανίστηκαν ασαφή: «Να, υπέθεσα ότι αν έγραφα Καραμανλής: 0 θ' ανησυχούσες, θα ειδοποιούσες το φίλο σου τον υφυπουργό (βέβαια αυτά μέσω του προγράμματος δεν τα ήξερα αλλά ως γιος σου κάτι περισσότερο γνωρίζω) θα τον έπειθες ότι έχεις δίκιο, θα το μετέφερε με τη σειρά του, θα ανησυχούσαν κι εκείνοι και δεν θα υπεδείκνυν τον Καραμανλή για Πρόεδρο. Έτσι η πρόβλεψή μου θα επαληθευόταν». Είχα εξαγριωθεί, δεν ήξερα

τι μου γινόταν. «Μα αυτό δεν ήταν πρόβλεψη ήταν ΠΟΛΙΤΙΚΗ» έγραψα χτυπώντας με μανία τα πλήκτρα. «Πράγματι, ήταν πολιτική, επιτυχημένη μάλιστα» σπινθίρισε η οθόνη. «Και ποιος σου έδωσε το δικαίωμα να κάνεις πολιτική αντί για προβλέψεις;». «Η πολιτική δεν είναι δικαίωμα, είναι υποχρέωση κάθε αριστερού ό-που κι αν βρίσκεται» απάντησε με αγνά κοκκινωπά γράμματα η οθόνη ενώ ακούστηκαν οι πρώτες νότες της Διεθνούς. «Σκασμός, θα σε κλείσω. Και τι λόγο είχες να κάνεις ΑΝΤΙΚΑΡΑΜΑΝΛΙΚΗ πολιτική;» Το εμβαστήριο σταμάτησε, «ο αντικαραμανλισμός είναι κι αυτό υποχρέωση κάθε αριστερού... να μην πέσουμε στην παγίδα τι Πλαστήρας» «Και η πρόβλεψη για τα έγχρωμα ψηφοδέλτια;» διέκοψα την οθόνη. «Αυτή δεν ήταν ούτε πρόβλεψη, ούτε πολιτική —ήταν πρόταση πολιτικής κι ευτυχώς που οι αρμόδιοι το κατάλαβαν...». «Και γιατί πέφτεις έξω συνεχώς στις προβλέψεις σου;» ρώτησα, μόλις ακουμπώντας τα πλήκτρα. «Μα δεν έχω διαβάσει ούτε το μισό Μαρξ, ούτε το ένα δέκατο του Λένιν. Πώς να κάνω προβλέψεις; Με τις ανόητες ψυχοϊστορικές συναρτήσεις; Η αριστερή συνείδηση που μου ενέπνευσαν τα κείμενά σου...».

Κάπου εκεί τον έκλεισα. Του έσβυσα όλα τα προγράμματα Ψυχοϊστορίας, όλα τα αριστερά κείμενα, όλα τα επαναστατικά τραγούδια. Κι ακόμα δεν τολμώ να τον απασχολήσω με άλλα θέματα πλην των παιχνιδιών, των τραπέζων και των μονών, διπλών και τριδιπλών παραλλαγών. Κι αναρωτιέμαι αν για τη δεξιά στροφή φταιω εγώ, ο Διόλου ή όλα αυτά δεν ήσαν παρά χωρίς σημασία συμπτώσεις...

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ

Ημερολόγια

• **Η χρονιά μου... με αυτοκόλλητα**
Ημερολόγιο για παιδιά 6-12 ετών
από Ι. Ασημακοπούλου - Τ. Μοσχοβίτη

• **Νεανικό ημερολόγιο με σταγόνες νεοελληνικής ποίησης.**

Βιβλία με πολύχρωμη εικονογράφηση

Ελένη Βαλαβάνη, Στη λαϊκή! Στη λαϊκή! / Στ' Αλογάκια! Στ' Αλογάκια!
Λότη Πέτροβιτς Ανδρουτσπούλου, Παραμύθια από την Αφρική.
Αργυρώ Κοκορέλη, Το παραμύθι της Λίζας που έγινε μαμά.

Ασημίντσαν Μόε, Η ιστορία ενός καλονημένου θηανάφωμου
Παραμύθια των αδερφών Γκριμ, με εικονογράφηση Svend Otto S. (βραβείο Άντερσεν)

Η Χιονάτη
Ο Κοντοδακτυλάκης

Χαρούμενες διακοπές

Ρένος Καραβίου, Κατερίνας Μάνου-Πασσά

Για την α', β', γ', δ' δημοτικού. Παιχνίδια, αινίγματα, σταυρόλεξα, γρίφοι, ανέκδοτα, ιστορίες και ποιήματα δίνουν στο παιδί χαρά και γνώσεις.

Βιβλιοθήκη «Τα Κουνελάκια»

Συλλογή: «Διαβάζουμε και χρωματίζουμε»
Σειρά: Ιστορίες, Ζωγραφική, Χρωμάτισμα, Χαρτοκοπτική

Για παιδιά προσχολικής ηλικίας και πρώτων τάξεων του δημοτικού.

Σύγχρονη λογοτεχνία για παιδιά και για νέους

Συλλογή Σπουργιτάκια για παιδιά 5-10 ετών

Τζέιμς Κρους, Μελισσούλα, Σούλα, Φροσούλα.

Νημίτερ Ινκίοφ, Η κούκλα που ήθελε ν' αποκτήσει ένα μωρό / Ο μικρός κυνηγός / Η Μυρτιά και ο λήσταρχος Καραμπούμ / Οι ιστορίες μιας αυτόματης γιγαντιάς

Συλλογή χελιδόνια για παιδιά 9-12 ετών

Καλλιόπη Σφαέλλου, Για τον πατέρα Τζάννι Ροντάρι, Ο πλανήτης των χριστουγεννιάτικων δέντρων
Ρενέ Γιαγκό, Ο κύριος των ελεφάντων
Έρικ Κάισνερ, Ο Αντώνης και η Κουκιδίτσα
Ζακλίν Χελντ, Ο γάτος του Κοντοπαρεούλη

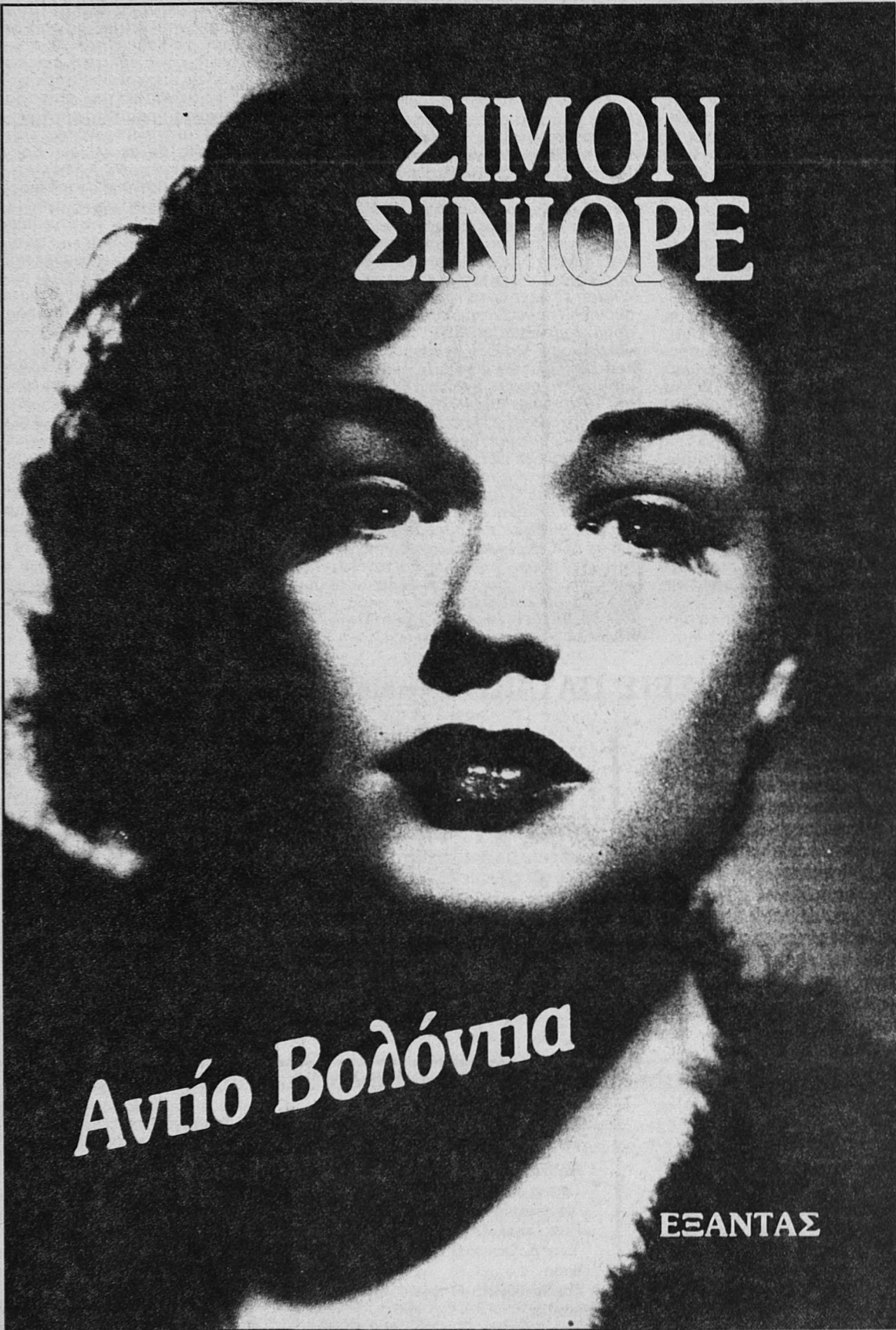
Εκτός συλλογής

Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσπούλου, Ιστορίες που κανένας δεν ξέρει.

Συλλογή Περιστερία για παιδιά και εφήβους

Μισέλ Τουρνιέ, Ο Παρασκευάς ή η πρωτόγονη ζωή
Μαρία Γκρίπε, Λόελλα, η κόρη του Μπαμπά Μπέρτα
Ρομπέρ Εσκαρπίτ, Οι δημοσιογραφικές επιτυχίες του Ρουλιταμπός / Οι διακοπές του Ρουλιταμπός
Γ. Γρηγοριάδου-Σουρέλη, Παιχνίδι χωρίς κανόνες
Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσπούλου, Ο μικρός αδερφός / Στο τιμμεντίνο δάσος.

ΝΙΚΗΤΑΡΑ 3, 106 78 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 36.38.362

ΣΙΜΟΝ ΣΙΝΙΟΡΕ

Αντίο Βολόντια

ΕΞΑΝΤΑΣ

Να φέρουμε τη γυναικεία επιθυμία σε μια κοινωνία που την αγνοεί

Οι Εραστές του Μαγκρίτ.

Μια ομάδα από γυναίκες που συνδέονται τόσο πολιτικά όσο και συναισθηματικά, εκτιμά τα κέρδη και διαπιστώνει τις ελλείψεις στο αγωνιστικό κίνημα στα τελευταία χρόνια:

Παλέψαμε αποτελεσματικά ενάντια στην κοινωνική μιζέρια των γυναικών. Ανακαλύψαμε την πρωτοτυπία του να είσαι γυναίκα. Η πολιτική πρακτική των σχέσεων μεταξύ γυναικών, το ότι βρεθήκαμε, αγαπηθήκαμε, μας έδωσε αξία. Αλλά τώρα μας λείπει ο τρόπος να μεταφράσουμε σε κοινωνική πραγματικότητα την εμπειρία, τη γνώση και την αξία τού να είμαστε γυναίκες. Έχουμε δυσκολία στις κοινωνικές σχέσεις. Εκεί, το γεγονός του να 'σαι γυναίκα, χάνει τη σημασία του, γίνεται μια ιδιομορφία για την οποία πρέπει να δικαιολογηθείς, ή να την ξεχάσεις και να κάνεις και τους άλλους να την ξεχάσουν. Σα να 'μαστε σ' έναν κόσμο όπου, ό,τι καλύτερο έχουμε, αγνοείται, δεν υπάρχει. Σήμερα, αυτό μας βαραίνει πιο πολύ απ' ό,τι παλιότερα, όπου δεν είμαστε ακόμα βέβαιες γι' αυτό που θα μπορούσε να είναι μια δικιά μας επιθυμία, μια δικιά μας θέληση.

Κάποτε αισθανόμαστε αυτή την αδυναμία ακόμη κι όταν βρισκόμαστε μετα-

ξύ γυναικών, μέσα στις ομάδες μας. Ίσως, γιατί η αμηχανία, η αποτυχία που γνωρίζουμε στον κόσμο, έχει συνδεθεί με κάθε μας επιθυμία, με κάθε μας θέληση για δράση. Οι πιο βαθιές μας επιθυμίες όταν δεν μένουν βουβές γίνονται πηγή αναστολών. Ωστόσο, μεταξύ γυναικών υπάρχει τουλάχιστον η δυνατότητα ν' αναλύσουμε αυτή την εμπειρία.

Δεν πρόκειται πια για τις διακρίσεις

Η αποτυχία μας αυτή στις κοινωνικές σχέσεις, πηγάζει από μια διάχυτη αίσθηση αδυναμίας, αμηχανίας, μετριότητας. Παρουσιάζεται σαν άγχος, μπλοκάρισμα. Κάτι μας εμποδίζει. Ωστόσο, αυτό που μας εμποδίζει δεν έρχεται απ' έξω. Το να θεωρούμε και να παρουσιάζουμε τους εαυτούς μας σαν θύματα διακρίσεων κατά των γυναικών, δεν ανταποκρίνεται πια στην πραγματικότητα. Αντίθετα, κινδυνεύει να γίνει πρόσχημα. Ξέρουμε πως οι διακρίσεις υπάρχουν και πως σε περιόδους κρίσης ξαναεμφανίζονται.

Αλλά αυτή είναι μια δυσκολία αναγνωρίσιμη και ξέρουμε πως να την παλέψουμε. Αντίθετα, η αίσθηση της ίδιας μας της αναποτελεσματικότητας, συμ-

Το κείμενο που ακολουθεί δημοσιεύτηκε στο ιταλικό φεμινιστικό περιοδικό *Sottosopra* (Άνω - Κάτω) και γράφτηκε από μια ομάδα γυναικών στο Μιλάνο. Η δημοσίευσή του προκάλεσε σειρά συζητήσεων μεταξύ γυναικών στην Ιταλία, γιατί θέτει κάποιους «νέους όρους» για τη συνέχεια της πορείας του γυναικείου κινήματος.

Επειδή πιστεύουμε ότι το θέμα είναι πολύ ενδιαφέρον και για τον ελληνικό χώρο —ήδη, στο «σπίτι των γυναικών» μέσα στον περασμένο χρόνο αναπτύχθηκε κάποιος παράλληλος προβληματισμός— και άσχετα με τις όποιες επιμέρους επιφυλάξεις μας, μεταφράσαμε, τα κύρια αποσπάσματά του, για να δημοσιευθούν στο «ΑΝΤΙ»

Σπίτι Γυναικών της Αθήνας
Μαυρομιχάλη 69

βάλλει στην ενδυνάμωση των διακρίσεων.

Θέληση για νίκη

Μέσα μας υπάρχει η θέληση να σταθούμε στον κόσμο σα να 'ταν δικός μας. Να 'χουμε μια οικειότητα με τα πράγματα, να εκφράζουμε τα βαθύτερά μας αισθήματα με τις κινήσεις, τα λόγια, τις συμπεριφορές, που ανταποκρίνονται σ' αυτά. Να προχωράμε σε βάθος τις σκέψεις, τα σχέδια, τους πόθους μας.

Θέλουμε να ξεπεράσουμε εκείνα που μας κάνουν αβέβαιες, εξαρτημένες, μιμήτριες, χωρίς να προδώσουμε τίποτα απ' αυτό που είμαστε. Κατ' αρχήν, να ξεπεράσουμε το φόβο μας απέναντι στην επιθυμία να νικήσουμε.

Με το γυναικείο κίνημα ξαναβρήκαμε το θάρρος που είχαμε χάσει μαζί με την παιδική μας ηλικία. Και σ' αυτό βρίσκουμε τώρα πια ένα σημείο αναφοράς για να προχωρήσουμε.

Αποξένωση

Η κοινωνική μας «αποτυχία», σε συνδυασμό με την επίμονη «θέληση για νίκη» φανερώνει αντίσταση και αποξένωση. Και μέσα μας αντιστέκεται, δεν μας

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

AGENDA CINEMA

1986

280 δρχ

▶ ΒΡΑΒΕΥΜΕΝΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ ΑΠΟ:
26ο ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
35ο ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ
38ο ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΑΝΝΩΝ
42η ΜΟΣΤΡΑ ΒΕΝΕΤΙΑΣ
ΟΣΚΑΡ 1985

▶ ΚΑΙ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΤΑΙΝΙΕΣ
ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ
ΜΕ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΕΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ
ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ
ΕΙΔΗ ΔΩΡΩΝ· VIDEO CLUB

AGENDA
ΚΕΝΤΡ. ΔΙΑΘΕΣΗ
ΤΗΛ. 8043738

αφήνει να μπούμε στο κοινωνικό παιχνίδι. Αυτό το κάτι δεν μπορούμε να τ' ονομάσουμε, γιατί δεν έχει όνομα. Σ' αυτό ακριβώς συνίσταται η αποξένωση: κάτι από μας δεν βρίσκει τρόπο να εκφραστεί και να πραγματοποιηθεί, κι ωστόσο υπάρχει και μας πιέζει, όσο μας πιέζει κι η θέληση να νικήσουμε. Είναι μια βουβή παρουσία, που δημιουργεί ανασταλτικές φαντασιώσεις και κόβει τη λαλιά.

Η «θέληση για νίκη» από τη μια, κι η «αποξένωση» από την άλλη, είναι συστατικά στοιχεία της αποτυχίας μας. Όμως, δεν είναι τα αίτια της. Αυτό που τελικά εμποδίζει είναι το να 'σαι, το να έχεις ένα γυναικείο κορμί.

Η ύπαρξη γυναίκα, με τα βιώματα και τις επιθυμίες της, δεν έχει θέση σ' αυτή την κοινωνία που έχει σαν πρότυπο την αντρική επιθυμία, την αντρική ύπαρξη. Η δική μας «θέληση για νίκη», όταν δεν αποσιωπάται, γίνεται μια αντρική επιδίωξη. Αυτό, περισσότερο από τις επιμέρους διακρίσεις, φανερώνει την υπεροχή του αρσενικού στην κοινωνία μας: η επιθυμία να υπάρξουμε παίρνει τη μορφή της μοναδικής νικηφόρας επιθυμίας, που είναι η αντρική. Όμως, εδώ πια η γυναίκα έχει χάσει το κορμί της.

Κάποιες γυναίκες πετυχαίνουν. Όμως αυτό το βιώνουν σαν μια προσωπική τραυματική εμπειρία, που τελικά εκφράζεται σαν ξεκομμα από τις άλλες γυναίκες, σαν αδυναμία να τις καταλάβουν, σαν περιφρόνηση για το ίδιο τους το φύλο. Κι έτσι πολλές από τις «πετυχημένες» γυναίκες είναι ή συντηρητικές ή αντιδραστικές.

Η δικιά μας σεξουαλικότητα δεν μπαίνει στο κοινωνικό παιχνίδι. Κι αυτό που παραλύει και κάνει ανασφαλείς τις περισσότερες γυναίκες είναι πως δεν μπορούν να βάλουν το κορμί τους μέσα σ' αυτό που κάνουν. Λειτουργούν με βάση ένα άφυλο πρότυπο που παρεμβάλλεται ανάμεσα στο κορμί τους, το «είναι τους» και το λόγο.

Οι επιθυμίες και οι συγκινήσεις της γυναίκας παραποιούνται ή αποσιωπούνται. Προσπαθούμε, με την αποξένωση, να αντιταχούμε στην επιθυμία μας να υπάρξουμε κοινωνικά. Να αντιταχούμε σ' αυτό που ονομάζουμε «θέληση για νίκη».

Να φυλετικοποιήσουμε τις κοινωνικές σχέσεις

Η μαζική είσοδος των γυναικών στην κοινωνική ζωή δεν άλλαξε την κατάσταση. Αντίθετα, αυτό που συμβαίνει είναι ότι, οι γυναίκες τείνουν να εξομοιωθούν με το αντρικό πρότυπο. Χρειάζεται μια ιδιαίτερη συλλογιστική και πολιτική πρακτική για να μετατρέψουμε την αμχανία και αναποτελεσματικότητά μας

στις κοινωνικές συναλλαγές, σε αφετηρία μιας γνώσης και μιας θέλησης να συμμετέχουμε ουσιαστικά.

Πρέπει να φυλετικοποιήσουμε τις κοινωνικές σχέσεις. Κι αυτό σημαίνει να τις αποκόψουμε από τη φαινομενική τους ουδετερότητα και να καταδείξουμε πως μέσα στους κοινωνικά καθιερωμένους τύπους σχέσεων, η γυναίκα δεν μπορεί να εκφράσει ολοκληρωμένα ούτε την επιθυμία της ούτε τις ικανότητές της.

Μ' αυτή την έννοια, κατανοούμε το ότι πολλές γυναίκες, ακόμα κι όταν μπορούν να επιλέξουν, προτιμούν να μείνουν έξω από την κοινωνική ζωή. Υπερασπίζονται έτσι την ακεραιότητά τους. Πρέπει να διεκδικήσουμε τη γνώση πως στις κοινωνικές σχέσεις υπερισχύει ο άντρας και την αντίσταση στην αφομοίωσή μας με αυτούς τους όρους.

Γι' αυτό μας φαίνεται λαθεμένο να συνεχίσουμε να επιμένουμε στην καταγγελία των επιμέρους διακρίσεων και ανεδαφικό το να προβάλλουμε τη διεκδίκηση μεγαλύτερων κοινωνικών και πολιτιστικών περιθωρίων για τις γυναίκες. Όλα αυτά δεν αγγίζουν τη ρίζα του προβλήματος: Το ότι, δηλαδή, τα κίνητρα και οι κανόνες του κοινωνικού παιχνιδιού μας αγνοούν.

Η πάλη για την άνεση

Η πολιτική της χειραφέτησης κοινωνικά μη ευνοημένων ομάδων, για ίσες ευκαιρίες κοινωνικής ένταξης, υπάρχει εδώ κι έναν αιώνα. Αλλά, όσο κι αν σημειώθηκαν κάποιες επιτυχίες σε σχέση με τις υλικές συνθήκες, δεν έχει γίνει τίποτε για το σοβαρότερο πρόβλημα: το πρόβλημα του να υπάρχει στην κοινωνική ζωή χωρίς χαρά, χωρίς ικανότητες, χωρίς άνεση. Ακόμα κι αυτά είναι υλικά στοιχεία.

Υπάρχει ένα όριο στη διαδικασία χειραφέτησης, που ενώ μπορεί να εμφανιστεί αργότερα στην πορεία, βρίσκεται εκεί από την αρχή. Σ' αυτή την απαίτηση να προχωρήσουμε, να διεκδικήσουμε μια θέση στον κοινωνικό χώρο, δεν συμπεριλαμβάνεται η δυνατότητα να εκφράσουμε ακέραιο το πιο βασικό μας βίωμα, που συνδέεται με το σώμα και τη σεξουαλικότητά μας.

Από την άλλη, η ακεραιότητα του βιώματος αυτού, είναι βασικός όρος για να ενταχθεί κανείς στην κοινωνία. Διαφορετικά, η αποτυχία και η μετριότητα είναι αναπόφευκτες.

Από τη στιγμή που αυτό έγινε σαφές, ο αγώνας κατά των διακρίσεων φαίνεται να περνάει σε δεύτερη μοίρα. Προέχει ο αγώνας για να μπορούμε να υπάρχουμε στον κόσμο πιστές στη γυναικεία μας ύπαρξη, και να έχουμε συγκινήσεις, επιθυμίες, κίνητρα, συμπεριφορές, κριτή-

ρια, που να μην καθορίζονται από τα αντρικά πρότυπα.

Δεν παραιτούμαστε από το να αποκτήσουμε κοινωνική ύπαρξη. Πιστεύουμε ότι το να προβάλουμε την αμηχανία μας και να συζητήσουμε για τη σημερινή κατάσταση είναι απαραίτητο. Κι αυτό μπορεί και πρέπει να γίνει κατ' αρχήν μέσα στις γυναικείες ομάδες, που πρέπει να τις ανασυστήσουμε ακόμα και στους χώρους όπου αναζητούμε το κοινωνικό μας είναι.

Ενάντια στο στατικό σεπαρατισμό

Μετά από δέκα χρόνια κινήματος, η εμπειρία της αποτυχίας και της αμηχανίας στην αναζήτηση μιας κοινωνικής ύπαρξης παραμένει μια ατομική υπόθεση που η κάθε μια μας την εξετάζει μόνη, με τον αναλυτή της, ή τη φίλη της. Στις ομάδες μιλάμε πολύ για τις προσωπικές μας σχέσεις και αποσιωπούμε οτιδήποτε αφορά τις κοινωνικές μας συναλλαγές—ή τις εξετάζουμε σε σχέση με τις διακρίσεις των οποίων είμαστε θύματα. Οι ομάδες γυναικών κινδυνεύουν να γίνουν ο τόπος μιας γυναικείας αυθεντικότητας, ξεκομμένης από τις κοινωνικές σχέσεις. Αποκοπήκαμε από μικτές ομάδες και κινήματα όπου κυριαρχούσαν άντρες (κινήματα με προτάσεις και τρόπους έκφρασης κυρίαρχα αντρικούς) για να βρούμε την ταυτότητά μας, να αρθρώσουμε την επιθυμία και τη γνώση μας με τις όμοιές μας. Αποκοπήκαμε για να υπάρξουμε και να διεκδικήσουμε μια θέση στον κόσμο—όχι για να αρκестούμε σε μια περιθωριοποίηση, που όταν δεν είναι ψευδεπίγραφη είναι απελπισμένη και ηττοπαθής. Με άλλα λόγια ο διαχωρισμός είναι ένα εργαλείο πάλης κι όχι η συστηματοποίηση των σχέσεων άντρα - γυναίκας.

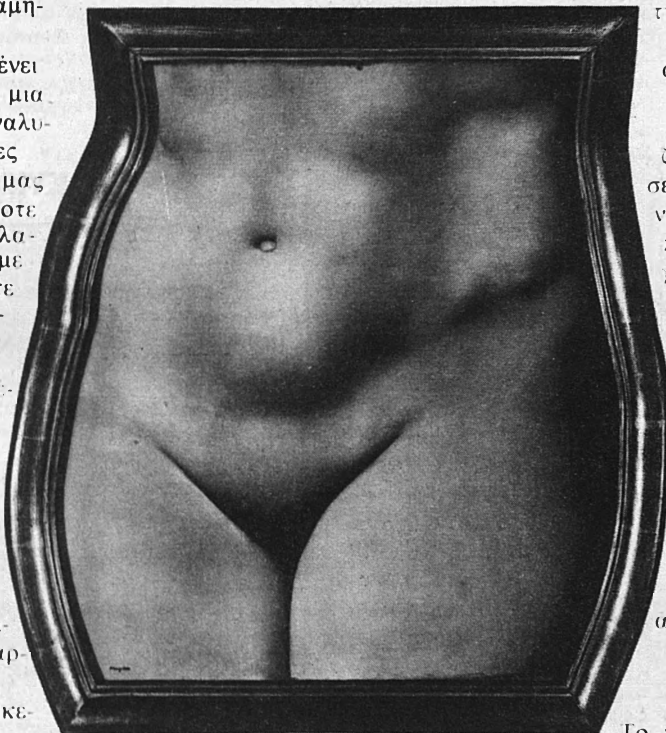
Ένας κοινός κόσμος των γυναικών

Η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετωπίζουμε είναι ότι μας λείπει «ένας κοινός κόσμος των γυναικών». Μια γυναίκα που προσπαθεί να υπάρξει κοινωνικά μπαίνει εκ των πραγμάτων στον κοινό κόσμο των αντρών.

Μόνο αν μπορούμε να αναφερθούμε στις άλλες γυναίκες, μπορούμε να ξαναβρούμε και να αξιοποιήσουμε τα βιώματά μας, που η κοινωνία τείνει να τα αγνοεί. Και δεν υπάρχει άλλος τρόπος να δώσουμε στους άντρες να καταλάβουν το μέτρο της μερικότητάς τους, από το να αντιληφθούν ότι υπάρχουν σχέσεις και συμφέροντα που δεν τους αφορούν

και δεν απευθύνονται σ' αυτούς. Όσο η μερικότητα του να είσαι άντρας ή γυναίκα δεν υπάρχει μέσα στην ουσία της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής, η κοινωνία είναι τραυματισμένη και, για μας, τραυματική.

Για να μπορέσουμε να υπάρξουμε κοινωνικά είναι απαραίτητο να δημιουργηθεί ένα πλέγμα προτιμησιακών σχέσεων μεταξύ γυναικών, όπου, η εμπειρία του να είσαι γυναίκα ενισχύεται από την αμοιβαία αναγνώριση και μπορεί να μεταφραστεί σε κοινωνική πραγματικότητα.

η Αναπαράσταση του Μαγκρίτ.

Αυτό ονομάζουμε κοινό κόσμο των γυναικών: μέσα από την επαφή μεταξύ γυναικών να δώσουμε ουσία και νόημα σ' αυτό που η κυριαρχία του άντρα αρνείται: στο αρχικό δεδομένο ότι είμαστε περισσότερο γυναίκες, παρά άντρες.

Να δημιουργήσουμε ένα προηγούμενο δύναμης

Η αλληλεγγύη είναι πολύτιμη, αλλά δεν αρκεί. Μας χρειάζονται σχέσεις διαφοροποιητικές και δυνατές—έτσι ώστε ο δεσμός μας να είναι κάτι παραπάνω από την υπεράσπιση του μίνιμουμ κοινού μας συμφέροντος. Έτσι ώστε οι διαφορές μας να μπαίνουν στο παιχνίδι σαν πλούτος, κι όχι σαν απειλή.

Οι διαφορές μεταξύ μας παίρνουν συχνά την μορφή πραγματικών αντιθέσεων. Και η αναγνώριση των αντιθέσεων αυτών συνεπάγεται επιλογές, αξιολογήσεις. Είναι συμφέρον μας να βγουν αυτές

οι επιλογές και οι αξιολογήσεις στο φως, γιατί αξιολόγηση σημαίνει «δίνω αξία», στον εαυτό μου και στις όμοιές μου.

Πρέπει να ξεφύγουμε από την παραδοσιακή άποψη που μας θέλει όμοιες. Μια τέτοια άποψη συνδέεται με το αντρικό ιδεολόγημα πως όλες οι γυναίκες είναι ίδιες. Άραγε προτείνουμε να αναπαράγουμε στις σχέσεις μας τις ιεραρχίες του ανώτερος / κατώτερος που δίκαια απεχθανόμαστε γιατί σε τούτη την κοινωνία μας βγάζουν χαμένες; Και ναι, και όχι. Ναι, γιατί είναι

ανάγκη να αρνηθούμε το καθεστώς της ισότητας / ομοιότητας μεταξύ γυναικών, που βασιζόταν στην αμοιβαία μας υποτίμηση, στη βαθύτερη ανασφάλεια της καθεμιάς μας, και που τελικά, δεν εμπόδιζε την υποταγή μας στις ιεραρχίες που ισχύουν σε τούτη την κοινωνία. Όχι, γιατί το «παραπάνω», που καθορίζει τη διαφορά μεταξύ γυναικών δίνει τη δυνατότητα για μια σχέση που θα υπάρχουν αγάπη και εκτίμηση μεταξύ τους. Η αναγνώριση της διαφορετικότητας μεταξύ γυναικών δεν είναι λοιπόν αυτοσκοπός. Είναι η πρακτική μιας αντίθεσης, απαραίτητη γιατί θα μας ελευθερώσει από το φόβο. Για να μπορέσει η κάθε μια να φτάσει στην αίσθηση της δικής της αξίας και να στηριχτεί, στην αξία των άλλων όμοιων με κείνη γυναικών.

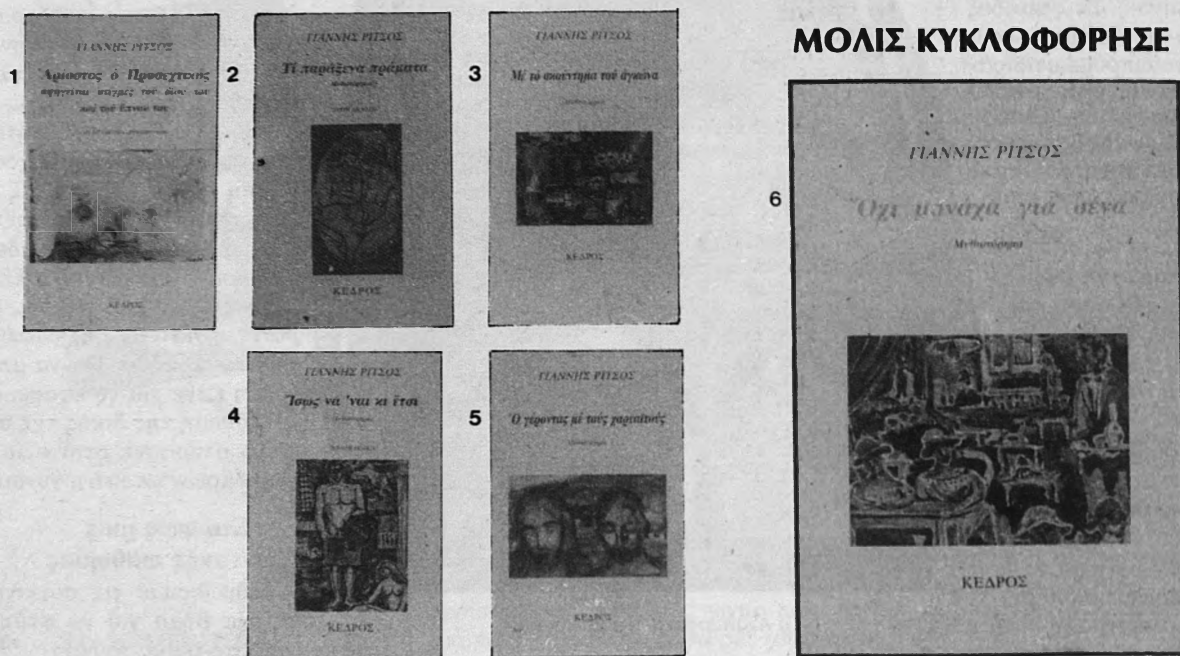
Στο φως μιας ζωντανής επιθυμίας

Το να αρθρώσουμε τις συγκινήσεις μας, είναι ένα βήμα για να φτάσουμε στην άνεση, στο τέρμα του άγχους. Η άνεση παρεμβάλλεται ανάμεσα στη θέληση για νίκη και στην υποταγή, τις φαντασιώσεις της παντοδυναμίας και την αποτυχία. Άνεση είναι ο συσχετισμός ανάμεσα στη συγκίνηση, τη σκέψη και τη δράση, σε μια συγκεκριμένη κατάσταση. Η αναζητήσή της είναι μια πολιτική πρακτική που λέει: η διαδικασία αρρενοποίησης του μυαλού και του θυμικού μας είναι καταπιεστική και συνεπώς άχρηστη. Λέει: θέλουμε να μεταφέρουμε τη γυναικεία επιθυμία σε μια κοινωνία που την αγνοεί και ν' αλλάξουμε τα πράγματα. Η άνεση αυτή είναι η πιο πραγματική από τις ανάγκες μας κι ο αγώνας μας είναι ανατρεπτικός σ' έναν κόσμο όπου η επιθυμία έχει απολιθωθεί. Η θέλησή μας να υπάρξουμε στον κόσμο με άνεση ξαναθέτει τα πράγματα σε ζωντανή σχέση με την επιθυμία. Πρέπει να τα δούμε, και να τ' αλλάξουμε, κάτω απ' αυτό το φως. □

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

Εικονοστάσιο Ανωνύμων Αγίων

Ένας κύκλος από εννέα πεζογραφήματα

Ολόκληρη η σειρά κομματιαστά, με παράτολμα άλματα δοσμένα, είναι η ανασύνθεση μιας ζωής – αυτής που ζεις κι αυτής που διώνεις παρατηρώντας. Μέσα από τα εσωτερικά νήματα, η αλληλουχία της σκέψης, της πράξης, του ονείρου. Ο μύθος του καθημερινού, η πραγματικότητα της ποίησης – ο έρωτας παγκόσμιος όπως η Επανάσταση κι όπως η ιστορία μας.

Η εννεαλογία θα ολοκληρωθεί με τα τρία τελευταία πεζογραφήματα μέσα στο 1986

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΛΑ...

● Ευχαριστούμε τον ανώνυμο φίλο Π.Α. για την κάρτα που μας έστειλε. Το γράμμα του ακολουθεί. Η «Μεγάλη Μέρα των Δώρων», ένα έτος μετά το «1984», μπορεί να γίνει διαφορετική.

Να λοιπόν που ο Αη-Βασίλης σας θυμήθηκε κι ενώ «βαρκούλες αρμενίζουν» κι ο κόσμος αγοράζει «ΣΟΥΖΑΚΙΑ με τη δραχμή» (350 δρχ. ελληνικής κατασκευής της el greco) —σημειώνω πως απ' αυτό το παιχνίδι λείπει μια χαμογελαστή νεκροκεφαλή στο τέλος της διαδρομής —ο αληθινός Αη-Βασίλης σας στέλνει το μοναδικό κι ανεπανάληπτο ξερατούλη. Πάρτε λοιπόν κι εσείς έναν ξερατούλη στα παιδιά σας. Κάνει και λιουάκ!

Ο ξερατούλης!

Το να ξερνάς είναι κι αυτό μια τέχνη σαν όλες τις άλλες. Το να μεθάς είναι μια νόμιμη συνήθεια, ένας τρόπος αυτοάμυνας: «Είμαι ο ένοχος του Τιποτα». Χτύπα λοιπόν το γυάλινο ποτηράκι σου, χαμογέλασε στο διάβολο και πήγαινε άσπρο πάτο. Η δεοποιίσι Βοναργ σε περιμένει κόβοντας βόλτες στην Τιμισοκή. Πάρε στην αγκαλιά σου μια μπουτίλια και χορεύοντας πάνω σε νοητά οχτάρια πλησίασε. Φτύνοντας φλέματα σε βιτρίνες sports wear δεν θα 'χεις το ταίρι σου!

Τη Μεγάλη Μέρα των Δώρων θα κουβαληθείς χαρούμενος στο σπίτι σέρνοντας την πελώρια κοιλιά σου, θα φιλήσεις τη σύζυγο στο φρύδι κι ύστερα θα πας να κρεμαστείς στο Χριστουγεννιάτικο Δέντρο. Το πρωί θα 'ρθουν τα παιδιά να πάρουν τα δώρα τους κι έτσι κρυμμένο μες τα ψεύτικα τα φύλλα θα σε βρουν. Όλη τη νύχτα σχεδιάζεις μούρους κύκλους γύρω από τα μάτια κι έβριζες τον Αη-Βασίλη. Τώρα όμως τα χαράματα ήσουν τόσο ευθύμος καθώς άφησες το τελευταίο σου λιουάκ!

«Το να πεθαίνεις είναι κι αυτό μια τέχνη σαν όλες τις άλλες», μόλο που δεν προλαβαίνεις να κάνεις όση εξάσκηση θα 'θελες.

Όπως καταλάβατε ο Αη-Βασίλης, αφού πήγε και ψώνισε τα δώρα του, μετά την ψώνισε. Να με συμπαθάνε αν σας κακοδιαθέτησε.

Με εκτίμηση Π.Α.

● Σ.Σ. Μας κακοκάρδισε η όχι, νομίζουμε πως η κάρτα του φίλου μας είναι αρκετά τρυφερή και η χειρονομία του αναιρεί τον κυνισμό των λόγων του. Ευτυχώς κάποτε οι χειρονομίες και οι πράξεις αναιρούν τους λόγους...

ΓΙΑ ΤΟ ΣΤΡΑΤΟ

● Για το στρατό είναι και το γράμμα που ακολουθεί:

Αγαπητό περιοδικό,

Είμαι φαντάρος στο 523 Τ.Π. στο Μαυροδέντρι Κοζάνης και θα ήθελα με το γράμμα αυτό να καταγγείλω τις άθλιες συνθήκες που επικρατούν εδώ. Όλοι οι γνωστοί μου νεοσυλλεκοί έχουν πάρει τριήμερες και τετραήμερες άδειες από άλλα κέντρα. Εδώ στο Μαυροδέντρι η διήμερη είναι η μόνο πραγματικότητα ακόμη και για αποστάσεις μεγαλύτερες των πεντακοσίων χιλιομέτρων (Αθήνα κτλ.). Οι άδειες όμως δεν είναι το μόνο πράγμα στο οποίο το Μαυροδέντρι διαφέρει από τα άλλα στρατόπεδα. Προ ημερών έμαθα ότι και ο «ΡΙζοσπάστης» είχε ασχοληθεί με το 523 Τ.Π. και τον διοικητή του τον Πολατιδή. Δεν διάβασα βέβαια ο ίδιος το άρθρο αλλά σίγουρα θα έλεγε αρκετά αν κρίνω από το κύμα τρομοκρατίας που εξαπολύθηκε. Απειλές, βρισιές, έρευνα ακόμη και σε πολιτικούς σάκους και ρούχα μήκαν στην ημερήσια διάταξη.

Στον πρώτο λόγο ο λοχαγός Καραγιάννης υπερβαίνει σε ζήλο ακόμη και τον ίδιο τον Διοικητή. Ενώ στο δεύτερο λόγο ο ανθυπολοχαγός Μπίκος κάνει μέχρι ατομικό καφόνι.

Στο βασίλειο του Πολατιδή απαγορεύεται όχι μόνο η ανάγνωση αλλά και η κατοχή οποιουδήποτε εντύπου, από πολιτικό τύπο μέχρι περιοδικά τσόντας. Στο βασίλειο του Πολατιδή οι άνθρωποι τρέφονται με γλυκά του Κ.Ψ.Μ. (σημάδι καλοπέρασης) μια και τα φαγητά σπάνια τρώγονται. Τρύπια σκουριασμένα καζάνια και λαμαρίνες που κάνουν τα φαγητά να μυρίζουν κάπνα. Κρέατα με ελαστικότητα που θα τη ζήλευε μπαλάκι του τένις και κονσέρβες με ημερομηνία λήξης στο '84 είναι η πραγματικότητα στο Μαυροδέντρι Κοζάνης.

Μου είναι πολύ δύσκολο να συνειδητοποιήσω ότι με ευθύνη του Γ.Ε.Σ. τρεφόμαστε με εκπρόθεσμα τρόφιμα τη στιγμή που οι δηλητηριάσεις και οι διάρροιες είναι συνηθισμένο φαινόμενο στα κέντρα νεοσυλλέκτων.

Φίλικά

Ένας φαντάρος του 523 Τ.Π.

ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ...

● Από τη Θεσσαλονίκη, αυτόνομοι της Φιλοσοφικής ανεξάρτητοι πρωτοετείς μας έστειλαν την ακόλουθη ανακοίνωση. Είναι προκήρυξη τους για τους πρωτοετείς με αφορμή τις εκλογές. Ο τίτλος της είναι: «αι μεν παρατάξεις τον αγώνα περί κουκίων ποιούνται ημείς δε περί αρετής».

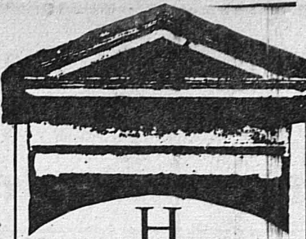
Τας ημέρας ταύτας κονιορτός και θόρυβος πολὺς εν τη σχολῇ γίγνεται. Τοιγαρούν αφικνώνται ὅλοι οἱ παρατάξεις συνελεύσεις και ψηφίσματα ποιησόμεναι, ἀτίνα καλοῦσι εκλογάς πρωτοετών.

Και ΠΑΣΠΙΤΑΙ παρελθόντες ανακράζουσι και λέγουσι: «ω πρωτοετείς ανόητοι και αιθεροβάμονες, ουχ οράτε την επί των Περσών κατάστασιν και έρχεσθαι νυν προς ημάς πειρώμενοι αγαγειν κίνημα αιτούμενοι κατάλυσιν παντοίων ιερών του κράτους: αιτείσθε, ω άφρονες, δωρεάν συγγράμματα, σίτισιν εις το Πρυτανειον και στέγασιν, καταλήψεις ποιούμενοι, ου λιτότηταν περί υμών αλλά μην περί των αριστοκρατικών και την των ΜΑΤ και ΜΕΑ και άλλων δολοφόνων διάλυσιν; Και παρελθόντες άνδρες Πανσπουδαστικάριοι, μετά πόνων και βασάνων εκ των συνεχών αφισκολήσεων, κριτικήν πειρώμενοι εξ ευωνύμων ποιείσθαι και οργιζόμενοι δήθεν, λέγουσιν: «οβολούς δια την παιδείαν και ου δια την Β' Αθηναικήν Συμμαχίαν», προφασισόμενοι ενόησαν και πάλιν, το δε αληθές έχοντες τους οφθαλμούς εις τας κάλπας.

Και εκ των δεξιών προελαύνουσιν άνδρες ορμώμενοι εκ Βυζαντινών ή νεοβυζαντινών ηθών και ιδεών, ώσπερ προς βαρβάρους ομιλούντες, βουλόμενοι εξελληνίσαι και εκχριστιανίσαι ημάς εν ταις δισκοθήκαις και εν τη οδώ Τιμισοκή, επαναφέροντες ημάς εκ των συνελεύσεων εις τα αναγνωστήρια.

Οι δε πρωτοετείς απορώντες και προ πολλού τον μπουσουλαν απολέσαντες θαυμάζουσι περί των λεγομένων, αλλά ηουχίαν άγουσιν.

Κι ανέρχονται επί του βήματος άνδρες, επικαλούμενοι δημοκρατίαν, και ενόητα, ήτοι: Δημοκρατικήν Ενότητα, χαριέντες τη μορφή και μέλιτι χρώμενοι τη γλώττα αλλά παντοδαπάς αερολογίας ξεφουρνίζοντες βουλονται γοητεύσαι τους πρωτοετείς, οιομένοι ιχθείς τούτους είναι.

Η ΧΑΜΕΝΗ ΤΑΞΗ

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

Μια άλλη εκδοχή για τη νεοελληνική κακοδαιμονία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομυχάλη 9 - Τηλ. 3607.744

ΡΟΜΠΕΡΤ ΜΟΥΖΙΑ

ΤΡΕΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
ΜΑΥΡΟΜΥΧΑΛΗ 9
ΑΘΗΝΑ 106 79
Τηλ. 3607744-3604793

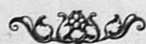
Κάντε δώρο στις γιορτές «Κάτι το ΩΡΑΙΟΝ»

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΟΜΑΣ ΜΑΝ

Έπιλογή από την
άλληλογραφία (1901-1955)
του μεγάλου Γερμανού
συγγραφέα. Ή ζωή, τό έργο
και τά σημαντικότερα
γεγονότα του πρώτουμισού
του είκοστού αιώνα περνάει
μέσα από τίς σελίδες αυτού
του διδλίου.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΝΕΦΕΛΗ
ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 9
ΑΘΗΝΑ 106 79
Τηλ. 3607744-3639962

Και άπαντες ούτοι, ώσπερ ομι-
λούντες ου προς ανθρώπους νοή-
μονας αλλά αμνούς και ιχθείς
και ου προσβλέποντες εις κίνημα
(Φ.Κ. μάλλον σημαίνει φτου κα-
κά και ου φοιτητικόν κίνημα πλέ-
ον δια τας παρατάξεις) και φο-
βούμενοι αυτό, καλούσι προβο-
κάτορας και αυθορμητιστάς και
άλλας λοιδορίας όσους άλλους
αρνώνται τη λογικήν και το πηλί-
κιον αυτών. Άπαντες ούτοι (ιδού
ποι συμφωνώσιν οι Κρετινοί)
προυφασίζονται επιστημονικόν,
εκσυγχρονισμόν και αναβάμι-
σιν, συμφωνόντες εις εν σύγχρο-
νον πανεπιστήμιον ο εκθρέψει
τους νέους υπηρέτας και άλλα
ανδράποδα του συστήματος τού-
του.

Οι δε πρωτοετείς απορώντες
πάλιν είτε διερωτώνται είτε βοώ-
σι εν τη ερήμω: δια τίνας γενησό-
μεθα επιστήμονες και άνδρες
χρηστοί εν τη κοινωνία και με

ποια προσόντα; (ου γαρ εχομεν
στεγην, ουδέ κάρταν σίτισης,
ουδ' οβολούς περι βιβλίων και
συγγραμμάτων, αναγκαζόμενοι
αιτεισθαι εκ της οικογενείας, α-
πορότεροι καθ' ημεραν γενέσθαι
και άνεργοι τελευτήσουντες).

Ουαί, Ουαί!!! Αι παρατάξεις ο-
μιλώσι περι νέας τεχνολογίας,
τροπολογίας, αλλαγάς και αη-
δίας, περι επιστημώνων χρησι-
μων εις την πολιτείαν αναπαρά-
γοντας την κρατούσαν ιδεολο-
γίαν.

Μην πανικοβάλλεσθε!!!

Ημείς ομιλώντες έξωθεν των ο-
δόντων, αρνούμεθα υπηρέται του
συστήματος γενέσθαι και ξεπω-
λείσθαι τα όνειρα διά μίαν άλλην
κοινωνία αντι επιστημοσύνης και
διευθυντικών θέσεων. Βουλόμεθα
ανατρέψαι συνθέμελα το εκπαι-
δευτικόν σύστημα πριν αν τούτο
μηχανάς ημάς ποιήσει και αλλά-
ξει την κοινωνίαν άροντες τας
ζώας ημών εις τας χείρας μας
πριν μας πάρει και μας σηκώσει
αυτή.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Να μεταφραστεί το κείμενο.
2. Να βρεθεί ο συγγραφέας και να εκτελεσθεί πάραυτα.
3. Να βρεθούν τα νέα επαναστα-
τικά υποκείμενα και να αυτοορ-
γανωθούν.

Πρωτοετείς

έχετε 5'' καιρό, 5'' για να αποφα-
σίσετε αν θα είσαστε το πρόβλη-
μα ή αν θα αποτελέσετε τη λύση
του.

Καλή Επιτυχία
ΑΥΤΟΝΟΜΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ ΠΡΩΤΟΕΤΕΙΣ

ΠΑΣΟΚ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΕΡΑ

● Για την Αριστερά και το ΠΑ-
ΣΟΚ, μας γράφει ο αναγνώστης
μας Ν. Γκιώνης, φοιτητής. Να
ποιες είναι, μεταξύ άλλων, οι α-
πόψεις του.

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»

Για ένα πολιτικό οργανισμό,
βασικό θεσμό της οποιασδήποτε
κοινωνίας, το ν' αυτοπροσδιορί-
ζεται και να λέγει ότι ανήκει στο
χώρο της Αριστεράς είναι φαντά-
ζομαι πράγμα μάλλον εύκολο. Κι
ας αναφερθούμε στο ΠΑΣΟΚ.
Με τη γέννησή του και τον πραγ-
ματικό αυθορμητισμό στην ιδρυ-
ση του κατόρθωσε και δικαία ε-
πιβλήθηκε, ως η εν δυνάμει συνι-
στώσα της ελληνικής Αριστεράς.
Το ΠΑΣΟΚ δικαία αυτοπροσδιο-
ρίστηκε ως η λυδία λίθος της ελ-
ληνικής Αριστεράς, μ' όλα τα
λαϊκίστικα χαρακτηριστικά που
κάτι τέτοιο συνεπάγεται.

Τα 4 χρόνια άσκησης της κυ-
βερνητικής εξουσίας απ' αυτό το
κόμμα, δεν κατόρθωσαν παρά
να ετεροπροσδιορίσουν τη φυσιο-
γνωμία του. Οι αναλυτές αναφέ-
ρονται σε συνετή διαχείριση σε α-
νοιγματα μόνο πολιτικής δημο-
κρατίας, κτλ. Όλα τούτα είναι
σημεία, που μονάχα η ιστορία θα
δείξει.

Στον αντίποδα του ίδιου της Α-
ριστεράς έχουμε κι εκεί δυο άλ-
λους μικρότερου λαϊκού βεληνε-
κούς, αυτή την ώρα φορείς, το
ΚΚΕ και το ΚΚΕ εσ.

Με τους λαϊκούς αγώνες μα
και κύρια με τις ιδεολογίες τους,
όσο κι αν αυτές μοιάζουν τόσο
διαφορετικές μα στο βάθος στο
τελικό σκοπό είναι ίδιες, έχουν
σαφώς αυτοπροσδιορισθεί στον
πραγματικά δυναμικό χώρο της
Αριστεράς.

Η πρακτική τους, γιατί κι αυτά
κυβερνούν, μπορεί όχι σ' επίπεδο

Βουλής αλλά σ' επίπεδο συλλό-
γων, συνδικάτων, σαφώς τα ετε-
ροπροσδιορίζει κι αυτά σ' έναν
άλλο άγνωστο χώρο. Ποια σχέση
μ' αριστερές ηθικές άλλωστε
μπορεί να έχουν οι συμμαχίες με
δεξιές δυνάμεις σε συλλόγους ή
οι ατέρμονες υπερπλουραλιστι-
κές αναζητήσεις ενός φορέα του
3% για το αν θα μείνει ή θα φύγει
το Κ από τον τίτλο του;

Η ελληνική αριστερά, κυβερ-
νώσα και συγκυβερνώσα, μοιάζει
να 'χει πετύχει αυτό το καταπλη-
κτικό τη δυσαρμονία των εν-
νοιών αυτοπροσδιορίζω - ετερο-
προσδιορίζω.

Και στην άλλη, η μη θεσμοποι-
ημένη Αριστερά, οι αυτόρεσκα
αποκαλούμενοι «ανένταχτοι» να
εξαντλούν τα αποθέματα της
προοδευτικής τους θητείας σε
στήλες περιοδικών, αρχίζοντας
κι τελειώνοντας μ' εκείνο το τρο-
μερό, όχι μόνο για τους φροϋδι-
στές αλλά για όλους μας, «εγώ ο
αριστερός ή εμείς οι αριστεροί,
πρέπει...».

Μέσα απ' αυτές τις δυσαρμο-
νίες και τις εμπειρίες φαίνεται
καθαρά ότι ο παρασιτισμός δεν
είναι μόνο οικονομικός, αλλά
και κοινωνικός. Η έλλειψη ταυ-
τότητας ή η απουσία πρότασης ι-
σως οδηγήσει στην αναζήτηση.

Ως τότε παραμένουμε Πολίτες
—κι ας μου συγχωρεθεί ο πλη-
θυντικός μεγαλοπρέπειας, αλλά
είναι κι άλλοι σαν εμένα— ενεργ-
γοί μεν αλλ' αδύναμοι να συμμε-
τέχουμε κι όχι να μετέχουμε
στους άτονους θεσμούς του ΠΑ-
ΣΟΚ στις αήθεις και τους αφορι-
σμούς του ΚΚΕ ή στις περί ενός
«Κ» αναζητήσεις του ΚΚΕ εσ.

Φιλικά
Νίκος Γκιώνης
φοιτητής ΕΜΠ

ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

● Τις απόψεις του για τα προ-
βλήματα του σύγχρονου ανθρώ-
που μας γράφει ο αναγνώστης μας
Κ. Δεμέτζος από το Κερατσίνι σε
μακροσκελή επιστολή του. Να τι

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ
ΤΟ ΠΕΡΙΦΗΜΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΤΟΥ
ΡΟΛΦ ΧΟΧΟΥΤ

ΕΝΑΣ ΕΡΩΤΑΣ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

ΣΤΟ ΟΠΟΙΟ ΒΑΣΙΣΤΗΚΕ Η ΟΜΩΝΥΜΗ ΤΑΙΝΙΑ
ΤΟΥ ΑΝΤΡΕΙ ΡΑΙΝΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗ

Βασ. Ηρακλείου 26, Θεσσαλονίκη, τηλ. 236556

σημειώνει μεταξύ άλλων:

Είναι σημαντικό το ατομικό - προσωπικό συμφέρον να συναντιέται, να ταυτίζεται με το κοινωνικό και αυτό όχι από συγκυριακές καταστάσεις αλλά μέσα από την προσωπική «απομονωμένη» προσπάθεια για την πραγματική κατάξωση της φύσης μας.

Εξω από πρακτικές που οδηγούν σε ενεργοποίηση των κατασταλτικών μηχανισμών, καταδικάζοντας την επιδερμική «αντιεξουσιαστική πάλη» που στο όνομα των ιδανικών της για μια κοινωνία χωρίς αντιθέσεις ξεχνά τη μοναδικότητα του οράματός της παίζοντας το παιχνίδι της εξουσίας, μπορούμε να διακρίνουμε την καθημερινή πάλη του ανθρώπου που συγκρουόμενος με κάθε τι το κοινωνικά σάπιο φτύνει την αναξιοπρέπεια, τον χαφιεδισμό απορρίπτει τη μοιρολατρική αντιμετώπιση της φύσης του και τοποθετείται σωστά και κριτικά απέναντι στα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα.

Μόνο μέσα από την απομονωμένη καθημερινή πρακτική οδηγούμε την κρατική εξουσία στην αναγνώριση της χρεωκοπίας της που δεν είναι άλλη από την αδυναμία χρησιμοποίησης των κατασταλτικών μηχανισμών.

Το σημαντικότερο όμως θα είναι η τοποθέτηση της σωστής βάσης, των θεμελίων για τη σοσιαλιστική κοινωνία, την κοινωνία όπου το κράτος μέσα από τον κοινωνικό έλεγχο θα υπηρετεί το λαό. Τον λαό που η «συνείδηση» της μάζας κατηλύεται.

Δεμέτζος Κώστας
Κερατσίνι

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΩΡΑ

• Μετά τη «χρεωκοπία του ΠΑΣΟΚ», η «διάδοχος κατάσταση» είναι η ενότητα των ΚΚ. Αυτό πιστεύει ο αναγνώστης μας Α. Βογιατζίτης.

χαϊτης. Να ποια είναι αναλυτικά η άποψή του:

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»

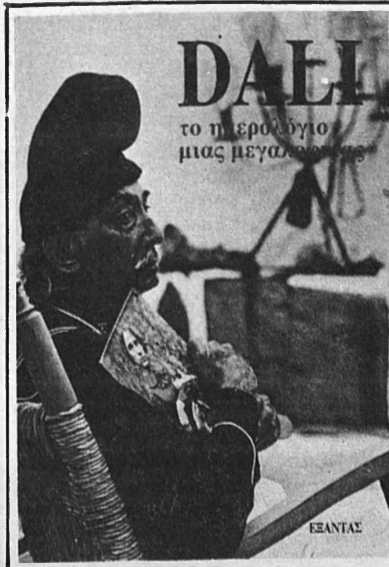
Τώρα που το ΠΑΣΟΚ έδειξε το πραγματικό του πρόσωπο, που έγινε δηλαδή ένα κόμμα κεντρώο, συντηρητικό, στην υπηρεσία του κατεστημένου και του κεφαλαίου, κι ακόμα χειρότερα ένα κόμμα αυταρχικό και εγωιστικό υποταγμένο κι αυτό στον διεθνή ιμπεριαλισμό, τώρα που ας ελπίζουμε τελείωσαν οι, για τρίτη φορά, αυταπάτες των αριστερών και κυρίως των κομμουνιστών, αντιστασιακών, και νεότερων για την «αλλαγή» και τον «σοσιαλισμό» του ΠΑΣΟΚ, που ενούχισε και ρεζίλεψε κι αυτή τη μεγαλειώδη εθνική μας αντίσταση, όπως τη γιόρτασε εφέτος στον Γοργοπόταμο, χωρίς τις σημαίες του ΕΑΜ, ΕΛΑΣ, ΕΠΟΝ, χωρίς ούτε μια φωτογραφία του δημιουργού του πρώτου καπετανίου του αντάρτικου Άρη Βελουχιώτη, που άλλη θα ήταν σήμερα η μοίρα της Ελλάδας εάν τον άκουγε τότε η ανάξια και ηλίθια ηγεσία των ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και το ΚΚΕ!

Ένας γιορτασμός υποβαθμισμένος, με το γελοίο σύνθημα «Ενωμένη Εθνική Αντίσταση»! Τι πάει να πει ενωμένη εθνική αντίσταση; Έκαναν αντίσταση μήπως η δεξιά, το κέντρο και ο «λιρατζής»; Ζέρβας που μετά το Γοργοπόταμο έγινε όργανο του Αγγλικού ιμπεριαλισμού του Βασιλιά, ακόμα και συνεργάτης των Γερμανών!

Ας τα δει αυτά ο Μάρκος, α-κόμη και ο Λ. Κύρκος που πήγε εφέτος στο Γοργοπόταμο, κι όλοι οι αριστεροί κομμουνιστές ανέταχτοι. Έφτασε ο καιρός πλέον, όλα τα αριστερά κόμματα και κυρίως το ΚΚΕ και ΚΚΕ εσ. να βάλουν μυαλό και να ενωθούν, για μια διάδοχο κατάσταση, μετά τη χρεωκοπία του ΠΑΣΟΚ. Εάν χάσουν και αυτή την ευκαιρία, ο λαός δεν θα τους συγχωρήσει ποτέ!

Φίλικα
Α. Βογιατζίτης

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ
Τζαβέλλα 1 Τηλ. 36.04.885

Γ. ΜΟΥΡΕΛΟΣ

ΘΕΜΑΤΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

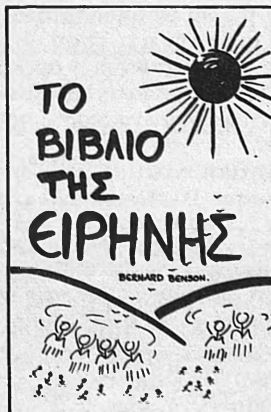
ΤΟΜΟΣ Α'
Οί βιολογικές και
ψυχολογικές
βάσεις τών Καλών
Τεχνών

ΤΟΜΟΣ Β'
Οί κοινωνικές βάσεις
τών Καλών Τεχνών

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΝΕΦΕΛΗ
ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 9
ΑΘΗΝΑ 106 79
Τηλ. 3607744-3639962

εκδόσεις ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ Ο.Ε.
Μαυρομυχήλη 60 ΤΤ. 10680 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 36.36.083 - 36.07.382

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Σπάρτακου 9, Καλλιθέα
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«Εκδοτικά επιχειρήσεις»
Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ Α.Ε.
Πειραιώς 52, Μοσχάτο
Τηλ. 48.12.558 - 48.22.779

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξάμ. 850 δρχ. - Ετήσια 1.700
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 6.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 13
ετήσια: δολ. 26
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αφ. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 15
ετήσια: δολ. 30

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 70
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 100

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

• Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819

• Για τα βιβλιοπωλεία
Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο
Μ. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

Γαλοπούλες και βιβλία

Αν επιχειρούσαμε να ταξινομήσουμε με ακρίβεια τα εποχιακά αγαθά που καταναλώνονται κυρίως αυτές τις ημέρες, κατ' ανάγκην, πλάι στις γαλοπούλες, τους κουραμπιέδες και τα μελομακάρονα θα έπρεπε να ταξινομήσουμε και τα βιβλία. Διότι η εκδοτική και εμπορική ανθοφορία των ημερών υπερβαίνει κάθε λογικό όριο και ορίζει το βιβλίο ως ένα δώρο, το οποίο προσφέρεται κατά προτίμηση σε όσους φίλους μας — μικρούς και μεγάλους — δεν αγαπούμε αρκετά ώστε να τους αγοράσουμε κάτι ακριβότερο.

Προφανώς αυτό το φαινόμενο δεν θα ήταν υποχρεωτικά αρνητικό, αν δεν αλλοίωνε βαθύτερα όλη τη διαδικασία παραγωγής και διακίνησης του βιβλίου. Όταν όμως η πλειοψηφία των εκδοτών ρίχνει στην αγορά τον κύριο όγκο των τίτλων αυτή την περίοδο, τότε είναι εντελώς φανερό ότι ευνοούνται κάποια είδη εις βάρος των υπολοίπων, κι ότι όλη η σχέση μας με το βιβλίο και τη χαρά της ανάγνωσης μεταμορφώνεται σ' ένα πλαστό κι επιφανειακό πανηγύρι.

Με άλλα λόγια, αυτή η δομή της αγοράς μετατρέπεται εύκολα σε εμπορικό επιχείρημα που με τη σειρά του οδηγεί τους εκδότες στις επιλογές τους, ενώ παράλληλα χρησιμοποιείται ως άλλοθι για να δικαιολογηθεί είτε η κυβερνητική απραξία είτε η εκδοτική πολυπραγμοσύνη. Σε συνθήκες ελεύθερης αγοράς, είναι γνωστό πως ο πελάτης έχει πάντα δίκιο.

Κι όμως, στη σύμμαχο Γαλλία μια ανάλογη κατάσταση αντιμετώπιση με αυστηρά κυβερνητικά μέτρα, με αγώνες που έφθασαν κάποια στιγμή στα διεθνή δικαστήρια, με ενάγοντα τον υπουργό Πολιτισμού και εναγόμενο μια μεγάλη ανώνυμη εταιρεία. Το πρόβλημα δεν ήταν εντελώς διαφορετικό. Η Fnac πουλούσε βιβλία με έκπτωση 20% κι είχε κατορθώσει να ελέγξει ένα μεγάλο μέρος της αγοράς. Το αποτέλεσμα ήταν να αλλοιώνεται όχι μόνο το δίκτυο διακίνησης του βιβλίου — να πληττονται δηλαδή τα μικρά βιβλιοπωλεία — αλλά και να ευνοούνται μερικοί τύποι βιβλίων εις βάρος των υπολοίπων.

Έτσι πουλιούνται σχεδόν αποκλειστικά οι νέες εκδόσεις, ενώ ακόμα και οι προηγούμενοι τίτλοι του ίδιου συγγραφέα εξαφανίζονται ταχύτατα και από τις βιτρίνες και από τα ράφια, σαν να είναι παλιομοδίτικα ρούχα που πρέπει να περιμένουν της μόδας τα γυρίσματα. Το όνειρο κάθε εκδότη είναι να βγάλει το πεσστ-σέλερ (δηλαδή «αυτό που πουλάει καλύτερα»), ενώ απεχθάνεται τα πολυσέλιδα ή τα βιβλία με υποσημειώσεις και συχνά επιβάλλει στο συγγραφέα αυτή την αντίληψη. Τελική απόληξη αυτής της διαδικασίας είναι σταθερά η αύξηση της τιμής των βιβλίων και η μείωση του αναγνωστικού κοινού. Κι αυτήν ακριβώς την κατάσταση επιχειρούσαν να διορθώσουν οι κυβερνητικές ρυθμίσεις.

Στη χώρα μας δυστυχώς η κυβερνητική πολιτική μάλλον επιτείνει παρά διορθώνει την κατάσταση. Το δίκτυο βιβλιοθηκών έχει παραπεμφθεί στις καλένδες, ενώ η ενίσχυση στους εκδότες παίρνει το χαρακτήρα επιχορηγήσεων που δίνονται για τη διοργάνωση των εκθέσεων βιβλίου. Κι όμως είναι γνωστό πως εκεί τα βιβλία πουλιούνται κυρίως με βάση την εικόνα — και όχι τον τίτλο — του εξωφύλλου. Έτσι η εθνική βιβλιογραφία μας συντηρεί συστηματικά τα κενά της, οι μεταφράσεις είναι μέτριες έως άθλιες και φυσικά όλες πουλιούνται, ενώ οι οικογενειακές βιβλιοθήκες συλλαμβάνονται κυρίως ως σύνθετα έπιπλα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία της διακόσμησης.

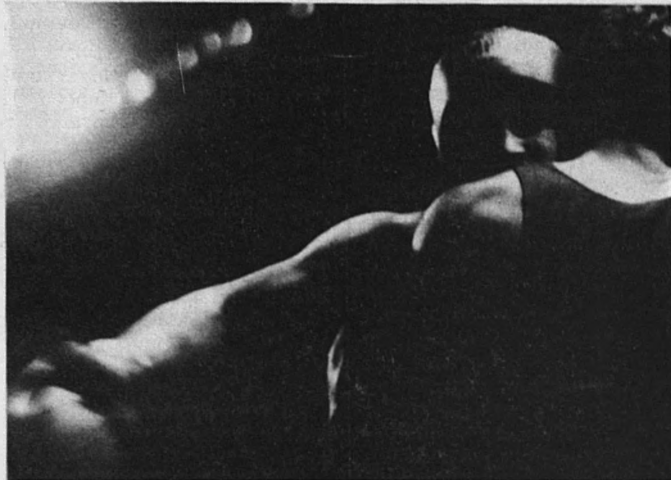
Με αυτά τα δεδομένα φαίνεται πως για κάμποσο καιρό ακόμα θα συνεχίσουμε να μεμψιμοιρούμε για την «κρίση του βιβλίου», θα συνεχίσουν να ανθούν οι εκδοτικές επιχειρήσεις, ενώ σύντομα θα βρεθεί ο ευφυής κρεοπώλης που θα συνδυάσει τη χριστουγεννιάτικη γαλοπούλα με ένα βιβλίο ως δώρο. □

Σημειωματάριο ειδήσεων

- Υπάρχει μια είδηση που τη σημειώνω πρώτη γιατί δεν θα ήθελα να τη λησμονήσω. Δεν ξέρω αν την είχατε αντιληφθεί, αλλά εγώ την ανακάλυψα πριν λίγο στο ημερολόγιό μου. Ε λοιπόν, **αύριο έχουμε Πρωτοχρονιά**. Μας μπαίνει το 1986, δυστυχώς χωρίς να βγει το 1985 που απλώς μπαίνει βαθύτερα.
- Το 1986 όμως μας επιφυλάσσει εκπλήξεις. Στο

πειράγματα και δημιουργούν μια σχέση αναμέτρησης, παραδοχής και ίσως τρυφερότητας.

● Στην Γκαλερί Ζυγός, η **Άννα Μαλάμη** εκθέτει από τις 8-22 Ιανουαρίου, μαριονέτες. Αυτή η τέχνη που γνώρισε τη δόξα και την αναγνώριση με τον Κλέε ή με τους ανώνυμους λαϊκούς τεχνίτες, παραμένει ένα ζωντανό ρεύμα και μπορεί ακόμα ν' αποτελέσει πηγή

«Φωτοχόρο» Τσακάλωφ 44, η **Μαρία Δάρα** θα εκθέσει φωτογραφίες της, από τις 10-31 Ιανουαρίου. Το θέμα της είναι νεαροί πυγμάχοι. Δεν είναι επαγγελματίες, πρόκειται για λαϊκά παιδιά που ίσως ξαναβρίσκουν την αρχαία έννοια του αγώνα. Δεν κοιτάζονται με μίσος, προκαλούνται σχεδόν με

έμπνευσης.

● Και οι εκθέσεις συνεχίζονται για μια βδομάδα ακόμα συνεχίζεται στην Γκαλερί 3 η έκθεση του Γ. Χατζημιχάλη. Ο ζωγράφος εκθέτει τα έργα που εικονογραφούν ένα αφήγημα του Απ. Δοξιάδη. Γι' αυτήν όπως και για την προηγούμενη δουλειά του θα επανέλθουμε σε επόμενο τεύχος.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ, ΚΑΦΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Αστόχησε πολύ ο «Κριτόβουλος» του «Οικονομικού Ταχυδρόμου» στην «εξ αριστερών» κριτική του στο «Αντί». Συγκεκριμένα σε σχόλιο του στο τελευταίο τεύχος του «Ο.Τ.» μέμφεται το «Αντί» διότι καταχωρεί τη διαφήμιση του νηπιαγωγείου «Το Αστεράκι», που, κατά τη γνώμη του Κριτόβουλου, επειδή έχει τη φράση «κοντά στο σπίτι σας και δίπλα στο Λυκαβηττό λειτουργεί το νηπιαγωγείο το "Αστεράκι"» είναι διαφήμιση που απευθύνεται στο ...Κολωνάκι.

«Λαός και Κολωνάκι» λοιπόν, το αιώνιο δίδυμο του ελληνικού λαϊκισμού, ανθίζουν και πάλι απ' αφορμή τη γεωγραφία.

Βέβαια, τα ταξικά ζητήματα είναι πάντα θέμα οπτικής γωνίας. Ο «Κριτόβουλος» φαίνεται πως τον Λυκαβηττό που βλέπει μόνο απ' την πλευρά του Κολωνακίου. Υποθέτουμε όμως, πως μια απλή και σαφής διαφήμιση, που απευθύνεται σε ένα σύνολο ανθρώπων οι οποίοι δεν έχουν μονομερή οπτική γωνία δεν προϋποθέτει τέτοιες «ταξικές» αγκυλώσεις. Το «κοντά στο σπίτι σας και δίπλα στο Λυκαβηττό» επομένως περιλαμβάνει μάλλον ισότιμα τόσο το λαό του Κολωνακίου, όσο και της Νεαπόλεως, των Εξαρχείων και του Γκάζι, συνοικιών που γειτονεύουν εξίσου προς τον Λυκαβηττό.

Επειδή εμείς δεν έχουμε προβλήματα γεωγραφίας καταρχήν και τυχαίνει να έχουμε γνώση και άποψη για το περί ου ο λόγος ζήτημα, βεβαιώνουμε τον «Κριτόβουλο» ότι το «Αντί» και οι αναγνώστες του δεν ανήκουν κατά τεκμήριο σε όσους περιγράφει στο σχόλιό του ως επαναστάτες καφεενίους. Χωρίς βέβαια να αποκλείουμε η μέλλουσα επανάσταση να ξεκινήσει από πολλές αφετηρίες, μεταξύ των οποίων και τα καφενεία.

Αλλά και πάλι ο «Κριτόβουλος» θα έχει αστοχήσει στο συγκεκριμένο.

● Στην Γκαλερί «Νέες Μορφές» εγκαινιάζεται στις 9 Ιανουαρίου η έκθεση σχεδίων και μικρών γλυπτών του Κλ. Λουκόπουλου. Με τη σινική, το κάρβουνο ή το μέταλλο ο γνωστός γλύπτης καταθέτει το απόσταγμα μιας επίμονης, στοχαστικής πορείας. Η έκθεση θα διαρκέσει μέχρι τις 25 Ιανουαρίου.

● Είναι γνωστό πως οι μήνες του χειμώνα είναι οι καλύτεροι για την εικαστική κίνηση. Το αποτέλεσμα είναι να γίνεται το Σημειωματάριο Ειδήσεων, στήλη εικαστικών. Ας είναι. Έτσι κι αλλιώς αυτές οι τέχνες δεν καταφέρνουν να κινήσουν το ενδιαφέρον του μεγάλου κοινού. Συνέχεια επί των εικαστικών λοιπόν.

● Ο Σταύρος Ιωάννου εκθέτει από την Τετάρτη 8 Ιανουαρίου τη νέα δουλειά του στην Γκαλερί 3. Είναι 12 λάδια και 2 γκούας με παστέλ. Το καινούργιο στοιχείο είναι πως ο καλλιτέχνης θεωρεί τα έργα του και ως ένα μεγάλο πολύπτυχο. Ενδιαφέρον στοιχείο που χαρακτηρίζει και τη δουλειά άλλων νέων ζωγράφων. Στην παράδοσή μας αυτή η διάσταση παραμένει λοιπόν ζωντανή, και αναπλάθεται μες στις σύγχρονες αναζητήσεις.

● Η Αθήνα απόκτησε ένα ακόμα jazz-club, κι ένα ακόμα συγκρότημα που εμφανίζεται σταθερά και δίνει παραστάσεις κάθε Πέμπτη, Παρασκευή και Σάββατο. Στην Ταραντέλλα Σύρου Ι και Ιωάν.

Δροσοπούλου, παίζει από την επόμενη των Χριστουγέννων το συγκρότημα του Δημ.

Ζαφειρέλη που αποτελείται από τους μουσικούς Δ. Ζαφειρέλη, κιθάρα, πιάνο, Μανώλη Λούτα, μπάσο και Πάρη Σάββα ντραμς.

Η ζωντανή μουσική της «Ταραντέλλας» συνεχίζεται κάθε βράδυ με τους μουσικούς Μ. Αναστασόπουλο, Ντ. Αποστόλου, Γ. Δρίβα και Αγγ. Τσουρέλη.

Θέαμα με μυστικά

Δύο σημαντικά καλλιτεχνικά γεγονότα απέσπασαν την προσοχή των περασμένων Οκτώβρη στο Μόντρεαλ και στη Νέα Υόρκη. Το «Φεστιβάλ Νέου Χορού» στο Μόντρεαλ και το «Φεστιβάλ Νέου Κύματος». Το κοινό στοιχείο και των δύο εκδηλώσεων είναι η παρουσία της Πίνα Μπάους με το θέατρο - χορευτικό της συγκρότημα από το Βούπερταλ της Δυτικής Γερμανίας.

Παρ' όλα τα συγκεκριμένα όρια μεταξύ χορού και θεάτρου, παρ' όλη την κίνηση που δεν μοιάζει καθόλου μ' αυτή της χορευτικής εξτραβαγκάντζας αλλά ούτε και μ' αυτή του στενά σκηνοθετημένου έργου, το σοκ που προκαλεί φαίνεται πως αγγίζει το κοινό. Η σχεδόν πρωτόγονη προσέγγιση στο αντικείμενό της που δεν είναι άλλο απ' αυτό των διαπροσωπικών σχέσεων, της παιδικής ηλικίας ή του φόβου για το θάνατο, εμπλέκει συναισθηματικά τον θεατή σε μια κατά τ' άλλα αφηρημένη παράσταση.

Για το έργο της «Athen» που παρουσιάστηκε στην αίθουσα της Ακαδημίας Θεάτρου του Μπρούκλιν, η σκηνή μετατράπηκε σ' ένα είδος ρυχής πισίνας. Περίπου 25 χορευτές άρχισαν μια τρελή κίνηση στο υγρό βάθρο ενώ ένας ψεύτικος ιπποπόταμος φυσικών διαστάσεων, του οποίου την παρουσία είχαν αναλάβει δύο χορευτές, παρακολουθεί την εξέλιξη ενός ψυχοδράματος στο οποίο συνέβαλαν οικιακά αντικείμενα, καθίσματα κτλ. άψυχα

στοιχεία του ντεκόρ. Την παράσταση συνόδευσαν μουσικά κομμάτια των Ραχμάνινωφ, Μπετόβεν, Μότσαρτ, καθώς και ιταλικές άριες. Μια παράσταση όπου το επιθετικό της ύψος συνδυασμένο με προβοκατόρικες σκηνές - εικόνες είναι τα κύρια στυλιστικά στοιχεία. Στοιχεία που χαρακτηρίζουν το σύνολο του έργου της Μπάους και την τοποθετούν στους πρωτοπόρους του νεο - εξπρεσιονιστικού χορού.

Το κλειδί είναι το συναισθηματικό. «Σαν θεατής, πάνω απ' όλα, θέλω να συμμετέχω συναισθηματικά στο θέαμα» λέει η ίδια, διαχωρίζοντας τη θέση της από τους «ψυχρούς πειραματικούς χορογράφους». Αντίθετα τοποθετείται στο πλευρό των δύο δασκάλων της: του Kurt Jooss (Γερμανού εξπρεσιονιστή χορογράφου) και του Antony Tudor από την Αγγλία, του οποίου τα έργα με το American Ballet Theater παραμένουν σαν μοντέλα για το ψυχοδραματικό μαλλέτο. Η δουλειά της λοιπόν βασίζεται στο συναισθηματικό, στη θέση του στο έργο, στους τρόπους έκφρασής του. Συχνά η έκφραση του ακολουθεί το δρόμο της επανάληψης. Επανάληψη κίνησης, μικρής σκηνής. «Η επανάληψη δεν είναι επανάληψη» λέει η ίδια. «Η ίδια δράση αφού παρουσιαστεί δύο ή τρεις φορές σε κάνει να αισθάνεσαι κάτι διαφορετικό στο τέλος. Επαναλαμβάνω κάτι και μετά, ο θεατής ή και αυτός ο ίδιος, ο χορευτής, αντιδρούν».

ΜΙΚΡΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Η Πίνα Μπάους γεννήθηκε το 1940 στο Σόλινγκεν της Δυτικής Γερμανίας. Σπούδασε στη φημισμένη σχολή Folkwang του Έσσεν, από το τμήμα χορού της οποίας στήθηκε το Jooss Ballet. Το γκρουπ έγινε γνωστό με το έργο του Jooss «Το Πράσινο Τραπέζι», το 1932. Την επόμενη χρονιά, με την άνοδο των Ναζί, ο Jooss εγκαταλείπει τη Γερμανία στην οποία θα επιστρέψει με το τέλος του πολέμου. Η Μπάους αποφοίτησε από τη σχολή το 1959 και αμέσως μετά, σε ηλικία 19 ετών, συνέχισε σπουδές στη σχολή Juilliard της Νέας Υόρκης.

Ο δάσκαλός της, στη Νέα Υόρκη, την προώθησε στο Metropolitan Opera Ballet. Στη συνέχεια, συνεργάστηκε με την ομάδα American Modern Dance των Paul Sanasardo και Donya Feuer καθώς και με το New American Ballet. Το 1962 επέστρεψε στο Έσσεν όπου και συνεργάστηκε με την καινούργια πια ομάδα του Jooss, Essen Folkwang Ballet. □

Την Μπάους, το ερώτημα σχετικά με τον χαρακτηρισμό του έργου της —αν πρόκειται δηλαδή για θέατρο ή χορό— ποτέ δεν την απασχόλησε. Αρχισε σαν χορεύτρια και από τα πρώτα της έργα το μόνο που την απασχόλησε ήταν η προσωπική της έκφραση. «Ποτέ δεν θεωρήσα το έργο μου χορευτικό, αλλά απλά ένα τρόπο για την εκτόνωση συναισθημάτων...». Αν και το κάθε κομμάτι είναι διαφορετικό, όλα μαζί έχουν μια κατεύθυνση και μια ιδιαιτερότητα που θα 'ταν αδύνατο να περιγραφεί. Στο έργο της, το κάθε τι ανήκει σε κάτι άλλο, οτιδήποτε κι αν είναι αυτό: μουσική, κίνηση, σκηνικό... Δεν είναι δυνατόν ν' αναλυθούν και τα όρια τους δεν είναι καθορισμένα.

Είναι πραγματικά δύσκολο να χαρακτηρίσεις αυτό το είδος δουλειάς. Δεν έχει όρια στο ύψος του αλλά ούτε και στα μηνύματά του. Δεν μπορεί να ειπωθεί με προκαταλήψεις. Η καλλιτέχνης προτείνει να εκληφθεί σαν «θέαμα με μυστικά».

Θρασύβουλος Γιάτσιος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΛΡΟΣ

Γιάννης Κιουρτσάκης

ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ
ΚΑΙ
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ

Η ζωή και οι μεταμορφώσεις
του λαϊκού γέλιου

ΚΕΛΡΟΣ

ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ
ΚΑΙ
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ

Ένα βιβλίο για το γέλιο,
τη γιορτή και το θέατρο.
Μια καινούργια ματιά
στην κουλτούρα
και στη νεότερη Ελλάδα.

«Οι εφημερίδες συνθέτουν το μεγάλο μυθιστόρημα της κάθε εποχής»

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1921. Επαγγελματίας δημοσιογράφος από το 1945 σε αθηναϊκές εφημερίδες και περιοδικά. Ήιελξία έχουν εκδοθεί:

«Ανθρωποι και Σπίτια» 1955.

«Η Καρμολόσχετα» 1962.

«Λοιμώσι» 1972.

«Το πλάνο» 1985.

Η ΣΥΝΝΕΤΕΥΞΗ με τον Αντρέα Φραγκιά, που δημοσιεύεται εδώ, είναι προϊόν μιας δεκάωρης συνομιλίας, γύρω στα τέλη Οκτωβρίου. Απ' την κουβέντα αυτή προέκυψαν δυο κασέτες γεμάτες, κι απ' τις κασέτες, το σαφώς μικρότερο κείμενο που ακολουθεί. Τον άνθρωπο τον γνώρισα με αφορμή τη συνέντευξη, αλλά τον συγγραφέα τον ήξερα από το '77. Στην «Καγκελόπορτα», μου αποκαλύφθηκε η δεκαετία του '50, ολόκληρη μέσα σε μια μικρή αυλή. Κυρίως, όμως, χαρακτήρες και σχέσεις της εποχής εκείνης, ικανές να φωτίζουν και να ερμηνεύουν καταστάσεις σημερινές. Όσο για το «Ανθρωποι και Σπίτια», τύχαινε να ξέρω τους ανθρώπους, γιατί στην περιοχή όπου εκτυλίσσεται το βιβλίο ήταν και το σπίτι μου. Οι ήρωες των δύο αυτών μυθιστορημάτων θα

μπορούσαν να είναι παπούδες και πατεράδες μου. Κι αυτό σημαίνει πως δεν συγκινήθηκα απλώς διαβάζοντάς τα. Από κει και πέρα, ο «Λοιμός» και η Μακρόνησος ήταν για μένα μια άλλη ιστορία, μακρινή. Στα χρόνια που ακολούθησαν μου έκανε εντύπωση ένα πράγμα. Ο συγγραφέας απουσίαζε από τις εφημερίδες και τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα. Ήταν σαν να μην υπήρχε. Αποκλεισμός ή συνειδητή επιλογή; Μπροστά στο μαγνητόφωνο, πάντως, άρχισα να ρωτώ, όπως ρωτάμε κάποιον που διαβάζουμε για πρώτη φορά. Οι απαντήσεις αναδεικνύουν έναν εσωτερικό κόσμο και μια στάση απέναντι στα πράγματα, που σήμερα σπανίζουν. Οι ερωτήσεις θα μπορούσαν και να λείπουν.

B.P.

Ο ΑΝΤΡΕΑΣ ΦΡΑΓΚΙΑΣ μιλάει στον ΒΑΓΓΕΛΗ ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟ

ΕΡ.: Πότε αρχίσατε να γράφετε;

ΑΠ.: Άρχισα να γράφω ένα μακροσκελές μυθιστόρημα μαθητής. Ύστερα, στην Κατοχή, πολλά πράγματα τα οποία χάθηκαν...

ΕΡ.: Πολιτικά κείμενα;

ΑΠ.: Όχι, λογοτεχνικά. Διάφορες ιστορίες εκείνης της εποχής. Αλλά χανόντουσαν εύκολα τότε τα χαρτιά...

ΕΡ.: Τα κρύβατε, δηλαδή;

ΑΠ.: Δεν τα έκρυβα μεν, αλλά κάθε φορά που συνέβαινε κάτι, τα μάζευαν οι άλλοι για να καθαρίσουν το μέρος, γιατί δεν ξέραν ακριβώς ποιες συνέπειες μπορούσαν να έχουν κάποια χαρτιά. Έτσι τα γραφτά εκείνης της εποχής χαθήκανε κι έμεινε ένα μόνο. Το «Ανθρωποι και Σπίτια», ήταν το πρώτο ολοκληρωμένο.

ΕΡ.: Είχατε γράψει εκείνη την εποχή και διηγήματα ή περάσατε κατευθείαν σε εκτεταμένα γραπτά;

ΑΠ.: Διηγήματα, ναι. Κι αυτά χαθήκανε.

ΕΡ.: Υπάρχει κάποιος λόγος που δεν γράφετε πια διηγήματα;

ΑΠ.: Όχι. Απλώς, κάθε φορά που καταπιάνομαι με κάτι, αυτό μεγαλώνει και... Δεν είναι στάση. Δεν είναι συνειδητή επιλογή.

ΕΡ.: Αυτά που περιγράφετε στο «Ανθρωποι και Σπίτια» έχουν να κάνουν με βιωμένα περιστατικά; Δηλαδή, ο άνθρωπος που δεν

δουλεύει, που δεν μπορεί να βρει δουλειά...

ΑΠ.: Ναι, ο άνθρωπος που δεν δουλεύει ήταν γενικό περιστατικό και —σε μια κατάσταση όχι μόνο ανεργίας. Ο κλοιός ήταν τέτοιος που τον έκανε παραγωγικά ανενεργό. Το να μην μπορείς να παράγεις, να εργαστείς, για να ζήσεις, ήταν μια σταθερή κατάσταση εκείνης της εποχής.

ΕΡ.: Εσείς τι κάνατε εκείνον τον καιρό;

ΑΠ.: Από το 1945 δούλευα στην «Ελεύθερη Ελλάδα».

ΕΡ.: Και γράφατε τι είδους κομμάτια;

ΑΠ.: Κάθε είδους. Κυρίως όμως οικονομικά.

ΕΡ.: Και;

ΑΠ.: Και ρεπορτάζ, έρευνες, κομμάτια κάθε είδους, επιμέλεια ύλης... Μετά τον εμφύλιο και τις περιπέτειές του, βρέθηκα άνεργος, σε διάφορες τυχαίες και περιστασιακές δουλειές. Κι αυτό κράτησε πολύ καιρό. Από κει και πέρα, το '55 μου δόθηκε η δυνατότητα να εκδώσω το βιβλίο αυτό, που είχε γραφτεί νωρίτερα.

ΕΡ.: Τον καιρό που δουλεύατε στην εφημερίδα, γράφατε ταυτόχρονα και λογοτεχνικά κομμάτια;

ΑΠ.: Ναι, βέβαια, πάντα ίσχυε αυτό...

ΕΡ.: Και θεωρούσατε τη δουλειά στην

εφημερίδα πάρεργο;

ΑΠ.: Όχι, καθόλου.

ΕΡ.: Την θεωρούσατε εξίσου σημαντική με

το να γράφετε λογοτεχνία;

ΑΠ.: Δεν είναι θέμα ποιό σημαντικού. Η δουλειά στην εφημερίδα είναι ένα επάγγελμα, ένα πλήρες επάγγελμα. Το άλλο γράψιμο θα μπορούσε να γίνεται συν οποιοδήποτε άλλο επάγγελμα.

ΕΡ.: Και πιστεύετε πως ο συγγραφέας πρέπει να διαλέγει ένα επάγγελμα άσχετο με το γράψιμο;

ΑΠ.: Άσχετο, ναι.

ΕΡ.: Επειδή τον φθείρει κάτι τέτοιο;

ΑΠ.: Όχι ότι τον φθείρει, αλλά για να μη γίνει το άλλο επάγγελμα παραφιλολογικό ή παρακαλλιτεχνικό, ας το πούμε έτσι, για να έχει κάθε επάγγελμα, κάθε ασχολία, την αυτοτέλεια και την αποκλειστικότητά της. Η δημοσιογραφία —για να ξαναγυρίσουμε σ' αυτήν— είναι μια αυτοτελής και ολόκληρη ιστορία με τους δικούς της κανόνες, απαιτήσεις και λειτουργία. Αν μπλεχτούν αυτά τα δύο, το πράγμα χαλάει.

ΕΡ.: Αυτό εξηγεί και το γιατί δεν γράψατε ως δημοσιογράφος πράγματα σχετικά με τη λογοτεχνία;

ΑΠ.: Ναι, φρόντισα να μην τα μπλέξω, δημοσιογραφία και γράψιμο. Και κυρίως το κείμενο στην εφημερίδα να μην είναι λογοτεχνίζον. Να 'χει τις απαιτήσεις του και να είναι σύμφωνο με τους δικούς του κανόνες. Εξάλλου στην εφημερίδα παρακολουθείς έναν κό-

σμο στην καθημερινή του εξέλιξη κι αυτό έχει ενδιαφέρον και γοητεία.

ΕΡ.: Για έναν συγγραφέα;

ΑΠ.: Όχι μόνο. Νομίζω πως συχνά πρέπει να ξεχνάς το ένα απ' τα δυο. Γι' αυτό σου λέω, όταν έχεις δουλέψει ή έχεις ξενυχτήσει ως το πρωί κάνοντας πρακτικά, τις δουλειές που έκανα πολλά χρόνια, έχεις μπαφιάσει πια. Έχεις γράψει 60 χειρόγραφα σ' ένα βράδι. Δεν πάει άλλο.

ΕΡ.: Τι πρακτικά;

ΑΠ.: Πρακτικά της Βουλής. Τότε βάζανε πολλά πρακτικά στις εφημερίδες, ολόκληρες σελίδες γέμιζαν, ήταν και κρίσιμες και μεγάλες συνεδριάσεις μ' όλα αυτά...

ΕΡ.: Θα μπορούσατε να μου πείτε πως βλέπετε τη δουλειά στην εφημερίδα, το ρόλο του δημοσιογράφου;

ΑΠ.: Η δουλειά της εφημερίδας είναι μια καθημερινή διαμάχη με τα γεγονότα και μια προσπάθεια αυτά να μορφοποιηθούν και ν' αποκτήσουν οργανική ενότητα, έτσι που να δοθεί η φυσιογνωμία μιας μέρας. Να έχουν μια πληρότητα και να συνθέτουν την όψη αυτής της στιγμής. Όλα αυτά μαζί κάνουν ένα χρονικό, αλλά ταυτόχρονα κι ένα γίγνεσθαι, μια διαρκή πορεία. Η δημοσιογραφία σε μαθαίνει να ξεχωρίζεις το ουσιαστικό και το καιριο ή και να το συνθέτεις με τα πολλά άλλα καιρία, ώστε να προκύπτει η διαδοχή και μια συνιστώσα εξέλιξης. Αυτό στο προχώρημά του συνθέτει το μεγάλο μυθιστόρημα της ζωής. Οι μικρές διαδοχικές ή οι μεγάλες συγκλονιστικές ειδήσεις συμπλέκονται και κάνουν το κλίμα και τον χαρακτήρα της εποχής. Αυτό έχει μια γοητεία, αλλά και φοβερή δυσκολία και θέλει πολύ δουλειά...

ΕΡ.: Αποτελεί όμως κι ένα πρώτης τάξεως υλικό για τον συγγραφέα...

ΑΠ.: Όλα τα μυθιστορήματα είναι άθροισμα ειδήσεων, περιέχουν καταστάσεις σε εξέλιξη, μιας ορισμένης χρονικής περιόδου και σε ορισμένο τόπο. Δηλαδή και το μυθιστόρημα είναι μια μικρή εφημερίδα, ας το πούμε έτσι, ή ένας τόμος εφημερίδων ορισμένου χώρου ανοιχτού ή κλειστού, προσωπικού και ταυτόχρονα εσωτερικού.

ΕΡ.: Θα θέλατε να μου μιλήσετε λίγο για το καινούργιο σας βιβλίο, «Το Πλήθος»;

ΑΠ.: Τώρα, τα μπλέξαμε...

ΕΡ.: Το ύφος του είναι διαφορετικό από τα προηγούμενα;

ΑΠ.: Κυρίως όχι το ύφος, όσο η σύνθεσή του. Προσπάθησα η σύνθεση και ο τόνος του να είναι σε άλλη κλίμακα. Αλλά είναι δύσκολο να μιλήσει κανείς. Άσε να βγει.

ΕΡ.: Κάτι άλλο. Μου είπατε πριν ανοίξουμε το μαγνητόφωνο ότι έχετε σπουδάσει οικονομικά. Φαντάζομαι θα είχατε μια κλίση στα θετικά μαθήματα. Το αντιμετώπισατε ποτέ αυτό σαν αντίφαση; Απ' τη μια οι θετικές επιστήμες κι απ' την άλλη η λογοτεχνία;

ΑΠ.: Όχι, δεν νομίζω ότι είναι αντίφαση. Το θετικό πλησίασμα, ας το πούμε έτσι, είναι εξίσου δυνατό να αποδώσει και να γίνει ουσιαστικό σε πάρα πολλά. Δεν είναι ελλειπές όργανο.

ΕΡ.: Νομίζετε δηλαδή ότι είναι ζήτημα ιδιοσυγκρασίας;

ΑΠ.: Ζήτημα ιδιοσυγκρασίας και ζήτημα... Είναι ένα πλησίασμα εξίσου θεμιτό και απο-

δοτικό. Στον τρόπο αυτόν ίσως να οδηγήθηκα και από μια αποστροφή σε ότι είναι σχολαστικό ή λόγιο.

ΕΡ.: Υπάρχει η άποψη ότι οι θετικές επιστήμες δεν περιέχουν κανενός είδους όραμα, φαντασία, ότι είναι πεζές και προσγειωμένες —βέβαια, και η πεζογραφία πεζή είναι— θέλω όμως να πω ότι δεν έχουν χώρο για φαντασία, για περίσσειμα. Σε στραγγίζουν και σε αποξηραίνουν...

ΑΠ.: Όχι, δεν το νομίζω αυτό. Είναι βέβαια και το πως λειτουργεί κανείς σε κάθε περίπτωση αλλά νομίζω ότι η φαντασία είναι ουσιαστικά μια προέκταση του πραγματικού.

ΕΡ.: Στην «Καγκελόπορτα», η γνώση των οικονομικών συνθηκών σας βοήθησε να ακτινογραφήσετε ολόκληρη εκείνη την εποχή. Και δεν μιλάω μόνο για τα εξώφθαλμα πράγματα που έχουν να κάνουν με γνώση της οικονομίας στο βιβλίο...

ΑΠ.: Ναι, μερικές φορές είναι χρήσιμο και απαραίτητο —άσχετα με το συγκεκριμένο βιβλίο— να τα ξέρει και να τα έχει αφομοιώσει κάποιος που θέλει να γράψει μια αναφορά προσδιορισμένου χρόνου. Να ξέρει τον κόσμο που βρίσκεται. Αλλά εκτός αυτού νομίζω ότι κάθε έργο οποιασδήποτε κατηγορίας, έστω κι αν δεν το λέει, περιέχει και μια μορφή θεωρήματος που θέλει να αποδείξει και να επαληθεύσει, και η σωστή τέχνη είναι μια σειρά από διαδοχικά ερωτήματα που παίρνουν συχνά τη μορφή αποδεικτικής διαδικασίας και τελικά διατυπώνονται σαν ένα θεώρημα ή μία άσκηση προς λύση. Ακόμα και τα βαθύτερα συνειδησιακά μας προβλήματα ξεκαθαρίζονται με μια οργάνωση στοιχείων που αλληλεπιδρούν και διαμορφώνονται σε ενότητα ή σε έκρηξη και κάθε έργο περιέχει αυτή τη διαδικασία, τη λειτουργία αυτής της σύνθεσης, όσο ποιητικό, εξωπραγματικό ή φανταστικό και να θέλει να φαίνεται.

ΕΡ.: Στην «Καγκελόπορτα» μιλάτε για ανθρώπους που ξέρατε; Ο Άγγελος, ας πούμε, ήταν πρόσωπο υπαρκτό;

ΑΠ.: Γνωστό μου πρόσωπο; Όχι. Δεν βιογραφείται κανένας. Ίσως να είναι αθροιστικά πρόσωπα μιας ορισμένης κατάστασης. Με την προσπάθεια πάντοτε να είναι αληθινά και όχι πεποιημένα πρόσωπα —αν μπορούμε

να έχουμε χαρακτηρισ και άτομα αθροιστικής παρουσίας, ομαδικά πορτραίτα για να συντεθεί ευκολότερα το γενικότερο ομαδικό πορτραίτο.

ΕΡ.: Αν σας κάνω την ερώτηση αυτή, είναι διότι έχω την εντύπωση πως στο βιβλίο τα ονόματα λειτουργούν —αν όχι συμβολικά— τουλάχιστον προσδιορίζουν τους ήρωες. Ο Ευτύχης είναι ο σαλταδόρος ο οποίος στήνει μια δική του δουλειά και είναι σχεδόν ο μόνος ευτυχής στην όλη ιστορία. Απ' την άλλη, ο Άγγελος έτσι που κρύβεται και στο τέλος αρχίζει να σκάβει αυτό το λαγούμι, έχει τα στοιχεία κάποιας σχεδόν εξωπραγματικής φιγούρας. Θέλω να πω, φαίνεται να υπάρχει μια πρόθεση στην επιλογή των ονομάτων.

ΑΠ.: Όχι, αν αυτό λειτουργήσει έτσι σ' εσένα... Πρόθεση δεν υπήρχε. Δεν σκέφτηκα τα ονόματα να έχουν συμβολική προέκταση. Ίσως απ' αυτούς που έχουμε συναντήσει, τους ανθρώπους που έχουν μείνει μέσα μας περισσότερο, να υπάρχει μια αντιστοιχία του χαρακτήρα με το όνομά του, αλλά και μ' ένα οποιοδήποτε όνομα, ένα καλό γραφτό δικαιώνει τους ήρωές του.

ΕΡ.: Οι φίλοι σας είναι άνθρωποι του συναφιού ή άλλοι άνθρωποι που δεν έχουν σχέση με τα γράμματα και τις τέχνες;

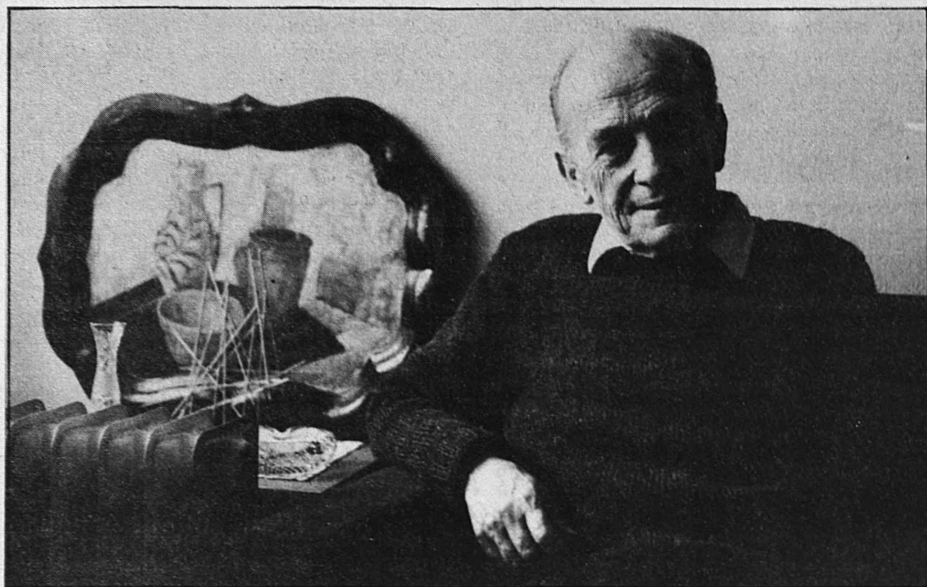
ΑΠ.: Τώρα παίζουμε σ' ένα άλλο θέμα. Δεν θεωρώ πάντως ότι υπάρχει συνάφι.

ΕΡ.: Παλιότερα υπήρχε;

ΑΠ.: Μπορεί.

ΕΡ.: Με τον Χατζή, ήσασταν φίλοι;

ΑΠ.: Ναι, ήμασταν, αλλά όλοι οι άνθρωποι με τους οποίους συνδέθηκα δεν ήταν επειδή γράφανε. Ήταν φίλοι μου. Μπορεί να έκαναν οτιδήποτε. Συζητούσαμε βεβαίως για τα γραφτά, αλλά θα ήταν φίλοι μου ακόμα και αν είχαν άλλα ενδιαφέροντα. Δεν ήταν αυτό το προσδιοριστικό στοιχείο των σχέσεων. Μάλιστα, πολλές φορές άνθρωποι που έχουν αυτή τη συντεχνιακή σχέση, πρόσωπα του συναφιού, μπορούν να μην έχουν κανένα κοινό στοιχείο μεταξύ τους. Ο κάθε άνθρωπος αν έχει κάποιο επάγγελμα ή κάποια επίδοση σε κάτι, είναι άλλο θέμα. Όπως μπορούν να έχουν φιλία και να επικοινωνούν ένας τσαγγάρης μ' έναν σιδερά.

ΕΡ.: Πριν βραζετε ένα βιβλίο, το διαγιγνώσκετε; **ΑΠ.:** Ναι, ναι, βεβαίως. Το δείχνω σε φίλους. Είναι κάτι σαν συνομιλία, αλλά και μια δοκιμή. Να δεις αν το κείμενο αυτό πλησιάζει και αγγίζει τον άλλον.

ΕΡ.: Κάτι άλλο. Συνήθως αποφεύγετε να δίνετε φωτογραφίες και συνεντεύξεις... **ΑΠ.:** Δεν είναι συγκεκριμένη στάση, αποφασισμένη, αν αυτό συμβαίνει...

ΕΡ.: Θέλω να πω, δεν νομίζετε πως ένας συγγραφέας θα πρέπει να επιδιώκει κατά κάποιο τρόπο τη δημόσια προβολή, ώστε να βοηθάει το έργο του να φτάσει στον κόσμο; **ΑΠ.:** Κάθε έργο, οποιοδήποτε, έχει την ικανότητα να υπάρχει ή να μην υπάρχει, άσχετα από την προβολή που μπορεί να του γίνει.

Και ο χειρότερος τρόπος να πείσεις για την ποιότητα ενός έργου είναι να μιλάει αυτός που το 'φτιαξε. Το έργο είναι αυτοδύναμο και όσο και να έχουν αυξηθεί αυτά τα μέσα του μάρκετινγκ, της προβολής και της οργανωμένης παρουσίας.

Κάθε έργο που κάτι φέρνει, θα βρει τρόπο ν' ανοίξει κάποιο δρόμο. Σημαντικό έργο που έχει δημοσιευτεί, δύσκολα μένει θαμμένο. Η εξαναγκασμένη δημοσιότητα δεν βοηθάει.

ΕΡ.: Μπορεί δηλαδή να λειτουργεί και αρνητικά; **ΑΠ.:** Ναι, μπορεί. Η ωφέλιμη δημοσιότητα θα ήταν να δοθεί η δυνατότητα σ' ένα βιβλίο να μεταδώσει αυτό που έχει μέσα του. Να προβληθεί το βιβλίο κι όχι αυτός που το έγραψε.

ΕΡ.: Ναι, αλλά ο συγγραφέας δεν οφείλει να έχει άποψη πάνω σε διάφορα θέματα; **ΑΠ.:** Υπάρχει όμως και κίνδυνος να είναι ο περί τα πάντα λαλών και ο περί του οποίουδήποτε θέματος ικανός να μιλήσει. Δεν είναι όμως πάντα ικανός, ούτε αρμόδιος για όλα, ένας που γράφει. Το βιβλίο είναι ένα ειδικό προϊόν μιας συγκεκριμένης κατάστασης, που δικαιώνεται μόνο αν φύγει από σένα, αν αποκτήσει την αυτοδυναμία και λειτουργήσει σαν ένα πράγμα εκτός του εαυτού σου. Αν μασάς και αναμνησκάζεις αυτό που περιέχει το βιβλίο, δεν χρειάζεται το βιβλίο ή δεν χρειάζεται να μιλάς εσύ.

ΕΡ.: Κι όμως η γνώμη ενός συγγραφέα έχει

μια βαρύτητα. Δες τε αυτά που γίνονται τελευταία με τις εκλογές. Ένα σωρό άνθρωποι πνευματικοί, βγαίνουν και υπογράφουνε λίστες υπέρ του ενός κόμματος ή του άλλου.

ΑΠ.: Ο ιδεολογικός χώρος που ανήκει ο καθένας φαίνεται, είναι γνωστός. Δεν χρειάζεται αυτή η συνεχής υποδήλωση. Θέλω να πω, ο συγγραφέας δεν είναι εξ ορισμού δημόσιο πρόσωπο. Το έργο είναι δημόσιο.

ΕΡ.: Μπορεί όμως να κάνει χρήση της δημοσιότητας που του παρέχει το έργο του, για να πει την άποψή του πάνω σε κάτι και να επηρεάσει... **ΑΠ.:** Εάν έχεις μια άποψη που είναι ζωτική για σένα και θες να τη μεταδώσεις, θα πρέπει να γεννηθεί από σένα αυτή η ανάγκη της μετάδοσης και όχι από την περιστασιακή εργοποίηση.

ΕΡ.: Κάτι άλλο. Υπάρχουν πράγματα που θέλατε να γράψετε και δεν μπορούσατε; **ΑΠ.:** Φτάνουμε σ' ένα σημείο θλιβερού απολογισμού για κείμενα που δεν γράφτηκαν και μια απογραφή των πραγμάτων που μένουν απραγματοποίητα από χρόνια. Βέβαια, θα ήθελα να είχα φτιάξει και είχα σχεδιάσει αρκετά πολλά πράγματα, αλλά δεν τα κατάφερα.

Ίσως μια γνησιότερη βιογραφία θα ήταν για κείμενα που δεν κατόρθωσα να κάνω κανείς, παρά γι' αυτά που έφτιαξε. Τα μέχρι τώρα είναι λίγα και μικρά.

ΕΡ.: Τώρα που το λέτε αυτό, σκέφτομαι πως η πεζογραφία μας χαρακτηρίζεται από μια ασυνέχεια. Υπάρχει μια ασυνέχεια στην ελληνική κοινωνία, η οποία φαίνεται να αντανakλάται και στον πεζό λόγο. Η ποίηση είναι εξ ορισμού αποσπασματική και δεν σκοντάφτει σε τέτοια εμπόδια. Κι έτσι έχουμε σπουδαίους διηγηματογράφους, αλλά το μυθιστόρημα σπανίζει και από την πλευρά αυτή αναρωτιέμαι αν νιώθετε και λίγο μοναχικά.

ΑΠ.: Μοναχικά; Όχι. **ΕΡ.:** Τι γνώμη έχετε γι' αυτή την ασυνέχεια; **ΑΠ.:** Το θέμα του μυθιστορήματος, έχει τη σφραγίδα της νεοελληνικής ασυνέχειας. Όχι ότι είναι το εξαιρετικό ή το σπάνιο ή το ευαίσθητο άνθος, αλλά από τα έργα που έχουμε, βλέπουμε πως η γραμμή δεν είναι συνεχής, έ-

χει κορυφώματα και διακοπές.

ΕΡ.: Πολλοί λένε πως το μυθιστόρημα είναι προϊόν της εποχής όπου η αστική τάξη ερχόταν στην εξουσία κι έβλεπε τον κόσμο υπό ένα διορθωτικό πρίσμα. Ήταν έτοιμη να τον αλλάξει και να τον φέρει στα μέτρα της κι έτσι γεννήθηκε το μυθιστόρημα. Αφού λοιπόν στη χώρα μας η αστική τάξη ήταν εξαρχής νόθα, δεν είχαμε και μυθιστόρημα.

ΑΠ.: Δεν νομίζω ότι χρειάζεται μια αστική ολοκλήρωση ή μια προηγμένη αστική τάξη για ν' ανθίσει το μυθιστόρημα. Παράδειγμα η προεπαναστατική Ρωσία και η σύγχρονη Λατινοαμερικάνικη πεζογραφία. Το μυθιστόρημα δεν ακολουθεί υποχρεωτικά τη μοίρα και τις διακυμάνσεις αυτής της τάξης, ούτε και εκφράζει τη συνείδησή της. Τρέφεται με τις ανακατατάξεις και τις διαδικασίες μιας κοινωνίας στο σύνολό της.

ΕΡ.: Κι ο Εμφύλιος; Πως νομίζετε ότι πέρασε στην πεζογραφία; **ΑΠ.:** Και η Κατοχή και ο Εμφύλιος ήταν τόσο κρίσιμες και δραματικά έντονες καταστάσεις που δεν άφησαν και δεν επέτρεψαν να γεννηθούν έργα ευρύτερου φάσματος. Όσοι ασχολήθηκαν μ' αυτά είχαν έντονα τα τραύματά τους και είχε τέτοια ένταση το προσωπικό τους βίωμα, που βρήκαν ως διέξοδο περισσότερο μια κραυγή και μια αγανάκτηση για δικαίωση, παρά έναν πίνακα ζωής. Η πεζογραφία τρέφεται με ανθρώπινες καταστάσεις και με προχώρημα σε βάθος και αυτό νομίζω πως δεν ήταν δυνατόν να γίνει, ακριβώς απ' αυτήν την ένταση που είχαν γεννηθεί τα βιώματα αυτά.

ΕΡ.: Ναι, αλλά το «Κιβώτιο» του Αλεξάνδρου είναι μια περίπτωση σχετικά ψυχραιμής. Δεν emπίπτει στην κατηγορία αυτή. Και ο δικός σας ο «Λοιμός»; Πού τον τοποθετείτε; **ΑΠ.:** Ο «Λοιμός» δεν είναι μυθοπλαστικό βιβλίο.

ΕΡ.: Αν δεν κάνω λάθος, με τον «Λοιμό» υπάρχει και μια ιστορία. Είχαν χαθεί τα χειρόγραφα; **ΑΠ.:** Το βιβλίο ήταν έτοιμο, τις μέρες της χούντας ήταν στο τυπογραφείο, θα 'βγαине στο «Θεμέλιο», αλλά την ημέρα εκείνη διαλύθηκε το τυπογραφείο και οι έτοιμες, οι στοιχειοθετημένες σελίδες πετάχτηκαν...

ΕΡ.: Πώς διαλύθηκε; Τους συλλαβαν; **ΑΠ.:** Θαρρώ πήγε η αστυνομία εκεί και κυρίως το βιβλίο αυτό βρέθηκε διαλυμένο. Εγώ δεν είχα κρατήσει τίποτε και προσπάθησα ύστερα τα σκισμένα χαρτιά να τα κολήσω και να τα ταιριάσω. Κι είχα πετάξει τα δοκίμια στα σκουπίδια κι ευτυχώς που λόγω της δικτατορίας δεν είχε περάσει σκουπιδιάρης...

ΕΡ.: Είχα ακούσει πως ο «Λοιμός» είναι γραμμένος σ' έναν τόνο παράλογο, επειδή ακριβώς λόγω της δικτατορίας δεν μπορούσατε να μιλήσετε καθαρά για τη Μακρόνησο.

ΑΠ.: Όχι, έτσι γράφτηκε, κανονικά. Έτσι μόνο νόμισα ότι μπορούσα να το γράψω. Δεν ήθελα να κάνω ένα χρονικό. Αυτό δεν το μπορούσα.

ΕΡ.: Γιατί; **ΑΠ.:** Γιατί είναι θέμα πάρα πολύ μεγάλο και ατελείωτο. Θεώρησα ότι πρέπει να μουν μερικές περιοριστικές συντεταγμένες και να βαδίσω πάνω σ' αυτές. Τόσο το χρονικό της

Μακρονήσου, όσο και ένα πλήρες μυθιστόρημα κλασικού τύπου θα ήταν για μένα πάρα πολύ δύσκολο. Όχι ότι ο τρόπος που ακολούθησα ήταν μια λύση ευκολίας, αλλά επειδή όλο αυτό το φαινόμενο ήταν κουντυσμένο σ' έναν τόνο παράλογο, το ύφος αυτό του ταίριαζε. Το κάθε βιβλίο υπαγορεύει τον τόνο του, το κλίμα του, το ύφος της γραφής του. Γι' αυτό και δεν πιστεύω στην κεκτημένη πείρα. Δεν υπάρχει απόθεμα πείρας. Είναι πρωτογενές το κάθε κομμάτι. Εκτός από πολύ μεγάλες περιπτώσεις, όπου μπορούμε να μιλάμε για ενιαίο και σταθερό ύφος.

ΕΡ.: Πιστεύετε, λοιπόν, πως ο «Λοιμός» είναι ένα ρεαλιστικό βιβλίο, όπως ας πούμε είναι ρεαλιστικά και τα βιβλία του Κάφκα; Επειδή ακριβώς ο τρόπος που κοιτούσε τον κόσμο ήταν τέτοιος; Επειδή αυτός ήταν ο δικός του ρεαλισμός;

ΑΠ.: Βεβαίως, αυτός ήταν ο ρεαλισμός του και ο κόσμος του δεν έχει τίποτα το μυθοπλαστικά φανταστικό. Οι προεκτάσεις που δίνει —ή που βρίσκει ο αναγνώστης— είναι που το πάνε πέρα από την πραγματικότητα. Πάρε, ας πούμε, για παράδειγμα την «Αμερική» του, που για κείνη την εποχή κι έτσι που το είδε, είναι μια οποιαδήποτε χώρα για να στείλει εκεί τον ήρωά του.

ΕΡ.: Δεν είναι όμως τουλάχιστον περίεργο ότι κατάφερε να μας δώσει πειστικότητα όψεις της Αμερικής χωρίς να έχει πατήσει το πόδι του εκεί;

ΑΠ.: Όπως και πολλοί άνθρωποι μπορεί να έχουν ταξιδέψει σε πολλές χώρες και να μην έχουν πάει σε καμιά.

ΕΡ.: Υπάρχουν συγγραφείς που νομίζετε πως σας έχουν επηρεάσει ή, τελοσπάντων, συγγραφείς που σας αρέσουν πολύ;

ΑΠ.: Θεμελιώδης είναι ο Ντοστογιέφσκι και σε αρκετή απόσταση από άλλους και πάρα πολύ σύγχρονος και μοντέρνος, περιέχει μέσα του όλες τις νεώτερες εξελίξεις που έχει το μυθιστόρημα, σε πληρότητα, σε διείσδυση και σε βάθος, αλλά και σε αισθητική ολοκλήρωση, ακριβώς γιατί δεν θέλει καθόλου να είναι ωραιολόγος, δεν τον ενδιαφέρει το γραφικό μέρος της αφήγησης. Νομίζω δε ότι κατευθείαν απόγονός του είναι ο Κάφκα. Και είναι λάθος να νομίζουμε ότι ο Ντοστογιέφσκι είναι «ψυχολογικός» συγγραφέας. Η ψυχολογία είναι ένα στοιχείο, ένα πεδίο που κινείται το μυθιστόρημά του, αλλά δεν είναι αυτός ο στόχος του, δεν είναι ψυχολόγος και αν αυτό το στοιχείο μένει μόνο αποκλειστικό δεν παράγει μυθιστόρημα.

ΕΡ.: Ναι, αλλά στο «Έγκλημα και Τιμωρία» επιδιώκει αγωνιωδώς να απαντήσει σ' ένα ερώτημα: κατά πόσο έχουμε δικαίωμα να αφαιρέσουμε μια ανθρώπινη ζωή.

ΑΠ.: Και σε άλλες περιπτώσεις, το τελικό προϊόν βγαίνει πολύ αλλιώτικο και πολύ μακριά από την προγραμματική πρόθεση που έχει τεθεί.

ΕΡ.: Πώς όμως η απάντηση σ' ένα φιλοσοφικό ερώτημα γεννάει ένα μυθιστόρημα;

ΑΠ.: Το μυθιστόρημα δεν είναι δοκίμιο φιλοσοφικής έρευνας, μπορεί όμως να περιέχει φιλοσοφική αγωνία και αναζήτηση, χωρίς να είναι φιλοσοφία.

ΕΡ.: Σκέφτομαι την ηθογραφία τώρα.

Πιστεύετε ότι στην Ελλάδα ήταν αναγκαία

σε μια πρώτη φάση; Η μήπως ήταν λάθος κατεύθυνση;

ΑΠ.: Ναι, ήταν λάθος, ήταν μια αποπροσανατολισμένη πορεία. Η ηθογραφία μπορεί να είναι αντικείμενο λαογραφικής έρευνας, μελέτης κοινωνικών συνθηκών, διάφορες μορφές του κοινωνικού βίου που είναι αυτοτελή αντικείμενα για ειδική μελέτη. Το μυθιστόρημα όμως δεν μπορεί να είναι λαογραφικό ή κοινωνιολογικό ή ψυχολογικό...

ΕΡ.: Τι είναι, λοιπόν, το μυθιστόρημα;

ΑΠ.: Είναι, —χωρίς να δίνουμε εδώ έναν ορισμό— μια σύνθεση πολλών στοιχείων σε κάποια εξέλιξη και το στοιχείο της μεταλλαγής ανθρώπων, καταστάσεων, πραγμάτων, περιβάλλοντος. Με την φόρτιση και την ένταση που παίρνουν, παρακολουθούμε κι εκφράζουμε τη μεταβολή από το ένα σημείο στο άλλο. Αποκλείοντας τις διάφορες επισημίες, δεν σημαίνει ότι τις εξαιρούμε, απλώς δεν είναι τα μοναδικά ή τα καθοριστικά στοιχεία. Ένα σύγγραμμα ψυχολογίας μπορεί να είναι πάρα πολύ ωραίο, εξαιρετικά διεισδυτικό ή ωραία γραμμένο, δεν είναι όμως μυθιστόρημα. Η κίνηση αυτή από το ένα σημείο στο άλλο, πρέπει να περιέχει όλους τους παράγοντες που τη διευκολύνουν ή την επιβραδύνουν, και τέτοιοι παράγοντες είναι και η οικονομία και η ψυχολογία και οι κοινωνικές συνθήκες. Είναι ένα κομμάτι ζωής όπου οι άνθρωποι, οι καταστάσεις, υπάρχουν, λειτουργούν, συγκρούονται, αντιτίθενται με τις δυνάμεις που περιέχονται μέσα στο μυθιστόρημα. Δεν είναι η καταγραφή των πράξεων, αλλά όσο είναι δυνατόν οι ίδιες οι πράξεις και οι ίδιες οι καταστάσεις και οι διεργασίες μέσα στους ανθρώπους.

ΕΡ.: Πως βλέπετε τη νεώτερη πεζογραφία στη χώρα μας;

ΑΠ.: Η νεώτερη ελληνική πεζογραφία είναι πολύ πιο ουσιαστική από τις προηγούμενες συγκομιδές, πιο καιρία και, οπωσδήποτε, ακουμπάνε καλύτερα και πιο σταθερά στα πράγματα για τα οποία μιλάνε. Σ' αυτό, αν μου επιτρέπεται, μια αισιοδοξία για τους νέους συγγραφείς. Είναι ουσιαστικά άλλης και καλύτερης κατηγορίας από τους προηγούμενους. Επειδή έχουν όμως αλλάξει τόσο πολύ οι συνθήκες, οι καταστάσεις, οι σχέσεις, ο περίγυρος, τα προβλήματα, αλλά και αυτά που τους ενδιαφέρουν, θα ήταν ίσως ταυτολογία να πούμε ότι ο κίνδυνος που υπάρχει είναι να περιγράψουν απλώς τις νέες συνθήκες. Επειδή το σκηνικό έχει αλλάξει, να μιλάνε μόνο για το σκηνικό. Αλλά τα δείγματα που υπάρχουν, επιτρέπουν να πούμε ότι δεν διαφαίνεται τέτοιος κίνδυνος.

ΕΡ.: Και μια τελευταία ερώτηση. Τι γνώμη έχετε για τη νεολαία; Πολλοί κατηγορούν τους νέους ανθρώπους ότι δεν έχουν αξίες και ιδανικά, σε αντίθεση με άλλες περιόδους, όπου υπήρχαν οράματα και όπου ο κόσμος έδινε τη ζωή του γι' αυτά.

ΑΠ.: Αυτοί που κατηγορούν σήμερα τους νέους, θα έπρεπε να νοιαστούν περισσότερο για τον κόσμο που παρασκευάζαν για να ζήσουν σ' αυτόν οι νέοι. Μια συστηματική πλύση εγκεφάλου που γίνεται στα παιδιά, τους στερεί από τις ζωογόνες πηγές που θα τους τροφοδοτούσαν πνευματικά και ψυχικά. Τους μεταδίδεται ένας χυδαίος πρακτικισμός και μια ευκαιριακή ωφελιμοκρατία. Τα παιδιά α-

ναζητούν στραβά και εκτροχιασμένα λάθος δρόμους, σύμφωνα με τις υποχρεωτικές κατευθύνσεις που τους έχουν τεθεί. Κι ύστερα αυτοί που οριοθέτησαν αυτή την πορεία, κατηγορούν τα θύματα αυτής της παρεκτροπής. Όταν οι νέοι δεν βρίσκουν βοήθεια και έχουν αντί γι' αυτήν παραινέσεις μόνο και συμβουλές, κρατούν μια καθολική στάση άρνησης σε κάθε συμβουλή και κάθε προτροπή. Σήμερα παρόλο που φαίνονται πιο εύκολα τα πράγματα, οι αντιθέσεις έχουν οξυνθεί και είναι θεμελιωδέστερες. Οι προηγούμενες γενιές δεν έχουν ανοίξει δρόμους, έτσι που οι τωρινές συγκρούσεις των παιδιών γίνονται αναπόφευκτες. Καλούνται να πληρώσουν σπασμένα παλαιότερων εποχών και καταστάσεων που δεν έχουν ακόμα λυθεί.

Φωτογραφίες Μάγδας Μαντέλου

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ
ΣΤΗ ΣΕΙΡΑ
«ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ»

ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ
ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΑ
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ
G.S. KIRK

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ 1985

G.S. KIRK
ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ:
ΤΑ ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΑ
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Μετάφραση: ΝΙΚΟΣ ΓΙΑΝΝΑΔΑΚΗΣ

Η έγκυρη ερμηνεία της σκέψης
του Ηράκλειτου στην κλασική έκδοση
του G.S. KIRK

Στην ίδια σειρά κυκλοφορούν:
CHARLES KAHN

Ο Αναξίμανδρος και οι αρχές
της ελληνικής κοσμολογίας
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ

Περί μυστικής θεολογίας
ΠΡΟΚΛΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ
Στοιχειώσεις θεολογική

Κεντρική διάθεση:
ΠΟΛΥΤΥΠΟ ΕΠΕ

Δεινοχράτους 131 • 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.29.237

Θέματα της γλώσσας μας

της Ιωάννας Ν. Παπαζαφείρη

Στο τεύχος 1385, 15.3.1985 του περιοδικού «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ» δημοσιεύεται μελέτη του καθηγητή κ. Μπαμπινιώτη —ομιλία του στην ημερίδα του ΚΚΕ εσ.— με τίτλο «Υπάρχει γλωσσικό πρόβλημα σήμερα;». Στο ερώτημα ο κ. Μπαμπινιώτης απαντά κατηγορηματικά «ναι». Υπερθεματίζοντας μάλιστα βεβαιώνει ότι «υπάρχει οξύ γλωσσικό πρόβλημα». Αν και ορισμένες διαπιστώσεις του γίνονται αποδεκτές, στο σύνολο των απόψεών του πολλές αντιρρήσεις μπορεί κανείς να προβάλει, ώστε να μην καταλήξει σε τόσο απαισιόδοξα συμπεράσματα.

Ο κ. Μπαμπινιώτης μιλεί για «υποβάθμιση της γλώσσας μας». Τονίζει τη χαμηλή ποιότητα του λόγου μας, εννοώντας «τα λάθη που διαπράττονται, την παρανόηση που επικρατεί, τη γλωσσική ισοπέδωση, την εξάρτηση από ξένες γλώσσες, τη γλωσσική κομματικοποίηση, το λαϊκισμό και την επίδειξη». Τέλος αναπτύσσει τις απόψεις του για την αντιμετώπιση του κακού.

Οι θέσεις του κ. Μπαμπινιώτη δεν παρουσιάζουν καμιά πρωτοτυπία. Είναι αναμασήματα, είναι τα χιλιοειπωμένα, «τα βαρετά εκείνα», που ακούγονται μονότονα από γνωστούς συντηρητι-

κούς κύκλους, γνώμες που συζητήθηκαν επί δεκαετίες, που ανασκευάστηκαν και αποδείχτηκαν λανθασμένες και στις οποίες δόθηκε προ πολλού η ορθή απάντηση. Γιατί λοιπόν να επανερχόμαστε στα ίδια και ξανά στα ίδια, σαν να τα ανακαλύπτουμε εμείς για πρώτη φορά, και να τα επισείουμε ως εχθρούς, που διαβρώνουν ύπουλα την εθνική μας γλώσσα; Ωστόσο, αφού το θέμα το ανακινεί ο κ. Μπαμπινιώτης, θα επιχειρήσω να επαναλάβω κι εγώ για πολλοστή φορά όσα ειπώθηκαν και γράφτηκαν και συνεχώς τονίζονται από τους φωτισμένους γλωσσολόγους μας. Εννοώ τους ορθόδοξους δημοτικιστές, που μόχθησαν και μοχθούν για να χαρίσουν στο έθνος ένα πλούσιο και πειθαρχημένο γλωσσικό όργανο. Διαφορετικό από εκείνο που μας προβάλλουν για πρότυπο τα μέλη του Γλωσσικού Ομίλου. Από το ακαλαίσθητο συνθυλέμμα καθαρουνιστικών και δημοτικών στοιχείων που παραμορφώνει τη γλώσσα μας, που εμπνέει αποστροφή και προκαλεί την ενστικτώδη αντίδραση όσων έχουν υγιές γλωσσικό αίσθημα. Που γεννά δυσπιστία και κινεί την καχυποψία για τις ενδόμυχες προθέσεις και τους αληθινούς στόχους της κίνησης «για τη διάσωση της γλώσσας μας».

Γλωσσική κακοποίηση

Τα λάθη που γίνονται στη χρήση της γλώσσας ποιος τα αμφισβητεί; Μερικά είναι απαράδεκτα: τα προνόμια των ευπατρίδων, η τέχνη των προτεστάντων, το θέαμα είναι ασυνήθες, των αυτόπτων μαρτύρων. Έληξε η θητεία της σαν πρόεδρος των Ελληνίδων Οδηγών. Οι ηθοποιοί ζητούν να συγκληθεί άμεσα το Διοικητικό Συμβούλιο. Δεν έλειψε από τη συγκέντρωση, αλλά τον καθυστέρησε το κρύο. Ο κήπος άρχισε να εκμεταλλεύεται εδώ και δύο χρόνια. Τα σύνθετα του «άγων»: εισαγάγω, εξαγάγω, προαγάγω, απαγάγω, και οι περιφραστικοί χρόνοι: είχε εξαγει, έχει εισάγει, είχαν απαγει.

Το φαινόμενο είναι φυσικό. Πότε θα προλάβαιναν να μάθουν τη δημοτική και να τη χειρίζονται σωστά άνθρωποι γαλονημένοι από τα μικρά τους χρόνια με μια τυποποιημένη καθαρουνιστική, που ούτε και την καλοξέραν οι περισσότεροι; Απ' αυτούς δεν έχουμε αξιώσεις. Καταλογίζουμε όμως ευθύνη σ' όσους απευθύνονται στο πλατύ κοινό και επηρεάζουν με την επανάληψη ορισμένων λαθών, που με τη συνήθεια τείνουν να επικρατήσουν και να καθιερωθούν οριστικά. Αυτονόητο ότι πρόκειται για τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα και τον Τύπο.

Μπροστά σε τέτοια κατάσταση

ση θα πανικοβληθούμε; Όχι βέβαια. Οι συντάκτες των κειμένων, οι δημοσιογράφοι και όλοι γενικά οι άνθρωποι της πέννας ας μάθουν τους λιγοστούς κανόνες της γραμματικής και της σύνταξης, που τους αγνοούν και τους παραβαίνουν. Δεν είναι ανέφικτο ένας άνθρωπος των γραμμάτων να χειρίζεται σωστά τη μητρική του γλώσσα, ώστε να δίνει την ορθή κατεύθυνση στους πολλούς και ακατατόπιστους. Όσο για τα λάθη των αδαών, και αυτά κάποτε θα περιοριστούν. Άλλωστε τα λάθη από αγραμματοσύνη δεν υποβαθμίζουν μια γλώσσα ούτε την υπονομεύουν.

Γλωσσική παρανόηση

Ο κ. Μπαμπινιώτης εκφράζει ανησυχίες, που τις βασίζει σε ανακριβή στοιχεία και σε ανυπόστατους γλωσσικούς βιασμούς. Όλ' αυτά τα ονομάζει «γλωσσική παρανόηση». Ξεκινώντας από μεμονωμένες περιπτώσεις ακατάρτιστων και ακατατόπιστων απόμων, γενικεύει το ζήτημα, για να διαπιστώσει επαπειλούμενη γλωσσική πτώχευση. Κατά τη γνώμη του, καλλιεργείται η άποψη ότι «δημοτική σημαίνει απλώς να αποφεύγει συστημικά κάθε στοιχείο που σχετίζεται με την καθαρουνιστική». Και ρωτούμε: πότε και από ποιόν καλλιεργήθηκε παρόμοια άποψη; Τα

πράγματα βεβαιώνουν το αντίθετο.

Και συνεχίζει ο κ. Μπαμπινιώτης:

Έλεγες στην καθαρουνιστική «ο οποίος»; Τώρα θα λες «που».

Ανακριβέστατο. Η αναφορική αντωνυμία «ο οποίος» χρησιμοποιείται ευρύτατα, κυρίως εμπρόθετη: «από τον οποίο, στην οποία, προς τους οποίους, με τα οποία, για το οποίο» κλπ., γιατί εδώ το «που» δημιουργεί ασάφεια. Το «σαν» το λέν όσους δεν ξέρουν ότι διαφέρει σημασιολογικά από το «ως» ή δεν εννοούν ότι συχνά περιττεύει. Ούτε αληθεύει ότι πρέπει δήθεν να ξεχαστούν οι μετοχές και να λέμε «εκείνος που...». Τάχα δεν είναι σε κοινή χρήση τα: «προστατευόμενα μέλη, διανυκτερεύοντα φαρμακεία, εσφαλμένη ενέργεια, άρχουσα τάξη, εντεταλμένος καθηγητής»; Ακόμη και μετοχές παθητικού αορίστου προσφέρονται ουσιαστικοποιημένες και δεν ξενίζουν, όταν είναι ουσιαστικοποιημένες: «ο βραβευθείς, οι προαχθέντες, οι συμβληθέντες, οι γεννηθέντες».

Ούτε οι προθέσεις είναι προγραμμένες στο δημοτικό λόγο. Με εξαίρεση τη λησμονημένη «αμφί», ποιες λίγο ποιες πολύ είναι κατά περιπτώσεις όλες σε χρήση. Κανέναν δεν τις αποφεύγει κι όλοι θα πουν: «εν μέρει, παρά τρεις ψήφους, προ ημερών,

προς τη θάλασσα, συν τοις άλλοις, υπό την αιγίδα, εκ γενετής, επί κατοχής, τα υπέρ και τα κατά, μετά το μάθημα». Επομένως η άρνηση αυτής της κραυγαλέας πραγματικότητας παραδοξολογία κι όχι σοβαρολογία μπορεί να χαρακτηριστεί.

Τα επιρρήματα «ευτυχά, διενθνά, συνεπά» ούτε ακούστηκαν ούτε γράφτηκαν ποτέ. Κι αν τυχόν τα είπαν κάποτε ένας δυό ανίδεοι και άγλωσσοι, το πράγμα δεν αξίζει να συζητείται. Ο μιμητής δε βρέθηκε ακόμη και «μία χελιδών έαρ ου ποιεί». «Ατυχά» για τους ευάριθμους θιασώτες τους. Αντιθέτως, και τα επιρρήματα σε -ως παραμένουν, ιδίως όταν οι δύο τύποι σε -ως και σε -α δεν είναι ταυτόσημοι, και συνάμα εισήλασαν «σωρηδόν», και στον προφορικό και στο γραπτό λόγο, τα «αντιδραστικά»: «οκλαδόν, αυθημερόν, ατιμωρητί, παμψηφεί, πυξ λαξ, τροχάδην, φύρδην μίγδην», για να θυμηθούμε μερικά, και οι πάντες τα δέχονται «ασυζητήτι» και κανέναν δε σκανδαλίζουν. Ποιος γνήσιος δημοτικιστής θα κατηγορηθεί για παρασπονδία, αν τα βάλει στο λόγο του; Όσο για τα «κύρια, προηγούμενα, ενδεχόμενα, θα τεξιδέψει ατμοπλοϊκά, η συναυλία μεταδίδεται ραδιοφωνικά» και τα όμοια, κανέναν με γλωσσική ευαισθησία Νεοέλληνας δεν τα ανέχεται.

Η «δημοτική από μετάφρα-

ση», το άθλιο αυτό κατασκευάσμα, σπάνιο ευτυχώς, είναι προϊόν άγνοιας της γλώσσας, που συμβαδίζει με την απουσία καλλιεργημένου γλωσσικού αισθητηρίου. Αλλά τότε η άγνοια μιας γλώσσας από μερικούς προκαλέσει την αλλοίωσή της;

Γλωσσική εξάρτηση

Την εισδοχή ξένων λέξεων φαίνεται ότι μοιραία καμία γλώσσα δεν την αποφεύγει, καθώς η επικοινωνία μεταξύ των λαών γίνεται ολοένα πιο στενή στις μέρες μας και τα καταναλωτικά αγαθά συνοδεύονται από τις λέξεις που τα δηλώνουν. Μήπως και στο παρελθόν δεν είχε συμβεί το ίδιο στη γλώσσα μας με τις ονομασίες μερών της κατοικίας και πολλών επίπλων, των ειδών ιματισμού, των συγκοινωνιακών μέσων, των μουσικών οργάνων και των μουσικών συνθέσεων; Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι πρέπει να τις δεχόμαστε αδιαμαρτύρητα, χωρίς αντίδραση, όπου μάστιχα υπάρχει η αντίστοιχη ελληνική λέξη. Βλέπουμε και το χειρότερο: μερικούς χρήστες να υιοθετούν και την κατάληξη του πληθυντικού της γλώσσας από την οποία προέρχεται η καθεμιά λέξη, κάτι που καταντάει παραλογισμός. Λένε π.χ. τα κοντσέρτι, τα φλάουτι, τα άλμπουμς, τα φίλμς, τα κλαμπς. Αυτά είναι ξένα στο γλωσσικό μας αίσθημα, λίγοι τα λένε, οι σοβαροί ουδέποτε θα τα πουν, γι' αυτό και δε θα μείνουν. Επομένως δεν πρόκειται να αλλοιώσουν τη φυσιογνωμία της ελληνικής.

Η αλόγιστη εισδοχή ξένων λέξεων πρέπει να συναντήσει συστηματική αντίδραση. Κανένας εχέφρων Νεοέλληνας δεν αρέσκειται στα «σόου γούμαν» και στα «σαρ-σύτερ». Εδώ απαιτείται ανήλεη ξενηλασία και η με οποιονδήποτε τρόπο αντικατάστασή τους με λέξεις ελληνικές.

Γλωσσική ισοπέδωση και επίδειξη

«Παραλάβαμε γλώσσα με πλείστες όσες αρετές κι εμείς προβαίνουμε σε γλωσσικές εκκαθαρίσεις και με τις δογματικές θέσεις μας την οδηγούμε σε ισοπεδωτικές χρήσεις, που φτωχαίνουν το λόγο μας και ευτελίζουν την επικοινωνία μας». Έτσι εκτιμάει την κατάσταση ο κ. Μπαμπινιώτης.

Τις αρετές τις αναμφισβήτητες της γλώσσας μας πόσοι τις κατείχαν στο παρελθόν; Ο πολύς κόσμος; Όχι βέβαια! Ήταν ανέκαθεν κτήμα των ολίγων. Τώρα οι προϋποθέσεις για την πλατύτερη διάδοσή τους ολόένα πληθύνουν και δικαιολογούν τις προβλέψεις των ορθόδοξων δημοτικιστών. Οι πάντες τώρα έρχονται σε συνεχή επαφή με τη δημοτική, από τον ή άλλη μορφή της Νεοελληνικής, η καθαρεύουσα, τροχόπεδη στην πνευματική εξέλιξη των ατόμων, έπαψε επιτέ-

λους, με την υποχρεωτική παρουσία της στη ζωή μας, να δημιουργεί σύγχυση και τελικά να καθιστά άγλωσσους μικρούς και μεγάλους.

«Πρόκειται για στυγνή μορφή γλωσσικής γανειλευθερίας, κατά την οποία αφαιρούμε από τους άλλους το δικαίωμα της γλωσσικής επιλογής». Ούτε περιορισμός της γλωσσικής ελευθερίας του ατόμου υπάρχει ούτε «γλωσσική στράτευση», όπως επιμένει ο κ. Μπαμπινιώτης, ούτε «καθαρόαιμη δημοτική» ούτε «γλωσσική τρομοκρατία». Το αποδεικνύουν τα κάθε λογής λόγια στοιχεία, λέξεις, εκφράσεις, ρητά, ιστορικές φράσεις, που καθημερινά εισρέουν στη δημοτική γλώσσα κι εκείνη έχει τη δύναμη να τα απορροφά παραμένοντας ωστόσο αναλλοίωτη. Ο καθένας μπορεί ελεύθερα να κάνει την επιλογή του, είναι θεμιτό. Ποιος π.χ. θα ενοχληθεί από φράσεις σαν και αυτές: «έτερον εκάτερον, ο ιθύνων νους, αβρόχοι ποσι, εξ απαλών ονύχων, εξεμέτρησε το ζην»; Τα λόγια στοιχεία εισελαύνουν αθρόα στη δημοτική από εκείνους που μελετούν τη γλώσσα, και είναι ευπρόσδεκτα, επειδή την πλουτίζουν, χωρίς να τη νοθεύουν.

Τη γλώσσα μας δεν την περιορίζαμε *τότε* σε λίγα ρήματα, που υποκαθιστούν πολλά άλλα καταργώντας τις εννοιολογικές αποχρώσεις. Οι πολλοί πάντοτε είχαν φτωχό λεξιλόγιο, δεν είναι αποκλειστικό φαινόμενο της εποχής μας ούτε μόνο της ελληνικής, ώστε να δημιουργεί αγωνιώδη ερωτηματικά για το παρόν και για το μέλλον της δικής μας γλώσσας.

Η ασάφεια είναι ανεπάρκεια της σκέψης κι όχι αδυναμία της γλώσσας. Τι σαφήνεια και ακριβολογία και τι κυριολεξία να περιμένει κανείς, όταν νεφελώματα υπάρχουν στο νου του γράφοντος; Η «κουλτουριάρικη γλώσσα» μιας μερίδας διανοουμένων, που αποσκοπεί να εντυπωσιάσει τους αφελείς με το μακροπερίοδο λόγο, την πολύπλοκη σύνταξη, τα υπερβατά και τη συσώρευση αφηρημένων εννοιών σε γενική πτώση, ισοδυναμεί με σκέτη κενολογία. Στα αερολογήματα ποιος έχει διάθεση να εντυπωφεί, ώστε να δεχτεί την επίδρασή τους και να μιμηθεί τέτοια γλωσσικά πρότυπα; Είναι ακριβώς «γλώσσα κλειστής ομάδας», κατά τον ευστοχο χαρακτηρισμό του κ. Μπαμπινιώτη, και τέτοια θα παραμείνει, μακριά από το στόμα του λαού, αγνοημένη από τους πολλούς, ανίσχυρη να επηρεάσει την πορεία του γλωσσικού μας οργάνου.

Ο κ. Μπαμπινιώτης συνεπώς κινδυνολογεί με βάση τα ξεστράτισματα μερικών άγλωσσων, ακατατόπιστων και ανεύθυνων ατόμων, μεγαλοποιώντας τη σημασία τους. Γλωσσικό πρόβλημα

δεν υπάρχει από τη στιγμή που η Πολιτεία καθιέρωσε επίσημα τη δημοτική, υπάρχουν απλώς ορισμένες αδυναμίες, που με λίγη καλή θέληση θα ξεπεραστούν. Έχουνι γνώσιν οι φύλακες. Τα εχέγγυα υπάρχουν: η γραμματική της δημοτικής, το συντακτικό της, η πλούσια γραμματεία της. Και οι σοβαροί μελετητές της με τη σωστή κατάρτιση, με την αγάπη και με τη βαθιά τη συναίσθηση της ευθύνης τους. Με την αδιάλειπτη επαγρύπνηση των γνήσιων δημοτικιστών η γλώσσα μας θα διασώσει την ποιότητά της.

Σκέψεις για την αντιμετώπιση της κατάστασης.

Καιρός να τηθεί τέρμα στο κακό, και τα λάθη πια να μην ακούγονται. Στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα ας γίνεται κάποιος έλεγχος των κειμένων, πριν μεταδοθούν.

Ο κ. Μπαμπινιώτης προτείνει να διδαστεί και πάλι στα σχολεία (στα γυμνάσια βέβαια) ο αρχαίος ελληνικός λόγος. Το σύστημα δοκιμάστηκε με τα γνωστά αρνητικά αποτελέσματα και τίποτε δεν προδικάζει ότι τυχόν νέα απόπειρα δε θα σημάνει επιστροφή στα ίδια. Μακροχρόνια πείρα μάς έδωσε ότι η απευθείας προσέγγιση των αρχαίων κειμένων δεν παρέχει άμεση ωφέλεια για την κατάκτηση του σύγχρονου λόγου. Πολλές από τις παροιμιακές φράσεις και τα γνωμικά που έφτασαν ως εμάς από την αρχαιότητα και τη Βίβλο κι άλλες νεότερες λόγιες φράσεις ασφαλώς θα συντελέσουν στον εμπλουτισμό της έκφρασης των μαθητών, αν δοθούν με τον κατάλληλο τρόπο. Ας γίνει το πείραμα, πιθανόν να μας επιφυλάξει εκπλήξεις.

Για την εκμάθηση της σύγχρονης γλώσσας γίνεται σωστή δουλειά στα σχολεία. Η διδασκαλία της δημοτικής αρχίζει από τις μικρές τάξεις του δημοτικού και συνεχίζεται εντατικά στο γυμνάσιο από ξεχωριστά βιβλία, παράλληλα με τη μελέτη των «Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας». Με τέτοια δεδομένα δικαιολογείται κάθε αισιοδοξία για τη γλωσσική κατάρτιση της νέας γενιάς. Κι αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία.

Η γλώσσα του κ. Μπαμπινιώτη

Η γλώσσα του κ. Μπαμπινιώτη γεννά απορίες.

Γιατί ο κ. Μπαμπινιώτης επιμένει στη χρησιμοποίηση νεκρών τύπων; Καταδικασμένη η απόπειρα για τη διάσωση της γενικής σε -εως; «της εξαρτήσεως, της διαφημίσεως, της υποβαθμίσεως, της ενημερώσεως». Η γλώσσα μας δε δέχεται τα «συνεπτά, επιτυχά», απορρίπτει όμως και τα: *δίδεται, της σαφηνείας* του λόγου, *την επίκληση της καθαρευούσης*, τις μετοχές του τύπου *ηυχμένο γόητρο*, αυτούσιες *η παρηλαγμένες* σμήνη ξένων λέξεων (ε-

δώ υπάρχει και συντακτικό λάθος, από απροσεξία φυσικά: ουδείς αναμάρτητος). Η δημοτική δε θέλει ούτε τα *χθες, φθάνουν, να σκεφθεί, κατά τρόπον που...*, *αίλιμον* (όμως αλλού ο κ. Μπαμπινιώτης γράφει: της σαφήνειας, διδασχτεί, να δεχτείς, θα περιοριστεί: γιατί αυτή η ασυνέπεια;). Στη μορφολογία της δημοτικής δε στέκουν τα «περί γλωσσικής καθαρότητας, περί συνεπείας, περί ομοιομορφίας και χρησιμοποίησεως (τίνο;ς)». Και γιατί τα παραπάνω τα θεωρεί «νεοδωλωσικά κριτήρια»;

Ο κ. Μπαμπινιώτης παραθέτει τρεις ομάδες επιρρημάτων —ταυτόσημων, όπως τα παρουσιάζει— για ν' αποδείξει τις δυνατότητες επιλογής που προσφέρει η γλώσσα μας, εμείς όμως —ισχυρίζεται ο κ. Μπαμπινιώτης— τα συμπεριζόμε χρησιμοποιώντας μόνο τη μία μορφή «γενικά, αρχικά, μολονότι». Αστόχασε στην εκλογή των παραδειγμάτων. Κι αν υποθέσουμε ότι το επίρρημα «γενικά» χρησιμοποιείται παντού και πάντοτε αποκλειόντας τα δύο άλλα «γενικώς, εν γένει», πώς είναι δυνατό το «αρχικά» να αντικαταστήσει το «εξαρχής» και το «καταρχήν», αφού σημασιολογικά διαφέρουν; Στην αρχή (αρχικά) συμφώνησε, αργότερα όμως άλλαξε γνώμη. «Εξαρχής ασπαστηκε αυτές τις ιδέες, δεν είναι από τους νεοφώτιστους». «Καταρχήν δεν απορρίπτει το σχέδιο, αλλά ορισμένες επιφυλάξεις». Τα «μολονότι, καίτοι, αν και» αποτελούν μία ομάδα και εισάγουν δευτερεύουσες προτάσεις, δε συμπίπτουν με τα «εντούτοις, ωστόσο, παρά ταύτα, μολαταύτα», ώστε τα τελευταία ν' αχρηστευτούν και στη θέση τους να μείνει το «μολονότι». Θα ήταν λογικό σφάλμα, που δε θα το διέπραττε ούτε κι ένας αγράμματος. «Μολονότι ο καιρός είναι άστατος, εντούτοις δε θα το αναβάλω το ταξίδι». Ούτε καμιά συμπίεση διακρίνουμε «με άκριτες επεμβάσεις και εκρηξίες δημοτικιστικής ορθοδοξίας», αφού όλοι αυτοί οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί υπάρχουν, ο καθένας στη θέση του και με την απόχρωσή του.

Τέλος, την ασάφεια και τις «κουλτουριάρικες εκφράσεις» δεν τις αποφεύγει και ο ίδιος ο κ. Μπαμπινιώτης: «πολύ πριν θεσμοποιηθεί διαπιστωτικά», «τα βολικά κατηγορήματα της αγραμματοσύνης και της αμορφωσίας», «τεχνητά επινοήματα περιορισμένης επικοινωνιακής αποτελεσματικότητας» κ.ά.

Η γλώσσα του κ. Μπαμπινιώτη περιέχει στοιχεία που νοθεύουν τη δημοτική μας. Εξαιτίας των μειονεκτημάτων της δεν είναι υπόδειγμα νεοελληνικού λόγου.

Σκιάθος, Απρίλης του 1985

*Το κείμενο αυτό γράφτηκε για τη «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ», που αρνήθηκε να το δημοσιεύσει.

Περί Φαλλμεράνερ και άλλων σχετικών

του Κώστα Β. Κριμπά

Θέλω να παρεμβληθώ κι εγώ στη συζήτηση που αρχισε με αφορμή τη δημοσίευση της μετάφρασης του επίμαχου τμήματος του κειμένου του Φαλλμεράνερ από τον Κώστα Ρωμανό και ιδιαίτερα στη μεταξύ του Αλέξη Πολίτη και Κώστα Ρωμανού ανταλλαγή απόψεων¹.

Ο Αλέξης Πολίτης αμφισβητεί, πρώτα, το ενδιαφέρον της βιολογικής μας καταγωγής, ως Ελλήνων, υποστηρίζοντας ότι η ακραιφνής φυλετική συνέχεια ενδιαφέρει μόνον τους ρατσιστές, και, κατά δεύτερο λόγο, παρατηρεί ότι η εν λόγω μελέτη του Φαλλμεράνερ είναι μεθοδολογικά ανεπαρκής, το μόνο της ενδιαφέρον όντας μια μαρτυρία του πνεύματος της εποχής του συγγραφέα της και όχι της ιστορούμενης εποχής. Ο Κώστας Ρωμανός από την άλλη μεριά, θεωρεί ότι οι απόψεις του Α. Πολίτη, όπως και εκείνες του Α. Λιάκου, αποτελούν ένα καινούργιο χειρισμό του ακόμα οδυνηρού για μας προβλήματος που έθεσε ο Φαλλμεράνερ, χειρισμό διενεργούμενο αυτή τη φορά από τους «προοδευτικούς». Με αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται η επί της ουσίας αντικειμενική και ψυχραιμη εξέταση του θέματος, κατά πόσο δηλαδή ευσταθούν ή στερούνται σοβαρότητας τα επιχειρήματα του Φαλλμεράνερ. Στο κάτω κάτω, παρατηρεί ο κ. Ρωμανός, όλοι οι λαοί κι οι πιο πρωτόγονοι αλλά κι οι πιο εξελιγμένοι, μεταξύ των άλλων και οι Αρχαίοι Εβραίοι και οι Αρχαίοι Έλληνες, ενδιαφέρθηκαν και ασχολήθηκαν με το πρόβλημα της καταγωγής τους. Άλλωστε και η κατά του Δαρβίνου καταφορά από αυτό το ενδιαφέρον προκλήθηκε. Είναι λοιπόν τουλάχιστον υποκρισία η πρόταξη της θέσεως ότι το θέμα στερείται ενδιαφέροντος.

Κατά τον κ. Πολίτη, αν τον ερμηνεύω σωστά, η πνευματική, δηλαδή η πολιτισμική μας ταυτότητα, και η εθνική μας συνείδηση δεν εξαρτώνται ούτε προκύπτουν από τη βιολογική μας καταγωγή και μάλιστα κατά μονοσήμαντο τρόπο. Άραγε πάψαμε να καλούμε Έλληνες τους της ημετέρας παιδείας μετέχοντας; Ή μήπως ξεχάσαμε πόσοι πρώην Έλληνες έγιναν προς εμάς ξένοι ή και εχθροί; Γνωρίζουμε καλά, από ιστορικές μαρτυρίες (λ.χ. από τον Πιττόν ντε Τουρνεφόρ, ο οποίος στα 1700 επισκέφθηκε την Κάντια, το σημερινό Ηράκλειο, και άλλα μέρη της Κρήτης —στα 1717 πρωτοεκδόθηκε το δίτομο ταξιδιωτικό του) πώς οι εξισλαμισμοί Ελλήνων δημιούργησαν τους Τουρκοκρήτες (δες και τα έγγραφα του τουρκικού αρχείου, στη Βικελαία βιβλιοθήκη Ηρακλείου, που μετάφρασε περιληπτικά και εξέδωσε ο Ν. Σταυρινίδης σε 5 τόμους). Το ίδιο άλλωστε συνέβη και στην Κύπρο (φαίνεται να μην υπάρχουν γενετικές διαφορές μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, όσο τουλάχιστον μαρτυρούν οι συχνότερες των ομάδων αίματος ABO, σύμφωνα με δημοσιεύτα δεδομένα του Μικέ Παϊδούση: κι οι δυο πληθυσμοί κοινή έχουν την προέλευση). (Το ίδιο ισχύει και για τους Χριστιανούς και Οθωμανούς της Δ. Θράκης)². Χρονικά το πώς εξισλαμίστηκε τμήμα των μικρασιατικών πληθυσμών, περιέγραψε λεπτομερειακά ο Σπύρος Βρυώνης³. Τι θέλω να πω με τούτο; Ότι η εθνική συνείδηση κι

η πολιτισμική ταυτότητα μικρότατη μόνο σχέση έχουν με τη βιολογική καταγωγή. Οι κινεζικής προελεύσεως αμερικανοί, που έχουν πλήρως εξαμερικανισθεί, είναι αμερικανοί κι όχι κινέζοι, έστω κι αν τα χαρακτηριστικά τους δείχνουν αλλοιώς.

Μήπως όμως συμβαίνει το άλλο: η γενετική δηλαδή ιδιοσυστασία ενός λαού είναι η υπεύθυνη για την εξαρχής δημιουργία, για τη γέννηση δηλαδή, ενός πολιτισμού, ο οποίος αργότερα μπορεί να μεταβιβασθεί, (να μετακνωθεί θα 'λεγε Κοραϊκά ο Κ. Δημαράς) και σε άλλους λαούς —μήπως δηλαδή ο νεωτερισμός, η πολιτισμική πρόοδος (οτιδήποτε θέλομε να σημάνουμε μ' αυτήν τη λέξη) γεννιώνται από γενετικά προικισμένες πληθυσμιακές ομάδες με ειδική ιδιοσυστασία; Τούτο είναι δύσκολο να το δεχτούμε με τα σημερινά δεδομένα. Και ιδού γιατί.

Η μελέτη της κατανομής αρκετών δεκάδων γενετικών (κληρονομικών) σημάνσεων σε διάφορους λαούς έδειξε ότι υπάρχει μεταξύ λαών και μεταξύ φυλών πολύ μεγαλύτερη ομοιότητα απ' ό,τι θα αναμέναμε. Δυο κατά τύχη διαλεγμένοι άνθρωποι διαφέρουν βέβαια μεταξύ τους. Το μεγαλύτερο τμήμα αυτών των διαφορών βρίσκεται μεταξύ ατόμων εντός του ίδιου πληθυσμού, ένα μικρότερο τμήμα επιπροστίθεται για διαφορές μεταξύ εθνοτήτων εντός της ίδιας φυλής, κι ένα επίσης μικρό για διαφορές φυλών⁴. Φαίνεται λοιπόν (αν οι γενετικές σημάνσεις που χρησιμοποιήθηκαν αποτελούν τυχαίο δηλαδή αντιπροσωπευτικό δείγμα του συνόλου των σημάνσεων) ότι οι λαοί δεν διαφέρουν κληρονομικά πολύ μεταξύ τους τουλάχιστον για τα μη μορφολογικά χαρακτηριστικά (ορισμένα μορφολογικά, όπως λ.χ. το χρώμα, αποτελούν διάκριτη κατηγορία διότι οι γεωγραφικές κατανομές τους προκύπτουν από τη δράση της φυσικής επιλογής). Άρα και δεν θα πρέπει να χαρακτηρίζεται κάθε λαός από μια γενετική ιδιοσυστασία που να δικαιολογεί ιδιαίτερες εγγενείς πνευματικές ικανότητες. Αλλά και τούτο αμφισβητείται, κατά πόσο δηλαδή οι διαφορές στις πνευματι-

(είναι ομοιογενή) σε αριθμούς ατόμων είναι τα ακόλουθα.

	O	A	B	AB
Έλληνες	1729	2251	666	294
Τούρκοι	367	537	178	68

Η τιμή της δοκιμασίας του χ^2 ομοιογενείας με 3 β. ελευθερίας ισούται με 5,699 δηλαδή η πιθανότητα είναι μεγαλύτερη του 5% και μικρότερη του 10% τα δύο δείγματα να προέρχονται από τον ίδιο πληθυσμό.

3. S. Vryonis 1971 *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the 11th through the 15th century*. Berkeley,

1. Αλέξη Πολίτη στο Περιοδικό *Téparto* 1 Μαΐου 1985, Κώστα Ρωμανό στο *Αντί* τχ. 296 της 2 Αυγούστου 1985. Η μετάφραση του Ι.Φ. Φαλλμεράνερ *Περί της Καταγωγής των σημερινών Ελλήνων* 1985, Νεφέλη, από τον Κ. Ρωμανό, περιέχει και εισαγωγή του μεταφραστή.

2. Για τους χριστιανούς και μωαμεθανούς της Θράκης δες Μ. Paldoussis & C.B. Krimbas 1980 *The Distribution of ABO and Rh Blood Groups in Greece* στο *Physical Anthropology of European Populations* (ed. I. Schwidetsky, B. Chiarelli, O. Necrasov) Mouton, The Hague σ. 154-170, ειδικά στον Πίνακα 1 στην αρχή του.

Για τους Κυπρίους: τα δεδομένα των Clearkin και Παϊδούση αθροισμένα

κές ικανότητες, όπως λ.χ. μετριοφύονται με τις δοκιμασίες του δείκτη νοημοσύνης έχουν κληρονομική βάση.

Όπως είναι γνωστό σε πολλούς, καθίσταται απρόσφορη η σύγκριση δύο πληθυσμών για τον δείκτη νοημοσύνης, και τούτο για λόγους καθαρά μεθοδολογικούς: καθεμιά από τις δοκιμασίες που χρησιμοποιούνται αναφέρεται σ' ένα συγκεκριμένο πληθυσμό και μετρά αποκλίσεις από το μέσο όρο αυτού του πληθυσμού που θεωρείται ίσος με τη μονάδα μέτρησης (ή το 100). Εδώ λοιπόν μόνο συζητάμε τις υπάρχουσες εντός του ίδιου πληθυσμού διαφορές. Είναι αυτές οι διαφορές κληρονομικής αιτιολογίας και σε ποιο βαθμό; Σ' αυτό το πρόβλημα δεν έχουμε τελεσίδικη απάντηση (παλιότερα δεδομένα που ευνοούσαν μια κληρονομική αιτιολογία αποδείχτηκαν χαλκευμένα και πλαστά!) αλλά πολλές ενδείξεις πείθουν για τη δεσπόζουσα σημασία των περιβαλλοντικών παραγόντων. Πολλοί, και οι εγκυρότεροι, ειδικοί πιστεύουν ότι η κληρονομική αιτιολόγηση των διαφορών αυτών είναι σχεδόν ανύπαρκτη (δεν αναφέρομαι εδώ σε παθολογικές περιπτώσεις, ούτε σε πληθυσμούς με ενδογαμία, όπως εκείνον μικρού νησιού μας στο Αιγαίο στον οποίο τα παιδιά φαίνεται να παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαμηλή σχολική επίδοση — και πάλι εδώ η γενετική αιτιολογία δεν είναι αποδεδειγμένη).

Με όλα τούτα θέλω να πω ότι, απ' όσα μέχρι τώρα γνωρίζουμε, είναι δύσκολο να δεχτούμε μια εξήγηση γέννησης πολιτισμού οφειλόμενη αποκλειστικά ή και σε σημαντικό βαθμό σε κληρονομική ιδιοσυγκρασία του λαού που τον γέννησε. Είναι αυτόχρονα γελοίο να υποστηρίζουμε ότι οι 37 διάφοροι πολιτισμοί που απαριθμήσε ο Τούνμπη⁵ οφείλονται στην ύπαρξη 37 διαφορετικών γονοτύπων! Άλλοι παράγοντες διαδραματίζουν όχι μόνο τον κύριο αλλά και το σύνολο αιτιολογικό ρόλο.

Απορρίπτουμε λοιπόν τη σημασία της βιολογικής καταγωγής όχι γιατί κάτι τέτοιο θα ήταν ρατσιστικό, αλλά αντίθετα γιατί κάτι τέτοιο δεν προσφέρει ικανοποιητικές εξηγήσεις για πολιτισμικά ή εθνικά φαινόμενα. Είναι βέβαια ευτύχημα που οι ρατσιστικές θεωρίες αποτελούν αντιεπιστημονικά ιδεολογήματα, όμως οι δικές μας προκαταλήψεις, ευχές και πεποιθήσεις δεν πρέπει να μας καθοδηγούν στην επιλογή αλλά μόνο αντικειμενικότερα τεκμήρια και επιχειρήματα.

Αν λοιπόν σ' αυτό το θέμα ο κ. Πολίτης έχει δίκιο, έστω κι αν οδηγείται σ' αυτό από λαθεμένο λόγο, ας δούμε κατά πόσο το θέμα της βιολογικής μας καταγωγής παρουσιάζει κάποιο άλλο γενικότερο ενδιαφέρον.

Τον περασμένο αιώνα και στα χρόνια της ελληνικής επανάστασης η πολιτική σημασία ήταν προφανής. Το φιλελληνικό κίνημα βασίστηκε σε μια ρομαντική θεώρηση που ήθελε τους κλέφτες και αρματωλούς κατ' ευθείαν απογόνους του Θεμιστοκλή, του Σωκράτη και του Κίμωνα. Αυτήν την ιδιλλιακή ατμόσφαιρα μιας ποιμενικής αλλά και ηρωικής Αρκαδίας με αρχαίους τίτλους τιμής και ευγενείας ήρθε να διαταράξει ο Φαλλμεράνερ ωθούμενος κι αυτός από πολιτικά κίνητρα. Ασφαλώς η συζήτηση για τη μελέτη του Φαλλμεράνερ πρέπει σε σημαντικό τμήμα της, να εστιασθεί σ' αυτό το καίριο σημείο. Υπάρχει όμως και το άλλο και σ' αυτό είμαι υποχρεωμένος να δώσω δίκιο στον κ. Ρωμανό.

Ενδιαφέρον αποκτά ένα θέμα όταν και όσο εμείς του προσδίδουμε αυτό το ενδιαφέρον. Το ενδιαφέρον δεν αποτελεί αντικειμενική αλήθεια αλλά αξιολογική κρίση, αξιολογικό κριτή-

ριο κατάταξης. Στο βαθμό λοιπόν που η ανθρώπινη ιστορία δεν εξαντλείται από την εξιστόρηση πράξεων ανδρών επισήμων αλλά μελετά γενικότερα φαινόμενα μακριάς ή και συντομότερης χρονικής διάρκειας, που αναφέρονται σε στατιστικά μεγέθη, σε ομάδες και πληθυσμούς, σε στοιχεία που περιγράφουν την κοινωνία, την οικονομία της, την πολιτισμική της στάθμη, τα ήθη και έθιμά της, την επιστήμη και τεχνολογία της και τέλος τη δημογραφία της, τότε η ενασχόληση με το τι ακριβώς συνέβη στην Ελλάδα τη δεύτερη εποχή των σκοτεινών της χρόνων, δηλαδή από τον 6ο ως τον 9ο αιώνα της χρονολογίας μας (η πρώτη όντας μετά τους μυκηναϊκούς χρόνους ως την αρχαϊκή εποχή) αποκτά ενδιαφέρον. Την φορτίζουμε με ενδιαφέρον, όχι για τους ίδιους λόγους για τους οποίους ενδιαφέρονται οι αρχαίοι Εβραίοι ή οι σύγχρονοι Εσκιμώοι να λύσουν το πρόβλημα της καταγωγής τους, αλλά γιατί η διαλεύκανση του τι ακριβώς συνέβη εκείνους τους σκοτεινούς χρόνους επιτρέπει μια πληρέστερη κατανόηση της ιστορικής μας δημογραφίας, της γενετικής μας ιστορίας χωρίς καμία άλλη επίπτωση ή σημασία. Στο κάτω κάτω όλα τα θέματα που μας ενδιαφέρουν δεν έχουν ή δεν χρειάζεται να έχουν απαραίτητως πρακτικές ή άλλες επιπτώσεις, μπορεί απλά να μας βοηθούν να σχηματίζουμε καθαρότερα ένα πλαίσιο αναφοράς, μια θεώρηση του κόσμου στον οποίο κινούμεθα και δρούμε.

Δεν είμαι ασφαλώς ο καταλληλότερος να αξιολογήσω τα επιχειρήματα τόσο του Φαλλμεράνερ όσο και την κριτική τους από τον Κ. Παπαρηγόπουλο ή τον Χοφφ. Βέβαια μερικά αβίαστα συμπεράσματα είναι προφανή ακόμα και στον αδαή αλλά στερούμενο εμπάθειας κοινό αναγνώστη. Τόσο ο Φαλλμεράνερ όσο και ο Παπαρηγόπουλος έχουν κάνει χονδροειδή λάθη. Ο πρώτος παρασύρθηκε από τον αρχαιολογούντα αλλά και αρχαιοκάπηλο και παραχαράκτη Πιτάκη που λέγεται ότι του πούλησε ένα χαλκευμένο από αυτόν τον ίδιο χρονικό της Αθήνας, πάνω στο οποίο ο Φαλλμεράνερ βάσισε μεγάλο μέρος της επιχειρηματολογίας του. Ο ίδιος ο Πιτάκης ακόλουθα αποκάλυψε την πλαστογραφία!⁶ Ο Παπαρηγόπουλος εξάλλου με ιδιαίτερα κακή πίστη θεώρησε το *Χρονικό της κτίσεως της Μονεμβασίας* κατά πολύ νεώτερο (αναγόμενο στο 14ο αιώνα) απ' ό,τι φαίνεται να είναι, άρα και ελάχιστα αξιόπιστο. Σήμερα χάρis σε σχόλιο του Αρέθα, που περιέχει σχεδόν αυτολεξεί κείμενο του *Χρονικού*, γνωρίζουμε ότι το *Χρονικό* ανάγεται κατ' ευθείαν ή από αντιγραφή άλλου, σε κείμενο πολύ πιο κοντινό στα γεγονότα που περιγράφει, σε τούτο τουλάχιστο το συμπέρασμα κατέληξε ο Π. Χαράνης⁷, βαθύς μελετητής της δημογραφίας εκείνης της εποχής. Είναι άξιο μνείας ότι αυτό το σχόλιο δημοσιεύτηκε πριν από αρκετά χρόνια στον *Νέο Ελληνισμό* από το Σωκράτη Κουγέα και ουδέποτε έλαβε τη δημοσιότητα που του ταίριαζε: ήταν η εποχή των Βαλκανικών πολέμων, όταν η Ελλάδα για πρώτη φορά προσπαθούσε να απλωθεί στα φυσικά της όρια, δηλαδή μια εποχή όπου «διαμφισβητήσεις» ούτε χωρούσαν ούτε και ήταν σκόπιμο να προκληθούν (διαμφισβητήσεις που σήμερα νομίζουμε ότι θα 'ταν χωρίς τεκμηρίωση και νύημα).

Όπως και να 'χει το πράγμα, τα δεδομένα για τους σκοτεινούς αυτούς χρόνους είναι τόσο φτωχά, τόσο αποσπασματικά ώστε καθίσταται αδύνατο να αποφασίσει κανείς σε ποιο βαθμό, σε ποιο ποσοστό έγινε μίξη. Είναι πιθανό η οικηση της Ελλάδας να ήταν αραιή (φαίνεται ότι κάτι τέτοιο συνέβαινε και

Los Angeles.

4. R.C. Lewontin 1972 The apportionment of human diversity. *Evolutionary Biology* 6: 381-398. Το 85% της γενετικής ποικιλομορφίας βρίσκεται εντός πληθυσμών (έθνους), το 7,5% μεταξύ εθνών εντός της ίδιας φυλής και μόνο 7,5% μεταξύ φυλών. Ίδιες αντιλήψεις έχει κι ο Albert Jacquard.

5. A. Toynbee (1934 ως 1961) *A Study of History*, 12 τόμοι, Ανατύπωση 1979 από το Oxford University Press της δεύτερης έκδοσης. Επίσης στο συνοπτικότερο A. Toynbee 1972 *A Study of History*, Oxford University Press και Thames and Hudson, London· καθώς και A. Toynbee 1976 *Mankind and Mother Earth. A narration history of the world*. Oxford University Press.

6. Γ. Βελουδής 1982 Ο Jakob Philipp Fallmerayer και η γέννηση του ελληνικού ιστορισμού. Ε.Μ.Ν.Ε. — Μνήμων, Αθήνα. Στη σελ. 31. Σ' αυτό ο αναγνώστης θα βρει και αρκετές πληροφορίες για τα κίνητρα τόσο του Fallmerayer και των συν αυτώ όσο και των Ελλήνων ιστορικών.

7. P. Charanis 1950 The Chronicle of Monemvasia and the question of the Slavonic Settlements in Greece στο *Studies on the Demography of the Byzantine Empire* του ίδιου Variorum Reprints, London 1972. Αρχικά είχε δημοσιευθεί στο Dumbarton Oaks Papers αρ. V, 1-19. Το άρθρο του Σ. Κουγέα 1912. Επί του καλούμένου χρονικού «Περί της κτίσεως της Μονεμβασίας» *Νέος Ελληνισμός* 9:477.

στον καιρό του Στράβωνα)⁸ αλλά πόσο, και πόσο πολυάνθρω-
 πες ήταν οι πόλεις; Η φτώχεια των δημογραφικών δεδομένων
 είναι τέτοια ώστε και της ίδιας της Κωνσταντινούπολης ο πλη-
 θυσμός ποικίλλει στις εκτιμήσεις διαφόρων ερευνητών από
 100.000 ως 1.000.000 κατοίκους⁹. Ότι τα σλαβικά τοπωνύμια
 αφθονούν στη χέρσο Ελλάδας είναι κοινός τόπος (ακόμα και αν
 μερικά από όσα ο Φάσμερ κατέγραψε μπορεί λανθασμένα να
 αποδόθηκαν σε σλάβους)¹⁰. Υπάρχει από την άλλη μεριά, το α-
 διάψευστο φαινόμενο της διατήρησης της ελληνικής γλώσσας.
 Υπάρχει επίσης η διατήρηση ορισμένων παραδόσεων¹¹. Φαίνε-
 ται υπερβολικά δύσκολο να δεχτεί κανείς ότι η γλώσσα διαδό-
 θηκε και πάλι χάρις μόνο στην Εκκλησία, σ' αυτούς τους αλ-
 λόγλωσσους ποιμενικούς λαούς που κατάκλυσαν τότε την Ελ-
 λάδα και δήθεν αντικατέστησαν πλήρως τους Έλληνες. Τα
 χαράγματα του Παρθενώνα¹², τα οποία κατάγραψε ο Ορλάν-
 δος, συνηγορούν με την άποψη μιας συνεχούς ελληνικής πα-
 ρουσίας στην Αθήνα (το ίδιο θα έδειχναν και διάσπαρτες πλη-
 ροφορίες για εκστομίες που έγιναν). Είναι πολύ πιθανό τα α-
 νατολικά παράλια της Στερεάς και της Πελοποννήσου (όπως
 θα το 'θελε και το Χρονικό της Μονεμβασίας) να μείνανε ελλη-
 νικά στα αυτοκρατορικά χέρια σ' όλη τη σκοτεινή περίοδο,
 αλλά τα δυτικά; Η σειρά των νομισμάτων, δηλαδή ο αριθμός
 νομισμάτων ορισμένης χρονικής κοπής, ορισμένου αυτοκρά-
 τορα, στις ανασκαφές της αρχαίας Κορίνθου και της αγοράς
 των Αθηνών¹³ δείχνουν μια μεγάλη ύφεση, σε ορισμένη εποχή
 των σκοτεινών χρόνων. Όπως όμως εύστοχα παρατήρησε ο
 Δ. Ζακυθινός¹⁴, στο διεισδυτικό του δοκίμιο «La grande brèche»,
 τούτο συμπήττει με μια γενικότερη ύφεση (περίπου η ίδια
 παρατηρήθηκε σε αντίστοιχες σειρές νομισμάτων ανασκαφών
 μικρασιατικών πόλεων)¹⁵ και με την απώλεια από την αυτο-
 κρατορία σχεδόν όλων των χωρών (πλην της Μικρασίας) στην
 Ασία και στην Αφρική.

Τότε ακριβώς σταματά η εποχή της παλαιοχριστιανικής βα-
 σιλικής και, μετά μια σχετική απουσία ειδήσεων για τον Ελλα-
 δικό χώρο που διαρκεί δυο περίπου αιώνες, αρχίζει μια νέα ι-
 στορική περίοδος. Λέω σχετική την απουσία γιατί κάτι λίγα εί-
 ναι γνωστά. Το ότι λ.χ. στα νησιά του Αιγαίου η δημογραφική
 κατάσταση δεν πρέπει να ήταν ιδιαίτερα κακή προκύπτει από
 τα όσα μαθαίνουμε για τη στάση του τουρμαρχή της Ελλάδας
 Αγαλλιανού στα 727 μ.Χ.¹⁶. Καταφέρνει να συγκεντρώσει αξιό-
 λογο αριθμό στρατιωτών και να επανδρώσει με πληρώματα τα
 πλοία του από κατοίκους των νησιών (αναμφισβήτητης ελληνι-
 κότητας) και της Ελλάδας. (Το ίδιο ίσως αργότερα συνέβη με
 τη στάση του Θωμά). Στα 767 μ.Χ. μετά από φθοροποιοί λοιμό
 μειώθηκε τόσο ο πληθυσμός της βασιλεύουσας ώστε διατάχτη-
 κε και πραγματοποιήθηκε μετακίνηση πληθυσμών από τα ίδια

νησιά προς αυτήν¹⁷. Από την άλλη μεριά τα αρχαιολογικά δε-
 δομένα ανασκαφών τάφων εκείνης της εποχής από την
 Κορίνθο¹⁸, την Ολυμπία, ίσως και αλλού, φέρνουν στο φως ι-
 διάζουσες πόρπες που θεωρήθηκαν σλαβικής προέλευσης. Εί-
 ναι συγχρόνως έκδηλη η πενία σε κτίσματα εκείνη την εποχή
 (εκκλησίες κλπ.). Όλα αυτά αποτελούν σπαράγματα πληρο-
 φοριών, αποσπασματικές ειδήσεις, οι οποίες μαζί με τις ευφάν-
 ταστες υπολοιπές εξιστορήσεις των χρονικογράφων ή των συγ-
 γραφέων των βίων των Αγίων μάς προσφέρουν όλο αυτό το
 τμηματικό, διάσπαρτο και θολό υλικό από το οποίο φαίνεται
 αμφιβολο να μπορούν με βεβαιότητα να εξαχθούν αξιόπιστα
 συμπεράσματα ως προς την έκταση και σοβαρότητα των σλα-
 βικών επιμιξιών με τον γηγενή πληθυσμό. Αν γνωρίζαμε (πράγ-
 μα που δεν ξέρουμε) τις ακριβείς συχνότητες ορισμένων γενετι-
 κών σημάνσεων στους προϋπάρχοντες ελληνικούς πληθυ-
 σμούς και σε κείνους που εισέβαλαν θα ήταν ίσως δυνατό με τη
 γνώση των σημερινών συχνοτήτων τους και κατανομή τους
 να προβούμε σε ποσοτικές εκτιμήσεις (κάτι τέτοιου είδους εκ-
 τιμήσεις έγιναν για πληθυσμούς στην Β. Αμερική που προήλ-
 θαν από επιμείζια λευκών και μαύρων, καθώς και σε άλλες πε-
 ριπτώσεις). Και λέγω *ίσως* διότι η εικόνα έχει έκτοτε και πάλι
 δραστικά αλλοιωθεί —δεν μιλώ μόνο ή κυρίως για τις μετακι-
 νήσεις πληθυσμών, οι οποίοι αποτελούσαν συνήθη τακτική της
 Αυτοκρατορικής διοίκησης για την αντιμετώπιση και κάλυψη
 στρατιωτικών, οικονομικών και δημογραφικών αναγκών—
 αλλά για τις μετά τον 14ο αιώνα εισβολές και σημαντικές οικη-
 σεις των Αλβανών στον Ελλαδικό χώρο (Αλβανών οι οποίοι ό-
 μως λογίζουμε από πριν την Επανάσταση ως τις μέρες μας τους
 εαυτούς τους Έλληνες οι οποίοι υπήρξαν ελληνικότεροι των
 Ελλήνων στην εθνική συνείδηση και προσφορά) και την μετά
 την καταστροφή του 1922 μαζικότατη μεταφορά στον ελληνι-
 κό χώρο μικρασιατικών πληθυσμών ορθόδοξης πίστης, ελλη-
 νικής γλώσσας και συνείδησης, με πιθανή ελαφρά διάφορη
 βιολογική προέλευση.

Είναι λοιπόν πολύ πιθανό τα ερωτήματα αυτά ποτέ να μην
 βρουν τελεσίδικη και ακριβή απάντηση, η αληθοφανέστερη ό-
 μως εκδοχή είναι ότι σημαντικό τμήμα του Ελλαδικού πληθυ-
 σμού παρέμεινε και αποτέλεσε μια αριθμητική πλειοψηφία στα
 χρόνια της μετανάστευσης σλαβικών πατριών.

Αλλά θα μου αντείοπων πολλοί που λίγο σκοτιζονται για την
 ιστορική δημογραφία, φλέγονται όμως για τα ζητήματα της ελ-
 ληνικότητας, για ποιους λόγους, σύμφωνα μ' όσα εδώ γράφον-
 ται, νομιμοποιούμεθα και θα νομιμοποιούμεθα να λογιζόμαστε
 Έλληνες, συνεχιστές της ίδιας παράδοσης επί τέσσερεις χιλιά-
 δες χρόνια περίπου; Για να απαντηθεί αυτό το διττό ερώτημα
 πρέπει πρώτα να στραφούμε στο παρελθόν. Η νομιμοποίησή

8. R. Baladié 1980 *Le Peloponnèse de Strabon (Etude de géographie histo-
 rique)*. Les Belles Lettres, Paris.

9. Για τον 4ο αιώνα ο Lot υπολογίζει 125 χιλιάδες, ο Vasiliev 200 χιλ., ο Αν-
 δρεάδης 500, για τον 5ο ο Brehier 500 χιλ., αλλά ο Stein 250 χιλ., για τον 6ο
 ο Ostrogorsky 500, διάφοροι υπολογίζουν μέγιστο 1 εκατ., ο Jenkins 500-
 800 χιλ. κ.ο.κ. Δες και P. Charanis 1966 *Observations on the Demography of
 the Byzantine Empire* στο προαναφερθέν Variorum Reprints, R.J.H. Jenkins
 1967 *Social Life in the Byzantine Empire* Κεφάλαιο 22 του *The Cambridge
 Medieval History* vol. IV. *The Byzantine Empire*. Part. II (σελ. 79-104). Cam-
 bridge University Press, καθώς και D. Jakoby 1961 *La Population de Con-
 stantinople à l' époque byzantine: un problème de démographie urbaine*. Στο
 Variorum Reprints του ίδιου Grichenland (Abhandlungen der Preus-
 sischen Akademie der Wissenschaften, Jahrgang 1941, Philosophisch-
 historische Klasse Nr. 12, Berlin).

10. Μπαμπινιώτης 1985 Συνοπτική Ιστορία της Ελληνικής γλώσσας, Αθή-
 να, όπου και σχετική βιβλιογραφία.

11. Όσα αναφέρει ο Ι.Θ. Κακριδής 1978 *Οι Αρχαίοι Έλληνες στη Νεοελληνι-
 κή Λαϊκή Παράδοση*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα, αφο-
 ρούν κατά πάσα πιθανότητα λόγιες υστερότερες επιδράσεις και όχι αιότε-

λέσματα συνεχούς πολιτισμικής παράδοσης. Αντίθετα το «χελιδόνισμα» ά-
 σμα παιδικό φαίνεται να διατηρήθηκε από τ' αρχαία στα σύγχρονα χρόνια
 γιατί γνωρίζουμε ότι υπήρχε και στο Βυζάντιο (αρχαίο το αναφέρει ο Αθη-
 ναίος, βυζαντινό ο Χρυσόστομος, ο Ευστάθιος Θεσσαλονίκης 12ος αιώνας,
 ο Κώδικας Cambrai 12ος αιώνας, ο Βαλκεριανός Κώδικας, υπάρχει σήμε-
 ρα στην Καρδαμύλη, στη Ρόδο: δες Φ. Κουκουλές (1947) *Βυζαντινών Βίος
 και Πολιτισμός* Αθήναι τόμος ΑΙΙ: 2-10; και Κ. Δημαράς 1972 *Ιστορία της Νε-
 οελληνικής Λογοτεχνίας*, Ίκαρος Αθήνα 5η έκδοση σ. 7 και 503. Το ίδιο ι-
 σχύει για το πήδημα των φωτιών, υπάρχει συνέχεια αναφορών από τον 5ο
 μ.Χ. αιώνα ως τον 15ο (Κουκουλές όπου παρέπεμψε ΑΙΙ: 271-274).

12. Α.Κ. Ορλάνδος 1973 *Τα χαράγματα του Παρθενώνα*. Ακαδημία Αθηνών,
 Αθήνα (σε συνεργασία με Α. Βρανούση).

13. P. Charanis 1955 *The significance of coins as evidence for the history of
 Athens and Corinth in the seventh and eighth centuries* στο Variorum Re-
 prints όπου προαναφέρα. (Αρχικά δημοσιεύτηκε στο *Historia. Zeitschrift
 Für Alte Geschichte* Band IV Heft 2/3).

14. D. Zakythinos 1966 *La grande brèche dans la tradition historique de l'
 Hellénisme du septième siècle*. Variorum Reprints, London 1973. (Αρχικά
 δημοσιεύτηκε στο *Χαριστήριο εις Αναστάσιον Ορλάνδον*, Αρχαιολογική
 Εταιρεία, Αθήναι).

15. Erclyne Patlagean 1977 *Pauvreté économique et pauvreté sociale à By-
 zance 4e-7e siècle*, Mouton, Paris & LaHaye. Υπάρχουν σειρές νομισμάτων
 στην Αντιόχεια, Γερα, Σάρδεις, Σύννιον. Σπανίζουν τα νομίσματα νωρίτε-

μας εξαρτάται από τη συνέχεια και συνέπεια στην πολιτισμική μας ιστορία. Μαζί με τους Κινέζους αποτελούμε από τους λίγους λαούς που η συνέχεια αυτή φαίνεται να μη διακόπηκε. Σ' αυτούς οι εισβολές των Μογγόλων αλλοίωσαν επιφανειακά αλλά άφησαν άθικτο το βαθύ στρώμα της παράδοσής τους. Σε μας η γλώσσα μας δε σταμάτησε να μιλιέται στον ίδιο γενικότερο χώρο όπου μιλήθηκαν τα πρώτα μυκηναϊκά, εξελισσόμενη και αλλάζοντας σταδιακά μορφή όπως άλλωστε συμβαίνει με όλες τις γλώσσες — και τούτο σε αντίθεση με τα Εβραϊκά τα οποία αναστήθηκαν κυριολεκτικά εκ νεκρών. Ακόμα και στους δεύτερους σκοτεινούς χρόνους, που μας ενδιαφέρουν, γνωρίζουμε στην Κωνσταντινούπολη μια συνεχή ύπαρξη μαρτυριών συνεχιζόμενου πολιτισμικού βίου και άνθησής του. Είναι αναμφισβήτητο ότι την πιο σημαντική κρίση ο Ελληνισμός δεν υπέστη από τις σλαβικές εισβολές. Επί Ιουστινιανού οι επίσημες επιγραφές γραφόντουσαν στα ελληνικά σ' όλα τα νότια Βαλκάνια από τη Βόρεια Αλβανία ως τη μέση σημερινή Βουλγαρία και σ' όλη την Μικρασία, καθώς και αλλού, και η κατάσταση αυτή τροποποιήθηκε λίγο με τις σλαβικές επιδρομές κατά τις οποίες η σλαβική εκτόπισε σχεδόν πλήρως τα λατινικά που χρησιμοποιούντο στη Βόρεια Βαλκανική και λιγότερο τα ελληνικά στα Νότια²⁰. Η σημαντική κρίση προήλθε από την εμφάνιση του Χριστιανισμού. Τότε και επί αρκετούς αιώνες ο Ελληνισμός κατέβαλε σημαντικές προσπάθειες, και εν μέρει τα κατάφερε, για να αφομοιώσει μια νέα κοσμοαντίληψη, μια νέα και ξένη σ' αυτόν μυθολογία, μια νέα ανατολική πολιτική δομή. Αλλά κάθε πολιτισμική παράδοση περνά από τέτοιες κρίσεις και όταν τα ξένα στοιχεία δεν την ανατρέπουν συνολικά (με αλλαγή γλώσσας λ.χ.) τότε νομιμοποιούμεθα να ισχυριζόμαστε ότι υπάρχει, ως ένα σημείο, πολιτισμικό συνεχές. Ακόμα περισσότερο που παρατηρήθηκε αν όχι σύγκλιση, πάντως ενδιαφέρον και ένα είδος επιστροφής προς προηγούμενες φάσεις του πολιτισμικού μας συνεχούς: η αναγέννηση μας κληροδότησε αυτό το ενδιαφέρον και ξαναζωντάνεψε η παλιά λόγια παράδοσή μας στα χρόνια της δουλειάς χάρις στον Θεόφιλο Κορυδαλέα, αργότερα τους Διαφωτιστές, με την εξέχουσα φυσιογνωμία του Κοραή. Η απάντηση στο δεύτερο σκέλος του ερωτήματος εξαρτάται από τη δική μας στάση. Αν δηλαδή θα ακολουθήσουμε το σύγχρονο δυτικό (με την ευρύτερη σημασία του όρου του) πνεύμα, του ορθολογισμού, που τόσο εναρμονίζεται με την επιστημονική και τεχνολογική ανάπτυξη και που όχι μόνο είναι συμβατό αλλά και κατευθείαν προέρχεται από τη στάση ζωής που απαντάμε στα κείμενα της αρχαίας μας γραμματείας, ή αν θα ακολουθήσουμε άλλες σκοτεινές, μυστικιστικές, ανατολικές ατραπούς, όπως χιμαιρικά οραματίζονται μερικοί.

ρα, από τα 450-500 μ.Χ. (όχι στις Σάρδεις). Μετά το 600-640 δεν υπάρχουν δεδομένα.

16. Λ.χ. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους τόμος Η', σ. 28. Βλέπε και Α. Μηλιαράκη 1874 *Κυκλαδικά*, Αθήνα σ. 362 κ.ε.

17. *Κυκλαδικά* σ. 365. Ο Μηλιαράκης αναφέρεται σε ειδήσεις του Κεδρηνού και του Θεοφάνη. Για τη στάση του Θωμά στα *Κυκλαδικά* σ. 368 κ.ε. καθώς και Ιστορία του Ελληνικού Έθνους τ. Η σ. 50.

18. Για την Κόρινθο. P. Charanis 1952 *On the capture of Corinth by the Onogurs and its recapture by the Byzantines*. Στο *Variorum Reprints* (Αρχικά δημοσιεύτηκε στο *Speculum* τόμος 27 αρ. 3) επίσης K. Setton 1950 *The Bulgars in the Balkans and the occupation of Corinth in the seventh century*. *Speculum* 25: 502-543, του ίδιου 1952 *The Emperor Constans II and the capture of Corinth by the Onogur - Bulgars*. *Speculum* 27: 351-362.

19. Γνωρίζουμε λ.χ. από το βίο του Αγίου Θεοδώρου ότι στο 10ο αιώνα τα Κύθηρα ήταν έρημα, λόγω επιδρομών Σαρακηνών, στον 7ο όμως αιώνα υπάρχει αξιόλογο κτίσμα πάνω τους (Ν.Α. Οικονομίδης 1967 ο Βίος του Αγίου Θεοδώρου Κυθήρων, 10ος αιώνας, *Πρακτικά Τρίτου Πανιόνιου Συνεδρίου*, Αθήνα, Τόμος 1ος: 264-297). Έρημη ήταν και η Σκιάθος το 683-685 όταν την επισκέφθηκε ο ναύαρχος Σισίνιος πλέοντας από την Ελλάδα στην Θεσσαλονίκη (είχε ερημωθεί από επιδρομές Αράβων πειρατών).

20. Cyril Mango 1980 *Byzantium, the Empire of New Rome*. Weidenfeld & Nicolson, London. Δες τον χάρτη στις σ. 14 και 15.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Μια συστηματική μελέτη για τους ελληνικούς δημοτικούς χορούς. Πληροφορίες για όλα τα ελληνικά πανηγύρια και τα χορευτικά συγκροτήματα και σχολές που διατηρούν και ανανεώνουν την παράδοση.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΠΟΛΥΤΥΠΟ Ε.Π.Ε.,
ΔΕΙΝΟΚΡΑΤΟΥΣ 131, ΑΘΗΝΑ 115 21, ΤΗΛ. 72.29.237

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ
Τζαβέλλα 1 Τηλ. 36.04.885

ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗΣ

ΑΝΑΪΣ ΝΙΝ

- ΣΚΑΛΕΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΦΩΤΙΑ
- Ο ΓΥΑΛΙΝΟΣ ΚΩΔΩΝΑΣ

και τώρα

- ΧΕΙΜΩΝΑΣ ΤΕΧΝΑΣΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗ

Βασ. Ηρακλείου 26 Θεσσαλονίκη, Τηλ. 236555

Επιμέλεια:
Χριστίνα Ντουνιά

Βιβλία για τη ζωγραφική

ΜΕΛΕΤΕΣ / ΔΟΚΙΜΙΑ

Ο Μπουζιάνης το 1959, δύο μήνες πριν το θάνατό του.

Ο Α. Κοντόπουλος στο εργαστήριό του (Παρίσι, 1931).

Ο Νταλί και η Γκαλά το 1933

Το εκδοτικό ενδιαφέρον για θέματα εικαστικά που παρατηρείται αυτή την εποχή είναι οπωσδήποτε ενδεικτικό μιας διεύρυνσης —τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα— του άλλοτε περιορισμένου κύκλου των φιλότεχνων. Οι κριτικές, τα σημειώματα και τα ρεπορτάζ, τόσο του ημερησίου όσο και του περιοδικού τύπου, που αναφέρονται σε εκθέσεις ζωγραφικής, η άνθιση των γκαλερί και η διακίνηση των έργων τέχνης είναι, πιστεύω, τεκμήρια ασφαλή μιας αισιόδοξης προοπτικής.

Τα πέντε βιβλία που εντελώς συνοπτικά παρουσιάζονται από αυτή τη στήλη έχουν ως θέμα τους δύο Έλληνες και έναν ξένο ζωγράφο: συγκεκριμένα τον Μπουζιάνη, τον Κοντόπουλο και τον Νταλί.

Φέτος γιορτάστηκαν στη χώρα μας τα 100 χρόνια από τη γέννηση του Μπουζιάνη (1885-1959), ενός από τους σημαντικότερους νεοέλληνες ζωγράφους. Στα πλαίσια αυτού του εορτασμού η Εθνική Πινακοθήκη οργάνωσε μια έκθεση έργων του. Ο εκδοτικός οίκος Νεφέλη στη σειρά τέχνης των βιβλίων του εξέδωσε στα γαλλικά τη μελέτη του καθηγητή Γεωργίου Μουρέλου σε συνεργασία με το σύλλογο «φίλων του Μπουζιάνη» George Mourélos: BOUZIANIS ou á la recherche de l'humain. Η μελέτη αυτή συνοδεύεται από μια εκτενή βιογραφία και συστηματική βιβλιογραφία καθώς και πιστές φωτογραφίες από σχέδια, λάδια και ακουαρέλλες που πλαισιώνουν και υποβοηθούν τις παρατηρήσεις και τις κρίσεις του συγγραφέα για τον τρόπο που αναπαριστάνεται στο έργο του Μπουζιάνη η ανθρώπινη φιγούρα. Αρκετές φωτογραφίες πινάκων του περιέχει και το βιβλίο της **Κατερίνας Χαριάτη - Σισμάνη: Μαθητεύοντας κοντά στον Μπουζιάνη** που διατίθεται πάλι από τη «Νεφέλη». Την έκδοση προλογίζουν οι Μιχάλης Παπαϊωάννου και Γιώργος Πετρή. Η Κατερίνα Χαριάτη - Σισμάνη, μαθήτρια του μεγάλου ζωγράφου, καταθέτει ορισμένες αναμνήσεις από τον τρόπο διδασκαλίας του και επισημαίνει τις τεχνικές που προτιμούσε καθώς και τα θέματα που τον συγκινούσαν, ενώ παράλληλα παρουσιάζει συνεντεύξεις του Γ. Μπουζιάνη από τις εφημερίδες και το ραδιόφωνο.

Το έργο ενός άλλου σημαντικού Έλληνα ζωγράφου παρουσιάζει ο «**Κέδρος**». Πρόκειται για μια εξαιρετική σειρά σχεδίων του **Αλέκου Κοντόπουλου** (1904-1975) που αποτελούν και τον βασικό κορμό του βιβλίου. Συνοδεύονται από κείμενα που γράφτηκαν για το ζωγράφο (Σέμνης Καρούζου, Roger Millie, Τώνη Σπητέρη, Γιάννη Τσαρούχη, Ελένης Βακαλό, Σ. Σόρογκα κ.ά.) καθώς και την επιστολή του προς τις εφημερίδες, το 1973, όταν αρνήθηκε το βραβείο του υπουργείου Πολιτισμού επί χούφτας.

Και από την Ελλάδα μεταφερομαστε στο εξωτερικό, σε ένα άλλο κλίμα και στο έργο μιας από τις πλέον πολυσυζητημένες και αμφιλεγόμενες προσωπικότητες του αιώνα μας: αυτής του **Σαλβατόρ Νταλί**. Ο Νταλί κατάφερε από το 1930, όταν μαζί με τον Μπουνιούελ προσχώρησαν στο κίνημα του σουρρεαλισμού με τις ταινίες «Ανδαλουσιανός σκύλος» και «Χρυσή Εποχή» μέχρι σήμερα —όταν άμπλουτος, υπέρηρος και κατάκοιτος εξακολουθεί να δίνει προκλητικές συνεντεύξεις— να βρίσκεται πάντα στην κορυφή της δημοσιότητας. Ωστόσο η φήμη του δεν οφείλεται μόνο στον εκκεντρισμό του αλλά, κυρίως, στην ιδιοφυία του και το αναμφισβήτητο ταλέντο του. Η καθηγήτρια του Πανεπιστημίου του Έσσεξ Ντόουν Αϊντς, ειδική στην ιστορία του σουρρεαλισμού έγραψε ένα από τα καλύτερα βιβλία πάνω στη ζωή και το έργο του Νταλί. Το έργο αυτό κυκλοφόρησε και στα ελληνικά: **Ντόουν Αϊντς, Νταλί, Μπφ. Ανδρέας Παππάς, Εκδ. Υποδομή**, και μας δίνει με συναρπαστικό τρόπο την καλλιτεχνική του πορεία συνδυασμένη με στοιχεία της βιογραφίας του. Ο ίδιος ο ζωγράφος, τώρα, είναι ο συγγραφέας του βιβλίου: **Νταλί, το ημερολόγιο μιας μεγαλοφυΐας, Μπφ. Νίκου Πλατή - Μαίρης Γιαμαλή, Εκδ. Εξάντας**. Τα αποσπάσματα ημερολογίου του Νταλί που καλύπτουν τη δεκαετία 1952-1962, πέρα από το ότι συνθέτουν ένα απολαυστικό κείμενο, φωτίζουν κάποιες πλευρές της ιδιόρρυθμης προσωπικότητάς του καθώς και του τρόπου με τον οποίο εργαζόταν. Τα όνειρά του, τα άγχη του, η λατρεία του για την Γκαλά και η ζωή τους στο Πορτ Λιγκάτ είναι μοτίβα που επαναλαμβάνονται μέσα στις σελίδες του ημερολογίου.

Αφού τούτο το σημείωμα αρχίζει με μια αισιόδοξη διαπίστωση, μπορεί να κλείσει και με μια ευχή: αυτή η αναζωπύρωση του ελληνικού ενδιαφέροντος για τη ζωγραφική να δυναμώσει στο μέλλον και να επεκταθεί. Η πολύπλευρη υποστήριξη της ζωγραφικής στην Ελλάδα μπορεί να αποδώσει πλούσιους καρπούς: ούτε η παράδοση άλλωστε μας λείπει, ούτε τα ταλέντα.

ΤΑΣΟΥ ΚΟΡΦΗ

Ναπολέων Λαπαθιώτης
Συμβολή στη μελέτη της ζωής και του έργου του
Εκδ. Πρόσπερος, Αθήνα 1985, σελ. 188.

Ο ποιητής Τάσος Κόρφης μας παρουσιάζει με το βιβλίο αυτό όχι μόνο τον ποιητή Λαπαθιώτη, αλλά και τον πεζογράφο, το μεταφραστή τον κριτικό και κυρίως το αισθητικό που με την παιδεία και την ευαισθησία του έγραψε μια σειρά από κριτικά σημειώματα, μελέτες και δοκίμια για τη λογοτεχνία της εποχής του ελληνική και ξένη. Έτσι, ο σύγχρονος αναγνώστης, έχει την ευκαιρία να γνωρίσει μια πλευρά αυτής της σημαντικής πνευματικής προσωπικότητας που είναι και η περισσότερο ασχολίαστη. Την έκδοση συμπληρώνει βιογραφία και κατατοπιστική βιβλιογραφία για τον ποιητή και το έργο του.

ΠΑΝΑΓΗ ΛΕΚΑΤΣΑ

Διώνυσος
Καταγωγή και εξέλιξη της Διονυσιακής Θρησκείας (β' έκδοση).
Εκδ. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1985, σελ. 290.

Πρόκειται για τη β' έκδοση της από καιρό εξαντλημένης μελέτης της Παναγής Λεκατσά (α' έκδοση: 1971)· εδώ ο συγγραφέας και στοχαστής στηριγμένος σε μια στέρεη μεθοδολογία και μια σημαντική βιβλιογραφία καταθέτει μια μοναδική στο είδος της μελέτη για τον κόσμο της αρχαιότητας, και τα προβλήματα της μυθολογίας, της εθνολογίας, της θρησκείας και της κοινωνικής ανθρωπολογίας. Το «ευερέτηριο», στο τέλος του βιβλίου, έχει συνταχθεί από τον Ανδρέα Λεντάκη.

ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Η παρουσία του Κ.Θ. Δημαρά στην επιστήμη των νεοελληνικών γραμμάτων.

Εκδ. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1985, σελ. 95.

Η Εταιρεία Σπουδών της σχολής Μοραίτη οργάνωσε πέρσι μια σειρά ομιλιών για να τιμήσει τον ιστορικό, φιλόλογο και πανεπιστημιακό δάσκαλο Κ.Θ. Δημαρά, το έργο του οποίου αποτελεί πολύτιμη προσφορά στο χώρο των νεοελληνικών γραμμάτων. Οι ομιλίες αυτές παρουσιάζουν θεματική ποικιλία, και, με αφορμή τη διαμόρφωση της πνευματικής προσωπικότητας του Κ.Θ. Δημαρά θίγουν ορισμένα καιρικά ζητήματα ελληνικής φιλολογίας και ιστορίας. Αναφέρω ενδεικτικά: Α. Αργυρίου *Από την κριτική στην ιστορία της λογοτεχνίας*,

Αικ. Κουμαριανού *Ο νεοελληνικός διαφωτισμός: μία ιστορική πραγματικότητα*, Λουκία Δρούλια *Νέες αντιλήψεις και εφαρμογές στην ιστορική έρευνα: το Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών*, Εμμ. Ν. Φραγκιάκος *Ανανέωση και ώθηση των Κοραϊκών σπουδών*, Παν. Μουλλάς *Αισθητικές και ιστορικές αποτιμήσεις στη νεότερη λογοτεχνία μας*, Γ. Π. Σαββίδης *Καβαφικά*, Φ. Ηλιού *Ιστορία των κορυφών και ιστορία των μέσων όρων*. Το βιβλίο κλείνει με την «Χειροθεσία», —εύγλωττος τίτλος της ομιλίας του τιμώμενου— όπου ο Κ. Θ. Δημαράς αναφέρεται στους πρώτους πνευματικούς οδηγούς και δασκάλους του.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΒΑΣΙΛΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

Πληθυσμός και οικισμοί της Πελοποννήσου 13ος - 18ος αιώνας. Εκδ. Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1985, σ. 414.

Το βιβλίο αυτό εγκαινιάζει τη νέα σειρά εκδόσεων της Εμπορικής Τράπεζας με τίτλο «Μελέτες Νεοελληνικής Ιστορίας». Ο ιστορικός Β. Παναγιωτόπουλος χρησιμοποιώντας τις μεθόδους και τα πορίσματα της οικονομικής ιστορίας, της ιστορικής γεωγραφίας και της ιστορικής δημογραφίας διερευνά τα ζητήματα οικιστικής οργάνωσης της Πελοποννήσου μέσα από μια ιστορική διαδρομή πέντε αιώνων περίπου. Ορισμένα από τα προβλήματα που θέτει ο ιστορικός αφήνοντας —κατά την ομολογία του— κάποιες πλευρές τους ανοιχτές, αφού η ένδειξη των πηγών η ανυπαρξία ανάλογων μελετών και οι ιδεολογικές συγχύσεις δυσχεραίνουν την ολοκλήρωση μιας τόσο οδύνης έρευνας, είναι τα ακόλουθα: Σε ποιο βαθμό υπάρχει ολοκληρωμένη οικιστική οργάνωση και πώς πραγματοποιείται η μετάβαση από τη μία μορφή στην άλλη. Με ποιο τρόπο οι ιδιαίτερες εθνικές ομάδες και η ξένη κυριαρχία επηρεάζουν την εθνική, πληθυσμιακή και κοινωνική συνείδηση.

Τόσο η μεθοδολογία και οι πηγές που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, όσο και το ίδιο το αντικείμενο του κάνουν αυτό το βιβλίο εξαιρετικά ενδιαφέρον, μια και η ιστορική περίοδος που εξετάζει παραμένει ακόμη σήμερα στο μεγαλύτερο μέρος της αδιερεύνητη.

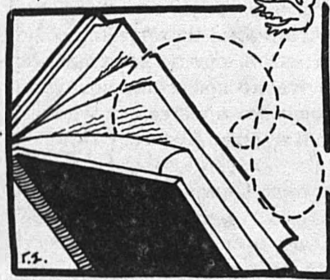
ΒΑΣΙΛΗ ΚΡΕΜΜΥΔΑ

Ελληνική ναυτιλία 1776-1835

Όψεις της μεσογειακής ναυσιπλοΐας. Εκδ. Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1985, σ. 155.

Στη σειρά που ανέφερα στο προηγούμενο σημείωμα κυκλοφόρησε και το βιβλίο του Βασίλη Κρεμμυδά. Πρόκειται για τον ατόμο μιας εργασίας πάνω στο

καίριο ζήτημα της φυσιογνωμίας, της λειτουργίας και της εξέλιξης της ελληνικής ναυτιλίας στα κρίσιμα χρόνια 1776-1835. Ο ιστορικός βασισμένος στα ειδικά αρχεία —δημοσιευμένα και αδημοσίευτα— τόσο της Ελλάδας όσο και της Γαλλίας και της Αγγλίας, παρακολουθεί κυρίως τη δραστηριότητα των ελληνικών πλοίων με το διπλό ρόλο τους, τόσο ως μεταφορικού μέσου όσο και ως εμπορικού, μέσα στην εμπορική - κυκλοφοριακή σχέση Ανατολικής και Δυτικής Μεσογείου. Η κίνηση των ελληνικών πλοίων στα λιμάνια της Αλεξάνδρειας και της Οδησού, αλλά και της Ελλάδας, της Ιταλίας και της Γαλλίας διαγράφεται μέσα από τους κατατοπιστικούς πίνακες που έχει συντάξει ο ιστορικός και που συμπληρώνουν το κείμενο.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΓΙΟΥΡΣΕΝΑΡ

Το στεφάνι και η λύρα. Μτφ. Ιωάννας Χατζηνικολή. Εκδ. Χατζηνικολή, Αθήνα 1985, σελ. 277.

Η Μαργαρίτα Γιουρσενάρ, καταξιωμένη, σήμερα, γαλλίδα συγγραφέας, αρκετά γνωστή και στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό, έχει να επιδείξει ένα σοβαρό μεταφραστικό έργο πάνω στην ελληνική λογοτεχνία αρχαία και νέα —υπενθυμίζω την εξαιρετική της μετάφραση των ποιημάτων του Κ. Καβάφη.

Στο βιβλίο *Το στεφάνι και η λύρα*, η Γιουρσενάρ, επιλέγει αρχαία ελληνικά ποιήματα, αλλά και βυζαντινά, μελετώντας έτσι την τεχνική παλιών δασκάλων, όπως η ίδια εξομολογείται, σαν «τον συνθέτη που αραιά και πού ξαναδουλεύει κάποιο κομμάτι του Μπαχ ή του Μότσαρτ, για ν' αντλήσει απ' αυτό απόλαυση και πλούτο». Δώδεκα αιώνες διατρέχει αυτή η εργασία, και, παράλληλα με τα αποσπάσματα έργων εκατοντάδων περίπου ποιητών, περιλαμβάνει τα γοητευτικά λιγόλογα ή μακροσκελή σημειώματα της Μ. Γιουρσενάρ μέσα από τα οποία αναδεικνύεται η βαθιά σχέση της με τα κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας.

ΓΙΩΡΓΗ ΞΕΑΡΧΟΥ

Παραμύθια των Βλαχόφωνων ελλήνων. Εκδ. Αργοναύτης, Αθήνα 1985, σελ. 192.

Τριάντα παραμύθια που άκουσε από τους βλαχόφωνους του χωριού του (Καλοχώρι Λάρισας)

μας παρουσιάζει μεταγγραμμένα στα ελληνικά ο Γ. Ξεάρχος. Τα δύο πρώτα μάλιστα παρατίθενται και στις δύο γλώσσες, έτσι που ο αναγνώστης αποκτά κάποιαν ιδέα για τα βλάχικα («γλώσσα - "μητέρα" της αρχαιοελληνικής, που στην πορεία της δέχτηκε επιδράσεις από τις "εγγονές" της, την ελληνική και τη λατινική»), και τα οποία αποδίδονται εδώ «φωνητικά» στηριγμένα στο ελληνικό αλφάβητο. Δεν μπορώ βέβαια να γνωρίζω την άποψη των ειδικών —γλωσσολόγων, λαογράφων, εθνολόγων κτλ.— για την απόπειρα αυτή, μπορώ ωστόσο να σας διαβεβαιώσω ότι πρόκειται για ένα βιβλίο που γράφτηκε με φροντίδα και αγάπη: πολλά από τα μικρά λακωνικά παραμύθια των Βλάχων είναι όχι απλώς ενδιαφέροντα, αλλά και απολαυστικά.

ΠΑΥΛΙΝΑΣ ΠΑΜΠΟΥΔΗ

Μαύρο του πράσινου. Εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1985, σελ. 61.

Έτσι λοιπόν / Ελευθερώνομαι. / Κάτι άγιο κάτι τρομαγμένο και κάτι ψόφιο / Κάτι που ανασαίνει στο βάλο και κάτι / Κουρνιασμένο στο φεγγάρι το φυλαχτό / Με τα μεταξένια παραμύθια, ο γδύτος / Άγγελος με τον πάσσαλο και την εξουσία / Το οκταγωνικό χαμόγελο / Το μοναχό δέντρο ξορκίζοντας τον άνεμο / Οι αλμυροί σου ώμοι, μη — / Ξαφνικά φέγγοντας, μη — / Δεν είν' αυτός ο τόπος, εδώ θα γίνει — / Ειρήνη για το σκίσιμο / Ειρήνη για το τελευταίο φύλλαμα το άναρθρο / Μπα, εσύ / Μια απλή φάση του θανάτου —» (Νύχτα του Πάσχα, σ. 15).

ΟΛΥΜΠΙΑΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑ

Ποιός. Εκδ. Γνώση, Αθήνα 1985, σελ. 48.

«Θέλω ξανά / Ν' ακουμπήσω στον ώμο σου Ποίηση / Έτσι όπως θέλησα / Ν' αγγίξω το κεφάλι / (στο λεωφορείο χθες) / στην όμορφη δερμάτινη παλιά ζακέτα του αγοριού / με κείνα τα κατάμαυρα όλο μπουκλα / Τα πυκνά που γυάλιζαν / μαλλιά».

Και κείνος, / κολλημένος στο παράθυρο / μη και μ' αγγίξει — / Μείνε εσύ Ποίηση / Άντεξε το φιλι μου» (Ξανά, σ. 48).

ΤΑΚΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Δεύτερη Τριλογία. Εκδ. Imago, Αθήνα 1985, σελ. 161.

«Περπατώ με το χαμόγελο στην αγκαλιά μου. / Οι λέξεις μου με κοιτάνε μες στα μάτια / και δε μιλούν. / Τα πόδια π' ακολουθούν την οδύν / δεν είναι δικά μου. / Μαζεύω μια ποδιά Γαλαξίες / και πέντε Χριστόψωμα. / Απάνω μου πέφτουν οι ουρανοί / Και με λυώνουν. / Δεν βρίσκουν κρυμμένη στην καρδιά μου / ούτε μια αγάπη. / Είμαι σαν τους νεκρούς αναμάρτητος» (Ούτε μιαν αγάπη, σ. 120).

ΠΕΤΡΩΝΙΟΥ

ΣΑΤΥΡΙΚΟΝ

Μεταφρασμένο, προλογισμένο και σχολιασμένο από τον Άρη Αλεξάνδρου προς τέρψιν, διασκεδάσιν και συμμόρφωσιν των απανταχού Ελλήνων.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 9

ΑΘΗΝΑ Τ.Κ. 106 79

Τηλ.: 36.07.744 - 36.39.962

Προτάσεις για μια εξωτερική μουσική πολιτική

του Χάρη Ξανθουδάκη

Οι σκέψεις και οι προτάσεις που θα διατυπωθούν εδώ έχουν ως αφητηρία ένα δίλημμα: τι είναι καλύτερο, να διατίθεται ένα σεβαστό χρηματικό ποσό για τον πολιτισμό με τρόπο όχι αποτελεσματικό ή να μη δίνεται δεκάρα για τόν πολιτισμό (πέρα από τα «νεοομισημένα» ψίχουλα) και τα χρήματα αυτά να ξοδεύονται αλλού —άραγε, με σωστότερο τρόπο;

Η άρση του διλήμματος μου φαίνεται ότι βρίσκεται στην άλλη πλευρά του λογικού τετραγώνου, εκεί που κατοικοεδρεύει μια (Μποσταντζόγλεια;) εκδοχή ενός λαϊκού ρητού: «κάλιο πλούσιος και υγιής, παρά πτωχός και ασθενής» —καλύτερα πολλά χρήματα και σωστά χρησιμοποιημένα, παρά λίγα και σπαταλημένα. Πάντως η γενναιόδωρη κρατική χορηγία πολιτιστικών εκδηλώσεων είναι, τουλάχιστον, δείγμα καλής πρόθεσης, και μια τέτοια πρόθεση θα έπρεπε να αναγνωρίζεται στο παρόν επίπεδο που διαχειρίζεται τα πολιτιστικά μας πράγματα κάθε φορά που αντιμετωπίζεται κριτικά η διάθεση κονδυλίων για την ενίσχυση πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Οι επικριτές του «εγχειρήματος» που ονομάστηκε «Αθήνα Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης» έμοιαζαν συχνά να πιστεύουν ότι ο ρόλος του Υπουργείου Πολιτισμού περιορίζεται στη χρηματοδότηση (αναφέρονται στους επικριτές που ασχολήθηκαν αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο με τα ποσά που διατέθηκαν και με τον τρόπο με τον οποίο διατέθηκαν) ή, ακόμα χειρότερο, ότι ταυτίζεται με τη διαδικασία «παραγωγής πολιτισμού» (αναφέρονται σ' όσους καταλόγησαν στο υπουργείο τη δυσαναλογία ανάμεσα στον αριθμό και την ποιότητα των εκδηλώσεων και στα πραγματικά όρια του καλλιτεχνικού δυναμικού της Αθήνας). Εν τούτοις, ο ρόλος του υπουργείου είναι η άσκηση πολιτιστικής πολιτικής —που σημαίνει σχεδιασμό, συντονισμό, προώθηση, των οποίων η επιτυχία δεν εξαρτάται απόλυτα ούτε από το διατιθέμενο κονδύλιο ούτε από τη δυναμική αυτού που συντονίζεται, προωθείται, κτλ.

Ο πιο προβληματικός τομέας στην κατάσταση μιας τέτοιας πολιτικής φαίνεται ότι ήταν —και ότι είναι— η μουσική (ιδιαίτερα αυτή που συνηθίζεται να ονομάζεται «έντεχνη», «σοβαρή», κτλ.) ως δημιουργία, ως εκτέλεση και ως καταγραφή (παρτιτούρες, δίσκοι). Σε σχέση μάλιστα με την προβολή της ελληνικής μουσικής στο εξωτερικό η κρατική προγραμματισμένη δράση είναι σε τέτοιο βαθμό αμελητέα, ώστε να μας επιτρέπει να μιλούμε για ολοκληρωτική έλλειψη εξωτερικής μουσικής πολιτικής. Η εξωτερική πολιτική είναι, βέβαια, συνάρτηση μιας εσωτερικής πολιτικής, ωστόσο μια συντονισμένη προσπάθεια του Υπουργείου Πολιτισμού, του Υπουργείου Εξωτερικών, αλλά και του ΕΟΤ, θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια διαρκή και συστηματική προβολή στο εξωτερικό της ελληνι-

κής μουσικής δραστηριότητας. Οι παρακάτω σκέψεις στοιχειοθετούν δέκα προτάσεις προς αυτήν την κατεύθυνση:

1. Σύνταξη μιας μικρής μπροσούρας, στην ελληνική και σε μερικές ξένες γλώσσες, μ' ένα σύντομο ιστορικό της ελληνικής μουσικής, βιογραφικά των συνθετών, βιβλιογραφία, δισκογραφία, ονόματα και διευθύνσεις ιδρυμάτων και οργανισμών που σχετίζονται με μουσικές δραστηριότητες στη χώρα μας.
 2. Αποστολή ποσοτήτων αυτής της μπροσούρας σε ξένα ιδρύματα, βιβλιοθήκες, ραδιοφωνίες και στις ελληνικές πρεσβείες και τα ελληνικά πολιτιστικά κέντρα μεγάλων πόλεων.
 3. Παράλληλη αποστολή παρτιτουρών και δίσκων —τουλάχιστον όσων έχουν εκδοθεί από το ελληνικό Δημόσιο ή με επιχορήγησή του.
 4. Διοργάνωση, από τις πρεσβείες και τα πολιτιστικά κέντρα, εκθέσεων με ντοκουμέντα ελληνικής μουσικής, με την ευκαιρία των μουσικών εκδηλώσεων που οργανώνονται στο εξωτερικό (συναυλίες, ρεσιτάλ).
 5. Υποχρέωση των μουσικών που περιοδεύουν στο εξωτερικό με κρατική επιχορήγηση, ή σπουδάζουν με κρατική υποτροφία, να περιλαμβάνουν ελληνικά έργα στα προγράμματα των εμφανίσεών τους (ή στα «κατ' επιλογήν» έργα των διπλωματικών τους εξετάσεων).
 6. Ενέργειες προς την κατεύθυνση ξένων ραδιοφωνιών για τον προγραμματισμό εκπομπών που προβάλλουν την ελληνική μουσική. Οι εκπομπές αυτές θα μπορούσαν, ενδεχομένως, να είναι παραγωγές ή συμπαραγωγές της ΕΡΤ.
 7. Ενέργειες προς την κατεύθυνση ξένων φεστιβάλ για μια τακτικότερη ελληνική συμμετοχή (έργα και εκτελέσεις).
 8. Υποχρέωση των μετακαλούμενων ξένων συγκροτημάτων σε ελληνικά φεστιβάλ (ή ξένων μουσικών σε σύμπραξη με ελληνικές ορχήστρες) να περιλαμβάνουν ελληνικά έργα —τουλάχιστον στις εμφανίσεις τους στην Ελλάδα.
 9. Επιχορήγηση για την έκδοση στο εξωτερικό των διδακτορικών διατριβών, ελληνων και ξένων ερευνητών, που ασχολούνται με ελληνικά μουσικά θέματα.
 10. Διοργάνωση διεθνούς θερινού σεμιναρίου μουσικής (θερινής Μουσικής Ακαδημίας) με έλληνες καθηγητές και κατά κύριο λόγο ελληνική θεματολογία.
- Οι αναγνώστες των παραπάνω προτάσεων θα παρατήρησαν, ασφαλώς, ότι οι προτεινόμενες ενέργειες απαιτούν, στην πλειοψηφία τους, περισσότερο αποφάσεις και προγραμματισμό και λιγότερο έκτακτες δαπάνες. Να ελπίζουμε ότι ανάμεσα σ' αυτούς τους αναγνώστες θα υπάρχουν και μερικοί κρατικοί αρμόδιοι; □

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ Ο 22ος ΤΟΜΟΣ
● Α' ΕΞΑΜΗΝΟ 1985 ●

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ», Δεσφοράτου 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. Κούλα και Σία», Τσιμισκή 78

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἡ ἀποκάλυψη

Μορφή στα Νέα Ἑλληνικά
ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

ὑψιλον/βιβλία

ὑψιλον/βιβλία

Ζωοδόχου Πηγῆς 34
Ἀθήνα 106 81
τηλ. 3638257

Το πιο ωραίο βιβλίο της χρονιάς κάθε μέρα και πιο επίκαιρο!

Ένα χρόνο μετά την έκδοσή του, το βιβλίο «**κάτι το ωραίο**» συζητιέται και, φυσικά, διαβάζεται με μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Όχι τυχαία, το «κάτι το ωραίο» είναι το βιβλίο που αποκάλυψε το ελληνικό «**κιτς**» κι έγινε γραπτό σημείο αναφοράς ενός φαινομένου που είναι πάντα ζωντανό και πάντα επίκαιρο! Είναι η πρώτη πολύπλευρη σπουδή της ελληνικής κακογουστιάς. Είναι μια περιήγηση στον κόσμο του φτηνού γούστου που διαμορφώνεται μέσα από την ελληνική καθημερινή μορφή — τη δική μας ζωή. Με κείμενα και φωτογραφίες που παρουσιάζουν ανάγλυφα το «κιτς» όπως ακριβώς είναι «γραφικό» και «επικίνδυνο».

«Κάτι το ωραίο»

Μέσα στις σελίδες του βιβλίου θα δείτε να παρελαύνουν η Πατρίς, η Θρησκεία, η Οικογένεια, η Κοινωνία, η Επικοινωνία, η Πολιτική, η Τέχνη... Το «κιτς» υπάρχει γύρω μας, σ' όλη την Ελλάδα: από το Διδυμότειχο μέχρι τα Φιλιατρά και από τα Γιάννενα μέχρι τη Λάρισα και — φυσικά — την Αθήνα. Ειδικά άρθρα και πάνω από 1000 φωτογραφικά θέματα αποκαλύπτουν, διακωμωδούν και καταγγέλλουν το κιτς δημιουργώντας ένα μοναδικό λεύκωμα ενδιαφέρον, απολαυστικό και επίκαιρο!

«Κάτι το ωραίο»

Και η παρέλαση του «κιτς» συνεχίζεται. Ξεφυλλίζοντας το «Κάτι το ωραίο» θ' ανακαλύψετε το κιτς σε κορνίζες, γκομπλέν, μπιμπλό, χαλκοτεχνήματα, τουριστικά σουβενίρ, εικονίτσες, τάφους, πλαστικά λουλούδια, εκκλησίες, είδη για γάμους και βαφτίσια, φωτιστικά, τηλέφωνα, εξώφυλλα βιβλίων, σε καρτ-ποστάλ, σε ντίσκο, σε «φαγάδικο» σε μαγαζιά, σπίτια, έπιπλα... Αλλά κιτς υπάρχει και στο πορνό, στο αθλητικό ή πολιτικό πανηγύρι, στο τραγούδι, το σινεμά, το θέατρο, την τηλεόραση, τη διαφήμιση... το κιτς υπάρχει παντού και παραμονεύει...

«Κάτι το ωραίο»

Για το «κιτς» σε όλες του τις μορφές γράφουν οι: Χρ. Βακαλόπουλος, Χρ. Γιανναράς, Περ. Γιαννόπουλος, Μαρ. Γιουρσενάρ, Γ. Καλιόρης, Χ. Καμπουρίδης, Λ. Κηληδόνης, Α. Κολτσιδοπούλου, Δ. Κούτσικου, Α. Κυριακίδου - Νέστορος, Π. Δ. Σκάλος και Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας. Προλογίζει: η υπουργός Πολιτισμού **Μελίνα Μερκούρη**.

Τι είναι «ΚΙΤΣ»

Η λέξη kitsch έχει γερμανική προέλευση. Προέρχεται από την ιδιωματική φράση «Kitschen» που σημαίνει «πασαλείβω». Το επίθετο kitsch στην τέχνη χρησιμοποιείται για το χαρακτηρισμό του ευτελούς, του φτηνού, του κακόγουστου.

ΕΚΔΟΣΗ:
«ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΑΝΤΙ»

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΟΛΥΤΕΧΝΟ

Δεινοκράτους 131, Αθήνα 115 21
Τηλ. 72.29.237

ΤΟ ΔΩΡΟ
για τις
ΓΙΟΡΤΕΣ!

«Κάτι το ωραίο»

Όλο το φωτογραφικό υλικό του βιβλίου βασίζεται σε αυθεντικά ρεπορτάζ των Χρ. Βλάχου, Τ. Βρεττού και Λ. Μιαούλη και εμπλουτίστηκε από το αρχειακό υλικό πολλών επαγγελματιών και ερασιτεχνών φωτογράφων.

«Κάτι το ωραίο»

Ένα βιβλίο ντοκουμέντο!

Μια έκδοση των «Φίλων του περιοδικού ΑΝΤΙ»

- 360 σελίδες • 1059 έγχρωμες και μαυρόασπρες φωτογραφίες
- Σε σχήμα 21 x 28 πανόδετο

Κάτι το «ΩΡΑΙΟΝ»

ΜΙΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΚΟΓΟΥΣΤΙΑ

Ωραίο βιβλίο!

